第三届新疆社科优秀期刊 شىنجاڭ بويىچە 3 ـ نۆۋەت باھالانغان ئىجتىمائىي پەن تۈردىكى مۇنەۋۋەر ژۇرنال

يېڭى قاشتېشى

NEW JADE LITERATURE

新玉文艺

2005.4

- تاراقلاپ ئاڭلاندى توپلەي ئاۋازى
- «گېنېرال سۇلايمان»نىڭ ھېكايىسى
- تىرىلىش، ئۆزىنى تونۇش ۋە يۈرەكتىكى سۆز
- تارىخنىڭ بەدىئىي كۆزگۈسى
- بىزدىكى رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى

ISSN 1002-9206

08 >

9 771002 920009

«ياشلىق ھەققىدە سۆھبەت» ، «باشلىق بولغاندا» ، «ھەقلىق پاراڭ-
لار» ، «ئۆتنىئالغۇ» ، «بۇ مېنىڭ يۇرتۇم» ، «مەن خاتا ئوقۇلغان كىتاب»
قاتارلىق ئېسىل ئەسەرلەرنىڭ مۇئەللىپى ، شائىر ——
ئەرشىدىن راشىدىن ئەپەندى

مەن شائىر تۇلغان سىتلار 9- ئاينىڭ 17- كۈنى
2005-يىل ئوقۇپ تۈگەتتىم

يېڭى قاشتېشى

2005 ـ يىللىق 4 ـ سان

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال
(27 ـ يىل نەشرى ، ئومۇمىي 144 ـ سان)

ھېكايىلەر

«گېنېرال سۇلايمان» نىڭ ھېكايىسى .... مۇھەممەدئىمىن ئابدۇۋەلى(10)
ماجىرا .... ئوبۇل ھاشىم (19)
تۇنجى قار.. سالامەت ئۆمەر (23)
مۇھەببەت يالدامىسى .... ئابلىمىت ئابلەت (27)
تۇمانلىق جىلۋە .... شىرئەلى ئۆمەر(32)

نەزمىي ئەسەرلەر

تاراقلاپ ئاڭلاندى توپلەي ئاۋازى .... غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد (3)
قاتار قاتار تۇرنىلار كەلدى .... مۇھەممەت كامال خۇشخۇي (5)
تاشلىۋەتتىم گۈدەك چاغلارنى .... ئەنۋەر ھىدايەت (6)
لىرىكىلار .... مۇھەممەدروزى ئابدۇقادىر(6)
تۇنەكتە قالغان شېئىرلار .... ئۆمەر رەجەپ (7)
يېڭى مەسىلىلەر .... مەتقاسىم مەتنىياز (8)
يامغۇر لىرىكىسى .... ئابلىز ئابدۇللا (9)
رۇبائىيلار .... مەتتۇرسۇن مەتتوختى (9)
قەلبىمنىڭ تۆرىدە نۇرلۇق چولپانلار .... ئابلەت ئەخمەت (34)
ئىشقىي نەزمىلەر .... مۇھەممەدتوختى ئەھمەد (35)
رۇبائىيلار .... ئابدۇلئەھەت داۋۇت تۇركزات (37)
بۇ دۇنيا ھىجرانلىق كېچىدۇر بەلكىم .... ئايىمنىسا سۇلايمان (37)
باغرىمدا ئەركىلەر ئۇماق سۇرىتىڭ .... ئابلەت غولام (38)
شېئىرلار .... ئېزىز مۇھەممەد شەمس (39)
ئىككى مۇخەممەس .... ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر(40)
كەپتۇ .... خېلىل ئاسىم (41)
رۇبائىيلار .... ئەركىن داۋۇت ئوغۇز (41)

باش مۇھەررىر:
مىجىت باقى
(خوتەن ۋىلايەتلىك ئە-دەبىيات ـ سەنئەتچى-لەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىر:
تۇرسۇنجان مۇھەممەت
(كاندىدات ئالىي مۇھەررىر)

مۇھەررىر:
مەتسېلىم مەتقاسىم
داۋۇت ئادىل

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى:
ئەكبەر سالىھ

www.uyghurkitap.com

رۇبائىيلار .... مەمەت ئابلەت (42)
ئانا تىلىم ، سەن ھاياتسەن يوللىرىم روشەن .... گۈلجەملە ھەبىبۇللا ئۇقيا (42)
ئۆچكەن ئوت .... تۇرالىسا ئەخمەتنىياز (42)

نەسرلەر

تىكەن قۇش .... ئەنۋەر تاشتۆمۈر (83)

بىزنىڭ كارخانىچىلىرىمىز

«نەقشۋەن» گىلەملىرى ۋە ئۇنىڭغا يوشۇرۇنغان سىرلار.............ئۇبۇلقاسىم مەتنىياز يۇرۇڭقاش (69)

ئەركىن پاراڭلار

تىرىلىش ، ئۆزىنى تونۇش ۋە يۇرەكتىكى سۆز ....ئەنۋەر ھوشۇر (43)
تارىخنىڭ بەدىئىي كۆزگۈسى .... ئابدۇخالىق مەتتۇرسۇن (53)
دىسكوخانا ۋە قىرائەتخانىدىن تۇغۇلغان ئويلار .... يۇسۇپجان نىياز ئەلقۇت (58)
تەپەككۇر جەۋھەرلىرى .... ئەزىز ھاشىم (66)

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

شېئىر بىلەن يۇغۇرۇلغان ھايات .... سادىر تۇرسۇننىياز (86)

فېليەتونلار

بىزدىكى رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى .... مەتىمىن رەجەپ (76)
تەرەققىيات .... مۇھەممەتتۇرسۇن قۇربان (78)
كەتكۈلۈك كەلمەس ، كەلسەڭ خوتەنگە .... داۋۇت ئادىل (80)

سادا

«يېڭى قاشتېشى» دىكى دېھقان روھى .... مەتتۇرسۇن ئېلى (94)

تەرجىمە كۆزنىكى

تەڭداشسىز بولاكچىلار .... داۋۇت ئادىل (ت) (91)
ئالاھىدە سوۋغا .... ئاتىكەم نىزامىدىن (ت) (93)

كلاسسىك ئەدەبىياتىن

كەنزۇرراغىبىن (قىزىققۇچىلار غەزىنىسى)دىن تاللانمىلار .... ئەبەيدۇللا ئەقسەرى (95)

مۇقاۋا بىرىنچى بەتتە: ئىشتىياق بىلەن .... غەيرەت ئەيسا فوتوسى
مۇقاۋا خېتىنى يازغۇچى: قايىنام جاپپار

تەھرىر ھەيئەتى:
(فامىلىسى تەرتىپى بويىچە تىزىلدى)

ئابدۇللا سۇلايمان
ئابدۇلئەھەد قادىرى
ئالتۇنكۆل رەجەپ
ئەنۋەر ھوشۇر
گۈزەل مۇھەممەت شەمس
تۇرسۇنجان مۇھەممەت
سىدىق قاۋۇز
مىجىت باقى
مۇھەممەت چاۋار
مەتقاسىم ئابدۇراخمان
مەتسىلىم مەتقاسىم
نۇرمۇھەممەت توختى
ئۆمەر رەجەپ
ئوبۇل ھاشىم

مەسئۇل كوررېكتورلىرى:
ئابدۇرېھىم رۇزى
(تەكلىپ قىلىنغان)
تۇرسۇنجان مۇھەممەت

كومپيۇتېردا:
پالقىن مۇھەممەدروزى

مۇھەببەت ئۇن بەشكە تولمىغان چاغدا

مۇھەببەت ئۇن بەشكە تولمىغان چاغدا،
كۆرگەنتىم مەن ئۇنى قىرىق سىكىلەك.
ئۇيىنايتتى دالىدا يۇزلىرى تۇپا،
كۆزلىرى ياش يۇقى، قوغلاپ كېپىنەك.

مۇھەببەت ئۇن بەشكە تولمىغان چاغدا،
مەكتەپتە ئوقۇيتتى، بۇغداي ئورايتتى.
ئاسمانغا ئاي چىقسا كۇلۇپ، شادلىنىپ،
يۇلتۇزلار سانىسا يىغلاپ كېتەتتى.

مۇھەببەت ئۇن بەشكە تولمىغان چاغدا،
دۇنيامۇ ئۇن بەشكە تولمىغانىدى.
مۇھەببەت ئۇن بەشتىن ھالقىدى قاچان،
بۇ دۇنيا ۋەيرانە چالغا ئايلاندى.

مۇھەببەت ئۇن بەشتىن ھالقىدى قاچان،
دۇنيادا سۆيگۇدەك بىر قىز قالمىدى.
سەككىز قىز قەلبىمدە يىغلىدى يۇم ـ يۇم،
مۇھەببەت ئۇن بەشكە قايتىپ كەلمىدى.

ئاپرېل، سۆيگۇ كۇيى

سەھەردە قىزىل گۇل ئېچىلىۋاتقاندا،
ئەڭ گۇزەل ھىجرانغا پۇركىنەر جاھان.
كۆز يېشى ئەڭ لىرىك ناخشا بولسىمۇ،
بۇلبۇلنىڭ كۇيىدىن ئاقار قىزىل قان.

ئامرىقىم، ھەركۇنى سۆيگۇ ھازىدار،
ئايرىلىپ كېتىمىز ئۇچراشساق جەزمەن.
مارتتىكى ئالدىراش ھاشارەتلەردەك،
ئاپرېلدا دەسسىلىپ توگەيدۇ چىمەن.

چىرايلىق ئېچىلغان سولياۋ گۇلدە،
مۇجەسسەم نەقەدەر تاقەت ۋە چىدام.
پاكىز كۆڭۈلنى بەرمەسلىك كېرەك،
چېقىلىپ كەتسىمۇ ئەينەكلەر تامام.

سائەت بىر بولىدۇ بىردەمدىن كېيىن

سائەت بىر بولىدۇ بىردەمدىن كېيىن،
ئەگەر ئۇ توساتتىن توختاپ قالمىسا.
ئۇيلايمەن قاپقارا كۆزلۇك بىر قىزنى،
دېرىزەم ئالدىغا كېلىپ يىغلىسا...

مەن ئاڭا تەسەللى بېرەتتىم مۇنداق:
يىغلىما، ئۆلۇمنى يېڭەر مۇھەببەت.
يىغلىغىن، كۆز يېشى گۇللەردىن گۇزەل،
يىغلىما، كۆز يېشى پاتقاق ۋە مەينەت.

بىردىنبىر يول ئەمەس ئۆلۇم سەن ئۇچۇن،
ۋەلېكىن بىردىنبىر يول ئۇ ئاخىرقى.
يىغلىما، ھايات ئەڭ چىرايلىق شېئىر،
يىغلىغىن، قايغۇلۇق يازدىم مەن ئۇنى.

ئەينەكنى چېقىپ مەن چىقىپ تالاغا،
دەيتتىم ھەم ئۇ قىزغا ھەسرەت ئىچىدە:
يىغلىما،
بارچە سىر ئېچىلار يېرىم كېچىدە.
سائەت بىر بولىدۇ بىر دەمدىن كېيىن،
ئەگەر ئۇ توساتتىن توختاپ قالمىسا.

كارىدور

1

تاراقلاپ ئاڭلاندى توپلەي ئاۋازى،
كۆزلىرىم ئېشىكنى، ئاچتى ئالدىراپ.
قۇلىقىم يۇگۇرۇپ چىقتى تالاغا،
قولۇم ۋە پۇتۇممۇ بولدى پاتپاراق.

ئۇيلىدىم، ئۇ بىر چۇش، قىسقان ئەتىرگۇل،
ئەخلەتلەر لىق تولۇپ كەتكەن بىر كۆڭۇل.

شېئىردىن ئايرىلىپ قالغان بىر ئايال،
ئۆيى يوق، يارى يوق دىۋانە شامال...

ئاخىرقى رېئاللىق بەلكىم ئۇ يوچۇن،
ئاخىرى رېئاللىق يالىڭاچ ئايال.
تاك، تاك، تاك... ئىشىكىم چېكىلدى بىردىن،
چىقسام ئاھ، ھىجىيىپ تۇرار خام خىيال.

2

ئەي يۈرەك، غېرىبلىق باشلانغان سەندىن،
تىرىلگەن ھاياتىم ئۆلۈم ئىچىدە.
فابرىكا قىزلىرى سۆيگۈ ئىگىرگەن،
قاراڭغۇ سېخلارغا سېلىپ ۋەسۋەسە.

توزۇغان دەھشەتلىك چىرقىراپ گۈللەر،
تۇرسىمۇ قەلبىمدە سايراپ مىڭ بۇلبۇل.
ئۆيىمۇ ئۆي ساپايە سوققان ھەم كۆڭلۈم،
دەردىمنىڭ كېيىمى يىرتىلغان جۇلجۇل...

ئۆتمۈشنى نەپرەتكە ئوراش نەھاجەت،
ۋەلېكىن ئەي خوتەن توغقان سەن مېنى.
ماكانسىز ئىت كەبى تاشلاپ كوچىغا،
بىلدۈرگەن بىر ئۇلۇغ ئادەملىكنى.

3

كارىدور سوزۇلغان ئۇزۇندىن ئۇزۇن،
بىر ئۇچى مۇھەببەت، بىر ئۇچى نەپرەت.
ئۈزۈلمەس رېتىملىق توپلەي ئاۋازى،
بىر يىرتىق تەقدىردىن بېرىپ بېشارەت.

نەدىدۇ بىر ناخشا يىغلار قان قۇسۇپ،
تېلېۋىزور ئىشتاننى سېلىۋەتتى، ئاھ.
لۆمۈلدەر ياتاقتا شەھۋەت قۇرۇتى،
نە قىلسۇن شەكىلسىز روھلارغا ئىزاھ.

بۇ كېچە مەن بەلكىم ئۆلۈپ كېتىمەن،
ئەي خوتەن جەسىتىم ساڭا ئامانەت.
يېتەر ئۆز يارىغا ھەركىشى چوقۇم،
ئۆلۈمدەك چىن بولسا ئەگەر مۇھەببەت.

تاز قوشاق

ئۈمىدسىزلىك چاقنايدۇ جامدا،
ئۆلۈك ئاتلار كىشنەيدۇ تامدا.
چىرقىرايدۇ پىنھاندا لەززەت،
ئىت قاۋايدۇ مېھرىبانلىقتا.

ئاققان قۇملار ئەرۋاھ لەشكەرلەر،
ياتقان تەنلەر چەكسىز باياۋان.
ساتار مەڭگۈ يىغلايدىغان قىز،
تاش ئۆز قاتتىقلىقىغا ھەيران.

پارقىرايدۇ پەلەكتە نۇرلۇق،
يېتىملارنىڭ مىسكىن يۇلتۇزى.
دېرىزىدە سەرگەردان چۈشلەر،
يىغلار سۇدا زاماننىڭ سۆزى.

قولۇمدا دۇتار قىز،
تارى ئۈزۈلگەن، قارنى يېرىلغان.
بارماقلىرىم
سۇنغان، قايرىلغان.

ئادىل

ـ مېنىڭ ئوغلۇم

1

ئادىل يالىڭاچ ئوينايدۇ،
كۈندىن ئىزا تارتمايدۇ.
ئۆرە تۇرۇپ سىيىدۇ،
بىر، ئىككى، ئۈچ...
سۈيدۈكىدىن ئاتلايدۇ.
ئەينەكلەرنى چاقىدۇ،
يوق ئاڭا قانۇن.
خالىغانچە يىغلايدۇ،
يوق ئاڭا سىياسەت.
ئايىغىنى تەتۈر كىيىدۇ،
لېكىن
يولنى ئوڭ ماڭىدۇ.

2

قوينىڭ بالىسى قوزا،
ئۆچكىنىڭ بالىسى تەخەي
كالىنىڭ بالىسى موزاي...
چۈمۈلىلەر ھاشارچى
ئۆمۈچۈك ئىشچى.
خوراز لۈكچەك، قۇشقاچ قىمارۋاز
پاقا ناخشىچى...
قاراڭغۇدىن قورقمايدۇ
جىننى ئىزدەپ توۋلايدۇ.
ئادىل دېگەن ئادىلدۇر
ئوغۇل بالا پادىشاھ.

3

كۆزلىرىگە يېيىلسا كۈكۈم
يىغلىتىدۇ يۇلتۇزلار ئۇنى.
قاراڭغۇدا يۈگرەيدۇ جىنلار،
تاپالماستىن ئىسسىق ئۆينى.

تىرەكلەرنىڭ ئۇچىدىن باشلاپ،
ئۇ كوچىدىن بۇ كوچىغىچە.
يۈگرەيدۇ دادا! دەپ توۋلاپ،

يازغۇچى ئوبۇل ھاشىم، خىزمەت ۋە ئىجادىيىتىڭىزگە تېخىمۇ زور ئۇتۇق تىلەيمىز!

تەنھالىقتىن غېرىبلىققىچە.

دادىسى ئۇنىڭ شامال قەلەندەر،
ئانىسىچۇ، سەرسان كېپىنەك.
قوشاق دېگەن چۇۋۇلغان سىۋەت،
چۆچەك دېگەن تۈۋى يوق چىلەك.

مۇھەممەت كامال خۇشخۇي

ئوغۇزخان بار، كۆك بۆرە يوق،
چىن تۆمۈر بار، مىسران قىلىچ يوق،
سادىر بار، ئاق ئات يوق...
چۈنكى، ئۇلار كىچىك، بەك كىچىك
كىردى ئاران بەش ياشقا.
(ئاپتور: گۇما ناھىيىلىك يولۇچى توشۇش بېكىتىدە)

قاتار قاتار تۇرنىلار كەلدى

بار ئەزايىم يىغا پۇرايدۇ
(يېڭى يىلغا سوۋغا)

قىراۋ چۈشكەن بېشىمغا يەنە،
ئاققۇلارنىڭ توزۇدى پېيى.
قاتار ـ قاتار تۇرنىلار كەلدى،
چېلىنغاندەك مۇسبەت نېيى.

بار ئەزايىم يىغا پۇرايدۇ،
نەينى چوپان چېلىپ يۈرگەنگە.
ياپرىقىمغا قوندى بىر شەبنەم،
تونۇمايسەن بىرلا كۆرگەنگە.

غېرىب بولدۇم، غېرىبجان تۇرۇپ،
شاھ سەنەمنى شاتىرغا بەردى.
قىرىق بەشتىن ھالقىغان يېشىم،
ئەللىك دۆڭدىن چاكاندا تەردى.

ئاق چېچىمنى بازارغا سالسام،
بېدىك كۈيلار قالدى تالىشىپ.
نېمە كەپتۇ رەستە ئارىلاپ،
ئىت بىلەن قوي يۈرسە يالىشىپ.

چاپىنىمنىڭ ئورنىدا كىيدىم،
ئاق ئالمىنىڭ يۇپۇرمىقىنى.
يېڭى يىلغا كىردىم بەك مەيۈس،
بىلىپ جانىنىڭ ئۇپۇرمىقىنى...

دېھقان

ئىپار يۇتۇپ، ئىپار تۈزۈتۈپ،
خىزىر كېلەر ئەرىش يولىدا.
تەگرى بەرگەن شۇ قىممەت گۆھەر،
ئالماس بىسلىق كەتمەن قولىدا.

تورۇكلايدۇ ئاياغپايىدا،
ئۇپۇق بويلاپ يېيىلغان تىلەك.

نىكەم توزۇپ كەتكىلى قۇياش،
يىراق ئۇچۇ ئىتىزدا ھەلەك.

ئالقان ئاتلىق يىرىق پىچلاردا،
نەچچە «قۇياش» تۆكىدى كۆيۈپ.
لېكىن ساددا ئاشۇ بۇزرۇكۋار،
قەلب ئۆيۈمگە كىرمەكتە سۆيۈپ.

سوئاللار تۈغدۇ بىرىنى ـ بىرى

1

قەلبىمنىڭ تۆرىدە لىرىك بىر نەسىر
يالتىرار بوۋامنىڭ كۈمۈش چېچىدەك.
نەۋرەمنىڭ تۈن يەڭلىغ بىر جۈپ كۆزىدەك،
ئاقىدۇ يۈرەكتىن يۈرەككە جىمجىت،
توختاۋسىز مىڭ ئەسىر
سۆيگۈ پىچىدەك.
بىر ئۇچى باقىيدا، بىر ئۇچى پانىي
دۇنيانىڭ قوينىدا ئۈزۈلمەيدىغان.

2

چالىمەن دۇتارنى كونا بىر كۈيگە
يېقىملىق سازلانغان يېڭى پەدىگە.
ئاڭلايدۇ يىراقتىن غەيرى بىر جانۋار،
زوق بىلەن ياش تۆكۈپ
بۈگۈن ـ ئەتىگە.
سورايدۇ بىراۋلار قانداق سازىڭ ئۇ؟
بىز كۈتكەن پەدىگە تۈزۈلمەيدىغان؟!

3

چۆكمەن بۇلاقتا تەخىرسىز مىڭ رەت،
تاقاشقا ناۋائى كۆكسىگە ئوردىن.
يۇتىدۇ تىنىقىم بېلىجانلارنى
بىراقكى،
كۈنلىرىم شېئىرسىز بەئەينى زۇلمەت.
ياتىدۇ يىراقتا غۇۋا بىر يۇلتۇز،
پىلىلداپ تۇرغاندەك سامانىنىڭ چوغى.
يورۇقلۇق تاپىمىقىم قىممەت ۋە قىممەت،

سوئاللار تۇغىدۇ بىرىنى ـ بىرى.
قانداق دۇغ بۇلاق ئۇ؟
سۇزۇلمەيدىغان...

ئۇچراپ قېلىپ ئۆزۈمگە ئۆزۈم،
مەغرۇرغىنە كەتتىم زۇۋانسىز.
تەڭپۇڭلۇقنى يوقاتقان پېتى،
جىجاپ يەرگە قالايمىقان ئىز.

چۈشۈپ كەتتىم ئۆزۈم ئاستىغا،
تار كوچىدا قەستەن چېلىشىپ.
جۆيلۈپ يۈرسەم ئالماڭلار خودۈك
يېقىلغانمەن ئەسلى پېلىشىپ.
(ئاپتور: گۇما ناھىيىلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىدىن)

چۈش

تېتىپ يامغۇر تۇزىنى بىردىن،
ئۆكۈپ كەتتى مەجنۇنتال بايا.
كېپەن يىرتىپ بىھايا جانلار،
يۈرەر بۇندا ۋىناستەك گويا.

ئەنۋەر ھىدايەت

تاشلىۋەتتىم گۆدەك چاغلارنى

1
«مەن سېنىڭ» دەپ تىزلىنىپ تۇرۇپ،
باشتا قىلغان سۆزلىرىڭ قېنى؟
ئايۋىنىمدا ئۇچۇرۇپ بوران،
دەرد ـ ئەلەمدە قىينىدىڭ مېنى.
قىلىقىڭدىن ئادەم يىرگىنەر،
قانداقىسگە سۆيدۈممەن سېنى.
شۇنداقتىمۇ تويمىدىڭ يەنە،
يىلىكىمنى شوراپ ھەركۈنى.
ئىنسانلارنىڭ تۈلكە، شەيتانغا،
ئۆزگەردىمۇ سېنىڭدە كېنى؟
2
كۆپۈك بولۇپ قالدۇ شۇڭا،
قاراڭغۇدا ئەنسىز يۈرۈشلەر.
ساقىپ كېتەر يىراق ـ يىراققا،
«ئاشىق مەن»، دەپ يالغان كۆيۈشلەر.
يوقۇلىدۇ ئەستىن چۈشسىمان،
ئاھ، پىۋىدەك سوغۇق سۆيۈشلەر.
3
نەچچە ۋاقتتىن دامىڭغا چۈشۈپ،
تېپىۋالدىم ئەقلىمنى مانا.
تاشلىۋەتتىم گۆدەك چاغلارنى،
سەنمۇ مېنى «ئادەم» دەپ سانا.
مۇز تۇتۇپ لېۋىڭنى، نىگار،
سەن ئۆزۈڭنى ھايات چاغلىما.
زىدە بولۇپ سوۋۇدى يۈرەك،
كەت! بىلىگنى ئەمدى باغلىما!
(ئاپتور: قاراقاش ناھىيىلىك سۇ ئىدارىسىدا)

مۇھەممەدروزى ئابدۇقادىر

لىرىكىلار

يۇلتۇزلار

يۇلتۇزلار تۈن كېچىنىڭ بېزىكىدۇر،
كۆزىدىن ئالتۇن نۇرلار چېچىپ تۇرغان.
ئاق قارنىڭ جىلۋىسىگە كۆز قىسىشىپ،
يۈرىكى ھاياجاندىن سوقۇپ تۇرغان.

ئورمانلار سۈكۈتىگە سېلىپ قۇلاق،
ھاياتنىڭ تاماشاسىن بىلىپ تۇرغان.
كۈندۈزنىڭ زېرىكىشلىك ھالىتىنى
بىر ئۆمۈر مەسخىرىگە كۆمۈپ تۇرغان.

سەھرانىڭ قىز قەلبىدەك دالاسىغا،
پاك، قىزغىن سۆيگۈسىنى قېتىپ تۇرغان.
ئۇ ئۈمىد چىرىغىدۇر ئىنسان ئۈچۈن،
نىشانسىز يوللار ئارا يېنىپ تۇرغان.

ئاسمان

ئاسمان ناخشىسىنى ئېيتماقتا خۇشال،
زېمىن قۇشلىرى قاقماقتا قانات.
تەنھا بوشلۇقتا يانغان شولىلار،
قۇياشنىڭ باغرىغا قوشماقتا سۇبات.

دەريالار ساداسى تارىلار كۆككە،
چېقىنداپ تۇرىدۇ بىر گۈزەل جىملىق.
سۇررەڭ كۈكۈمنىڭ ئويچان قەلبىدەك،
يۇلتۇزلار باغرىنى قاپلىغان لىپلىق.

قۇملۇقلار قىسسىدۇر يېيىلغان تەكشى،
ئوقۇيدۇ كۆك ئاسمان ئېرىنمەي كۈن - تۈن.
تۆگىلەر تىۋىشى يۈتكەن يوللارغا،
سىڭمەكتە قۇياشتىن تۆكۈلگەن ساپ ئۈن.

ۋاقىتنىڭ نۇرىدەك ناخشىسى چەكسىز،
كۆز تىكەر ئالەمنىڭ باغرىغا تولۇق.
ئۇ كەڭرى بىر ساھىل، ئاق چاچلىق ئانا،
ئادەملەر قەلبىگە چاچىدۇ يورۇق.

دەرەخ قىز

سايە تاشلاپ تۇرار يېنىمدا،
سىلكىنىدۇ سۇمبۇل چاچلىرى.
ئۇرۇلىدۇ نۇردەك مۇلايىم،
دىلغا ئارام پاك تىنىقلىرى.

سىلكىپ رەڭدار قولياغلىقىنى،
بۇلۇتلارنى چىللايدۇ پەسكە.
جىملىقىنى كۈيلەر ۋاقىتنىڭ،
نېمىنىدۇر ئالغانچە ئەسكە.

بەلكىم سۆيگەن قىزدۇر ئوغۇزخان،
ئاي، كۈن، يۇلتۇز باللىرى بولغان.
كۆرمەك بولۇپ ئەۋلادلىرىنى،
دەرەخ بولۇپ قايتا يارالغان.

ئۆمەر رەجەپ

ئايدىڭ لىرىكىسى

ئاسمان ئۇردىسىدىن چىقىپ كەلدى ئاي،
سامان يولىغا تارتىپ ئاقلىق.
يىراق - يېقىنلار ئاچتى پاك چىراي،
ئورمانلار شۇ قەدەر مەغرۇر ۋە سىرلىق.

سەھرا ئۆيلىرى ئاقاردى تاڭدەك،
بىغۇبار تۇيغۇلار چىقاردى قانات.
ساتارنىڭ ئۈنىدىن ياشاردى تىلەك،
مەستخۇشلۇق تېنىگە شۇڭغۇدى قانات.

يېشىل چۆپ ئۈستىگە قوندى ئاي نۇرى،
قۇشلارنىڭ كۆزىدە نۇرلاندى ۋەتەن.
كۆز قىستى يۇلتۇزغا نامازشام گۈلى،
ئىشقىنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ باردى تەن.

يۈيۈندى بۇلاقتا گۈزەللىك پىرى،
تاغلارغا ئاتىدى مېھرىنى تولۇق.
ئېچىلدى بىر قىزنىڭ ئۇياتچان سىرى،
چېچىلدى دۇنياغا پىنھان يورۇقلۇق.

(ئاپتور: لوپ ناھىيە بۇيا يېزا ئوتتۇرا مەكتەپتە)

تۈنەكتە قالغان شېئىرلار

دوستلارغا سالام

دىلىمدىن ئەسسالام دوستلار، ئاراڭلارغا يېنىپ كەلدىم،
قۇرۇق قول كەلمىدىم ئەسلا، يېڭى نەزمە يېزىپ كەلدىم.
دىلىمغا نۇر - ئىمان سالغان ئانا مەكتەپتە ئابدۇللا،
شۇڭا ھەرۋاخ بۈيۈك ئۇستاز ۋە يا ئالالاھ بىلىپ كەلدىم.
ھېسابسىز ئېھتىرام ئۇستاز سېيىدىق قاۋۇزغا مىڭ مەررە،
قولۇمدىن يېتىلەپ شۇ زات مۇشۇ سەپكە كىرىپ كەلدىم.
پەقىر كەلدىم، ئاكام روزى، سېڭىل دىلنۇر كۆرۈنمەيدۇ،
ئۇلار كەتتى، كېتىپ قالدى، شۇڭا سەپتە چېنىپ كەلدىم.
شېئىر بىرلە تۇغۇلغانمەن، «يېڭى قاشتېشى»دا چاقناپ،
نىكان ئاستانىدە ۋە يا شېئىر بىرلە كۈلۈپ كەلدىم.
تۈنەكتە قالدى دەپ قالماڭ، مانا ئون يەتتە يىل ئۆتتى،
شېئىرىيەت ئىشقىدا ھەرۋاق گويا چوغدەك يېنىپ كەلدىم.
ھاياتمەن، ئۆچمىدىم ئەسلا «ئۆمەر ئۆلدى» دېسەڭلارمۇ،
دېمەك، مەن ئەسلى بىر ئادىم ئۆزۈمنى ھەم بىلىپ كەلدىم.

ھەيرانمەن

گۈل - گۈلىگە كەلگەندەك،
ئۇلار بەكمۇ ماسلاشقان.
گويا يۇسۇپ ئۇردىدىن،
زۇلەيخانى ئەپقاچقان.

بىرسى ئېسىل قاشتېشى،
بىرسى كۆسەي قاپقارا.
كۆزلىگىنى ئاجايىپ،
باب كېلىدۇ ئۆزئارا.

قىز كۆزلىمەس ئەر - چىراي،
شەرتى: پۇل ۋە «سانتانا».
يىگىت دېمەس يۈز ئابروي،
كۆزلىگىنى باشپاناھ.

NEW JADE LITERATURE

تۈنجى قار

جانانىمنىڭ لەۋزىدەك،
كىر ـ غۇبارسىز قەلبىدەك،
ياشلىق غۇنچە دەۋرىدەك،
ياغدى مانا تۈنجى قار!

تويغا چاچقۇ چاچقاندەك،
ئاق داستىخان ئاچقاندەك.
شۇنچە هالال، ئاق ناندەك،
ياغدى مانا تۈنجى قار.

گۈلباغ

يۈرىكىسەن ئەلچى ـ خوتەننىڭ،
مەن كۆز ئاچقان ئانا ۋەتەننىڭ،
جان ئارامى ـ هۇزۇرى تەننىڭ،
قىبلەگاھىم، ئارامىم گۈلباغ.

كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن ساڭا،
قىسمەتلىرىم پۈتۈلگەن ساڭا،
ئارمانلىرىم كۆمۈلگەن ساڭا،
قەدىم ـ جايىم ـــ ماكانىم گۈلباغ.

سەندە تاپتىم ئەقىل ـ پاراسەت،
سەندە تاپتىم تۈنجى مۇھەببەت،
شائىرلىقنى تاپتىم تۈنجى رەت،
ئىپتىخارىم، چىن يارىم گۈلباغ.

مەردلىك سەندىن تۇغۇلغان ئۇدۇم،
ئەل ئىشقىدا يانار ۋۇجۇدۇم،
خىزمىتىڭچۈن كۆكسۈمدە قولۇم،
تىلتۇمارىم، مادارىم گۈلباغ.

تەلپۈنىمەن ساڭا ھەرئاخشام،
بىر ساڭىلا ئاتالغان ناخشام،
ئېرىقىڭدا سۇ بولۇپ ئاقسام،
كۈچ ـ مادارىم ـــ ئارمىنىم گۈلباغ.

رازى بولغىن! گۈلباغ مېنىڭدىن،
ئەتىۋارسەن مەنچۈن جېنىمدىن،
جىنازامۇ ئۆتسۇن سېنىڭدىن،
ئىنتىزارىم ـ بارارىم گۈلباغ.

(ئاپتور: خوتەن مائارىپ ئىنستىتۇتىدا)

مەتقاسىم مەتنىياز

NEW JADE LITERATURE

يېڭى مەسەللەر

قاغىنىڭ جاۋابى

توخۇ دېدى قاغىغا:
دوستىمىزنىڭ بىرىسەن.
تۈلكە كەلسە قاقىلداپ،
بالدۇر خەۋەر بېرىسەن.

توخۇ نەسلى سەپ تۈزدۇق
مۇددىئانى بىر قىلىپ.
ھۇنىرىڭنى كۆرسەتكىن،
سەنمۇ بىزگە قېتىلىپ.

ئۇچۇپ كېلىپ چوقىساڭ،
تۈلكىنىڭ شۇ كۆزىنى...
قاغا شۇئان «قاق ـ قاق» دەپ
تەتۈر قىلدى يۈزىنى:

ـــ چوقىلايمەن نېمىشقا؟
تۈلكىدە ھېچ ئۆچۈم يوق؛
قانىتىم بار قېچىشقا،
ئىلىشقۇدەك كۈچۈم يوق.

جىم تۇرسام، ئۇ تۈلكىۋاي،
ئۆلجىسىنى ئەپ كەتسە.
ئاچ قالامدۇ قۇرسىقىم،
ھەممىنى يەپ تۈگەتسە.

كۆڭلۈم خۇشتۇر ـ كۆڭلۈم خۇش،
توخۇم تۇغساڭ ئەپ قاچسام.
تۈلكە ئۈركۈپ تاشلاپ گۆش،
تىكىۋەتسە يەپ قاچسام.

چاشقان دادلايدۇ

يولۋاس بەك يامان دەيدۇ،
ھەممىمىزگە خان دەيدۇ.
بۆركۈتنىڭ كۆزى ئۆتكۈر،
قالمايسەن ئامان دەيدۇ.

يولۋاس بۆركۈت دېگەننى،
تونىمايمىز، بىلمەيمىز.
ئۇلار قوغلاپ كەلمەيدۇ،
بىزمۇ يامان دېمەيمىز.

بىراق شۇ ياۋۇز مۈشۈك،
ھەممىدىن يوغان، كۈچلۈك.
بىرىمىز ئاڭا ناشتا،
بىرىمىز يەنە چۈشلۈك.

كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ،
ئېتىلسا گەر شىددەتلىك.
يېتىپ كېلەر قىيامەت،
يوق ئۇنىڭدىن قۇدرەتلىك...

نەپسى يامان، ئۇ بەلكىم،
يولۋاسنىمۇ يەپ كېتەر.
ئۆتنۈۋالسا بۆركۈتنى،
ھۇزۇر قىلىپ «ھاپ» ئېتەر.

تۆتىنقۇشنىڭ ئېيتقىنى

ئاق دېسە، ئاق دەپ،
ياق دېسە، ياق دەپ.
كۈنۈم ئۆتتى خاتىرجەم،
قىلماي باشقا گەپ.

ژۇرنىلىمىز سىزگە ئەرزىگەن بولسا، دوستلىرىڭىزغا تەشۋىق قىلىڭ.

دېمىگەننى دېمەيمەن،
ئۆگەتمىسە بىلمەيمەن.
دوراپ بەرسەم ئىگەم خۇش،
شۇڭا ئېتىم تۇتىقۇش.

شۇ ئىقتىدار، ھۈنىرىم بىلەن
ساقلاپ كەلدىم قوندىقىنى.
مەن يارىغاچ قوندۇرمىدى ھېچ،
بۇ قوندىقتا ئۇنداق ـ مۇندىقىنى.
(ئاپتور: ئىيا ناھىيىلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ پېنسىيونېرى)

ئابلىز ئابدۇللا

يامغۇر لىرىكىسى

كەچقۇرۇن ناخشىلار ئېيتىماقتا يامغۇر،
سىمىلداپ يوپۇرماق مەگزىنى سۆيۈپ.
بۇلۇتلار ۋىلىقلاپ كۆلىدۇ ئاستا،
خور ئېيتىپ يامغۇرلۇق پەسلىنى كۈيلەپ.

نەدىندۇر جىمىمدە كەلدى بىر يىگىت،
ئۆرتىنىپ يۈرىكى، ئەسلەپ گۈلىنى.
يامغۇرنىڭ ناخشىسى سالدى قەلبىگە،
قەدىمكى بىر ناخشا بىر قەدىم كۈينى.

يامغۇرمۇ توختىدى، ناخشىلارمۇ ھەم،
نۇرلاندى كائىنات، نۇرلاندى كۆكۈل.
خىياللار قەسرىدە پاكلاندى مانا،
قىز قەلبى ئۇلاندى يىگىتكە ئۇدۇل.
(ئاپتور: چىرا ناھىيىلىك 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 3 ـ يىللىق 2 ـ سىنىپتىن)

مەتتۇرسۇن مەتتوختى

رۇبائىيلار

1

قوشنام بار مېنىڭكى موللا، مۇلايىم،
بار ئۇنىڭ ئالدىدا مەستلىك گۇناھىم.
مەن بىغەم ھەركۈنى ئىچىمەن شۇنداق،
مەن ئۈچۈن بەش ناماز ئوقار كۆلئايىم.

2

ئاغنىم يۈرەكلىك مەينى ئىچكەندە،
مەرتلىكى ئۇنىڭغۇ ئەقلى يۈتكەندە.
ئوڭشۇلۇپ خوتۇنغا يېلىنار شۇنداق،
چىقىرىۋەت جان خوتۇن بۇنى ئۆتكەنگە.

3

تۇرسام ئىچىمەن، ياتسام چاتاق يوق،
ئىچىشنى ئويلايمەن كۆڭلۈمدە بىر زوق.
قورقما ئاغىنە مەستلىكىم شۇنداق،
ئوڭشالسام ئاجىز مەن، تېنىمدە كۈچ يوق.

4

ئىچمەيلى ھاراقنى بولدى بەس، ئاداش،
ھەركۈنى شىرمىنى قىلمايلى ھاپاش.
ئىچسەكمۇ ئاز ئىچىپ كېتەيلى ئۆيگە،
ئەتىگە بۇ جاندىن قالدۇرۇپ زاپاس.

5

بىر قوشنام سورايدۇ مەندىن ھەركۈنى،
ئۆيۈڭدە ئادىم كۆپ ھەركۈن ھەرتۈنى.
مەن دېدىم كۆپ ئۇخلاش بىخۇدلۇق ئۆزى،
جىمجىتلىق دوزاختا، ئالەمدە ئۇنى.

6

مەيلى مەن قاۋاقتا، مەككىدە بولاي،
پىيادە ۋەياكى مەپىدە تۇراي.
مەن دېمەن «ھەييامدىن» مىڭ ياخشى پېقىر،
كەل دوستلار شەرىپىڭ بىر رومكا قوياي.

7

بەتتە بولسۇن ياكى زاغرا ھەركۈنى توي،
پۇل بولمىسا مەيلى نىسىي لىقلاپقىنا قوي.
ئالدىرايمەن مەن ھوجرامغا كەتكىلى،
قىز دېگەنلەر بىر خىيال قېنىمدىكى خۇي.

8

ئەزەلدىن خۇشۇم يوق شېكەر ـ ناۋاتقا،
ئىشىم كۆپ چىقمايمەن رىستە ئاۋاتقا.
تاتلىقىم، دىلكەشىم، سىردىشىم شۇ مەي،
مەستلىكتە بارىمەن كۈندە باغداتقا.

9

ئىچمىسەم بولمايدۇ، بولدۇم مەيخۇمار،
بويىنۇمدا ئىسسىقلىق مەيدىن تىلتومار.
ئىچمىگىن دېسەڭمۇ ئىچىمەن جانان،
بىر كۈنى مەست بولۇپ مەي مەندىن يانار.

10

ئادرىسىم ئېنىقتۇ ھەركۈن، ھەرسائەت،
ئىزدىمە مېنى سەن بولۇپ بىتاقەت.
ئىزدىسەڭ ھەركۈنى قاۋاقتا پېقىر،
يۈرىمەن دوستلارغا تىلەپ سائادەت.
(ئاپتور: چىرا ناھىيىلىك خەلق ئىشلار ئىدارىسىدا)

NEW JADE LITERATURE

كېلەر يىللىق مۇشتەرى بولۇش ۋاقتىنى قولدىن بەرمىگەيسىز.

uyghurkitap.com

مۇھەممەدئىمىن ئابدۇۋەلى

«گېنېرال سۇلايمان»نىڭ ھېكايىسى

(ھېكايە)

بۇ — مۇشۇنداق دوقمۇش. تېگىدىكى ئۆستەڭدىن سۇپسۇزۈك سۇ لۆمشۈپ ئېقىپ تۇرىدۇ، ئۇنىڭ يەكگىل شىرىلدىغان ئاۋازى خۇددى مۇزىكىدەك ھارغان، تالجىققان كۆڭۈللەرگە شادلىق - ئاراملىق بەخش ئېتىدۇ؛ كۆۋرۈكنىڭ ئىككى بېشىدىكى ئىككى تۈپ قارا سۆگەتنىڭ ياپيېشىل باراخسان شاخ - يوپۇرماقلىرى جەننەتتەك سالقىنلىق ۋە ھۇزۇر ئاتا قىلسا، ئالدى ۋە يان يولدىن ئۆتۈشۈۋاتقان پېيادىلىك، موتوتسىكلىتلىق، مەپىلىك، ھارۋا، ماشىنا ...لىقلار ۋە ئۇلارنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرى سەۋدا - سەپرانى كېسىپ، بىرخىل روھ ئازادىلىكى ئېلىپ كېلىدۇ.

بۇ — مۇشۇنداق دوقمۇش - دوقمۇش كۈلكە دۇنياسى، دېموكراتىيە دۇنياسى! بۇ يەردە باشقۇرغۇچى يوق. كىشلەر ئىستىخىيىلىك ھالدا بىردىن - ئىككىدىن كېلىپ، ئۆزى ئېلىپ كەلگەن كۇسا ياكى كۆۋرۈكنىڭ سىمۇنتتىن قۇيۇلغان سۆكىسگە ئولتۇرۇپ ئۇ يەردىن، بۇ يەردىن پاراڭغا چۈشىدۇ. ئادەم ئاۋۇغانسېرى پاراڭ ئۇلغۇيىدۇ. كىمنىڭ نېمە دېگۈسى كەلسە شۇنى دەيدۇ. مۇلاھىزە، مۇھاكىمە قىلىنىدۇ، خەلقئارا ئىشلاردىن تارتىپ، تۇرمۇشتىكى ئۇششاق - چۈششەك تەرەپلەرگىچە، چۆچەك، لەتىپە، يۇمۇر ئېيتىلىدۇ، مەيدە قېقىپ كۈلۈشىدۇ.

بۇ يەرنى ئەڭ دەسلەپ كىمنىڭ «بايقىغان»لىقى نامەلۇم. لېكىن، ھازىرقى «پۇقرا»لىرى ئاساسەن مۇقىم. بۇ يەرگە كېلىدىغانلار ئەڭ بالدۇر پېنسىيىگە چىققان خادىملاردىن باشلىنىپ، بىكار تەلەپلەر، بوتكا، يايمىچىلار ۋە بىر كۈنلۈك ئېغىر ئەمگەكتىن قولى بوشىغان بازارغا يېقىن جايدىكى ياش دېھقانلار بىلەن ئاياغلىشىدۇ. ئۇلارسىز بۇ بازار — بازار ئەمەس، بۇ يەرسىزمۇ ئۇلارنىڭ كۈنى كۈن ئەمەس!

— ئاۋۇ يەرگە قاراڭلار، — دەيدۇ بىرسى ئۆزئارا بولۇنۇۋاتقان گەپنىڭ تېمىسىنى بۇراپ، — ئاۋۇ خېنىمنىڭ ئالدىغا!

— ھوي، راست، ئالدى ھېجىيىپ قاپتىغۇ؟ — دەيدۇ يەنە بىرسى قەھ - قەھ كۈلۈپ.

شۇنىڭ بىلەن گەپنىڭ خالتىسى تېشىلىدۇ:

— ھەي، ئىشتىنىنىڭ سىيرتمىسىنى تۈزۈك ئېتىپ چىقسا بولمامدۇ تالاغا؟ بۇ كەمدىكى ئاياللار - زە!

— بەلكىم، سىيرتما يولدا بۇزۇلۇپ كەتكەندۇ؟

— ئۇنىمۇ - بۇنىمۇ دەيمىز، ھايا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى دەڭلار، باللار، بولمىسا، ئادەت بويىچە كۆڭلەك ياكى يوپكا كىيىپ چىقسىچۇ؟ ئۇچاغدا ئىشتىنى چۈشۈپ قالسىمۇ كارايىتى چاغلىقتىغۇ؟

— ھەي، ئاغىنىلەر، ئاشۇ سىيرتمىغا بەك ئىشىنىپ كەتكەن گەپ. ئەمما - زە، بۇ كەمدە سىيرتما تۈگۈل، ئادەملەرمۇ يالغان تۇرسا.

— ھەي، ئاداشوي، نېمە دەۋاتىسىلەر؟ ئۇنداقتا، سىلى بىلەن مەنمۇ يالغانمۇ؟

— يالغان بولماي، ئويلاپ باقە؟ تېخى تۈنۈگۈنلا ئون كويلۇق بىر پۇلنى قاپ بەلدىن يىرتىپ ئىككى قىلىپ قاتلاپ، ئىككى يايمىچىغا يىگىرمە قىلىپ ئۆتكۈزدۇڭغۇ؟

— ھا، ھا، ھا، ... راست بابلاپتىغۇ مەككار يايمىكەشلەرنى!

چىرا ناھىيە بوستان ئوتتۇرا مەكتىپىدىكى ئوقۇرمەنلىرىمىزگە سېغىنىپ سالام.

— پەمى باركەن بۇ گۇينىڭ.

— هەي، هەي، ئۇيۇلۇگلار، باللار، «هالالەن هېسابا، هارامەن ئازابا» دەيدۇ ئاللاھ ئىگەم، هەممىدىن ئىنساپ ئۇلۇغ!

— ئاغىنىلەر، ئاغىنىلەر، — دەيدۇ يەنە بىرسى گەپنى ئۆزىگە بوراپ، — گەپتىن ـ گەپ چىقىپ قالدى ئەمدى، مەن بىر ئىشنى دەپ بېرەي، ئۆتكەن ئايدا بىرسى بىر ئوغۇل بېقىۋالماقچى بولۇپ، شەھەرگە كىرىپتۇ ۋە بالا ساتماقچى بولغان بىرسى بىلەن ئۇچرىشىپتۇ. سېتىلماقچى بولغان بالا يېگەن ـ ئىچكەندەك، سوقا ـ سەندەلدەك ئوغۇل بالىكەن. خۇش بولۇپ قىممەت باھادا سېتىۋاپتۇ. ئۆيىگە ئەكىلىپ ئىسسىق سۇدا تازا بىر يۇيۇندۇرغانىكەن، هېلىقى ئوغۇل قىز بالىغا ئايلىنىپ قاپتۇ.

— نېمە بولۇپ؟

— هەي، تاگەي، كىم بىلسۇن ئۇنى؟ ئىشقىلىپ جۇمىكىنىڭ ئورنىغا چۆچەك پەيدا بولۇپ قاپتۇ.

— مېڭىگلا هوي نېرىغا، نەدىكى يالغاننى توقۇيدىكەنسىلەر، تەكشۈرمىگەنمىكەن؟

— تەكشۈرمەپدىكى؟ سىيدۇرۇپمۇ بېقىپتىكەن.

— ئۇھ، بۇ جاهان نېمە بولۇپ كەتتى ـ هە؟ هەررەڭ ـ سەررەڭ ئىشلار...

— هەرنېمىمۇ دېمىز، نامراتلىق دەگلار ئاغىنىلەر، نامرات بولغاندىكىن پۇلغا ئۇسسايدىغان گەپ، پۇل دېگەن بۇ نېمە هەركويغا سالىدۇ ئادەمنى.

— شۇ، شۇ، هېلىقى سۇنىيە «پولكوۋنىك» بارغۇ؟

— هېلىقىنى دەيسەنغۇ؟ هەي ئېستەي، ئاشۇ نېمىنىڭ يولدىن چىقىپ كەتكىنىگە! لېكىن ـ زە، نېمىلا بولسۇن، بىر كۆرگەن ئادەمنىڭ ئىچى ـ تېشىغا ئوت يېقىۋېتىدۇ ـ دە، بۇ.

— هوي، ئۇنى نېمىشقا پولكوۋنىك دەيسەلەر؟

— بىلمەمسىز؟ كەسپداشلىرىنىڭ رەھبىرى ئۇ.

— توختاگلار، ئاداشلار، مەن بىر دەۋالاي، قىزىق ماقما هېكايەم. ئۆتكەن يىلى ئۇنىڭ تازا دو سۇرگەن ۋاقىتلىرىغۇ؟ مۇشۇ مەزگىللەردە، جەمئىيەت تەرتىپىنى بۇزدى، دەپ ج خ ساقچىلىرى ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈپتۇ، هېلىقىدەك ئىشنىڭ دەل ئۈستىدىن تۇتۇپمۇ ئاپتۇ. بىر قاتار سوراقلاردىن كېيىن ئۈچ مىڭ كوي جەرىمانە قويۇپتۇ. ساقچىلار جەرىمانە پۇلنى تاپشۇرۇشنى ئېيتسا، نېمە دەپتۇ، دېمەمسىلەر؟

— نېمە دەپتۇ؟

— «بىر سىنىتىمۇ يوق» دەپتۇ. ساقچىلار «ئۆيۈگدە، بانكىدا بار» دەپتىكەن، «تەكشۈرۈپ بېقىڭلار، بىر سىنىت چىقىپ قالسا، كاللام بىلەن جاۋاب قىلىمەن، هەممىسى نېسىگە كەتتى، ئىشەنمىسەڭلار، مانا تېزىملىك، ئالالىساڭلار ئېلىۋېلىڭلار» دەپتۇ ۋە قويىنىدىن بىر خاتىرە دەپتەرنى چىقىرىپ ساقچىلارنىڭ ئالدىغا تاشلاپتۇ.

ۋاھ، ساقچىلار كۆرۈپ هەيران قاپتۇ. هېلىقى تېزىملىكتە هېلىقىدەك ئىشنىڭ تۈرى، نەرقى، ئىمزا، ۋاقتى، نېسى پۇل، بارماق ئىزى دېگەنلەرنىڭ هەممىسى بارىكەن.

— تۈرى دېگەن نېمىكەن؟

— سۆيۈۋېلىش، قۇچاقلىۋېلىش ۋە يەنە ...مەسىلەن، سۆيۈۋېلىش 30 كوي، قۇچاقلىۋېلىش 50 كوي، هېلىقىدەك ئىشنى قىلسا...

— قانچە؟

— 100!

— ۋاھ، كاساپەت، نەرقىمۇ خېلى بارىكەن ـ هە؟

— شۇگا «پولكوۋنىك» ئۇ!

— جەملەپ كۆرسە 67 ئادەمگە يېتىپتۇدەك. ئەڭ قىزىقى ئاشۇ تېزىملىكتىن بىر مۇئاۋىن باشلىقنىڭ ئىسمى چىقىپ قاپتۇ.

— ئوهوي، مائىشنى كۆرۈڭ، قايسى ئورۇندىكەن؟

— بۇياققىراق كېلىڭلار، سىرتتا دەپ يۈرمەڭلار ـ هە؟

— دېمەيمىز، دېمەيمىز، سىلى بىز مۇشۇ دوقمۇشنىڭ بىر پۇقراسى تۇرساق.

— ... ... ئورۇندىن.

— هېق، تۇف! كۇندۇزى پەيغەمبەر، كېچىسى بەچچىغەر...

— نېسى پۇلىچۇ؟

— قېتىمى 3، پۇلىسى 90.

NEW JADE LITERATURE

ئىشنى كۆپ قىلغان خارەتنىڭ تارشىسى كۆپ.

—ئارانلا سۆيەلەيتىكەنما؟

—ياقەي.

—ئەمىسە، نېمانچە ئەرزان؟

— ھەي، نېمانچە كوچىلايسىلەر ئۇنى؟ سۇنىيە ئۈچۈن قازى بولاي دەۋاتامسىلەر ـ يا؟ بىلىسىلەرغۇ؟ مەنسەپدارلار بېزەك كېلىدۇ، ئىش تېپىپ بېرىمەن دەپ گوللىغاندۇ؟

— يا بولمىسا، ئىجازەتنامە ھەل قىلىپ بېرەي، دېگەندۇ؟

—ھا، ھا، ھا...!

—شۇنداق قىلىپ ئاخىرى نېمە بوپتۇ؟

—ساقچىلار ئامالسىز سۇنىيەنى ئىشخانىدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ.

... ...

مانا مۇشۇنداق، ھۆكۈمەت ئورگانلىرى ياكى كەسپىي تارماقلارنىڭكىدەك ئالدىن بەلگىلەپ بېرىلگەن مۇقىم تېما يوق.

مەن تەسادىپ بۇ «ئەركىن دۇنيا»نىڭ پارىڭىغا داخىل بولۇپ قالدىم. باشتا نېمە گەپلەر بولدى؟ — بىلمىدىم. مەن بارغان چاغدا بىر گېنېرالنىڭ گېپى بولۇۋاتقانىكەن. كىچىكىمدىن ھەربىي كاتتىۋاشلارنىڭ تەرجىمىھالىغا قىزىقاتتىم. يەنە كېلىپ بۇ، مۇشۇ يۇرتتىن چىققان گېنېرالكەن. ئالاھىدە قىزىقىش بىلەن ئولتۇرۇپ قالدىم.

گەپ قىلىۋاتقىنى ياشانغان بىر ئوقۇتقۇچى ئىدى.

—مۇشۇ يۇرتتىن بىر گېنېرال چىققان، ـ دېدى، ئۇ، — ئۇنىڭ ئىسمى سۇلايمان، توغۇلۇشىدىنلا مۇشۇ يەرلىك، بەك ئەقىللىق، جىگەرلىك ئادەم ئىدى.

ھەممىمىز ئاغزىمىزنى ئېچىپلا قالدۇق. چۈنكى، بۇ يۇرتتا، ئەزەلدىن ئۇرۇش بولۇپ باقمىغان، 1911 ـ يىلى پادىشاھلىق تۈزۈم ئاغدۇرۇلغاندىمۇ، 1930 ـ يىللاردا خوتەندە ئىسلام ھاكىمىيىتى قۇرۇلغان ۋە يېقىلغان چاغدىمۇ؛ ماجۇڭيىڭنىڭ بىر قىسىم قاچاق ئەسكەرلىرى ئىككى ـ تۆت تال ئادىمى ۋە قارا مىلتىقتا تايىنىپ جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ بىر قىسىم جايلىرىنى خالىغانچە سوراپ يۈرگەندىمۇ؛ بىرەر پاي قارشى ئوق ئېتىلمىغان، ئەكسىچە، ئەزەلدىن «ئاكام كىمنى ئالسا، يەڭگەم شۇ» دەپ ھەممىسى داستىخان يۆگەپ ئالدىغا چىقىشقان. مۇنداقتا، قانداقمۇ گېنېرال چىقسۇن؟ گېنېرال دېگەن گېنېرال، تەدبىرلىك، قورقۇمسىز، ئەركەكنىڭ ئەركىكى. مەن ئالدىنقى يىلى يېزىنىڭ خەلق ئىشلىرى ئىشخانىسىدىن مۇشۇ يۇرتتىن ئەسكەر بولغانلارنىڭ ئارخىپىنى كۆرگەنىدىم. بىر ئەسىردىن سەل كەم ۋاقىت ئىچىدە جەمئىي 33 ئادەمكەن. ئۇلار ھەربىي قىسىمدا ئاشپەز، شوپۇر، قويچى بولۇپ ئىشلەپتۇ. بەزىلىرى ھەتتا، مىلتىق كۆرۈپمۇ باقماي قايتىپ كەپتۇ.

ھېلىقى ئوقۇتقۇچىنى سوئالغا كۆمۈۋەتتۇق:

—مۇئەللىم، ئۇ قاچان، قايسى ئۇرۇشتا گېنېرال بوپتۇ؟

—نېمە ئۈچۈن بۇ گەپنى بىز ئىلگىرى ئاڭلىمايمىز؟

—نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمى تارىخىي كىتابلاردا يوق؟

— ... ...؟

—ئالدىرىماڭلار، ئالدىرىماڭلار، — دېدى مۇئەللىم تۆت تەرەپتىن يېغىۋاتقان سوئاللارغا جاۋابەن، —بۇ دېگەن جىق گەپ. بىر ـ بىرلەپ دېمەيمەنمۇ؟ ئۇ ھىندىستاننىڭ بىر قىسىم جايلىرىنى بېسىۋالغان...

—باسمىچىكەن بۇ تېخى؟

—بىزنىڭ بىر قىسىم جايلىرىمىزنى رۇسىيىگە تاشلاپ بەرگەن.

—تۇفى! لەنەتكەردى.

ھەممەيلەن خۇددى چۈشكە ئوخشاش بىرخىل قالايمىقان تەسىرات ئىچىدە ئىلەڭگىپ قالدۇق. نېمە دېدۇ ـ ھە بۇ ئادەم؟ جۆيلۈۋاتامايدىغاندۇ؟

تۇيۇقسىز بىر ئوچۇق تۇرغان ئاسمان توپا رەڭگىدە ساغىرىپ كەتتى.

—ھەي، ئاۋۇ يەرگە قاراڭلار، —دېدى بىرسى جىددىيلەشكەن ھالدا شەرقىي ـ جەنۇبىي ئاسماننى كۆرسىتىپ.

قاپقارا تۇمان تورۇلۇپ ـ تورۇلۇپ مۇشۇ تەرەپكە قاراپ كەلمەكتە ئىدى. بۇ — شەرقىي ـ جەنۇب بورىنىدىن دېرەك بېرەتتى. شەرقىي جەنۇب بورىنىنىڭ ئۆمرى بەك قىسقا بولسىمۇ، دەماللىققا سۈرلۈك ۋە دەھشەت ئىدى. توپا

تۇزۇتۇپ كۆزنى ئاچقۇزمايتتى، هايت ـ هۇيت دېگۈچە دەل ـ دەرەخلەرنى سۇندۇرۇپ، زىرائەتلەرنى چەيلەپ بىر مۇنچە پاراكەندىچىلىكلەرنى قالدۇرۇپ كېتەتتى.

ئەپسۇسلۇق ئىچىدە تارقاشتۇق. شۇنىدىن كېيىنكى بىر قانچە كۈن ئىچىدە ھېلىقى «گېنېرال» كۆڭلۈمدىن زادىلا كەتكىلى ئۇنۇمىدى. يۇرتىمىز كىچىك، نامرات ھەم قالاق، مۇشۇنداق يەردىن بىر گېنېرالنىڭ چىققىنى—يۇرتنىڭ دۆلىتى ئەمەسمۇ؟ بىراق، شارائىت، تارىخىي پاكىتلار بۇ يەردىن بۇنداق بىر ئادەمنىڭ چىققانلىقىغا ھېچبىر يىپ ئۇچى قالدۇرمىغانىمىدۇ؟

شۇ كۈندىن كېيىن، بۇ دوقمۇشقا بېرىش ماڭا زادىلا نېسىپ بولمىدى. بەلكى ھېلىقى مۇئەللىم باشقىلارغا ئاللىقاچان سۆزلەپ بەرگەنىدۇ؟

نەچچە كۈندىن كېيىن مەن ھېلىقى ئوقۇتقۇچىنى ئىزدەپ ئۆيىگە باردىم ۋە كېلىش مەقسىتىمنى ئېيتتىم.

—«ئاۋۋال تائام، ئاندىن كالام» دەپتىكەن، —دېدى مۇئەللىم داستىخان سېلىۋېتىپ، —چاي ئىچكەچ پاراڭلىشايلى.

ئۇ باشتا ئۆزىنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىدىن پاراڭ قىلىپ بەردى. يېرىم سائەتلەردىن كېيىن رەسمىي تېمىغا كۆچتى:

«1975 ـ يىل، 5 ـ ئاي. مەكتەپلەردە ئوقۇتۇش تايىنى يوقلا بىر ئىش بولۇپ قالغان. جەمئىيەتتە ۋە مەتبۇئاتلاردا «ئوقۇتقۇچىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتى»نى تەنقىد قىلىش ئەۋجىگە چىققان، ئوقۇتقۇچى ھۆكۈمەت ئالدىدىمۇ، پۇقرا ئالدىدىمۇ خۇددى ھۆل تېزەككە ئوخشاش ھەم سەت، ھەم بەدبۇي نەرسىگە ئايلىنىپ قالغانىدى. مەن شۇ چاغدا بىر كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ باش مۇئەللىمى ئىدىم.

بىر كۈنى كوممۇنا ئىنقىلابىي كومىتېتىنىڭ بىر ھۆججىتىنى تاپشۇرۇۋالدۇق. ھۆججەتتە، ئادەتتىكىدەك بىر تالاي قۇرۇق پىرىنسىپلار، دەبدەبىلىك سىياسىي شۇئارلار ئوتتۇرىغا قويۇلغاندىن كېيىن، «1 ـ ئىيون» خەلقئارا بالىلار بايرىمىنى ئالاھىدە ياخشى ئۆتكۈزۈش ئورۇنلاشتۇرۇلۇپتۇ. ياخشى نومۇر ئېلىپ چىقىش ـ چىقالماسلىق —ئوقۇتقۇچىلارنىڭ سىياسىي مەيدانىنى بەلگىلەيدىغانلىقى يېزىلىپتۇ.

ئىككى سىنىپ، ئىككى يول كۈرىشىگە، سىياسىي مەيدانغا تاقىلىدىغان، يەنە كېلىپ، تۆۋە قىلىشنى خالىمىغان ئەڭ چوڭ كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدارنىڭ قۇيرىقى بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى قاش بىلەن كۆزنىڭ ئارىلىقىدەك يېقىن بولغان بۇ ئىشقا جىددىي قارىماي بولامدۇ؟

دەرھال يىغىن ئاچتۇق.

خۇددى ئوغلاق ئويۇنى ئوينىغاندەك ئۇزۇن تالاش ـ تارتىشلاردىن كېيىن ئوينىلىدىغان بىرقانچە نومۇرنى بېكىتىپ چىقتۇق. سادىق مۇئەللىم كونكرېت مەسئۇل بولىدىغان، باشقىلىرىمىز ماسلىشىدىغان بولدۇق. ئەمدى «ئۇھ» دەپ تۇرىشىمىزغا سادىق بىز ئويلىمىغان بىر ئىشنى كۆتىرىپ قوپتى:

—نەچچە يىلدىن بۇيان بىرىنچىلىكنى ئۇدا قولدىن بەرمەي كەلدىم، ـ دېدى ئۇ كۆرەڭلىك بىلەن قوللىرىنى شىلتىپ، — جاپانى مەن تارتتىم، سىلەر سايەمدە جان باقتىڭلار، بىراق، بۇ يىلقىسى سەل چىگىدەك قىلىدۇ. ئېھتىمال، سىياسىي جەھەتتە گۇمانلىق بولۇپ قېلىشنى خالىمايسىلەرغۇ دەيمەن؟ بىراق، مەنلا بولسام بىرىنچى بولۇش دېگەن قانچىلىك گەپتى؟ ئەمىسە، مەن كاللا چىقىراي، سىلەر پۇل چىقىرىڭلار، ئوخشىتالمىسام ماڭا ھېساب بولسۇن!

—نېمە پۇل ئۇ؟ —دېيىشتى ئوقۇتقۇچىلار.

—تەييارلىق ئۈچۈن پۇل كېتىدۇ ئاغىنىلەر، پۇل!

يىغىن ئەھلى بىردىنلا جىمىپ كەتتى. كەمبەغەل دېھقان، تۆۋەن ئوتتۇرا دېھقانلار مەكتەپ باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى تىرىڭگىدە ئورنىدىن تۇردى:

—ھەي، ھەي، ئەپەندى دېگەن مانا مۇشۇنداق، تۆت تال پۇلنىڭ گېپى چىقىۋېدى قومغا چۈشكەن تەڭگىدەك يوقاپلا كەتتىڭلارغۇ؟ بىز قارائاش يېسەكمۇ يۈرىكىمىز قىپقىزىل، سىلەر ئاق ئاش يەپ يۈرىكىڭلار قارىداپ كېتىپتۇ، شۇڭىمۇ «سېسىق توققۇزىنچى» دەپ

NEW JADE LITERATURE

ئاتىغان سىلەرنى. بۇ ئىش مەشەدە ئولتۇرغان ھەربىر ئادەمنىڭ كاللىسىغا تاقىلىدۇ، مەن دەپ قوياي، قوشۇق تۇتۇشتىمۇ سىنىپىيلىك بار ـ ھە؟ ئەتە ـ ئۆگۈن نەچچىڭىز كۆتىڭىزگە تېپىك يېمەڭ...

ــ ئۇكام، نېمىگە خەجلەيسىزا بۇ پۇلنى؟ ــ سورىدى يەنە بىر ياشانغان ئوقۇتقۇچى.

ــ نېمىگە خەجلەيتتىم؟ ئەلۋەتتە، سېكىلەڭ ئوينىمايمەن، مودىل ياسايمەن.

ــ ھاي، ھاي، سېرىق گەپلەرنى قىلىش ــ شۇجۇڭجۇيىلىق...

ــ نېمىنىڭ مودىلىنى؟

ــ ئەڭ چوڭ زوزپەيىنىڭ.

ــ ھە، بولدى، بولدى، تالاشماڭلار، ــ دېدىمەن، ــ قانچە پۇلدىن چىقارساق بولار؟

ــ قىرىق كويدىن، ــ دېدى سادىق تۆت بارمىقىنى چىقىرىپ.

ياسىن ئىسىملىك خەلق ئوقۇتقۇچىسى نارازىلىق بىلدۈردى:

ــ مېنىڭ ئايلىقىم ئاران 12 كوي تۇرسا.

ـ دېدىمغۇ؟ ئىقتىسادنى قوماندان قىلىش شۇجۇڭجۇيىلىق، (شيۇجېڭجۇيى دېمەكچى) ــ دەپ ھۆرپەيدى مۇدىر، ــ پۇل دېگەن نېمىدى ئۇ؟ بىر سېسىق نەرسە، ھەرقايسىڭىزنىڭ كاللىسىنى قارايتىدىغان.

ــ ئەجەب، بۈگۈن مۇشۇ سېسىق نەرسە بولمىسا، قىزىرالماي قالىدىغانلىقىمىزدىن ئەنسىرەۋاتىمىزغۇ؟

ــ نېمە دەيسىلەر ھوي، زوزپەيىنىڭ قۇيرۇقى بولۇپ قالماڭلار، يەنە؟ ھە، لوبا! (لاۋباۋ دېمەكچى)

ــ بولدى، چىقارساق چىقىرايلى، ئۆلۈپ كەتمەسمىزا، ــ دېيىشتۇق باشقىلار.

شۇنداق قىلىپ 11 ئادەم 40 كويدىن پۇل چىقاردۇق. ھەرنېمە دېگەن بىلەن بۇ خۇمار كۆزدىن ئايرىلىش تەس ئىدى، پۇل تاپشۇرۇۋېتىپ بىر يەرلىرىمىزنىڭ ئېچىشقانلىقىنى ھېس قىلىشتۇق. ھېلىقى خەلق ئوقۇتقۇچىسى يىغلىۋەتتى، ئۇنى دېمىسىمۇ ئۇ بىر «يېتىم ئوغلاق» ئىدى.

ئەتىسى تەييارلىق باشلاندى. سادىق ـ ئوقۇتقۇچىلار ئىچىدىكى بىر داشقال ئىدى. يا ئىشلەتكىلى، يا تاشلىۋەتكىلى، يا ئېزىپ يۇمشاتقىلى بولمايتتى، ھەممىمىز ئۇنىڭدىن قورقاتتۇق. ئۇنىڭ دېگىنى دېگەندى. ھەممىمىزنى خۇددى كىچىك باللارنى باشقۇرغاندەك باشقۇرغىلى تۇردى.

بىز سادىقنىڭ «زوزپەي» (كاپىتالىزم يولىغا ماڭغان ھوقۇقدار دېگەن سۆزنىڭ خەنزۇچە قىسقارتىلمىسى بولسا كېرەك) نىڭ مودېلىنى قانداق ياسايدىغانلىقىغا ئالاھىدە قىزىقاتتۇق. ھەم جانلىق، ھەم قىزىقارلىق، چىرىك ئىدىيە تامچىپ تۇرىدىغان بىر نەرسە بولۇپ چىقسا كېرەك، دەپ ئويلايتتۇق. ئەمەلىيەتتە ئۇ تاغارغىلا ئوخشايدىغان بىر نېمە ئىكەن. ئۈچ مېتىر خام (ماتا)، بىر تاغار سامان بىلەن پۈتىدىكەن. سادىقنىڭ «مودىل» دېگەن نېمىسى قورسىقى يوغان بىر قاپاققا ئوخشاش نەرسە بولۇپ چىقتى. بېشىغا قومۇشتىن ئوقيا ياساپ سانچىپ قويدۇق، ئوقيا سانچىلغان جاينىڭ ئەتراپىغا بىر دۈۋەت قىزىل سياھنى تۆكۈپ قويدۇق. 440 كويغا پۈتكەن «زوزپەي» مانا مۇشۇ ئىدى...

«1 ـ ئىيۇن» كۈنى مەكتەپ سەيناسى ۋاش ـ ۋاش بولۇپ كەتكەندى. ئاپتاپلىق قويۇق توزان ئىچىدە ئادەملەر مىغىلدايتتى، ئالا ـ يېشىل بايراقلار، پىلاكاتلار لەپىلدەيتتى، ئالا ـ تاغىل ئاۋازلار ئىچىدە ئارىلاپ ـ ئارىلاپ پۇشتەكلەرنىڭ كۇكىرىگىنى ئاڭلىناتتى.

يىغىن سەھنىسىنىڭ ئالدى تەرىپىدە كومۇنا باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ مۇدىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان بەش كىشىلىك باھالاش گۇرۇپپىسىنىڭ ئەزالىرى ئولتۇراتتى. بىز باش مۇئەللىم ۋە مەكتەپ باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرلىرى كەينىدە ــ سەھنىنىڭ تۆر تەرىپىدە ئولتۇراتتۇق.

چەك نومۇرى بويىچە بىزنىڭ مەكتەپنىڭ ماھارەت كۆرستىش نۆۋىتى چۈشتىن كېيىن كەلدى. ھاۋا ئوتتەك قىزىپ كەتكەن، بىر بالا پېشانىسىدىن ئېقىپ چۈشكەن توزان ئارىلاش ئاچچىق تەردىن كۆزىنى ئاچالمىدىمۇ، ئالدىدىكى ئوقۇغۇچىنىڭ ئايىغىنىڭ سونجىقىغا دەسسىۋالدى، ئاياغ چۈشۈپ قالدى. يالىڭداپ تۇرغان قۇم قوقاسقا ئايلانغان. ھېلىقى بالا بىر پۇتىنى كۆتۈرۈپ ماڭالماي قالدى. تىت ـ تىت بولۇپ

كەتتىم. شۇ ئەسنادا سادىق يۈگرەپ كېلىپ بالىنىڭ سۆڭگىچىگە «قاس ـ قۇس» قىلىپ ئىككىنى تېپىۋەتتى. شۇ هامان سەھنىنى غۇل ـ غۇلا كۆتۈرۈپ باستى.

خۇداغا شۈكرى! كاماندا ئالمىشىش بىلەن غەلۋە ـ غۇدۇرمۇ پەسەيدى. ئارىدىكى ۋاقىتتا مەن سەھنىدىن چۈشۈپ ھېلىقى ئوقۇغۇچىنىڭ قېشىغا باردىم. ئۇ كىيىۋالغان ئاياغ دادىسىنىڭ بولغاچقا، بەك چوڭ ئىكەن، ئۆزىنىڭ ئايىغى يوق ئىكەن. تاپىنى كۆيۈپ ھۆررەك ـ ھۆررەك بولۇپ چىقىپتۇ. مەن سادىقنى تاپالماي ھېلىقى ئوقۇغۇچىغا بىر ـ ئىككى ئېغىز تەسەللى بېرىپ قويۇپ چىقتىم.

ئاخىرقى نۆۋەت قىزىل دۆڭ دادۆي مەكتەپىنىڭ ئىدى. بۇ چاغدا تەرتىپ هارغان، ئادەملەر شالاڭلاپ قالغانىدى. سۇلايمان ئىسىملىك، ئوتتۇرا ياشلىق، ئەمدىلا ئۈسۈپ چىققان چاچ ـ ساقاللىرى ئاھاك سۈرۈپ قويغاندەك ئاق چاندىغان ئوقۇتقۇچى ئۆز ماھىرلىرىنى باشلاپ مەيدانغا كىردى.

پاھ، تۇمانلىق هاۋادا بىردىنلا كۈن چىققاندەك بولدى. مەيدان قايناۋاتقان قازانغا سۇ قۇيغاندەكلا جىمىدى.

ئۇلارنىڭ ھەرىكىتى شۇنچە نازۇك، سىپتا، رەتلىك ۋە قۇش پېيىدەك يەڭگىل ئىدى، ئايغىدىن توپا ئۆرلىمەيتتى، تېخىمۇ ھەيران قالدۇرغىنى ئالدىدىكى ئىككى ئوقۇغۇچى كۆتۈرۈپ ماڭغان «ۋەتەنىنىڭ تاغ ـ دەريالىرى تۇتاش قىزىل» دېگەن خەت يېزىلغان تۆت چاسا تاختاي بولۇپ، ئۇنىڭغا ۋەتىنىمىزنىڭ خەرىتىسى چۈشۈرۈلگەن، خەرىتە ئىچىدە قىزىل بايراقلار جەۋلان قىلاتتى، پۈتۈن مەملىكەت قىپقىزىللىققا پۈركەلگەن، ئۇنىڭدا پۈتۈن جۇڭگولۇقنىڭ غايىسى، ھەرىكىتى ۋە ئىنقىلابىي ئاخىرغىچە ئېلىپ بېرىش جاسارىتى مۇجەسسەملەنگەن، بەدىئىيلىكمۇ، ئىدىيىۋىلىكمۇ، چوڭقۇرلۇقمۇ، كەڭلىكمۇ بار ئىدى. شەكىل بىلەن مەزمۇن شۇنداق ماسلاشقان بۇ كۆرۈنۈشكە قاراپ ھەيران قالدۇق. تۇيۇقسىز مەيداندىن چاۋاك ئاۋازى كۆتۈرۈلدى. «توۋا!» دېدىم ئىچىمدە ـــ چاۋاك ـــ بۇ، 10 يىل ئىلگىرى ئۇنتۇلغان نەرسە ئىدىغۇ؟ بىز 10 يىلدىن بۇيان كۈرەش ۋە تەنقىد قىلىپلا كەلدۇق. كۆيۈنۈشنى، رىغبەتنى، ۋاپانى، مۇھەببەتنى ئاللىقاچان ئۇنتۇدۇق. بىرسىمىز يەنە بىرسىمىزگە دۈشمەن بولدۇق، ھەتتا، ئاتا ـ ئانىمىز، بالا ـ چاقىمىز بولسىمۇ، خەققە مۆشتلا ئاتتۇق، چاۋاك چالمىدۇق. ئاشۇ چاۋاكتىن قەلبىم دەرياچە سۆيۈنۈپ كەتتى. چېكىدىن ئاشقان سىياسىي بىلەن توڭلىتىۋېتىلگەن ئىنسان قەلبىنىڭ تېخى تامامەن ياتلىشىپ ـ ياۋايىلىشىپ كەتمىگەنلىكىنى ھېس قىلغاندەك بولدۇم.

خۇلاسە كۆڭۈلدىكىدەك بولدى.

قىزىل دۆڭ باشلانغۇچ مەكتىپىنىڭ بىرىنچى بولغانلىقى ئېلان قىلىنغاندا، يەنە بىر قېتىم ئالقىش ياڭرىدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە مەكتەپكە بارسام ھەممىسى غوتۇلداشقىلى تۇرۇپتۇ.

ـــ ماقۇل، مائاشنى دەستەك قىلغىنىمىز خاتا بولغان بولسا، شۇنچە پۇلنى خەجلەپ دەرىجىگىمۇ ئېرىشەلمەسلىكىمىز نېمە بولار؟

ـــ راست، ئون كويغا خام ئالدۇق، ئىككى كويغا تىكتۇردۇقمۇ دېيلى، قالغىنىچۇ؟ ئاغىنىلەر؟ 440 كوي بۇ!

ـــ مەن ئەمدى ئاۋۇ سىنىپنى ئوقۇتمايمەن، ئاتا ـ ئانىسىغا يالۋۇرۇپ يۈرۈپ مىڭ تەستە مەكتەپكە ئەكەلسەم، ئاۋۇ ئىت چىشىنى شۇنچە ئادەمنىڭ ئالدىدا كەپتەر باچكىسىدەك بىر بالنى تېپىپ يۈرۈپىدا! بۈگۈن كەلمەپتۇ مانا! كىم يالۋۇرىدۇ ئەمدى ئۇنىڭغا؟

ـــ سادىق ئەكەلسۇن!

ـــ قېنى ئۇ سادىق چىۋىن؟

ـــ ئۇمۇ كەلمىگەن چېغىۋا.

ـــ خىجىل بولغاندۇ بەلكىم بىزگە قاراشتىن؟

ـــ خىجىل بولامتى ئۇ بەددەس؟

ـــ ئەمدى سادىق بېرىپ يالۋۇرسۇن.

ـــ يالۋۇرساقلا بولىدىغان ئىش بولسىغۇ مەيلىدى، ئەتە ـ ئۆگۈن مەكتەپنى بېشىغا كەيسىچۇ ئاتا ـ ئانىسى؟

ـــ ھە، ئۇ چاغدا «سېسىق توققۇزىنچى» دىن «سېسىق بىرىنچى» گە ئايلىنىمىز، شۇ.

غەلۋىنى يەنىلا مەكتەپ باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى بېسىقتۇردى:

ـــ ئەمدى توختاڭلار، ـــ دېدى ئۇ چالۋاقاپ، ـــ تۆت تال سېسىق پۇلۇڭلارنىڭ كېپىنى نېمانچە قىلىسىلەر؟ سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردا دۆلەتنىڭ چوڭ ئىشى بارمۇ ـ يوق، ھە؟ بىرىنچىگە ئۆتۈش بىر سادىقنىڭلا ئىشىمىدى؟ مەن دەپ قوياي: ئېغىزىڭلارنى يۇمۇپراق يۈرۈڭلار، بولمىسا، ھە...!

ـــ ھەي مۇدىر، بىز پۇل، سادىقاخۇن ئەقىل چىقىرىدىغان، بىرىنچىلىكنى ئالالمىسا، ئۆزى جاۋاب قىلىدىغان بولغانغۇ؟

ـــ بۇ دېگەن سەپسەتە، شۇجۇڭجۇيىلىق، شەخسنىڭ رولىنى پارتىيىدىن ئۈستۈن قويۇش!

ـــ ئۆزلىرى ئۆتكەندە بۇ يولىيۇرۇقنى دېمىگەنغۇ؟

ـــ ھەي، سەن، سېسىق زىيالى، بولمايدىغان بىر نېمىكەنسەن، قايسى بۇرژۇئازىيىنىڭ غەلۋىرىدىن ئۆتۈپ مۇئەللىم بولۇپ قالدىڭا سەن؟ يەنە كاپشىيدىغان بولساڭ، ئەتە ھەيدىگىلى ئېشەكمۇ تاپالمايسەن، ھىم، غىزمال ئەپەندەك...

مۇدىر قايىنغىلى تۇردى. ئۇ داۋاملىق مۇشۇنداق قاينايتتى. قالپاق تەگلەپ ھەيۋە قىلاتتى، ھەيدىۋېتىمەن دەيتتى. بىز بۇنداق چاغلاردا ئاران ئېرىشكەن بۇ «ئەپەندى» چىلىكتىن قۇرۇق قالمايلى، دەپ پەس بولۇپ قالاتتۇق. بۇگۈنمۇ بىردىن ـ ئىككىدىن تاراپ سىنىپقا كىرىپ كەتتۇق.

سادىق كەچكىچە كەلمىدى. ئەتىسىمۇ، ئۆگۈنىسىمۇ كەلمىدى. بىزمۇ ئىزدەپ يۈرمىدۇق.

ئۈچ كۈندىن كېيىنكى بىر كەچتە ئۇقتۇرۇش تاپشۇرىۋالدۇق. ئۇقتۇرۇشتا بۈگۈن كەچتە يىغىن بارلىقى ناھايىتى ئۆتكۈر گەپ ـ سۆزلەر ئارقىلىق ئۇقتۇرۇلغانىدى. بەزى سۆزلەردىن ھەتتا تېنىمىز شۈركىنەتتى.

نەچچە كىلومېتىر يولنى پىيادە بېسىپ ئالدىراپ مەركىزىي مەكتەپ يىغىن زالىغا كىردۇق. تالا تونۇردەك ئىسسىق، زال ئىچى مۇزخانىدەك سۈرۈن ئىدى. نەچچە يۈز كىشىلىك زال ئادەم بىلەن لىق تولغان بولسىمۇ، ئۆلۈكتەك جىمجىت، يىغىن سەھنىسىدە بىز تونۇيدىغان ۋە تونۇمايدىغان بىر نەچچە كىشى قاپىقىدىن قار ياغدۇرۇپ گىدەيگىنىچە ئولتۇراتتى. بىز بىر جىددىي ۋەقەنىڭ بولغانلىقىنى قىياس قىلدۇق: «لىن بياۋدەك مەلئۇندىن يەنە چىقىپ قالدىمۇ مەركەزدىن ـ يا؟» دەيتتى بەزىلەر ئاستا پىچىرلاپ، «ئۇنداقلار مەركەزدىن چىقسا بىزگە بۇنچە قىپ كەتمەس؟» قاراڭلار، ئاۋۇلارنىڭ بۇقىنىڭ تاشقىغا ئوخشايدىغان قاپىقىغا» دېيىشەتتى ئۇنىڭغا جاۋابەن.

مەن يەنە شۇنىمۇ قىياس قىلدىم: «1 ـ ئىيۇن» كۈنى تاياق يېگەن بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى يۇقىرىغا ئەرز قىلىپ بارغان بولسا،... بەلكىم، ... جاۋابىنىغۇ سادىق بېرەر، لېكىن، مەن باش مۇئەللىم، ئىشنىڭ بېشى، دېمەك، تاياقنىڭ بىر ئۇچى ماڭا تېگىدۇ. ھەممە گەپ ھېلىقى باشقۇرۇش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى ئارقىلىق ئاقلان بىلەن ئۇ ياخشى تەرەپكىلا ئىگە ...مەيلى، نېمىلا بولمىسۇن، ئادىم ئۇرغان ئىش چوقۇم سۈرۈشتۈرۈلىشى كېرەك، سۈرۈشتۈرۈلمىسە...

ـــ دىققەت! ـــ بۇ ئاۋاز مېنى خىيالدىن ئويغاتتى، ـــ ئەڭ ئالىي يولىيۇرۇق: (ماۋزېدۇڭنىڭ سۆز ـ ئۆزۈندىسىدىن بىرنى ئوقىدى) بۈگۈن ناھىيىلىك ئىنقىلابىي كومىتېت مەدەنىيەت ـ مائارىپ بۆلۈمىنىڭ جىددىي قارارى يەتكۈزۈلىدۇ...

سەھنىگە ئىككى قوۋزى ساڭگىلاپ قالغان پاكىنەك بىرسى چىقتى:

ـــ ئەڭ ئالىي يولىيۇرۇق: سىنىپىي كۈرەش تۇتقا، تۇتتۇلسا ھەممە ئىش يۈرۈشۈپ كېتىدۇ.

ئىنقىلابىي يولداشلار، «1 ـ ئىيۇن» كۈنى بەزى كىشىلەر جىددىي سىياسىي ۋەقە پەيدا قىلدى، سۇلايمان دۆلەت خەرىتىسىدىن پايدىلىنىپ بىر قىسىم زېمىنىمىزنى سەۋىت (سوۋېت) شۇجۇڭجۇيىچىلىرىنىڭ قۇماندا تايىقى ئاستىدىكى تاشقى موڭغۇلىيىگە سېتىپ، ھىندىستاننىڭ بىر قىسىم زېمىنىنى بېسىۋالدى. بۇ ـــ جىنايەت! سىلەر ئۆزۈڭلارنىڭ سەزگۈرلىكىڭلارنى يوقۇتۇپ، جىنايەت ئالدىدا ھىڭگايىشىپ ئولتۇردۇڭلار، چاۋاك چېلىپ، تەنتەنە قىلدىڭلار...

بۇ ئادىم چىڭقىلىپ ـ كۆپچۈپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى. سۆزلىرىنىڭ ھەممىسى سىياسىي

قالپاق، تۆھمەت ۋە ئادەم ئۈركۈيدىغان تەھدىت بىلەن توشقانىدى. كېيىنكى سۆزلىرى قۇلۇقۇمغا زادىلا كىرمىدى. ئۆز خىيالىم بىلەن قالدىم: «ساتتى»، «بېسىۋالدى» دېگەن نېمە گەپ؟ ئۇ قول بىلەن سىزىلغان خەرىتە تۇرسا. بۇ ئىش كىمنىڭ كېپى بىلەن مۇشۇنداق تەتۈرىسىگە ئۆرۈلۈپ قالغاندۇ؟ جەزمەن بىر مۇناپىق بار. ئاۋۇ خام كاللىمۇ كۆزىنى ئېچىپ قاراپ، كاللىسىنى ئىشلىتىپ باقسا بولمامدۇ؟ ۋاي، قورساق باقتى بىچارە! شۇنچە ئادەمنىڭ ئالدىدا ئۇنداق كاسىلدىغىچە ئۆلسەك بولمامدۇ؟

—سۇلايمان ئوقۇتقۇچىلىقىدىن ھەيدىلىپ ئاممىنىڭ تەنقىد قىلىشىغا تاپشۇرۇلسۇن، قىزىل ئاچا گوڭشىسىنىڭ مەكتەپ مۇدىرى ياسىن مۇدىرلىقتىن قالدۇرۇلۇپ، سادىق تۇردى مەكتەپ مۇدىرلىقىغا تەيىنلەندى.

زال بىردىنلا تەۋرەپ كەتتى، مەن قاڭقىپلا ئورنۇمدىن تۇردۇم:

—بىمەنىلىك، بىمەنىلىك!

چۆشمە تامدىن ۋارقىراش باشلاندى:

—بۇ ئىشنى چۈشەندۈرۈپ بەرسۇن!

—ئەمدى سۇلايمانغا گېنېرال ئۇنۋانى بەرسەك بولغىدەك!

—شۇنداق، باسمىچى گېنېرال!

—ھەم خائىن گېنېرال!

—بىزدىن گېنېرال چىقتى، مۇبارەك!

— ھوي، ھوي، ئاغزىڭلاردىن بالاغا قالماڭلار، تامنىڭمۇ قۇلىقى بار، ماقما!

—ھوي، دىققەت دېدىم، دىققەت! ئەپەندى دېگەن مۇشۇنداق بولسا، ...—يىغىن باشقۇرغۇچى كاكىرىغىنىچە ئالدىدىكى ئۈستەلنى قاتتىق مۇشتلىدى، —بەزىڭلارنىڭ يۈرىكىگە دەز كەتتى. سىنىپىي كۈرەش دېگەن مانا مۇشۇ، نېمە قىلىق بۇ؟ بىز يەنە بىر قىسىم كىشىلەرگە قارىتا باشقىچىرەك ئۇسۇل قوللانمىساق بولمىغۇدەك، ...تۆۋەندە سا مۇدىر بۇ جىنايەتنى قانداق بايقىغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىدۇ. ئەمدى ئوسماڭلارغا قانىسىلەر.

ئۇ بىر نېمە ئۆز سەپداشلىرىنىڭ ئالدىغا قانداق چىقار ـ ھە؟! شۇ تاپتا ئۇنىڭ رەڭگى چىرايىنى بىر كۆرگۈم، كۆزىگە مىقتەك قادالغۇم كېلىپ كەتتى.

شۇنداق خۇنۈك ۋە بىچارە، زەئىپ بىر گەۋدە يىغىن سەھنىسىنىڭ تۆرىدىكى قاراڭغۇلۇقتىن پەيدا بولۇپ، گىدەيگىنىچە ئالدىغا كەلدى. بۇ ــسادىق ئىدى.

—ئىنقىلابىي رەھبەرلەر، —دېدى ئۇ ھۆدۈققاندەك ئەتراپىغا قارىۋېتىپ، —مەن سۇلايماننى ئۈچ جەھەتتىن پاش قىلماقچى:

بىرىنچىدىن، سۇلايماننىڭ چوڭ بوۋىسى زومىگەر. ئەگەر ئۇ ئازادلىققىچە ياشىغان بولسا ئۆلۈم جازاسى بېرىلگەن بولاتتى. ئەپسۇس، بۇ زومىگەر 20 ـ يىللاردىلا ئۆلۈۋالغان، دېمەك، سۇلايمان سىنىپىي يات ئۇنسۇرنىڭ پۇشتى، ئىككىنچىدىن، ئۆتكەن يىلى مەن قىزىل دۆڭ مەكتىپىگە كىرسەم مەكتەپ تېمىغا بىر پارچە رەسىم چىقىرىلىپتۇ، رەسىمدە بىر مۇشتنىڭ ئۈچ شەيتاننىڭ بېشىغا ئۇرۇلغانلىقى سىزىلغانىكەن. مەن كۆرۈپلا بۇ رەسىمدە مەسىلە بارلىقىنى ھېس قىلدىم ۋە سىزغان ئادەمنى سۈرۈشتۈردۈم. سۇلايمان سىزغانىكەن. مەن سۇلايمانغا «ماۋۇ ـ ماۋۇ مۇشت نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟» دېسەم، ئۇ «پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنى» دېدى، «ماۋۇ ئۈچ مايماق بۇرۇنچۇ؟» دېسەم، «شۇنچىلىكنى بىلمىگەن ئادەم ئوقۇتقۇچى بولىمەن دەپ نېمە ئىش قىلىدۇ؟» دەپلا كېتىپ قالدى. باشقىلاردىن ئاڭلىسام، ئۇ ئۈچى بارلىق ئەكسىيەتچىلەرگە ۋەكىللىك قىلارمىش. قاراڭلار، كۆرۈنۈپ تۇرامدۇ؟ دۆلىتىمىزدە سىنىپىي دۈشمەن شۇنچە كۆپمۇ؟ ئاز سانلىقنى تەشكىل قىلىدىغان پرولېتارىيات كۆپ سانلىققا دىكتاتۇرا يۈرگۈزۈۋاتامدۇ ـ ھە؟ ئۈچىنچىدىن، ھەرقانداق نەرسىگە سىنىپىي كۈرەش نۇقتىسىدىن قاراش كېرەك. سىز يەۋاتقان ھەربىر لوقما تاماق، ھەربىر يۇتۇم سۇ بەلكىم، دۈشمەننىڭ نەرسىسى بولۇشى، ئۇنىڭغا زەھەر قوشۇۋەتكەن بولۇشى مۇمكىن. بۇ نۇقتىنى نەزەردىن ساقىت قىلغانلار ھەقىقىي ئىنقىلابچى ئەمەس. ئېيتايلۇق، سۇلايمان «1 ـ ئىيۇن» كۈنى ھېلىقى نەرسىنى كۆتۈرۈپ چىققاندا، سىلەر ھىجىيىپ ـ كالچىيىپ، ھەتتا، چاۋاك چېلىشىپ كەتتىڭلار، مەن بۇ ئادەملەرنىڭ ئەقلىگە چىۋىن چۈشكەنمىدۇ؟ دەپ قالدىم. پائالىيەتتىن كېيىن ھېلىقى نېمىنىڭ ماسشتابىنى تېپىپ ھېسابلاپ كۆرسەم،

يامان غەرەز قازاننىڭ قوڭىدەك ئاشكارا بولدى: موڭغۇلىيە بىزنىڭ زېمىنىمىزغا 100 كىلومېتىردەك كىرىپ قاپتۇ. ھىندىستاننىڭ بىر قىسىم زېمىنى بىزنىڭ بولۇپ قاپتۇ. نېمە دېگەن زەھەرلىك ۋە ياۋۇز؟ رەسىم، ھېكايە، شېئىر، چۆپچەكلەردىن پايدىلىنىپ سوتسىيالىزمغا ھۇجۇم قىلىش ـــ ئەكسىيەتچىلەرنىڭ كونا ھۈنىرى! ئادەمدە سىنىپىي كاللا بولغاندا ئەكسىيەتچىلىكنى پاش قىلىش مۇشۇنچىلىك ئاددىي!

ـــ ئۆھھۆ، ئۆھھۆ، ...ـــ ئۇ يەر ـ بۇ يەردىن قۇرۇق يۆتەلنىڭ ئاۋازى كېلىشكە باشلىدى.

ـــ خائىن سۇلايماننىڭ ئىت بېشىنى چاقايلى! ـــ سەھنىدىن كىمدۇر بىرى ۋارقىرىدى. يەنە كىملەردۇ سەھنىگە يۈگرەپ چىقتى.

ـــ خائىن سۇلايماننى يوقىتايلى!

ـــ گېنېرال سۇلايمان ئۆلسۇن!

ـــ سۇلايمان ئالدىغا چىقسۇن!

ـــ گېنېرال سۇلايمان... ...!

مائارىپ بۆلۈمىدىن كەلگەن پاكىنەك سەھنىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قولىنى پۇلاڭلاتتى:

ـــ ئىنقىلابىي يولداشلار، دىققەت، ئامما ـ ھەقىقىي قەھرىمان. بۇ ھەرىكەتنى ئاممىا پاش قىلدى. بۈگۈنكى يىغىننى يەنە ئاممىنىڭ ئىنقىلابىي غەزىپى ھەقىقانىي كۈرەش يىغىنىغا ئايلاندۇردى. بۇ ياخشى ئەھۋال، بىز كۈرەش قىلغان چاغدا، دۈشمەنلەرنى بېدە ئورىغاندەك ئورىماي، زەدەك قازغاندەك قېزىشىمىز لازىم، سۇلايمان، ئالدىغا چىقمامسەن؟!

سۇلايمان زالنىڭ ئالدىدىراق بىر ئورۇندىن ئاستا سەھنىگە چىقىپ، قاق ئوتتۇرىدا توختىدى. ئۇ تىككىدە تۇراتتى، مىس رەڭگىدىكى چىرايىدىن يا غەزەپكە، يا تەبەسسۇمغا ئوخشىمايدىغان غەيرى بىر ھالەت ئەكس ئېتەتتى. پۈتۈن زال خۇددى كۆل سۈيىدەك تىنچ ھالەتكە چۆكتى.

ـــ قېنى؟ ئىدىيەڭنى پاش قىل! ـــ دېدى سادىق چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ.

سۇلايمان بىلىنەر ـ بىلىنمەس كۈلۈپ قويدى:

ـــ ھەربىر ئادەم ھەربىر مەسىلىگە ئۆز ئەقلى، ئۆز ۋىجدانى، ئۆز پەزىلىتى بويىچە مۇئامىلە قىلىدۇ، بەزىلەر ئاشۇنچىلىك بىر ئىشنى شۇنچە يامان ئىشقا جورۇۋېتكەن تۇرسا، بۇنىڭغا نېمە دەيتتىم؟ چۈنكى، قارنى قارا، كۆڭلى كۆمۈرنى ئاق دېسىمۇ دەۋەرگىلى بولىدۇ، ـ ۋىجدانىڭ يول قويسىلا! لېكىن، مەن شۇنىڭغا خۇشكى، كىچىكىمدىن باشلاپ ئەسكەر بولۇشنى شۇنچە ئارزۇ قىلىپ، ئەسكەر بولالمىغان بولسامۇ، بۈگۈن ئويلىمىغان يەردىن گېنېرال بولۇپ قالدىم ...مېنىڭ دەيدىغىنىم مۇشۇ.

تۆۋەندە پاراققىدە كۈلكە كۆتىرىلدى.

شۇ ئەسنادا سەھنىدە ئادەم كۆپىيىپ قالدى. قارىغاندا سەھنىدىكىلەرنىڭ پەيلى يامانىدەك قىلاتتى. ئىككەيلەن سۇلايماننىڭ ئىككى بېقىنىغا بىردىن ئىككى مۇشت قويدى.

ـــ ھەي ئوغرى، كىمگىنى كولدۇرلاتماقچى سەن ـ ھە؟

يىغىن سەھنىسى، زال قالايمىقانلاشتى. ئۇرۇش ـ تىللاش، ۋارقىراش ـ جارقىراش، ئىشقىرىش ـ تۈكۈرۈش باشلاندى. ئەمدى سۇلايماننى كۆرگىلى بولمايتتى. ۋىجدانىم قايناپ زادىلا ئولتۇرالمىدىم. قاراڭغۇلۇقتىن پايدىلىنىپ غىپپىدە كېتىپ قالدىم...»

مۆئەللىم سۆزىنى تۈگەتكەن چاغدا كۆز چانىقى لىققىدە ياشقا تولغانىدى.

ـــ ئاخىرى نېمە بولدى؟ ـــ سورىدۇم مەن.

ـــ نېمە بولاتتى؟ ئادەم يەيدىغان زامان ئىدى ئۇ! شۇ كېچىسى يېگەن تاياقتىن ئۆرە بولالماي 15 كۈن بولغاندا ئۆلۈپ كەتتى، ...ھەي، مۇئەللىملەرنىڭ كۆزى ئىدى دېسىلە ئۇنى. ئاشۇ سىياسى تەلۋىلىك نى ـ نى مۇنەۋۋەر ئوغۇل، قىزلىرىمىزنى يەپ كەتتى، جىن ـ شەيتانلار تەختكە چىقتى...

ئۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىقىچە شۈك بولۇپ قالدى. مېنىڭمۇ كۆڭلۈم بۇزۇلغان، يەنە گەپ سوراشقا تىلىم بارمىدى.

ـــ ھە، مۇئەللىم، ھېلىقى دوقمۇشقا بارامدۇق؟ ـــ بىر ھازادىن كېيىن شۇنداق دېدىم.

ـــ بارايلى! ـــ ئۇ شۇ چاغدىلا بېشىنى كۆتەردى، ـــ بۈگۈن شۇ يەرگە بىر بارمىسام كۆڭلۈم ئارام تاپمايدىغاندەك قىلىدۇ.

(ئاپتور: چىرا ناھىيىلىك مەدەنىيەت ـ تەنتەربىيە ئىدارىسىدىن)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ئوبۇل ھاشىم

ماجرا

(ھېكايە)

سەمەت بىلەن خالىق بۇ گۈللۈك قورۇدىكى بىنادا ئىشىكلىرى قارىشىپ تۇرىدىغان قوشنىلاردىن ئىدى. ئۇلار بىر ئىدارىدا، بىر بۆلۈمدە ئىشلەيتتى. ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ چوڭلىرى ئوتتۇرا مەكتەپتە، كىچىكلىرى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيتتى. مەكتەپكە بىرگە بېرىپ، بىرگە قايتاتتى. بۇ ئىككى ئائىلە ئىناق ئۆتەتتى. قاتار چاي، ئولتۇرۇش، توي ـ تۆكۈن، ئۆلۈم ـ يېتىم ئىشلىرىغا بىرگە باراتتى، ئۆيلىرىگە مېھمان چاقىرسا بىر ـ بىرىنى تەكلىپ قىلىشىپ ھەمداستىخان بولاتتى، تۇغقانلىرى كەلسە، ئۆزئارا تەكلىپ قىلىشىپ چاي بېرەتتى، باشقىلار بىرەرسىنى چايغا تەكلىپ قىلسا بالىلارنى قاراپ قويۇشقا ئۆزئارا ھاۋالە قىلىشىپ خاتىرجەم بېرىشاتتى، قىسقىسى، ئۇلارنىڭ يېقىنلىقىغا قىل سىغمايتتى. بالىلارمۇ مەكتەپتىن قايتىپ كېلىشىپ تاماقلىرىنى يەپ بولغاندىن كېيىن بىرىنىڭ ئۆيىگە جەم بولۇپ تاپشۇرۇق ئىشلەيتتى. سەمەتنىڭ چوڭ ئوغلى ئەركىن بىلەن خالىقنىڭ چوڭ ئوغلى كۈرەش ئوتتۇرا مەكتەپتە بىر سىنىپتا ئوقۇيتتى.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئەركىن بىلەن كۈرەش مەكتەپتىن قايتىپ ئۆيلىرىدە غىزالىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئەركىننىڭ ئۆيىگە جەم بولۇپ تاپشۇرۇق ئىشلەشكە باشلىدى. ئەركىن بېشىنى ئۈستەلدىن كۆتۈرمەي تاپشۇرۇق ئىشلەۋاتاتتى، كۈرەش بىردەم دەپتەرلىرىنى ۋاراقلاپ قويۇپ كومپيۇتېردا ئويۇنچۇق ئويناشقا باشلىدى. ئەركىن كۈرەشنىڭ قىلمىشىدىن نارازى بولۇپ:

— ھوي كۈرەش، تاپشۇرۇقۇڭنى ئىشلىمەمسەن؟ ـ دېدى.

— بىر مەيدان تۈگۈتۈپلا ئىشلەيمەن.

— ئەتە ئەتىگەن مۇئەللىمگە تاپشۇرۇق دەپتىرىنى تاپشۇرىدىغان تۇرساق.

— خاتىرجەم بول، ھېلى ئىشلەيمەن، سەن تاپشۇرۇقۇڭنى ئىشلەۋەرگىن ـ ھە!

شۇنداق قىلىپ ئەركىن تاپشۇرۇقلىرىنى ئىشلەپ بولۇپ، ئەسنىگەچ كۈرەشكە قارىدى. كۈرەش كومپيۇتېرغا ئۆمۈچۈكتەك يېپىشىپ بىمالال ئويۇنچۇق ئوينىماقتا ئىدى. ئۇ يەنە تىرىكىپ دېدى:

— ھەي، بولدى قىل ئەمدى.

— توختا، ئاز قالدى.

— سەن ئوينىغىلى ئىككى سائەت بولدى.

— مانا ھازىر.

بىردەمدىن كېيىن كۈرەش ئەركىننىڭ

بارلىق ئاپتورلىرىمىزنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، ئىجادىيىتىگە ئۇتۇق تىلەيمىز.

قايتا ـ قايتا سۆيلەشلىرى بىلەن كومپيۇتېر ئالدىدىن سالپىيىپ قوپۇپ سائەتكە قارىدى ـ دە:

—ھوي، بەك كەچ بولۇپ كېتىپتۇ، تاپشۇرۇقنى قانداق قىلسام بولا؟ ـ دېدى.

—قانداق قىلاتتىڭ! كەچ بولسىمۇ ئىشلىۋەتمىسەڭ بولمايدۇ، —دېدى ئەركىن. كۆرمەش بىر پەس جىددىيلەشكەندىن كېيىن، ئۇنىڭغا يېلىنىش تەلەپپۇزىدا دېدى:

—راست، تاپشۇرۇق دەپتىرىڭنى بېرىپ تۇرساڭ، مەن ھازىرلا كۆچۈرۈپ ئىشنى پۈتكۈزىۋالاي!

—ئۇنداقتا قانداق بولىدۇ؟ ئۆزۈڭ ئىشلىمىسەڭ قاملىشامدۇ؟!

—نېمىشقا قاملاشمايدىكەن! كۆزۈڭنى پارقىراتماي، ئەكەل دەپتىرىڭنى.

كۆرمەش ئەركىننىڭ قولىدىن تاپشۇرۇق دەپتىرىنى تارتىۋېلىپ ئۆيىگە چىقىپ كەتتى. ئۇ تاپشۇرۇقنى بىرەر سائەت ئەتراپىدا كۆچۈرۈپ بولۇپ، خاتىرجەم بولغاندىن كېيىن تېلېۋىزور كۆرۈشكە باشلىدى.

ئەتىسى ئەتىگەندە ئەركىن ئالدىرىغانچە قورۇنىڭ گۈللۈك مەيدانىغا چۈشتى ـ دە، كۆرمەشنىڭ چۈشمىگەنلىكىنى كۆرۈپ تىت ـ تىت بولدى. دېمىسىمۇ مەكتەپكە بارىدىغان ۋاقىت قىستاپ قالغانىدى. ئۇ بىناغا قاراپ ۋاقىرىدى.

—كۆمش، كۆرمەش تېز چۈش، ۋاقىت توشۇپ قالدى!

ئازراق ۋاقىتتىن كېيىن كۆرمەش ئالدىراپ ـ تېنەپ بىنادىن چۈشتى. ئۇلار كوچا ئاپتوبۇسقا چىقىپ، يۈرۈپ كەتتى. ئۇلار مەكتەپ دەرۋازىسىدىن كىرگەندە، ئوقۇغۇچىلار ئەتىگەنلىك گىمناستىكىنى ئويناپ بولۇپ، سىنىپلارغا مېڭىشقا باشلىغانىدى. ئەركىن ئالدىراپ كېتىۋېتىپ كۆرمەشكە دوق قىلغىنىچە دېدى:

—گىمناستىكىغا ئۈلگۈرەلمەي مۇئەللىمدىن تىل ئاڭلايمىز ئەمدى! ھەممىسى سېنىڭ كاساپىتىڭ!

—ئۇخلاپ قاپتىمەن، ئانام، دادام ئىشقا كېتىپتۇ، —دېدى كۆرمەش ئۆزىنى ئاقلاپ. ئۇلار ساۋاقداشلىرى بىلەن بىرگە سىنىپقا كىردى ۋە ئۆز پارتىلىرىدىن ئورۇن ئالدى. ھايال ئۆتمەي قوڭغۇراق ئاۋازى ئاڭلىنىپ سىنىپقا مۇئەللىم كىرىپ كەلدى. شۇئان ئوقۇغۇچىلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ، مۇئەللىمگە ھۆرمەت بىلدۈرۈشتى.

—ئولتۇرۇڭلار، —دېدى مۇئەللىم سالماق ئاۋازدا، ئۇ ئوقۇغۇچىلارغا بىرقۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىققاندىن كېيىن ئۆگىنىش ھەيئىتىگە قاراپ:

—تاپشۇرۇق دەپتىرىنى يىغىڭ، ـ دېدى.

ئۆگىنىش ھەيئىتى پارتىمۇ پارتا بېرىپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ تاپشۇرۇق دەپتىرىنى يىغىشقا باشلىدى. ئەركىننىڭ ئالدىدىكى پارتىدا ئولتۇرغان كۆرمەش تاپشۇرۇق دەپتىرىنى تاپشۇردى، شۇ ئەسنادا ئەركىن كۆرمەشنى نوقۇپ قويدى، كۆرمەش دەرھال ئېسىنى يىغىپ بوقچىسىنى جىددىيلىك ئىچىدە ئاختۇرۇپ چىققاندىن كېيىن ھۇپپىدە قىزىرىپ ئەركىنگە قاراپ پەس ئاۋازدا:

—ئاپلا، دەپتىرىڭ ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ، ـ دېدى.

—نېمە؟ ـ ئەركىننىڭ پۈتۈن بەدىنى تىترەپ كەتتى:

—سەن ...ئەمدى مەن قانداق قىلىمەن؟ ـ دېدى تىت ـ تىت بولۇپ، شۇ ئەسنادا ئۆگىنىش ھەيئىتى ئەركىننىڭ يېنىغا كېلىپ:

—ئەركىن، تاپشۇرۇق دەپتىرىڭىزنى تاپشۇرۇڭ، ـ دېدى قولىنى سۇنۇپ:

—ئۆيدە ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ.

—نېمە؟ ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ؟

— ... ...

ئۆگىنىش ھەيئىتى ئۈن ـ تىنسىز بېرىپ باشقا ساۋاقداشلارنىڭ تاپشۇرۇق دەپتىرىنى يىغىپ مۇئەللىمگە سۇندى ۋە:

—مۇئەللىم، 42 نەپەر ساۋاقداشتىن 41 نەپىرى تاپشۇردى، ساۋاقداش ئەركىننىڭ تاپشۇرۇق دەپتىرى ئۆيدە قاپتۇ، ـ دېدى ئەركىنگە

يازغۇچى مەنتۇرسۇن سۇلايمان ئاكا، «يامغۇرلۇق گۈگۈم» ناملىق كىتابىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

قاراپ قويۇپ.

— نېمە، ـ مۇئەللىم ھەيران بولغاندەك سەل تۇرۇۋېلىپ ۋەزمىن ئاھاڭدا ئۇنى چاقىردى.

— ساۋاقداش ئەركىن، — ئۇ قىزارغان پېتى ئورنىدىن دەس تۇردى، مۇئەللىم قوشۇمىسىنى تۈرگىنىچە، داۋاملاشتۇردى:

— تاپشۇرۇقىڭىزنى ئۆيدە ئۇنتۇپ قالدىڭىزمۇ؟

— مەن ... مەن، — ئەركىن كېكەچلەپ گەپ قىلالماي قالدى. مۇئەللىم ئەركىنگە بىردەم تەنقىد بەرگەندىن كېيىن:

— چۈشتىن كېيىن دەپتىرىڭىز بىلەن بىرگە بۈندىن كېيىن تاپشۇرۇقنى ئۇنتۇپ قالماسلىق توغرىسىدا ۋەدىنامە يېزىپ تاپشۇرۇڭ، ـ دېدى تېرىكىپ.

ئەركىن جايىدا ئولتۇرغان بولسىمۇ، خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدى. چۈشكىچە ئۇنىڭ كاللىسىغا دەرسمۇ كىرمىدى. ئىستىراھەت ئارىلىقىدا كۆرمىش ئۇنىڭدىن قايتا ـ قايتا كەچۈرۈم سورىغان بولسىمۇ، ئەركىن ئۇنىڭدىن يامانلاپ يۈردى. چۈشتىن كېيىنمۇ ئەركىن ماي تارتىپ يۈردى. دەرستىن چۈشۈپ ئەركىن گەپ ـ سۆز قىلماي ئۆيىگە قاراپ ماڭدى، كۆرمىش ئۇنىڭ كەينىدىن بىردەم ئەگىشىپ ماڭغاندىن كېيىن:

— ئەركىن، يۈر، مەندە پۇل بار، لەمپۈڭ ئېلىپ يەيلى، — دېدى خۇشامەتكۈيلۇق بىلەن.

— لەڭپۇڭىڭنى ئۆزۈڭ يە، ـ دېدى ئەركىن ئۇنىڭغا ھومىيىپ قاراپ، كېيىن ئۇلار ئاپتوبۇستا ئولتۇرغاندىمۇ كۆرمىش ئۇنىڭغا كۆڭۈل قويىدى، بىراق ئەركىن زۇۋان سۈرمىدى. ئائىلىسى تۇرۇشلۇق بىنانىڭ يېنىغا كەلگەندە:

— خاپا بولما ئاداش، ـ دېدى كۆرمىش ئەركىننىڭ قولىنى تۇتۇپ.

— تارت قولۇڭنى كالۋا، سەن بىلەن دوست بولمايمەن.

— ئۇنداق دېمە، بىز ياخشى دوستقۇ!

— ياخشى دوست شۇنداق بولامدۇ؟ ھۇ ھاراملىق.

— نېمە، ھاراملىق دېدىڭما؟ نېمە دەپ مېنى تىللايسەن؟

— تىللىسام نېمە بوپتۇ؟ ئۇرۇمەن تېخى، — ئەركىن شۇنداق دەپلا كۆرمىشنىڭ مەڭزىگە بىر شاپىلاق سالدى.

ھەش ـ پەش دېگۈچە ئۇلار تۇتۇشۇپ، سوقۇشقاق خورازدەك بىر ـ بىرىنى قامالاپ مۇشتلىشىپ كەتتى. بىنا ئالدىدىكى گۈللۈكتە تۇرغان ئىككى كىشى ئالدىراپ كېلىپ، ئۇلارغا نەسىھەت قىلىپ جېدەلنى بېسىقتۇردى. بۇ چاغدا كۆرمىشنىڭ ئوقۇغۇچىلىق فورمىسى يىرتىلىپ، بۇرنى قانىغانىدى. ئەركىننىڭ تاتىلانغان يۈزلىرى تىتىلىپ، فورمىسىنىڭ ياقىلىرى يىرتىلىپ كەتكەنىدى، كۆرمىش بۇرنىنى تۇتقۇنچە يىغلامسىراپ:

— خەپ، ھېلى كۆزۈڭنى قويىۋەتمىسەم، ـ دېدى ـ دە، بىناغا چىقىپ كەتتى. ئەركىن كۆڭلىكىنىڭ ياقىسىنى ئوڭشاپ تۇرىۋاتقاندا ئۇنىڭ ئانىسى پەيزىگۈل بىنا ئالدىغا يېتىپ كەلدى.

— ۋاي بالام، نېمە بولدى ساڭا؟ مۇشۇنچە ئۇرغان كىم سېنى؟ ئېيتە، — دېدى پەيزىگۈل تولىمۇ پەرىشان ھالدا. ئۇ ئالدىراپ كېلىپ ئەركىننىڭ تاتىلىنىپ قان تەپچىپ تۇرغان مەڭزىنى سىلىدى. ئەركىن بىردەم مەڭدەپ تۇرغاندىن كېيىن ۋارقىرىدە يىغلاپ تاشلىدى ـ دە، ئۆپكىدىگىنىچە:

— كۆ ... كۆرمىش ئۇردى، — دېيەلىدى ئارانلا. پەيزىگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن غەزەپ ئوچقۇنلىرى چاقناپ، چىرايى ئۆڭۈپ، لەۋلىرى جۇدۇندا قالغان قامغاقتەك تىترەپ كەتتى. شۇ ئەسنادا كۆرمىشنىڭ ئانىسى رىسالەت كۆرمىشنى يېتىلىگىنىچە بىنادىن چۈشۈپ كەلدى. ئىككى ئانىنىڭ كۆزلىرى مىختەك قادالدى. ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن دوستلۇقنىڭ، قوشنىدارچىلىقنىڭ ئىللىق تەپتىنى مۇزلىتىدىغان تولىمۇ سوغۇق ئىپادىلەر ئۇچقۇنداشقا باشلىغانىدى.

ئەتىسى كۇرەش بىلەن ئەركىن مەكتەپكە كەلگەندە ساۋاقداشلىرى ئۇلارنى ئارىغا ئېلىشىپ بىر - بىرلەپ سوئال سوراشقا باشلىدى.

—ئەركىن، مەڭزىڭگە نېمە بولدى؟ ئاسلان تاتىلىۋالغاندەك تۇرىدىغۇ!

—كۇرەش، قارا سېنىڭ بۇرنۇڭنىڭ ئۇچىنى! مىخقا ئۇسسىۋالغان ئوخشىمامسەن!

—ئىككىڭلار يېزىغا بېرىپ بىر كىمنىڭ بېغىغا ئوغرىلىققا كىرىپسىلەر - ھە!

—يۈزۈڭلەرگە خەرىتە سىزىۋاپسىلەرغۇ؟

ساۋاقداشلارنىڭ سوئاللىرىغا كۆمۈلۈپ قالغان ئەركىن ۋە كۇرەش لام - جىم دېيىشمەي بىر - بىرىگە يەر تېگىدىن قاراپ قويۇشاتتى. ئاخىر ئۇلارنىڭ ساۋاقداشلىرى ئۇ ئىككىسىنىڭ ئۆزئارا سوقۇشۇپ مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قېلىشقانلىقىنى سىزىۋېلىشتى. بۇ ئىش چۈشتىن كېيىن سىنىپ ھەيئەتلىرى ئارقىلىق مۇئەللىمگە يەتكۈزۈلدى. مۇئەللىم ئۇلارنى ئىشخانىسىغا چاقىرىپ ئارىدا يۈز بەرگەن ئىشلارنى تەپسىلىي ئېنىقلاپ چىقتى. دەسلەپتە كۇرەشنىڭ تاپشۇرۇقنى مۇستەقىل ئىشلىمەي بۇ ماجىراغا سەۋەبچى بولغانلىقىنى بىردەم تەنقىد قىلدى. ئاخىرىدا مۇئەللىم بۇ ئىككىسىنى سىنىپقا باشلاپ كىرىپ قىسقىلا يىغىن ئاچتى. مۇئەللىم ئالدى بىلەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىناق - ئىتتىپاق ئۆتۈشى توغرىسىدا سۆزلىگەندىن كېيىن، ئاخىرىدا:

—ساۋاقداشلار، ئەركىن بىلەن كۇرەشنىڭ ئۆزئارا سوقۇششى، شۇ سەۋەبلىك ماي تارتىپ يۇرۇشى ئەخلاقسىزلىق بولامدۇ - يوق؟ - دېۋىدى، ئوقۇغۇچىلار بىردەك «ئەخلاقسىزلىق بولىدۇ»، دەپ جاۋاب بېرىشتى.

—خوش، —دېدى مۇئەللىم ئوقۇغۇچىلارغا تەكشى قاراپ، - قېنى، ئەمدى بىز ئەركىن بىلەن كۇرەشنىڭ ئىپادىسىنى ئاڭلاپ باقايلى.

—مەن ... مەن ... خاتالىق مەندە، شۇڭا ...ئەركىن مېنى كەچۇرگىن، بۇنىڭدىن كېيىن سەن بىلەن ئۇرۇشمايمەن، تاپشۇرۇقۇمنى ئۆزۈم ئىشلەيمەن. يەنە...، - كۇرەش سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دېيەلمىدى، يۈزلىرى قىزىرىپ ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى. ئارىدا مۇئەللىم ئۇنى ئوڭايسىز ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇشنى ئويلىدى بولغاي جاراڭلىق ئاۋازدا:

—ياخشى، خاتالىقىنى تونۇپ، ئۇنى ئۆزگەرتىش ئەڭ ياخشى ئەخلاق، شۇنداقمۇ ساۋاقداشلار؟ —دېدى. ھەممەيلەن «شۇنداق» دېگەندىن كېيىن چاۋاك چېلىشتى، چاۋاك ئاۋازى بېسىققاندىن كېيىن ئەركىن ئورنىدىن تۇرۇپ:

—مەنمۇ بۇنىڭدىن كېيىن كۇرەش بىلەن ئۇرۇشمايمەن، ئىلگىرىكىدەك ياخشى دوستلاردىن بولىمەن، - دېدى.

—ھە، ياخشى بولدى، ئۆزئارا ئەپۇ قىلىشىپ قول بېرىڭلار قېنى، —دېدى مۇئەللىم. ئوقۇغۇچىلار جىمجىت ئولتۇرىشاتتى. كۇرەش ئورنىدىن تۇرۇپ ئەركىننىڭ يېنىغا كېلىپ قولىنى سۇندى، ئەركىنمۇ كۇرەشكە قول بەردى. شۇئان كۆتۈرۈلگەن چاۋاك ئاۋازى سىنىپنى بىر ئالدى. شۇ كۈنى كەچتە ئەركىن بىلەن كۇرەش بىر - بىرلىرىنىڭ قولىنى تۇتۇشۇپ شۇنچە خۇشال ھالدا گۈللۈك قورۇغا كىرىپ كېلىشكەندە ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىسى بىنا ئالدىدا جاڭجاللىشىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ ئەركىن بىلەن كۇرەشنىڭ تۈنۈگۈنكى جىدەلى ئۈچۈن دەرغەزەپ بولۇپ، ئۆزئارا ماجىرالىشىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. بىر - بىرىگە قوللىرىنى شىلتىپ زوكۇنلىشىۋاتقان ئاتا - ئانىلار قەدىناسلارچە قول تۇتۇشۇپ، دوستلۇق مېھرىگە چۆمۈلگەن ھالدا يايلاقتىكى ئەركە تايچاقلاردەك سەكرەپ، يۈگرەپ دېگۈدەك ئۆزلىرىگە قاراپ كېلىشىۋاتقان پەرزەنتلىرىگە قاراپ تۇرۇپلا قېلىشتى. شۇ تاپتا ئۇلارنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى.

(ئاپتور: خوتەن ۋىلايەتلىك يولۇچى توشۇش باش بېكىتىدە)

تەھرىرى: **تۇرسۇنجان مۇھەممەت**

يالغانچىنىڭ ئىككى ئالەملىك يۈزى قارا بولار.

سالامەت ئۆمەر

تۇنجى قار

(ھېكايە)

دېكابىرنىڭ ئاچچىق سوغۇقى كىشلەرنى ئۆيدىن چىقماس قىلىۋەتتى. كۈنمۇ خۇددى بۇ زېمىستاندىن بىزار بولغاندەك بولۇتلار كەينىگە مۆكۈۋالدى. مورىلاردىن پاتماي چىقىۋاتقان تۈتۈنلەر مەھەللە ئاسمىنىدا ئەگىپ يۈرەتتى. مەھەللە شۇ قەدەر جىمجىت ئىدى.

ئاينۇرى قويلىرىنى ئۆيدىكىلەرگە تۇيدۇرماي قوتاندىن چىقىرىپ ئۇدۇللا مەھەللىنىڭ غەربىدىكى جىگدىلىككە ھەيدەپ ماڭدى. ئۇ غازاڭلىرى تامام تۆكۈلۈپ بولغان قاقشال جىگدىلەرنى ئارىلاپ يېلىم ئىزدىگەچ قانداقتۇر بىر غەمكىن ناخشىنى غىڭشىغاچ باش ـ ئاخىرى يوق تەگسىز خىياللارغا ئەسىر بولدى. قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن بىر چاغدا كەينى تەرەپتىن بىرسىنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى.

—ھە ئاينۇرى، سەن بۇ يەردە يېلىم كولا، كالا ـ قويلىرىڭ بۇغدايلىقتا ئوتلىسۇن...

—ياسىن؟ ـ ئۇ ھەيران بولغىنىدىن ئاۋازىنىڭ سەل قاتتىق چىقىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى ـ دە،— بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن؟ —دەپ قوشۇپ قويدى.

—جىگدە كېسىپ ئوتۇن قىلغىلى كەلگەنىدىم، كېلىۋاتسام بەش ـ ئالتە قوي بىزنىڭ كۆزگىلىكتە يۈرىدۇ، سېنىڭمىتى؟ —ياسىن سۆزلىگەچ مۈرىسىدىكى پالتىنى جىگدىگە يۆلەپ قويۇپ، قولىنى بىر ـ بىرىگە سۈركىگىنىچە ئۇنىڭغا قاراپ سورىدى.

—يېلىم تاپالىدىڭمۇ؟

—ياقەي، قىشنىڭ كۈنىدە جىگدىدە يېلىم نېمە ئىش قىلىدۇ؟ مەنمۇ شۇ ئۆيدە زېرىكىپ قوي بېقىشنىڭ باھانىسىدا بۇ يەرگە كېلىۋالدىم، —ئاينۇرى ئالدىدىكى جىگدىنىڭ قوۋزاقلىرىنى سويغاچ جاۋاب بەردى. ئەمەلىيەتتە ئۇ ئۆزىمۇ بۇ يەرگە نېمىشقا كەلگەنلىكىنى بىلمەيتتى، پەقەت قەلبىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى بىر غېرىبلىق، تەنھالىق تۇيغۇسى، ئۇنى بۇ يەرگە سۆرەپ كەلگەن، ئۇ دائىم جىمجىتلىق ھەم يالغۇزلۇقنى شۇ قەدەر خالايتتى.

—راست، بۇ مەھەللىنىڭ قىش كۈنلىرى بەكلا زېرىكىشلىك، —ياسىن يىراقلارغا كۆز تاشلىغىنىچە شۇنداق دېدى.

— نېمە؟ ئۇياقتىن كېلىپلا، بۇ ياقتىن زېرىكىشكە باشلىدىڭما؟ ئۇنداقتا ئوقۇش پۈتتۈرسەڭ ئۈرۈمچىدە قالىدىكەنسەندە؟

—ھەي، ئۇنىڭغا كىم بىر نېمە دېيەلەيدۇ؟ —ياسىن سۇس كۈلۈمسىرەپ بىر پۇتىدا يەرنى جىجىغىنىچە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى،— شۇنداق بولسىغۇ بەك ياخشى بولاتتى.

—شۇنداقمۇ؟ ئىلاھىم كۈتكىنىڭ كېلەر، بۇ يۇرتتا توپا بىلەن بوراندىن ئۆزگە نېمە بار؟ بولسا شۇ يەرلەردە ياشاپ قالغىنىڭ ياخشى،ـ ئۇ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى ـ يۇ، ئەمما يۈرىكى «پىژژىدە» ئېچىشىپ، لەۋلىرى ئىختىيارسىز تىترەپ كەتتى. تىمتاسلىقتا چۆمگەن

ئەيىپنى ئاۋۋال ئۆزۈڭدىن ئىزدە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

جىگدىلىكتە ئىزغىرىن شامال كېزىپ يۈرەتتى، گۈل ـ گىياھسىز ئېتىز ـ قىرلاردا تەگسىز مىسكىنلىك ھۆكۈم سۈرەتتى.

—ئۆزۈڭچۇ؟ چوپچوڭ بولۇپ قالغاندىمۇ قوي بېقىپ يۈرەمسەن؟ —دېدى ياسىن كۆزلىرىنى يىراقلاردىن ئۈزمەي جىگدىگە يۆلەنگىنىچە.

ئاينۇرنىڭ يۈرىكى بىگىز سانجىلغاندەك ئاغرىپ كەتتى، يۈزلىرى لاپپىدە ئوت ئالدى. پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئاچچىق تىترەك ئولىشىپ ئالدىدىكى جىگدىگە ئاستا يۆلەندى.

—ھەي، تۇرۇپ كېتىپسىلەرغۇ؟ —ئاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولغان ئېلى ھەرئىككەيلەننى چۆچىتىۋەتتى، —نېمە بولدى، ئۇخلاپ قالغانمىتىڭلار؟

—ئوغۇل بالىدەك غاچ ـ غاچ دەسسەپ مېڭىڭلا ئاداش، نېمە ئوغرىدەك تىمىسقىلاپ يۈرىسىلە، ـ ياسىن ئاچچىقلانغاندەك قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

—ھە، ستۇدېنتنى چۆچىتىۋېتىپتىمەندە، —ئېلى كۈلگىنىچە كېلىپ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى جىگدىگە يۆلىنىپ تاماكا تۇتاشتۇرۇشقا باشلىدى.

ئاينۇرنىڭ كۆڭلى تېخىمۇ غەشلىككە تولدى. ئۇ ئۆرۈلۈپلا قويلىرى تەرەپكە قاراپ كېتىپ قالدى.

— كېتەمسىز؟ —ئېلى بىلەن ياسىن تەڭلا ئۇنىڭدىن سورىدى ۋە بىر ـ بىرىگە قارىشىپ قويدى.

—ھەئە، ـ ئۇ كەينىگە قارىماي جىگدىلىكنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتتى. نېرىراقتا ئۇنىڭ قويلىرى قۇرۇغان غازاڭلارنى تىرىپ يەۋاتاتتى. ئۇ قويلىرىنى ھەيدىدى، ئەمما قويلار قېرىشقاندەك ياسىن بىلەن ئېلىنىڭ قېشىغا يۈگۈردى. ئاينۇرى ئۇلارنىڭ يېنىغا بارغاندا ئۇلار نېمىنىدۇر تالاش ـ تارتىش قىلىشۋاتاتتى.

—نېمە بولدى، جىمىپلا قالدىڭغۇ؟ پەرىزىم توغرىكەن ـ ھە، — دېدى ئېلى ھەييارلىق بىلەن كۈلۈپ.

—ئۆزۈممۇ ئەمدى ھېس قىلىۋاتىمەن جۇمۇ، بىراق ئۇ ھازىر نەدىدۇ؟ ھەي!... ـياسىن يۈزىنى ئالقانلىرى ئارىسىغا ئېلىپ يەرگە قاراپ تۇرۇپ قالدى.

—راستىنلا تەن ئالدىڭ، ھەي، يىغلاۋاتامسەن نېمە؟ —ئېلى پىخىلداپ كۈلۈشكە باشلىدى.

—تولا گەپ قىلمىغىنا، لېكىن شۇ...

—لېكىن شۇ تەس كېلىۋاتىدۇ دېگىن، شۇنداقمۇ؟ —ئېلى ھەدەپ كۈلەتتى.

—ئۇنىڭ ھازىر نەدىلىكىنىمۇ بىلمىسەم، ئاينۇرى سەن ئۇنىڭ بىلەن شۇنچە يېقىن تۇرۇپ... ـياسىن سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتالمايلا قالدى.

—ئۇ دېگەن كىم؟ كىمنىڭ گېپىنى قىلىشىۋاتىسىلەر؟ ـئۇ كۆڭلىدە ھەممىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، ئەمما ئېيتراپ قىلغۇسى كەلمەيتتى.

— گۈلئايىمنىڭ! گۈلئايىمنىڭ گېپىنى قىلىۋاتىمىز! بىلمەس بولىۋالغىنىنى...

ياسىننىڭ قېيداش، ئازابلىنىش، ئىنتىزارلىق ئارىلىشىپ كەتكەن ئاچچىق تۇيغۇلىرى يۈرەك قېتىدىن تىترەپ چىقاتتى.

ئاينۇرنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولدى، ئۇ ياسىننىڭ بۇنچە ۋارقىراپ كېتەرىنى ئويلىمىغانىدى. يەر تېگىدىن ئۇنىڭغا سەپسېلىپ تۇرغان ئېلىنىڭ يۈرىكى «جىغغىدە» قىلدى ـ دە، شۇئان چىرايىدىكى كۈلكە ئۆچۈپ جىددىي تۈس ئالدى.

—ھەي ساراڭ بولدۇڭمۇ؟ نېمە ئۇنىڭغا ۋارقىراپ يۈرىسەن؟ ئاچچىقىڭ كەلسە، دەردىڭنى ئاناڭ بىلەن داداڭدىن ئال!

ئارىنى بىر پەس سۈكۈت قاپلىدى، ئاچچىق شامال يۈزلەرگە نەشتەردەك سانجىلاتتى. ئەمما ئۇلار بۇنىڭدىن تامامەن بىرخەۋەردەكلا تۇراتتى.

—مەن ئۇنى كورلىدا كۆردۈم، —دېدى ئېلى، —ئۇ كونى بىز ئىشلىمىگەن، بىر مەھەللىلىك بالىلار بازار ئايلىنىپ يۈرەتتۇق. ئۇ

بىزنى تونۇپ يېنىمىزغا كەپتۇ، ئەمما بىز تونۇيالمىدۇق، ھەتتا ئۆزىنىڭ ئاكىسىمۇ تونۇيالمىدى. بەك ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ بىزنى بىر رېستورانىنىڭ ئايرىمخانىسىغا باشلاپ كىردى. يوغان بىر ئۇستەلنى قورۇملار بىلەن لىق تولدۇرىۋەتتى. ھاراق بوتولكىلىرىنىڭ ئاغزىنى ئۆزى ئېچىپ بەردى. ھەي! ...«ئاش كەلسە ئىمان قېچىپتۇ» دېگەندەك، بىزمۇ ئۇنىڭ بىلەن كۆپ ئەھۋاللىشىپ كەتمىدۇق، ھەم ئۇمۇ بىزگە كۆپ پۇرسەت بەرمىدى. بىر چاغدا ھەممىمىز مەست ـ ئەلەس رېستورانىنىڭ ئالدىغا چىقتۇق. ئۇ سانتانادىن بىرنى توسۇپ كېتىپ قالدى.

—نېمە؟ سەن قاچانلاردىن بېرى ئىچىشنى ئۆگىنىۋالدىڭ؟ —سورىدى ياسىن ھەيران بولۇپ.

—مەھەللىدىن چىقىپ كەتكەندىن باشلاپ، —دېدى ئېلى سوغۇققىنا.

—ھەي شۇنداق قىلىپ «بەش ۋاخ ناماز، روزا ـ رامىزاننى، ھاراق ـ تاماكىغا تېگىشتىم»، دە.

—«يەكچەشمىنىڭ شەھىرىگە بارساڭ بىر كۆزۈڭنى قىسىۋال» دېگەننى ئاڭلىمىغانما؟ ئىچمىگەن، چەكمىگەننى ئادەم قاتارىغا ئالمايۋاتسا، ماڭا نېمە ئامال؟ — دېدى ئېلى بىخارامان.

—گۈلئايىم نېمىشقا ئۇ يەرلەرگە كېتىپ قالدى؟ مەن ئوقۇشقا ماڭغاندا ئۇ مەھەللىدە بىر ئوبدان قالغانغۇ؟ قېچىپ كەتتى دېيىشىدىغۇ؟ ـياسىننىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى.

— كىم دەيدۇ؟ يەڭگىسىما؟ ياكى سىلەرنىڭ ئۆيدىكىلەرمۇ؟ —دېدى ئاينۇرى ئېغىر خۇرسىنىپ، ئاندىن ئارانلا ئاڭلانغۇدەك ئاۋازدا سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

—سەن ماڭغان چاغ، گۈللەر خازان بولغان، كائىنات غېرىبانە گۈزەللىككە تولغان ئالتۇن كۈز پەسلى ئىدى. سەن كاتتا دۆيجاڭنىڭ كەنجى بايۋەتچىسى بولغىنىڭ ئۈچۈن كەنتتىكى ھەممە ئادەم سېنى ئۆز بالىسىنى ئۇزاتقاندەكلا يولغا سالدى. ئۇ چاغدا سەن شۇنچىلىك خۇشال ئىدىڭ، كۆزلىرىڭدىن شادلىق، بەخت نۇرى چاقنايتتى، شۇنداق قىلىپ سەن كەتتىڭ! ...سېنى ئۇزىتىپلا ھەممىمىز «ئۇھ» دەپ يېنىك تىن ئالدۇق، ئاندىن ئالدىراش يىغىم ـ تېرىم ئىشلىرىغا كىرىشىپ كەتتۇق. سېنىڭ كۆڭلۈڭدىكىسى گۈلئايىم بولغاندىكىن شۇ توغرىلىقلا سۆزلەپ بېرەي، باشقىلىرى قۇلىقىڭغا ياقمايدۇ ھەقاچان ...ئۇنىڭغا كەلگەن چاقىرىق ھەممىمىزنىڭكىدىن ياخشىتى، ئەمما ئۆزۈڭگە ئايان، ئۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇيالمايتتى، ئەمەلىيەتتىنغۇ سەندىن باشقىمىز ئوقۇيالمايتتۇق. ئۇنىڭ ئاكىسى خوتۇنىدىن ئۆلگۈدەك قورقىدۇ، سىزغان سىزىقىدىن چىقمايدۇ، شۇڭا گۈلئايىم بىلەن ئاكىسىغا ئاتا ـ ئانىسىدىن قالغان قورۇ ـ جاي، باغۋاران، مال ـ مۈلۈكلەرنىڭ ھەممىسىنى يەڭگىسى ئىگىلىۋالدى. ئۇ كۈنلەر گۈلئايىمغا بەك ئېغىر كەلدى. ئۇ تاڭ سەھەردىن تا كۇگۇمغىچە ئېتىزدىن كىرمەي ئىشلەيتتى. بەزىدە ئىككىمىز ئوت ئالغىلى مۇشۇ يەرگە كېلەتتۇق. ئاستىمىزدا، سېرىق سۆسۈن ئېچىلغان رەڭگا ـ رەڭ بېدە گۈللىرى، ئۇستىمىزدىكى بۇكباراقسان جىگدە ياپراقلىرى ئارىسىدا ئۇيان ـ بۇيان ئۇچۇشۇپ يۈرگەن كاككۇكلار، قىر بويلىرىدىكى قىزارغان لالە، چۈژگۈن، يۆگىمەچ گۈللىرى ...دوڭغاق جىگدىلەرگە يۆلەنگىنىمىزچە سائەت ـ سائەتلەپ جىمجىتلا ئولتۇرۇپ كېتەتتۇق ...كېيىن «بوزەكنى بوزەك قىلمىساڭ قىيامەتتە سورىقى بار» دەپ، گۈلئايىمنىڭ يەڭگىسى تۈگەل ھەددىدىن ئاشتى... «گۈلئايىمنى ئەمەت دۆيجاڭنىڭ ساراڭ ئوغلىغا بېرىدىغان بوپتۇ» دېگەن گەپ يەنە بىر مۇنچە سېسىق گەپ بىلەن قوشۇلۇپ پۈتۈن مەھەللىگە پۇر كېتىپتۇ. بۇ سۆز ـ چۆچەك مەھەللىدىكى كوت ـ كوت خوتۇنلارغا تازا بولۇپ بەردى. ئۇلار بىرنى ئون، ئوننى مىڭ قىلىپ سۆزلەپ يۈردى. ئەمەلىيەتتە بۇ گۈلئايىمنىڭ يەڭگىسى بىلەن سېنىڭ ئاتا ـ ئاناڭنىڭ ئويۇنى ئىدى ...«يالغان گەپنى ئۈچ قېتىم قايتىلىسا راستقا ئايلىنىدۇ» دەپ، گۈلئايىمنىڭ يەڭگىسى تېزلا تويغا تۇتۇش

قىلدى. ئۆزۈڭ بىلىسەنغۇ، ئاكاڭ ساراڭ قېتىش بىر نېمە ...قولىدىن جېدەل ماجرا تېرىش، ئادەم ئۇرۇشتىن باشقا ئىش كەلمەيدۇ. يەنە كېلىپ نەچچە توي قىلغان ...شۇنداق قىلىپ ئۇ مەھەللىدىن بىر كېچىدىلا غايىپ بولدى، يېنىمدا بارى ئون يۈەن ئىكەن، شۇنى يوللۇق تۇتتۇم...

—ئاھ خۇدا!... —ياسىننىڭ يۈرىكىدىن چىققان نىدا جىگدىلىككە ئۈن ـ تىنسىز سىڭىپ كەتتى.

—سەن ئۇنىڭغا ئۆزىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى ئېيتمىغانمۇ؟ — ئېلى ياسىندىن ئاستا سورىدى.

—ئوچۇق قىلىپ ئېيتمىغان، ئەمما ئانچە ـ مۇنچە شەپىسىنى بەرگەن، ئۇمۇ چۈشەنگەندەك قىلغان — ياسىن كۆز ياشلىرىنى مىڭ تەستە بېسىپ لەۋلىرىنى چىڭ چىشلىدى.

ـ تۆتەيلەندىن ئۈچىمىزلا قاپتىمىز، بەلكىم بۇ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بىريەرگە كېلىشىمىز بولۇپ قالار، بىرەر پارچە سۈرەتكە چۈشىۋالساق بولاتتى، — دېدى ئېلى خۇددى روھى چىقىپ كەتكەندەكلا جىگدىگە يۆلىنىپ قالغان ياسىن بىلەن ئاينۇرغا قاراپ.

—سەنمۇ كەتمەكچىما؟ ئەمدى كەلمەمسەن؟ —سورىدى ياسىن.

—ھەئە، كېتىمەن، بۇ يەردە يا قىلغۇدەك ئىش بولمىسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە مېنىڭ قېلىشىمنى كىم خالايدۇ؟ ھېچكىم خالىمايدۇ، — ئېلى تولىمۇ غەمكىن قىياپەتتە ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ئاينۇرغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويدى. ئەمما ئاينۇرى ھەممىنى ئۇنتىغان ھالدا ياسىنغا تىكىلىپلا قالغانىدى.

ياسىننىڭ كۆزلىرى بولسا يەنە شۇ كۆز يەتمەس يىراقلاردا.

ئېلى ئىختىيارسىز كۆزلىرىنى يۇمىۋالدى. ئاندىن بىر ئىشنى ئېسىگە ئالغاندەك ئېيتتى:

—يەنە بىر گەپ ياسىن، مەن گۈلئايىمنى ئۇچراتقاندا باشقىچىلا بولۇپ قالدىم، ئۇنىڭ قىلىۋاتقىنى قانداق ئىشكىن، نېمىلا بولمىسۇن سەن ئۇنى تېزراق تاپ.

—مەن ئەتىلا ماڭىمەن، —دېدى ياسىن قەتئىيلىك بىلەن.

—ئەتە ماڭامسەن؟ — دەپ شىۋىرلىدى ئاينۇرى، ئۇنىڭ ئاۋازىنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى، ھەتتا ئۆزىمۇ.

ئەتراپنى بىردىنلا ساپسېرىق تۇمان قاپلاپ، دەھشەتلىك بوران باستى، بوران بىر كېچە ـ كۈندۈز چىقىپ توختىغاندا، مەھەللىنى بۇرۇنقىدىن بەتتەر غېرىبلىق، مىسكىنلىك قاپلىغانىدى. توپىلىق يول، توپا چىراي ئادەملەر، توپا رەڭ ئۇپۇق ...ياسىن بىلەن ئېلى ئاشۇ بورانلىق كۈندە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغىمۇ قارىماي ئۈن ـ تىنسىزلا كېتىپ قالدى. مەھەللە تېخىمۇ جىمجىت ئىدى. ئارىدىن بىر كۈن ئۆتۈپ ئاينۇرى تۆت كۆزى بىلەن تەلمۈرۈپ كۈتكەن گۈزەل، تۇنجى قار باھاردىكى ئۆرۈك چېچەكلىرىدەك تۆكۈلۈشكە باشلىدى. بۇ تۇنجى قارنى ھېلىقى كۈنى ياسىن بىلەن پاراڭلاشقان دوڭغاق جىگدە تۈۋىدە يېگانە كۈتىۋالدى. قار ئۇنىڭغا تۈگىمەس ھەسرەت، ئازاب، كۆز ياشتىن ئۆزگە ھېچنەرسە بېرەلمىدى. لەپىلدەپ يېغىۋاتقان ئاپئاق قار ئۇچقۇنلىرى ئۇنى قار قىزغا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدى.

ئۇ، بۇ يەردە ناھايىتى ئۇزۇن ئولتۇردى، بۇ يەردە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە بۇ كەنتتىن بېرىپ بىر سىنىپتا ئوقۇغان ساۋاقدىشى گۈلئايىم، ياسىن، ئېلىلار بىلەن تالاي قېتىم مۇڭداشقان ۋاقىتلارنى ئەسلىدى، ئاندىن مانا مۇشۇ يەردە تەنھا ئولتۇرۇپ يازغان مۇنۇ مىسرالارنى پىچىرلاشقا باشلىدى.

چىغىر يول بويلىرى چەكسىز غېرىبلىق،
توزىغان ئاخىرقى سېرىق سەبدەمۇ.
خىيالىم زەپ شېرىن ئازابلارغا لىق،
يوقلىماس بۇ يەرنى مىسكىن قۇياشمۇ.

توپىلىق يوللاردا بىچارە خازان،
ئېزىلىپ بارماقتا قەلبىمدەك گويا.
قۇرىغان تېنىمدەك يالىڭاچ دەرەخ،
ئىزغىرىن شامالدا تەۋرىنەر ئاستا.

(ئاپتور: چىرا بازار ئاياغ كۆكمەت كەنتە 3 ـ مەھەللە 250 ـ ئۆيدە)

تەھرىرى: **تۇرسۇنجان مۇھەممەت**

NEW JADE LITERATURE

ئابلىمىت ئابلەت

مۇھەببەت يالدامىسى

(ھېكايە)

سىرتتىن بىرەرى كىرىپ قالسا سېنى يىگىتىدىن كەلگەن سۆيگۈ مەكتۇبىنى ئوقۇۋېتىپتۇ، دەپ ئويلاپ قالاتتى. خېلى ۋاقىت بولدى، خىزمەتدىشىڭ سورىغان پايدىلىنىش كىتابىنى ئىزدەشىنىمۇ ئۇنتۇپ، ئۇنىڭغا قادىلىپ تۇراتتىڭ. خىيال ـ تەپەككۇرىڭنى باغلاپ تۇرغىنى ياش پۇراپ تۇرغان سۆيگۈ ئىزھارى بولماستىن، بەلكى دوختۇرنىڭ رەڭگە چىلاپ قويۇپ بەرگەن ئۆمۈچۈك ئىزىدەك پۇچۇركىسى چۇشۇرۇلگەن ئالقانچىلىق نېپىز قەغەز ئىدى. ئۇنىڭدا ئۆزۈڭنىڭ قان تىپى، قان تەركىبىگە دائىر بىر تالاي مەلۇماتلار كۆرسىتىلگەنىدى. سەن ئۇچۇن ئۇ ئاددىيلا لابراتورىيىلىك تەكشۈرۈش دوكلاتىلا ئەمەس، تولىمۇ ئەھمىيەتلىك، قەلبىڭنى ھاياجانغا سېلىپ، قىزلىق ھېسلىرىڭنى مەۋجلەتكەن تۇنجى سۆيگەن يىگىتىڭنىڭ ھاياتى ئۈچۈن ئۆزۈڭنى بېغىشلىيالىغلىقىڭنىڭ جانلىق شاھىدى ئىدى.

سەن ئىلگىرى ئۇنىڭچۇن بارلىقىڭنى بېغىشلاشقىمۇ تەييار ئىدىڭ. سەن ئويلايتتىڭ، مۇھەببەت ئۈچۈن قۇربان بېرەلىگەن ھايات ھەقىقىي مەنىسىنى تاپقان بولاتتى. بىراق رېئاللىق سېنىڭ رومانتىكلىققا تولغان شېرىن دەملىرىڭنى قارا سەلدەك باسقىن قىلدى. ئۆمۈر سائىتىنىڭ تىنىمسىز ئايلىنىشى بىلەن نۇرغۇن ئىشلار ئۆز قىممىتىنى يوقىتىدىكەن. ھازىر ماھىيىتىنى، جۇلالىق رەڭگىنى يوقاتقان سۆيگۈمۇ سېنىڭ ئۆتكەن كۈنلەر ھەققىدىكى ئەسلىمىلىرىڭنى غۇۋالاشتۇرۇپ، يارىلانغان قەلبىڭدىن ياشلىقىڭدىكى بەگۋاش قىسمەتلەر قالدۇرۇپ كەتكەن ئاچچىق ئەسلىمىلەرنى سۈپۈرۈپ تاشلىماقچى بولاتتى. سەن ئۇنتۇشنى ئۇنچە ئاسان ئەمەس، دەپ ئويلايتتىڭ. ئۇنىڭ سېنى ئىزدىمەسلىكىنى، بىر ئۇقۇشماسلىق بولۇپ چىقىشىنىمۇ تىلەيتتىڭ. ھالبۇكى، ھاياتتىكى نۇرغۇن ئىشلارنى ئۇنتۇپ كەتمەي بولمايدىغانلىقىنى، سېنىڭ مەۋجۇتلۇقىڭنىمۇ ئۇنتۇپ كەتكەن ئاشۇ كىشىنى زارىقىپ كۈتۈش ۋە چېكى يوق ئەسلەشنىڭ پۇشايماندىن باشقا نەرسە ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىنىمۇ كېچىكىپ چۈشەنگەنىدىڭ. مانا ئۇ ھازىر نەپىس لەۋلىرىڭگە ئىز قالدۇرغان توم، كۆيدۈرگۈچ لەۋلىرى بىلەن باشقا بىر ئايالنى قېنىپ ـ قېنىپ سۆيۈۋاتقاندۇر. تومۇرىدا ئېقىۋاتقان سېنىڭ ئىسسىق قېنىڭ بەدىنىگە كەلگەن ھاياتى بىلەن باشقا بىر ئايالنى ئايال بولۇپ تۆرەلگىنىگە سۆيۈندۈرۈۋاتقاندۇر. شۇنىسى ئېنىقكى، ئۇ سېنى ۋە ساڭا مۇناسىۋەتلىك بارلىق كەچمىشلەرنى تامام ئۇنتۇپ كەتكەن.

سەن ئىدارەڭدىن چىقىپ كوچا ئاپتوبۇسىدا كېلىۋاتاتتىڭ، ساقاللىرى قاردەك ئاقارغان بىر بوۋاي مومىيىنى يۆلەپ ئاپتوبۇسقا چىقىپ كەلدى. ئىككىڭلار دېيىشىۋالغاندەكلا ئورنىڭلاردىن دەس تۇرۇپ ئۇ ئىككىيلەنگە ئورۇن بوشاتتىڭلار. سەن ئېگىز، قارامتۇل، قوي كۆزلۈك، كېلىشكەن بۇ يىگىتكە ھۆرمەت نەزىرى بىلەن يالتتىدە قارىدىڭ. شۇ چاغدا يىگىتمۇ ئىللىق نەزىرىنى ساڭا يايدى. سەن ئۈركۈگەندەك قىلىپ ئۇچقۇر نەزەرىڭنى ئاللىبۇرۇن دېرىزە سىرتىغا ئاغدۇرۇۋالغان بولساڭمۇ، بىر تاتلىق تۇيغۇ قەلبىڭدە «يالتتىدە» چېقىن ياساپ ئۆتتى. ئاپتوبۇستا ئادەم كۆپ بولۇپ، بەدىنىڭلار بىر ـ بىرىڭلارغا تېگىشىپ دېگۈدەك تۇراتتىڭلار. ھېلىراقتا ئۇياتلىق كۆزلىرىڭدىن چاچرىغان بىر

دەستە نۇرنىڭ يىگىتنىڭ قەلبىگە گۈلخان يېقىۋەتكىنىنى ساڭا قاراڭغۇلۇق ئىدى. ئۇ سېنى مەڭگۈ ئۆزىگە يۆلىنىپ تۇرىدىغاندەك تەسەۋۋۇر قىلىپ، شېرىن ھېسلار قاينىمىدا ئۈزەتتى. ئۇنىڭچۇن سەن ئاللا ئۇنىڭ قەلب ئېتىزىغا تاساددىپىي تاشلىغان مۇھەببەت ئۇرۇقى ئىدىڭ. بىخلىنىپ، كۆكلەپ، مەڭگۈ يىلتىز تارتىپ قېلىشىڭ ئۇنىڭ دۇئاسى ئىدى. يىگىت سېنىڭ ئىدارەڭدىن ئىككى بېكەت يىراقتىكى بىر شىركەتتە ئىشلەيتتى، ئۆيى سېنىڭ ئۆيۈڭدىن ئىككى بېكەت يېقىن ئىدى. تاڭ قۇياشى لېچىكىنى ئۆرۈشى بىلەن 112 ـ يولنىڭ ئاپتوبۇسى باشقا يولۇچىلار بىلەن بىللە يەنە خىزمەت، ئۆگىنىش، تۇرمۇش ئورتاقلىقىغا ئىگە بىر جۈپ ياشنى ئېلىپ، ئۆمۈچۈك تورىدەك چېگىش كوچىلارنى ئايلىنىپ كېتىۋاتقاندا، شاماللار قۇلاق تۈۋىڭلاردا ھايات، سۆيگۈ، ۋىسال ھەققىدە شېئىرلايتتى. سەن بىر قارىسا قىسقىدەك، بىر قارىسا تەكرارلىقتا بەكمۇ ئۇزۇندەك بىلىنىدىغان بۇ خۇمارلىق كوچا سەپىرىدە بەكمۇ گۈزەل بىر چۈش قوينىدا ئەللەيلىنەتتىڭ. سەن چۈشسىمان رېئاللىق ئىچىدە مۇھەببەت مەنزىلىگە قاراپ كېتىۋاتقانلىقىڭنى ئاخىرى ئېتىراپ قىلدىڭ. كۆزگە كۆرۈنمەس بىر يىپ ئىككىڭلارنىڭ قەلبىنى مەھكەم باغلىغان، مۇھەببەت دەرۋازىسى سىلەر ئۈچۈن داغدام ئېچىلغانىدى!

ھەرقانداق شېرىن چۈشمۇ ھامان ئاخىرلىشىدۇ، شېرىن بولغانسېرى ئۆمرى قىسقا بولىدۇ، بۇ ھەقىقەت. سېنى ھەتتاڭدا قالدۇرغىنى ياشلىقتىكى ئۇنتۇلغۇسىز ئەستىلىك، گۈزەل ئارزۇ ـ ئارمانلار مۇجەسسەم شۇ چۈشۈڭنىڭ بەك تاساددىپىي ئاخىرلاشقانلىقى، سۆيگىنىڭنىڭ بىر ئۆرۈلۈپلا باشقا بىر ئادەم بولۇپ قالغىنى ئىدى! سىلەر ئاخىرقى قېتىم بىرگە ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇش پۇرسىتىگە ئېرىشكەن شۇ جۈمە كۈنى ئىشتىن قايتىپ كېلىۋېتىپ ئۆتكەن چاغلاردىكىگە ئوخشاش سەپەرداش بولۇش پۇرسىتىنىڭ ئەمدى بىر ئۆمۈر نېسىپ بولمايدىغانلىقىنى بىلىشكە ئۈلگۈرمىدىڭلار. ئاپتوبۇستىن قويۇق ئىس كۆتۈرۈلدى، قىيا ـ چىيا، پاتپاراقچىلىق ئىچىدە يىگىتىڭنىڭ سېنى دېرىزىدىن سىرتقا ئىتتىرىپ چىقىرىۋەتكەنلىكىنىلا بىلەلىدىڭ. شەھەرنىڭ بۇ كىچىككىنە بۆلىكى ئادەم دېڭىزىغا ئايلاندى. سەن ھەر قانچە قىلىپمۇ ئۇنى تاپالمىدىڭ. پەلەككە قىپقىزىل تىللىرىنى سوزۇۋاتقان ئوت يالقۇنى پەسكويغا چۈشكەندىلا كىشىلەر ئاندىن ئاپتوبۇس خارابىسىنىڭ يېنىغا بارالىدى. شۇ ھادىسىدە يىگىتىڭ شوپۇرغا ياردەملىشىپ ئوت ئۆچۈرۈشكە ئورۇنغان، ئارقىدىن پاتپاراقچىلىقتا دەسسىلىپ كېتىلىۋاتقان ئۈچ ياشلىق بىر بالىنى قۇتقۇزۇپ چىقىمەن، دەپ بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى كۆيۈپ يارىلانغانىدى. شەھەر باشلىقلىرىدىن تارتىپ، ئاممىغىچە ئۇنىڭ چوقۇم داۋالىنىپ ساقىيىشىغا تىلەكداش ئىدى. ئۇ بەك قانسىراپ كەتكەنىدى. دوختۇرلار ئەڭ زور تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، قان مەسىلىسىگە كەلگەندە بېشى قېتىشتى. شۇ كۈنلەردە جەنۇبتىكى بىر ناھىيىدە يەر تەۋرەش ئاپىتى يۈز بېرىپ، قان ئامبىرىدىكى زاپاس قاننىڭ ھەممىسى يۆتكەپ كېتىلگەنىدى. بىمارغا جىددىي قان سېلىنمىسا ئۇنىڭ ھاياتىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولمايتتى. دوختۇرخانىغا بىرگە بارغانلاردىن ئالتە ـ يەتتەيلەن قان بېرىشكە تەييارلاندىڭلار. ئويلىمىغان يەردىن پەقەت سېنىڭ قېنىڭلا ئۇنىڭ قېنىغا ماس كېلىدىغان بولۇپ چىقتى ـ دە، 400 گرام قان سېنىڭ تومۇرۇڭدىن بىمارنىڭ تومۇرىغا كۆچۈپ ئاقتى.

يىگىتنىڭ ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى قوشكېزەك ئىككى پەرزەنتى ئۈچ ياشقا كىرە ـ كىرمەيلا ئاجرىشىپ، ئىككىلىسى بىردىن بالىنى ئېلىپ ئادا ـ جۇدا بولۇشقانىدى. دۇنيالىقتا يېرىم پالەچ بولۇپ ئۆزىنىڭ ھۆددىسىدىن ئاران ـ ئاران چىقىپ كېلىۋاتقان ئاپىسىدىن باشقا ھېچقانداق ئۇرۇق ـ تۇغقىنى يوق ئىدى. شۇنداق بولغاچقا، سەن ئەتە ـ كەچتە دوختۇرخانىغا بېرىپ، يىگىتنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالىدىغان بولدۇڭ. بەدىنىنىڭ كۆپ قىسمى ئاپئاق داكا بىلەن تېڭىۋېتىلگەن يىگىتىڭ كۆزلىرىگە غىللىدە ياش ئېلىپ ساڭا نېمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولغىنى ساڭا ئايان ئىدى. ئۇ سېنىڭدىن پەخىرلىنەتتى، سۆيۈنەتتى، ساڭا بولغان

يۇرۇڭقاش «نەقشۇەن» گىلەم كارخانىسىغا ئامەت يار بولغاي!

تەشەككۇرى دېگىنىمۇ چوڭقۇر ئىدى. شۇ سەۋەبتىن، بىر كۈن بولسىمۇ هايات قېلىپ سەن بىلەن بىللە ياشاشنى مۇقەددەس ئارمان قىلاتتى. رادىئو ــ تېلېۋىزىيە، گېزىتلەردە تەكرار ــ تەكرار ئېلان قىلىنغان مۇراجەتنامىلەر كۈچىنى كۆرسەتتى. تەرەپ ــ تەرەپتىن سۇنۇلغان ساخاۋەتلىك قوللار سەكسەن تۈمەن پۇلنى بىر يەرگە يىغىپ، ئۇنى مەركىزىي شەهەرگە ئېلىپ بېرىپ، داۋالىتىشقا ئىمكان ياراتتى. ئۇنىڭ بىچارە كۆزلىرى تىلى ئىپادە قىلىشقا ئاجىزلىق قىلغان «مېنى كۈتۈڭ» دېگەن ئىلتىجاسىنى ئىپادە قىلىپ تۇراتتى. سەن بىر ئاي ...ئىككى ئاي ... بىر يىل ...توپتوغرا ئىككى يىل كۈتتۈڭ. ئەمما، ئۇنىڭ بىلەن شۇنىڭچە ئايرىلىپ كېتىشىڭنى پەقەت ئويلىمىغانىدىڭ.

قان تەكشۈرۈش دوكلاتىنى يولۇقتۇرۇپ قالمىغان بولساڭ بوپتىكەن، يۈرەك مۇڭتارىنى چېكىپ ئۆتكەن تۇنجى مۇهەببەت كۆرۈنمەس قوللىرىنى قەلب ئالبۇمىڭغا سۇنۇپ، ئۆتكەن كۈنلەرنى بىر ــ بىرلەپ كۆز ئالدىڭغا يايماقتا ئىدى. ئاپاڭ سەي ــ كۆكتات سېتىۋېلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقىپ كەتكەنىدى. يالغۇزچىلىقتا ئۆزۈڭنى يوقۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان غۇۋا چۈشتەك خىياللار قوينىدىن قۇتۇلۇپ چىقىشقا ئىمكان قىلالمىدىڭ. سەن ئۇلارنى ئويلاشنى خالىمايتتىڭ، ئەمدى ئۇلارنى ئويلاش هېچقانداق نەتىجە بەرمەيلا قالماستىن، كونا دىل ياراڭنى تىلغايتتى، سېنى هاڭدەك ئازاب چەكسىزلىكىگە ئىتتىرەتتى. سەن چاي شىرەسى ئۈستىدىن تارتىپ، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغىچە قالايمىقان تاشلانغان كىتاب دۆۋىلىرىنى يىغىشتۇرۇقسىز تاشلاپ سىرتقا چىقماقچى بولدۇڭ. قىزغۇش كۆز يوپۇرماقلىرى ئايىغىڭ ئاستىدا شىلدىرلىشاتتى. ئىزغىرىن شامال يۈزلىرىڭگە يەڭگىل ئۇرۇلاتتى. هالسىز قۇياش زېمىننى ئىسسىتىشقا ماغدۇرى يەتمەيۋاتقاندەك كۆزلىرىنى ئاران ــ ئاران چىمچىقلىتىپ تۇراتتى. سىرتقا ئۆزۈڭ بىلەن ئەگىشىپ چىققان تۈگىمەس خىياللار سېنى يەنە تۇتقۇن قىلدى ...شۇ كۈندىكى تەكشۈرۈشتىن قان تىپىڭ B بولۇپ چىقتى. يىگىتىڭ كېسەل كارىۋىتىدا ئۇيقۇغا كەتكەن چاغلاردا سەن قان تىپى بىلەن پسىخولوگىيىلىك مۇناسىۋەت توغرىسىدىكى كىتابلارنى كۆرۈپ ئۆزۈڭنى، سۆيگۈنىڭنى تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ چۈشەنمەكچى بولاتتىڭ. سېنىڭ پۈتكۈل هاياتىڭ، ۋۇجۇدۇڭ يىگىتىڭ ئۈچۈن تەسەددۇق ئىدى. ماتېرىياللاردا قەيت قىلىنىشىچىمۇ B تىپلىق قىزلار ئۆزى بىلەن سۆيگۈننى ئايرىلماس بىر گەۋدە دەپ قاراپ، مۇهەببەتكە هاياجانلىق، سەمىمىي مۇئامىلە قىلاتتى. مۇهەببەت ئارقىلىق ئۆزىنى، هايات مۇساپىسىنى، كېلەچىكىنى ياراتماقچى بولاتتى. سەن بۇ تىپتىكى قىز ــ ئاياللاردا بولىدىغان خاسلىقنى كۆركە قىلىپ، مۇهەببەت ئۈچۈن بەدەل تۆلىدىڭ.

خىياللار، ئازابلىق خىياللارغا جور قەدەملىرىڭ سېنى ئەگرى ــ بۈگرى چىغىر يولنى بويلىتىپ، هويلىنىڭ مەركىزىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان شىپاڭغا ئېلىپ كەلدى. سەن ئۇزۇن ياغاچ ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇڭ. كۆزلىرىڭ بىر نۇقتىغا تىكىلگەنىدى. يېنىڭدىكى كۆلچەكتە چۈشتەكلا غايىپ بولغان سۆيگەن يىگىتى ئۈچۈن ئىزتىراپ چېكىۋاتقان بىر قىز مۇڭلىنىپ تۇراتتى. قولاق تۈۋىڭدە كۈزنىڭ ئالتۇن يوپۇرماقلىرى چېلىۋاتقان ئىسكرىپكىنىڭ لەرزان كۈيلىرى ئاڭلىناتتى ...قۇرداشلىرىڭنىڭ هەممىسى توي قىلىپ، باللىقمۇ بولۇپ قالدى. سەن يىگىتىڭ هېلىلا كېلىپ سېنى ئىزدەيدىغاندەك تۇيغۇ ئىچىدە تىنىمسىز كۈتكىنىڭ كۈتكەنىدى. قوشنىلارنىڭ دېيىشىچە، ئۇنىڭ ئاپىسىمۇ باشقا يەرگە كۆچۈپ كەتكەنىدى. سەن ئادەمنىڭ قورققۇسى كەلگۈدەك تىمتاسلىقتا چۆمگەن بىنا ئالدىدىن مەيۈسلىنىپ قايتىپ كەلدىڭ. ئۇنىڭ شىركىتى ۋەيران بولۇپ ئىشچى ــ خىزمەتچىلىرى تارقىتىۋېتىلگەنىدى. شۇنداق تۇرۇقلۇق چېكى يوق كۈتۈشنى خېلى ئۇزۇن داۋاملاشتۇردۇڭ. شۇ كۈتۈش، شۇ زارىقىش، شۇ خىيال، شۇ چۈشلەردە سەن ئىزدىگەن سۆيگۈ، سەن تەلپۈنگەن ۋىسال چەكسىز دەشتى ــ چۆلدىكى ئالۋۇنغا ئوخشاش سېنى ئۈمىدلەندۈرەتتى، ئۆزىگە تارتىپ تۇراتتى.

سەن ئويلاشتىنمۇ قورقىدىغان كۆرۈنۈش ئاخىرى سېنىڭ كۆز ئالدىڭدىلا يۈز بەردى:

ئەل سۆيگەن يازغۇچى نۇرمۇهەممەت توختى ئاكا، تېنىڭىزگە سالامەتلىك، قەلىمىڭىزگە بەرىكەت تىلەيمەن! ــ ئابابەكرى ئابدۇقادىر

سۆيگىنىنىڭ بىلەن ئالاقىنى ئۈزۈلۈپ قېلىپ، ئۇچىنچى يىلى كەچ كۈزنىڭ بىر شەنبە كۈنى سەن مەكتەپىڭدىكى ئايال ئوقۇتقۇچىلار بىلەن بىر تويدىن تارقاپ، ماگىزىن ئايلىنىۋېتىپ، قايناق بازاردىكى بىر كىيىم ـ كېچەك دۇكىنىدا مودا ياسىنىۋالغان بىر قىزغا كىيىم ئۆلچەۋاتقان بىرسىگە تۇيۇقسىز كۆزۈڭ چۈشۈپ قالدى. سىلەرنى قېلىن ئەينەك ئايرىپ تۇراتتى. شۇ دەقىقىدە جاھان بىردىنلا قاراڭغۇلۇققا غەرق بولۇپ، ھېچنەرسىنى ئىلغا قىلغىلى بولمايدىغان ياكى مىدىرلىساڭلا ھەممە ياق «گۇم» قىلىپ پارتلاپ كېتىدىغاندەك دەھشەتلىك تۇيغۇ ئىچىدە ئىزىڭدا چېپپىدە تۇرۇپ قالدىڭ. سەن ۋەھىمە ۋە ھەيرانلىق ئىلكىدە ئۇ ۋە ھېلىقى قىز ھەققىدىكى ئايىغى چىقماس گۇمان، ۋەھىمىگە چىلاشقان ئويلىرىڭنى يىغىشتۇرماي تۇرۇپ، يىگىت قىزنى قولتۇقلىغىنىچە دۇكاندىن چىقتى. يەر شارى نېمە دېگەن تار ـ ھە؟ سەن دىسسەپ تۇرغان شۇ نۇقتا ئىككىسىنىڭ ئۆتەر يولىغا توغرا كېلىپ قالغانىدى. سەن خورلىنىۋاتقان ئەقىدەك ئالدىدا خىجىللىقتا قالدىڭ. تومۇر ـ تومۇرۇڭدىكى قانلار بېشىڭغا تېپىپ، ۋۇجۇدۇڭ گۈلخان ئىچىدە كۆيۈۋاتقاندەك خۇدۈڭنى بىلەلمىدىڭ. سەن ھەرقانچە بولسىمۇ مۇنداق بولارىنى ئويلىمىغانىدىڭ.

— ۋۇي ئالدىرىمايراق ماڭسىڭىزچۇ، نەگە چاپىسىزكىنتاڭ، مېنىڭ سىزدىن بىردەممۇ ئايرىلغۇم يوق!

قىزنىڭ بەخت كۈلكىسى يۈرىكىڭگە بىگىز سانچىدى. ئىچىڭگە ئاچچىق بىر ئىقىن تولۇپ، كۆزۈڭگە دۆرەپ كەلگەن ئىسسىق ياشلىرىڭ تاراملاپ تۆكۈلدى. شەكسىزكى، يىگىتىڭ ساقىيىپ كېلىپ تويىمۇ قىلىپ ئۆلگۈرگەنىدى. تۇرمۇش سەھنىسىدە سەن ھېلىقى قىزنىڭ رولىنى ئېلىش ئۈچۈن ئايلاپ، يىللاپ ئۈمىدلىنىپ كەلگىنىڭ ھېچنېمىگە ئەرزىمەپتۇ ـ دە، ئاخىر. ئۇنىڭ سېنى شۇنداقلا ئۇنتۇپ كېتىشىگە پېتىنغانلىقى پەقەتلا ئەقلىڭگە سىغمايتتى. ئۇنىڭ باشقا بىرى بولۇپ چىقىشىنى، كۆرۈۋاتقىنىڭنىڭ سەزگۈلىرىڭنىڭ ساڭا قىلغان چاقچىقى بولۇپ چىقىشىنى ئۈمىد قىلاتتىڭ. سەن چۆرگىلىتىپ قويۇپ بەرگەندەك ھەتتاكى چېلىقتىن ئېسىڭگە كېلە ـ كەلمەي ئۇدۇلۇڭغا قارىدىڭ، ھېلىقى بىر جۈپ گەۋدە ئادەملەر دېڭىزىغا سىڭىپ كەتكەنىدى.

سەن ئەمدى ئاناڭنىڭ دېگىنىگە كۆنۈپ يىراق تۇغقىنىڭلارنىڭ بايۋەچچىسىگە تېگىشكە مەجبۇر بولدۇڭ. ئىلگىرى سەن «جاھاندىكى باشقا ئەرلەر بىر تەرەپتە، خالمۇرات بىر تەرەپتە تۇرىدۇ»، دەپ ئويلايتتىڭ. ئەمدىلىكتە خالمۇراتمۇ، باشقا ئەرلەرمۇ ھەممىسى بەرىبىر ئوخشاش، ھەممىسى قىز ـ ئاياللار روھىيىتىنىڭ خائىنلىرى ئىدى. تويۇڭدىنمۇ، ئۆيۈڭدىنمۇ، تۇرمۇشىڭدىنمۇ ئوخشاشلا ھەشەمەت پۇراپ تۇراتتى. ئەمما ئۆي ساڭا، سەن ئۆيگە قىلچىلىك ھارارەت بەخش ئېتەلمىدىڭلار. ھۇسنۇڭغىلا مەپتۇن بولۇپ، ئىچكى دۇنيارىڭغا ھالقىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولالمىغان بايۋەچچە كوچا ـ كويىلاردا «مەن خوتۇن ئەمەس، مۇز ھەيكەل ئاپتىمەن»، دەپ قاقشاپ يۈرۈپ، سېنىڭدەك «ئېھىسسىياتسىز مەخلۇق» بىلەن ئايرىلىش تەكلىپىنى قويىدى. سەن ئىككىلەنمەيلا ماقۇللۇق بىلدۈردۈڭ...

توۋا، تەقدىرنىڭ ساڭا ئاتىغان نەيرەڭلىك چاقچىقى تېخى تۈگىمىگەنىدى. بىر كۈنى كوچا ئاپتوبۇسىدا كېتىۋېتىپ، قارا دېگەندەك زاپە بولۇپ، يېنىڭدا «ئۇرۇمچى كەچلىك گېزىتى»نى كۆرۈپ ئولتۇرغان بىرسىگە كۆزۈڭ چۈشۈپ قالدى. سەن شۇ تاپ چاقماق سوققاندەك ئەندىكىپ كەتتىڭ. پەقەت ئۇنىڭ ھېلىقى سۆسۈنرەڭ خالى يوقلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، باشقا ھەممە يېرى خالمۇراتقا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى. كانايدىن ئاپتوبۇسنىڭ نەنمېن بېكىتىگە كەلگەنلىكى ئۇقتۇرۇلۇپ، ھېلىقى يىگىت ئاستا ئىشىك تەرەپكە سۈرۈلۈپ پەرۋاسىزلا چۈشۈپ قالدى...

ئۆمۈر سۇدەك ئۆتمەكتە ئىدى. ھەش ـ پەش دېگۈچە 30 يېشىڭنىڭ ساناقلىقلا كۈنلىرى قالدى. ياشىنىپ قالغان ئاناڭنىڭ ئويلايدىغىنى سېنىڭ بىر ئائىلىگە مۇھتاجلىقىڭ ئىدى. ئەمما بۇ ئائىلە نەدە؟ ئاشۇنداق مەسئۇلىيەتسىز ئەرلەر بىلەن ئۆتىدىغان ئاياللارنىڭ ئائىلە تۇرمۇشى-

دىن مېنىڭ ئائىلىسىز تۇرمۇشۇم ئەۋزەل ئەمەسمۇ، ئۇلار باشقىلارنى ئالداش، ساختا قەسەملەر ھېسابىغا نېمىگە ئېرىشمەكچىدۇر؟ مەنغۇ مەيلى، ئۇلار يەنە ئاياللىرىنىمۇ ئالداپ يۈرەمدىغاندۇر؟ دەپ ئويلايتتىم.

قان تەكشۈرۈش دوكلاتىدىن باشلانغان خىياللار ساڭا ئاراملىق بەرمەيتتى. سەن «بىر ئادەمنى ياخشى كۆرۈش بىلەن مۇھەببەت نەپرەتكە ئايلانغاندىكى ئۆچلۈك ئوڭ تاناسىپ بولىدىكەن» دەپ ئويلايتتىڭ. سەن ئۇنىڭغا شۇنچىلىك ئۆچ بولۇپ كەتكەنىدىڭكى، ئۇ سېنىڭ نەزىرىڭدە بەئەينى رىۋايەتلەردىكى ياۋۇز چىلتەن قۇش، غۇبارسىز گۈلنى ئالداپ چەيلەپ قويۇپ، غايىپ بولغان يىرگىنىشلىك مەخلۇق ئىدى. سەن ئورنۇڭدىن تۇردۇڭ. گۈللىرى توزۇپ، يوپۇرماقلىرى سولۇشقا باشلىغان گۈللۈك پات يېقىندا جۇدۇن بولىدىغانلىقىدىن بىشارەت بېرىپ تۇراتتى. سەن گۈللۈك بويىدىكى چىغىر يولنى بويلاپ تېز ـ تېز قەدەم تاشلاپ كېتىپ باراتتىڭ. قار دانچىسىدەك ئۇششاق پۇرەكچىلەر كەينىڭدىن پىرىلداپ سورۇلغىنىچە بىر يەرگىچە ئەگىشىپ بېرىپ يەنە ئاستاغىنە يەرگە قوناتتى.

ـــ كامىلە...

ئالدىڭدا ئاللىقاچان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن بىر جۈپ تونۇش كۆز ئىگىسى ساڭا سۇنتەك ئاپئاق ئېچىلغان بىر دەستە گۈل سۇنۇپ تۇراتتى. بىر جۈپ سۆسۈن خال! سەن غەزەپ ۋە ئېچىنىش ئىلكىدە ئەمدى پۇتۇشكە باشلىغان قەلب جاراھىتىڭ پىژىلداپ ئېچىشقان ھالدا ئالدىڭدىكى مەشئۇم كۆلەڭگىگە ئەلەم بىلەن قارىدىڭ. قانلىرىڭ بۇژۇلداپ قايناپ غەزەپلىك بىر ئۇھسىنىش ۋۇجۇدۇڭدىن ماگمىدەك ئېتىلىپ چىقتى. سەن كۆزۈڭنى يوغان ئاچقىنىڭدا كۆز ئالدىڭدا سۇكۇتكە چۆمگەن ئائىلىلىكلەر بىناسى چوقچىيىپ تۇراتتى. نېرىراقتا بىر قانچە بالا قۇشقاچ بالىلىرىدەك چۇرقىراشقىنىچە مۆكۈ ـ مۆكۈلەڭ ئوينىشىۋاتاتتى. سەن بىنا ئىشىكىدىن كىرىپ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلگەندىمۇ خالمۇرات پات ـ پات كۆز ئالدىڭدا پەيدا بولۇپ، ساڭا بىر نېمە دېمەكچى بولۇپ يەنە تۇيۇقسىز غايىپ بولاتتى. بۇ چۈل ئالۋۇنىدەك كۆرۈنۈش بىر قانچە قېتىم تەكرارلاندى. «ئادەمنىڭ خىيالى ئۆزىگە دۈشمەن» دېگەن گەپ بار. بۇ سەندىكى «ئەمدى ئۇنى ئويلىمايمەن» دېگەن ئىرادەڭنى بىتچىت قىلىشقا ئورۇنۇۋاتقان خىيالىي تۇيغۇ بولۇشىمۇ ئېھتىمالغا يېقىن ئىدى. سەن چۈش ئىچىدە تۇرۇۋاتقاندەك ئىدىڭ. ئىلگىرى زادىلا كۆرۈلۈپ باقمىغان تۇماندەك تۇتۇق ھەم سىرلىق بىر خىيالىي تۇيغۇ سېنى قورشىۋالغانىدى. كۆز ئالدىڭدا سانسىزلىغان ئەينەك ئۇۋاقچىلىرىدەك بور چېكىتلىرى سېنى دەۋر قىلىپ توختىماستىن ئايلىناتتى. ئاشۇ يۇلتۇزچىلار مەركىزىدە خال، ئۇتلۇق جىلۋىزار ئارىسىدىكى كۆيدۈرگۈچ خالى بار، سەن ئۇنتۇپ كەتمەكچى بولغان بىر يىگىت ساڭا مۇڭ ئىچىدە ئۇمۇناتتى، تەلپۈنەتتى. سەن بۇلارنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىنى ھەم نېمىنىڭ بىشارىتى ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتىڭيۇ، ھېلىقى ئەرۋاھتەك بىرەر ـ بىرەر كۆز ئالدىڭغا كېلىۋالىدىغان سىماھىنىڭ ئاپتوبوستا، بازاردا كۆرگەن «خالمۇرات» قا بارا ـ بارا ئوخشاي قېلىۋاتقاندەك، ھېلىلا مۆجىزە يۈز بېرىپ ئۇزۇندىن بېرى روھىي بۇرۇقتۇرمىلىق ئىچىدە سەن تەسەۋۋۇر قىلىشقا ئۈلگۈرەلمىگەن قانداقتۇر بىر مەخپىيەتلىك ھېلىلا ئاشكارا بولىدىغاندەك ھېس قىلدىڭ. شۇ چاغدا سەن بىردىنلا نېمىنىدۇر ئېسىڭگە ئالغاندەك بولدۇڭ ـ دە، خالمۇراتنىڭ دادىسىغا قالغان قوشكېزەك ئىنىسىنىڭ ئۇنىڭغا قويۇپ قويغاندەك ئوخشايدىغانلىقىنى، ئەمما ئۇنىڭ مەڭزىدە خالى يوقلىقىنى ئېيتىپ بەرگەنلىكىنى گۇڭگا چۈشتەك ئويلىيالىدىڭ. بەلكى، ئويۇڭ راستتۇر، خال، سېنىڭ خالىڭ ئوپراتسىيە مۇۋەپپەقىيەتسىز بولۇپ، سەن بىلەن خوشلىشالمايلا سۆيگۈسىنى ئېلىپ دۇنيا بىلەن مەڭگۈلۈك ۋىدالاشقانىدى. سەن ئىككى قېتىم كۆرگەن ھېلىقى بالا ئۇنىڭ قوشكېزەك ئىنىسى ئىدى!

سەن ئېسىڭگە كەلگەندە ئاناڭ سېنى باغرىغا مەھكەم باسقىنىچە ساڭا ھەسرەتلىك قاراپ تۇراتتى.

(ئاپتور: يەكەن ناھىيىلىك خلق مۆكۈمىتى ئىشخانىسىدىن)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

NEW JADE LITERATURE

شىرئەلى ئۆمەر

تۇمانلىق جىلۋە

(ھېكايە)

تووۋا، ھەقىقەتەن «تووۋا» دېمىسە بىكار،
نېمىگە دەمسىز؟ نېمىگە بولاتتى، مۇشۇ ئالىي
مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا! سىلەرمۇ بىلىسىلەر،
مەن مۇشۇ مەكتەپنىڭ ئالدىدا ياماقچىلىق قـ
ـىلىپ كېلىۋاتقىلى نەچچە يىل بولدى. ھەركۈنى
يولدىن ئۆتكەن ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەرقىسىم،
ھەرياڭزا كىيىنىشىگە قاراپ «تووۋا» دەپ بولال-
ماي قالىمەن.

بۇرادەر، بەلكىم سىز چېچى يەلكىسىگە
چۇشۇپ تۇرغان، يەنى كېلىپ «پىگورىسى»نى
قېلىپلاپ تۇرۇدىغان تار ئىشتان كىيىۋالغان ئاۋۇ
بىرەيلەنگە قاراپ ئۇنى قىز بالىمىكىن دەپ قا-
لىسىز. تېخى ياشلىقىڭىز تۇتۇپ ئىسقىرتىپمۇ
قويىسىز، ئەمما ئۇ سىزگە يۈزىنى توغۇرلىغاندا
ئۇنىڭدىكى ئانچە ـ مۇنچە ساقال ـ بۇرۇتنىڭ
ئىزناسىنى كۆرۈپ خىجىل بولىسىز ـ دە، باشقا
بىرىنى چاقىرغان بولىۋالىسىز.

سىزگە دېسەم بۇرادەر، ھەرگىزمۇ خىجىل
بولماڭ، سىز نېمىشقا خىجىل بولغۇدەكسىز؟
خىجىل بولۇشقا توغرا كەلسە، ئۇلار ئۆزلىرى
خىجىل بولسۇن. كىم ئۇلارنى يات جىنسىقا
ئوخشىۋالسۇن دەپتۇ. لېكىن ئۇلار ئۆزلىرى
خىجىل بولمايدۇ، ناۋادا خىجىل بولىدۇ دېسەك،
يادىدا يوق چىقىپ قالغان ھەمدە قاراپلا سانى-
ۋالغۇدەك ئاشۇ ئازراقلا ساقال ـ بۇرۇتىدىن خى-
جىل بولارمىكىن دەيمەن. ئۇنچىلىك بۇرۇت
دېگەن بەزى ئەركەكچىلىكى بار ئاياللاردىمۇ بار.
يۇقىرىقى مەھەللىدىكى ئايىنساخاننى تونۇيدى-
غانسىز؟ ھە، شۇ خوتۇندا بار بۇرۇت خېلى ئەر
كىشىلەردىمۇ يوق جۇما. تاماكۇ چېكىشىنى دې-
مەيسىز تېخى، ھوي بۇرادەر،سىزنىڭ چىرايىڭىز
ئۆڭۈپلا كەتتىغۇ؟ كۆڭلىڭىزگە كەلگۈدەك گەپ
قىلمىغاندۇرمەن؟ سىز بايا كۆرگەن ھېلىقى بالا
توغرىسىدا ئانچە ـ مۇنچە سۆزلەپ قويدۇم شۇ.

كېيىمىزگە كېلەيلى، مەن مۇشۇ ياماقچى-
لىق دوكىنىدا ئولتۇرۇپ، ئوقۇغۇچى خېرىدار-
لىرىمىنىڭ ئاغزىدىن نۇرغۇن گەپلەرنى ئاڭلاپ
قالىمەن.

ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرسى:

— پالانى يىللىق سىنىپتىن پوكۇنى
گۈلنىڭ يانچۇقىدىن تاماكۇ چىقىپتۇ، ـ دېسە،
يەنە بىرسى:

— ئۇ دېگەن قانچىلىك ئىشتى، بىزنىڭ
سىنىپتىكى ھېلىقى پۇستانە قىزنى مەكتەپتە
مەست ھالىتىدە تۇتۇۋالمىدىمۇ؟ ـ دەيتتى.

— ئاغىنىلەر، ـ دەيتتى ئۈچىنچى بىر-
سى — قىزلارنىڭ هاراق ئىچىپ، تاماكۇ چې-
كىشلىرى خۇددى تاماق يېگەندەك ئادەتتىكى
ئىش، سىلەرگە بىر ئىشنى دېسەم، ھەرجۈمە
كۈنى دەرستىن يانغاندا مەكتەپنىڭ ئالدىدا
تاكسى، ماشىنىلار شۇنداق كۆپىيىپ كېتىدۇ،
تاكسىغا ئولتۇرۇپ كەتكەن قىزلارنىڭ شۇ ئاخ-
شىمى قايتىپ كېلىدىغانلىرى ناھايىتى ئاز،
تېخى دۈشەنبە كۈنى دەرسكە ئاران ئۈلگۈرۈپ
كېلىشىدۇ. مانا بۇنىڭغا قايسىڭلار دىققەت قى-
لىپ باقتىڭلار.

— راست دەيسەن، ـ دەيتتى ئارىدىن
بىرى تەستىقلاپ، ـ ئۆتكەن يىلى بىر ھەپتە
ياتاقتا كەلمەي سىرتتا قونغان قىزدىن بىرسى
مەكتەپتىن ھەيدەلمىدىمۇ؟ بۇنىڭغا تووۋا دېدىم.
تووۋا دېمەي بولامدۇ؟ قىزلارنىڭ قىلىقلىرىغا
قارىغاندا مەكتەپ ھېلىمۇ جايىدا جىم تۇرۇپتۇ.

مانا ـ مانا بۇ يولدا ھەرخىل ئىشلارنى
كۆرىسىز بۇرادەر، ئاۋۇلارغا قاراپ بېقىڭە، ئىل-
گىرى بۇ يولدىن ئۆتكەن قىزلارنىڭ كۆپىنچى-
سى چاچلىرىنى پۇرژىنىدەك ئېشىۋېلىپ، كال-
پۇكلىرىنى سىرلاپ، قاپاقلىرىنى مۇشت يېگەن-
دەك ئىششىتىۋالاتتى. ھازىر كۆرۈپ تۇرۇپسىز،
كۆپ ئۆزگەردى —چاچلىرىنى قىسقارتىپ، قو-
تۇر بېسىپ كەتكەن ئىتنىڭ تۈكىدەك سارغاي-
تىۋالىدۇ، كالپۇكىنى قارا ئۈجمە يېگەندەك قا-
رايتىپ، قاپىقىنى كۆكەرتىۋالىدۇ. «قايسى ئو-

ئىلغارجان مەتتۇرسۇن ئاكا، تەرجىمە ئىشلىرىڭىز يەنىمۇ گۈللەنگەي! ـ ئابابەكرى ئابدۇقادىر

رۇسىنىڭ يانچۇقىدىن چۈشۈپ قالغان بولغىيتتى
ماۋۇ» دەپ قالىسىز. ئاڭلىسام ئۇرۇمچىدە قىزلار
چېچىغا پوجاڭزا قىستۇرۇپ ئاتتۇرۇپ ئالا ـ يې-
شىل بويىۋالارمىش، خۇدايىم ئۆمرىمىزنى بەر-
سە، ئەتە بىركۈن تۇرساق ئۈگۈنلۈككە ئۇنداق-
لارنى كۆرۈش بىزگىمۇ نېسىپ بولار.

بۇرادەر، مۇشۇ قىزلار ئۆزىنىڭ ئـوي ـ
دۆڭلىرىنى كۆز ـ كۆز قىلىشقا نېمانچە خۇش-
تاردۇر دەيمەن. بەدىنىگە چىڭ يېپىشىپ تۇرى-
دىغان كىيىملىرىنى كىيىپ ئۆردەكتەك ئىغاڭ-
لاپ مېڭىپ كېتىشىدىكەن.

نېمە، گەپلىرىڭىز بەك قوپالكـەن دېـدى-
ڭىزما؟ قانداق قىلاي بۇرادەر، زاغرا نانغا كۆنگەن
مىجەز دەڭا. ياساپ گەپ قىلالايدىغان بولسام، بۇ
يەردە ياماقچىلىق قىلىپ ئولتۇراتتىمۇ؟ مەنمۇ
ئۇلارنى ئۆزى ئوخشىۋالغان نەرسىلەرگە ئوخ-
شىتىۋاتىمەنغۇ.

قەيەرگە كەلگەن ئىدۇق؟ هە، يەنە بەزىلى-
رى بار، ئۇزۇنلۇقى بىر غېرىچ كەلمەيدىـغـان،
كىندىكىگە يەتمەيدىغان كوپتىلارنى كىيىشىدۇ،
سەللا ئېڭىشسە ساغرىسى كۆرۈنۈپلا قالىدىـغـۇ
ئۇلارنىڭ...

بىر ئاغىنەم «قىزلارنىڭ يۈزلىرى قېلىنى-
لاپ، كىيىملىرى نېپىزلەپ كېتىۋاتىدۇ»، دېسە،
نېمە گەپكىن دەپتىكەنمەن.

ـــ ئوقۇغۇچى دېگەننىڭ نامرات ئىكەنـ-
لىكىنى مەنمۇ بىلىمەن، ھەرقانچە بولسىمـۇ،
يالىڭاچ قالغۇدەك ئەمەستۇر؟! ئۇپا ـ ئەڭلىكنى
ئازراق ئېلىپ، ئىككى غېرىچ رەختنى ئـارتـۇق
ئالسىلا بولىدىغۇ ياكى بولمىسا ئاتا ـ ئانىسىغا
«يالىڭاچ قىلىۋاتىمەن»، دەپ خەت يازسا ئۇلارمۇ
قاراپ تۇرماس. مېنىڭچە ئۇلار نامرات ئەمەس،
بەزىلىرى سىزنى پۇل بىلەن ئۇرۇپ يېقىتىشى
مۇمكىن، شۇنداقتىمۇ ئۇلارغىمۇ دەپ قـويـۇڭ،
تولۇقراق كىيىنىپ ئاندىن پۇللىرىنى كۆز ـ
كۆز قىلسۇن.

ـــ قىزلارنىڭ ھەممە يېرىگە قاراپ ئول-
تۇرىدىكەنسىز دېدىڭىزمۇ؟ بۇرادەر، سىز قارى-
مايدىغاندەك گەپ قىلىسىزغۇ، ئۇلارنىڭ كۆڭ-
لىگە يارىشا قاراپ قويىمىز شۇ. بۇ دېگىنىم،
ئۇلارمۇ مەندەك ۋە سىزدەكلەرنى قارىسۇن دې-
مىسە نېمە قىلىدۇ ئۇنداق كىيىنىپ؟ مېنىڭچە
ئەتە ئۇزۇن كۆڭلەك كىيىش مودا بولسا ئاشۇ
يېرىم يالىڭاچ كىيىنگەنلەر ھەممىدىن بۇرۇن
باشتىن ـ ئاياغ پۈركىنىپ قوللىرىغـا پـەلـەي،
كۆزلىرىگە ئەينەك تاقاپ مەستۇرەگە ئايلىنىدۇ.

ۋوي، بۇرادەر ھەرقانچە ئالدىرىسىڭىـزمـۇ
بىردەم ئولتۇرۇڭە، بىر ئېغىزلا گەپ، بۇنىڭـغـا
سىزمۇ «توۋا» دەيسىز.

ئۆتكەن ھەپتە بىر قىزچاق ماگىزىـنـدىن
ئەمدىلا ئالغان ئايىغىنى مۇستەھكەمرەك بولسۇن
دەپ چەممىنى تىكتۈرگىلى كەپتىكەن. قارىسام
شۇنداق چىرايلىق بالىكەن. پادىچى ئىشتىنى-
نىڭ ساغرىسىغا ئوقيا ئۆتكۈزۈلگەن يۈرەك سى-
زىۋاپتۇ، شىمىنىڭ پۇچقىقى يىرتىلىپ يىپلى-
رى چۇۋۇلۇپ كېتىپتۇ. «توۋا» دەپ ئولتۇرۇپ
ئېھتىياتسىزلىقتىن ئاياغنىڭ يۈزىـدىن ئـازراق
كېسىپ قويۇپتىمەن. «خەقنىڭ ئۇ يەر، بۇ يې-
رىگە قارىغانغا تويە، ئىشقىلىپ تۆلەپ بەرمەي
قۇتۇلالمايسەن»، دەپ ئولتۇرۇپ كۆڭلۈمگە بىر
ئىش كەلدى. قىزىل خىرۇمدىن بىر پارچە ئې-
لىپ ئۆزىنىڭ ساغرىسىدىكىدەك قىلىپ بىر دانە
يۈرەك كەستىم ـ دە، پەملەپ يۈرۈپ يىرتىلغان
يەرگە ياماق سالدىم. قارا ئاياغقا قـىزىل يـامـاق
شۇنداق ياراشتىكى هاي ـ هاي، ھۈنىرىمنىڭ
قالتىسلىقىدىن سۆيۈنۈپ كەتتىم. يەنە بىرىڭى-
مۇ ئوخشاش قىلىپ ياماق سېلىپ بولۇپ ئول-
تۇرسام ئاياغنى ئالغىلى كەپتۇ. كۆرستىۋېدىم
كۆزلىرى يېنىپلا كەتتى، ئۇن سوملـۇقـتـىن
ئىككىسىنى كۆپ رەھمەتلەر بىلەن قولـۇمـغـا
تۇتقۇزۇپ ئاياغنى ئېلىپ كەتتى، ئەتىسـىـدىن
باشلاپ شۇ خىلدىكى ياماق سېلىش بىلەن قو-
لۇم ئىشتىن بىكار ئەمەس.

بۇرادەر، كۆپ گەپ قىلىپ ئىچىڭـىـزنى
پىشۇرۇپ قويدۇم، بوپتۇ، بۇ ئىشلارغا سىزمۇ «-
توۋا» دەپ يولىڭىزغا مېڭىۋېرىڭ، مەنمۇ «توۋا»
دەپ ئىشىمنى قىلاي.

تەھرىرى: **تۇرسۇنجان مۇھەممەت**

NEW JADE LITERATURE

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئابلەت ئەخمەت

قەلبىمىنىڭ تۆرىدە نۇرلۇق چولپانلار

مۇقەددىمە

قەلەملەر لېۋىدىن يېقىلغان گۈلخان،
سىقىلغان روھلارنى نۇرغا ئورايدۇ.
تەشنالىق گۈللىرى چېچىپ خۇشپۇراق،
تەۋەززۇ ئىلكىدە يولنى تورايدۇ.
قەلبىمىنىڭ تۆرىدە نۇرلۇق چولپانلار،
ئۇلارنى ھەرتاڭدا گۈللەر سورايدۇ.

نۇرمۇھەممەت توختى

چىن دوستلۇقنىڭ پاك كۈيىنى چالدىڭىز،
چىن دوستلۇق ئاز ئالتە كۈنلۈك ئالەمدە.
ھاياجاندا تىپىرلىدى كۆزياشلار،
«شائىر ئىبغىر كېسەل تارتقان كۈنلەردە».
بىر ئۇلۇغ روھ پارلايدىكەن ئىزىدىن،
ۋىجدان بىلەن ئىمان بولسا ئادەمدە.

مۇھەممەتجان راشىدىن

قەلبىمىڭىز قان تامچىتسا كۆكسىدىن،
قەلبىلەرگە سايە تاشلار ھەقىقەت.
ۋىسال تاپار بۇ دۇنيادا «سەن يوق» دەپ،
ۋاپاسىزنى كۆيدۈرگۈچى مۇھەببەت.
قەلبىڭىزنىڭ پاك نۇرلىرى ياشىسۇن،
مەن يوق دېمەڭ، سىز تۆردە بار تائەبەد.

مۇھەممەت باغراش

كۆز ئالدىڭدا كۈلرەڭ دۇنيا ئولتۇرار،
قارچۇغىدا قېتىپ قالغان تۆتقۇلاق.
سېھىرلەنگەن تۇيغۇلىرىڭ سەممىي،
جەزىرەنىڭ كەلگۈنىدە يوق ئۇلاغ.
ئەتىرگۈلۈڭ ياۋا بولسا كېرەك يوق،
يۈرەكتاغنىڭ قىسمەتلىرى مىڭ بۇلاق.

ئوسمانجان ساۋۇت

تاشقا تامغان تامچىلاردەك جەسۇرسەن،
نۇرىپەنىڭ كۆزلىرىدەك تۈنلەردە.
ئىرماش ــ چىرماش يوللار بىلەن كېلىسەن،
نەرە تارتىپ كۆز سېزەلمەس ئۈنلەردە.
ئالما پاتماس ئالەم پاتقان يۈرەككە،
پۇل دەپ ۋەھى چۈشكەن مۇشۇ كۈنلەردە.

مەمتىمىن ھوشۇر

قوللىرىڭدا يەنە «قىرلىق ئىستاكان»،
شەھەرلەرنى قۇم باستى دەپ يۈرەمسەن؟
دەريا دېگەن ئوت كەتسىمۇ كۆيمەيدۇ،
تەبىئەتنىڭ دەردى نېمە بىلەمسەن؟
قاچانغىچە مۇڭداشمايمىز سىقىلىپ،
جۇر مۇساپىر قاۋىقىغا، كىرەمسەن؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن

ئەڭ سەممىي تۇيغۇلارنى كۆرىمىز،
شېئىر سىزدەك، سىز شېئىردەك تاڭلاردىن.
بىر دېڭىزغا چۆمۈلگەنچە شادلىنىپ،
ياشىدىڭىز كىرسىز، خالىي چاڭلاردىن.
چۈشىنىسىز، ئۆمۈر دېگەن بىر قىسمەت،
ئاخىرلىشار ئۆتۈپ نى تاغ ــ ھاڭلاردىن.

بۇغدا ئابدۇللا

گۈل بەرگىدىن كۈي تۆكۈلسە قەلئەگە،
سالغا تېشى ئاتقان قولغا قارايمەن.
ئۆلمەس تارىخ مىسرالىرىڭ ئارىسى،
يۈرىكىمدىن سېنى پات ــ پات مارايمەن.
قايسى قاشقا تۇتۇش قىلدى ھازىر دەپ،
ئاكا سېنى بارغانلاردىن سورايمەن.

جالالىدىن بەھرام

بىر سەنئەتنىڭ يارالمىشى جىسمىڭىز،
گۈل چېشلىتىپ ياشىدىڭىز ھەركۈنگە.
ئوگاي ئەمەس مېھرىگىياھ تېپىشمۇ،
بۇ ھاياتقا چىداپ تەشۋىش تۈگۈنگە.
لېيىمىسا بۇلاق دېگەن تەبىئەت،
تەلپۈنمەيدۇ مەڭگۈ پارلاق بىر كۈنگە.

توختى ئايۇپ

قۇم باسسىمۇ دېڭىزنى گەر بۇ ئارمان،
يىلىنجىتىپ تۇرار يەنە گۇناھنى.
ياش تۆكىدۇ سېغىنىشتا بۈك ئورمان،
بۆرە ئانا چۈشىدىكى دەريانى.
بۆشۈك دېگەن تەڭرى ھۆكمى ئەمەستۇر،
پەپىلەپلا ئۇخلىتىشقا دۇنيانى.

يازغۇچى مۇتەللىپ سەيپۇللانىڭ تىنىگە سالامەتلىك تىلەيمىز!

ئىمىن ئەھمىدى

شۋاق ھىدى سېغىندۇرغان تۈنلەردە،
قەلبىمگە چەكسىز دالىلارغا تەلپۈنەر.
سۆيۈلدۇرگەن يىللار ئىزگۇ، مۇڭ ـ پىراق،
قوللىرىمدا ئۈچمەس گۈلخان يەلپۈنەر.
سەن بىر پاكىز قەلەم تۇتتۇڭ سېھىرلىك،
ئەركەكلەرچە جەسۇر روھنى سىلكىتەر.

ئەبەيدۇللا ئىبراھىم

تۈندىكى چاقماقتا يالترار روشەن،
خوتەن دەشتلىرىدە ئەبەدىيلىك داغ.
ئاجايىپ يالقۇنلۇق ئوت ئىچىدە سىز،
مېھنەتلىك قەدەملەر ياسايدۇ گۈلباغ.
بىرنى ـ بىر دەپ چىققان ئەسلى تىلىڭىز،
يانمايسىز، تانمايسىز باسسىمۇ گەر تاغ.

ئىمىن تۇرسۇن

ھەۋەستە تىكىلدىڭىز بۇ دۇنياغا،
تارىمدىن تامچە سۈنى ئىرىلدۇرۇپ.
ناۋائى ئىزلىرىنى ئاختۇردىڭىز،
خەزىنە ئىشىكىنى كىرىلدۇرۇپ.
ئىجادتا قىممەت تاپتى كۆنلىرىڭىز،
تاغلارنى تۈن قوينىدىن سىرىلدۇرۇپ.

مۇھەممەت چاۋار

ۋۇجۇدىدىن نۇر چېچىلغان ئەركەكسىز،
بۇ زېمىنغا شەھىدانە قەد پۈككەن.
كۈكۈم سىرغىپ تاغلار قەددى پۈكۈلسە،
ئىسسىت زېمىن، ئاھ قۇياش دەپ ياش تۆككەن.
مەشئۇملۇققا نەپرىتىڭىز ئوق بولۇپ،
سۆيگۈڭىزدىن چولپان كۆلۈپ، ئاي مۆككەن.

مامۇت زايىت

قۇياشنى قەبرىدىن ئىزدەش نەھاجەت،
سەپ سېلىڭ ئۆمۈرگە، ئالىم قىز قالار.
تۈگىمەس دىئالوگ، قانمايدۇ ئارزۇ،
بىز قېرى دۇنياغا مەڭگۈ بالىلار.
بىر ئۆمۈر مېھنەتلىك ياشاپ كەلدىڭىز،
مەپىنى سۆرىدى گاھى كالىلار.

ياسىنجان سادىق

دەريالارنى كېچىپ يۈرگەن يىگىتسەن،
بىر ئىقلىمنىڭ كۆيلىرىنى ياڭرىتىپ.
يىرگەندۇرسە چاشقانلارنىڭ ئاپتى،
جانان كېلەر داۋانلارنى يايرىتىپ.
قۇرغاق روھقا جان ئىزلەيسەن چۆللەردىن،
دەريا ـ دەريا خىياللارنى چاچرىتىپ.

تۇرسۇنبەگ ئىبراھىم

سىز ماڭغان كوچىلار، سىز ماڭغان يوللار،
تەقدىرنىڭ باغرىدىن ئۇوقچىغان پىراق.
ئۆمرىڭىز سۆيگۈلۈك ئۆتتى ئىزگۇدە،
سەممىي نىيەتلىك، مىننەتتىن يىراق.
كىم سىزدەك ياشاشنى ئىزدىسە ئەگەر،
ئەركەكلىك سۆيىدە ياندۇرسۇن چىراغ.

ئابدۇللا سۇلايمان

بىر ئادەمدۇر بىر ئالەمنىڭ يۈرىكى،
مۇھەببەتنىڭ گاھىدا كۆزى يوقتۇر.
بىر كېلىپ، بىر كېتىمىز بۇ دۇنيادىن،
شائىرلىق ھەققىنىڭ يولى نەپەس ئوقتۇر.
كىملەر بار بۇ كوچىدا، كىملەر كەتتى؟
سىز بۇنى چۈشىنىسىز كۆڭۈل توقتۇر.

ئابباس مۇنىياز

ئۆلۈغ نىيەت، ئىزگۇ ھېستىن تۇغۇلار،
كۆيلەر كۆزى نۇر چاچقۇزدى ئالەمنى.
ئەبەدىيلىك سىقىلىشتا ياشايمىز،
ئاخىرقى ئۇۋ يېقىتىدۇ ئادەمنى.
قەدىرلەيلى تەن ساقلىقنى، ياشلىقنى،
گۈلخان بولۇپ يانغان ھەربىر قەدەمنى.

خاتىمە

قۇياش ئۆلمەس، روھ كۆمۈلمەس مەڭگۈگە،
ئەقىدەڭلار پاك روھىمدەك ياشنىغاي.
قۇرۇپ كەتسە، «لىق» ۋە «لىك» نىڭ يىلتىزى،
ــ ئۇيغۇر، ـ دېسە، يەنە كىملەر قاقشىغاي؟
قەلەملەرنىڭ يىلتىزى بىر ئەسلىدە،
سىياھ ئىچسە، سېنى بەرھەق تاشلىغاي.
(ئاپتور: گۇما ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسىدىن)

مۇھەممەدتوختى ئەھمەد

ئىشقىي نەزمىلەر

تاغ قىزى

تاغ قىزى ــگۈلنىڭ ئۆزى، گۈلگۈن سۈپەت چېھرى ـ يۈزى،
قاشلىرى بەرگى قىياق، چولپانغا ئوخشايدۇ كۆزى.
بىر قىيا باقسا كۈلۈپ، دىللاردا ئاپتاپ چاقنىغاي،
تىلىدىن تۆكسە چېچەك، يۈرەككە ئوت ياققاي سۆزى.
جىلغا ـ قاپتالدا كېيىكتەك بىمالال ـ چەپدەس يۈرەر،
چۈنكى بۇركۈت پەيلىنى بەرگەن ئاڭا بەخت يۇلتۇزى.
ئەركىلەر ئەتراپىدا يايراپ تىمەن توپ ـ توپ پادا،
ناخشىسى ياڭرار قىيادا توختىماي ھەركۈندۈزى.
ئۆزىگە مەنسۇپ ئەدەپتىن چەتنىمەي ئۈستى تىمەن،
مىسلى ئوت دىل بەرگىنىگە، يات ئۈچۈن تاغ قار ـ مۇزى.
تاغ ئەمەس گۈلباغ دېدىم تاغنىڭ گۈلىدىن زوقلىنىپ،

ئېچىلىپ ئۇرغاچقا ئۆزگەمەي نەۋ باھار ھەم كەچكۈزى.
ئەمىدى تاغنىڭ گۈلىدىن ئالدى ھىد، تاپتى ھۆزۈر،
كۆزىدىن ئۆچمەس شۇڭا بوستان، چاقارنىڭ تاغ ـ تۈزى.

ئويغانغىچە

مۇپتىلا بىدارمەن شامدىن، سابا ئويغانغىچە،
نەسلىبا، گۈلگۈن چىراي ئول دىلرەبا ئويغانغىچە.
سۈبھىدىن تا شامغىچە تىنماس دىلىم ئەپغان چېكىپ،
تۆكمەس پەريادلىرىم مېھرى ـ ۋاپا ئويغانغىچە.
تاقىتىم تاقتۇر، بۇ جان زەرداپ يۇتۇپ تەندىن بىزار،
نا پىسەنت ئول بىغىرى تاش، تەندە ۋابا ئويغانغىچە.
ئۆلگىيىپ ئاتەش سىنەمنى چاك ـ چاك قىلدى تۆگەل،
زارىقىپ ئۆتكەيمۇ چاغلار بىر داۋا ئويغانغىچە؟
خوپ ئەمەس يار كويىدىن كەچمەك، تولا مۇشكۇل بىلىپ،
ئەمىدى بەرداش بېرەر ياردىن پىدا ئويغانغىچە.

قەستىڭ نېمە؟

كۆك تىنىق، جىمجىت جاھان، گويا ئۆزۈم تەنھا بولۇت،
پەم بىلەن چەكتىم دەرىزەڭنى كېچە يامغۇر بولۇپ.
ئۇيقۇدىن ئويغانسا دەپ تىنماس خىيالىم سەلكىنى،
يۇرىدۇ سەزگۈم چۈشەكتە بەستى ـ رويىڭنى قۇچۇپ.
نە سەۋەب، چۆچۈشكە ئەسرار بولمىدىڭ، تۇرتسە كۆيۈم،
ئۇشبۇدەم شېرىن چۈشۈڭدە يۇرىسەن كىمنى كۆرۈپ؟
نىسبىي تۈن بولدى، جاھان مەن ـــ ئۇيقۇسىزغا قالدى ھەس،
كۆز قىسىپ كۈمدى ھەزىلگە كۆكتە يۇلتۇزلار كۈلۈپ.
ئېيتقىنا قەستىڭ نېمە ئارتۇق تاماشا كۆرگىلى،
ئىنتىزار ئەيلەپ بۇ ئەمەدنى پىراق ـ داغدا قويۇپ؟

يەنە

ئىشقى ھىجرىڭ زەنجىرىگە باغلىنىپ قالدىم يەنە،
ئوت پىراقىڭدىن قۇتۇلماي داغلىنىپ قالدىم يەنە.
نە سەۋەب ئۆچمەيدىغان ئوت بۇ، ئۇزاتسام قەرنە چاغ،
شام كەبى كۆيگەن پىلىكتەك ياغلىنىپ قالدىم يەنە.
ۋادەرىغ، ئەينەكتە ئەكسىم، ئارىلاپ چاچلاردا ئاق،
شۇكرىگە كۆنمەي كۆڭۈل، ياش چاغلىنىپ قالدىم يەنە.
بوغىدۇ پات ـ پات يۆتەل، ياشلىقمۇ قالدى نەلىدە؟
ۋەلېكىن دىلدا باھار ـ گۈلباغلىنىپ قالدىم يەنە.
ئۆچمىدى ئەسلا سىمايىڭ، كەتمىدىڭ دىل قەسرىدىن،
سۆيگۈدىن كۆچمەيدىغان زور تاغلىنىپ قالدىم يەنە.

ئۆچمەس ئوت

مەن بۇ كەمدە (ئېھتىمال سەنمۇ) ئوماق جۇپ نەۋرىلىك،
بولىمىز بەلكى ئۆمۈر يار بەرسە ھەتتا ئەۋرىلىك.
ياشمۇ ئەللىكتىن ئۆتۈپ، كۆچكەندىمۇ باشقا قىراۋ،
تېخىچە ئىشقى ـ پىراقتىن بولمىدى دىل سەۋرىلىك.
كېلىدۇ دارىلفۇنون ئەسكە ھېمىشە چوغلىنىپ،
تەلپۈنۈش ـــ سۆيگۈ چېغى ئۆتكەن گۈزەل ھەم جەۋرىلىك.
قىزغىنىش، ھەسەت ئوتى چىرمايتتى بىز ـــ بىر جۈپنى تەڭ،
چۈنكى سەن رەنا ئىدىڭ، بەرنا ئىدىم مەن گەۋرىلىك.
ئاھ، دېدۇق پىتنە ـ پاسات كەسكەندە بىرلىك رىشتىنى،
بىر جۇدالىق بىرلە، ئۆلمەي بەلكى ئايرىلدۇق تىرىك.
ئۇندا سەن، مەن بۇندا، يۇرت ئاتلاپ كۆرۈشمەك يوق تۆگەل،
ئارىدا مەنزىل ئۇزاق، يول تاغ ـ داۋانلىق، ئەگرىلىك.
نە ئامال، ئۆتتى تالاي يىللار جۇدالىقتا، لېكىن،
ئۇنتۇلۇش غەپلەتلىرىگە ئۇردى تىغ دىل قەھرىلىك.
بىز ئەمەس، بىزدىن ئەقىللىقكەن كۆڭۈل، ساقلاپتۇ ئوت،
ئۆتسىمۇ پەرۋىشكە زار دىل بېغىمىز بى بەھرىلىك.
بىلىمەن، سەنمۇ مېنى، مەن ھەم سېنى ئۇنتالمىدۇق،
بۇ كۆڭۈل تىنغايمۇ، ئۆلسەك بىز بولۇپ بىر قەبرىلىك؟

قولدا گۈل، كۆڭلۈمدە گۈل

جىلۋىدە يارنىڭ كىرەر مەگزى قىزىلگۈل رەڭگىگە،
پۈركىنەر گەر رەنجىسە ئاق لەيلىگۈلنىڭ بەرگىگە.
جىلمىيار مىسكىن چىرايدىن زەرسىمان چاقناق زىيا،
ئوخشىسا بىمار چېغى ھەتتا سېرىق گۈل ـ سەبدىگە.
قايسى ھال كۆرسەم ئۇنى، پارلايدۇ بىر گۈلگۈن جۇلا،
شۈكرىكى، بەرگەن شۇ گۈل مەيلىنى مەندەك تەلۋىگە.
قولدا گۈل، چېكەمدە گۈل، قەلبىمدە گۈل، مېھرىمدە گۈل،
چۆمۈلۈپ ئۆمرۈم ئۆتەر دائىم خۇشال، گۈل بەھرىگە.
ئەمىدى گۈل ئاشىقى، گۈل ۋەسلىدە كۆكلەر جېنى،
گەر جۇدا بولسا، تېپىلماق يوق شىپالىق دەردىگە.

جانانغا

ۋىسالىڭ كويىدا يۈرسەم، كۆرەلمەيدۇ ھاماقەتلەر،
قويۇندەك ئايلىنار گاھى پاسات ـ پىتنە، ھاقارەتلەر.
يۈرەككە مۇز ياقالماس پىتنىلەر جۇت چىللىسا قانچە،
سېنىڭ يادىڭ، سېنىڭ نەپتىڭ چاچار ئۇپقۇن ـ ھارارەتلەر.
ئاسان بولغايمۇ ئاشىققا ۋىسالىڭ شەربىتىن ئىچمەك،
ساداقەت نەقشىنى چەكتى بۇ يولدا كۆپ مالامەتلەر.
ناۋائى لەۋزىدىن يازدى شېرىن ـ فەرھاد بۈيۈك داستان،
بىلىنگەچ مەن ئۇچۇن راھەت كويۇڭدا مىڭ قىيامەتلەر.
كامالى ئاتەشىڭ قىلدى ۋۇجۇدۇمنى كاۋاپ ـ بەررە،
ساقايغاي، ئېيتقىنا، قاي چاغ زارىققان بۇ جاراھەتلەر؟
(ئاپتور: خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى گېزىت ـ ژۇرنال تەھرىراتىنىڭ پېنسىيونېرى)

ئابدۇلئەھەت داۋۇت تۈركزات

رۇبائىيلار

1

سەزسە ئەل ساختىلىق ـــ ئالىلىقىمنى،
پەش قىلدىم شۇ ھامان بالىلىقىمنى.
ئاقاردى چاچ ـ ساقال ياشىدىم شۇنداق،
سەزمەستىن ئەقىلسىز ـــ چالىلىقىمنى.

2

دەرد كۆرسەم شۇ ھامانلا ئۆلتۈۋالدىم،
شادلانسام ئۆزگىچىلا بولىۋالدىم.
ئەل كۈلسە چىدىمىدىم ـ ھەسەت قىلدىم،
قايغۇرسا ئېچىلدىمەن ـ كۈلىۋالدىم.

3

ئاقنى كۆرسەم «ئاق» دېمەي تۇردۇم،
گېزى كەلسە «ياق» دېمەي تۇردۇم.
باقار بولسا «نەپ» ئاتلىق جانان،
جۆپ ئۈچرىسا «تاق» دېمەي تۇردۇم.

4

كېتىدۇ بىر كۈن چوقۇم كەتمىگەنلەر،
مۇرادقا يەتكەن ياكى يەتمىگەنلەر.
«ھەممىسى ئۆلدى» دېمەڭ، ئۆلەر پەقەت
ئۆمرىدە مېھنەتتىن باغ ئەتمىگەنلەر.

5

كۆل كۆرسەم ئۈزۈپلا ئالغۇم كېلىدۇ،
ساز كۆرسەم تۈزۈپلا چالغۇم كېلىدۇ.
«ئال!» دېگەن سورۇندىن ئىززەڭ ئالدىدىن،
«بەر!» دېسە ئارقىدا قالغۇم كېلىدۇ.

6

ھەركىمنىڭ ئۆزگىچە خۇيى بولىدۇ،
كاللىدا خىلمۇ خىل ئويى بولىدۇ.
ئوخشىماس ئادەملەر، ئوخشايدۇ پەقەت
بىر ئۆلۈم، بىر تۇغۇم ـ تويى بولىدۇ.

7

بىرلا ئىت شەپىنى ئاڭلاپ قاۋاركەن،
باشقىسى ئەگىشىپ، داڭلاپ قاۋاركەن.
بەزىلەر ئىت ئەمەس، بىراق قىلىنى پىل ـ
كۆرسىنىپ كېچىنى تاڭلاپ قاۋاركەن.

8

شىر، يولۋاسنىڭ ھەيۋىسى يامان،
شۇڭا ئۇنىدىن قالىمىز ئامان.
پاشا، كومۇت كېلىپ شەپىسىز،
ئىچىشتۇرار خېلى بىر زامان.

9

مەي ئىچسەم ھەييامدىن ئالدىم ساۋابنى،
مەيخورغا بولۇپ دوست قىلدىم تاۋاپنى.
جانانغا قول سوزسام بەردى ئۇ ماڭا:
«كوزىنى قۇچاقلاڭ» دېگەن جاۋابنى.

10

قاتتىقىڭنى ماختىمىغىن تاشچە باردۇر،
توغىنىڭنى قىلمىغىن پەش، قاشچە باردۇر.
دەريا، دېڭىز سۇلىرىنى كۆپتۈرسەڭمۇ،
ھىجران ئوتى ئاققۇزغان قان ـ ياشچە باردۇر.

11

تۆھپە دېگەن گويا بىر گۈل مەڭگۈ سولماس،
ئاقىل ئۇنى قىلار پەرۋىش، زىنھار يۇلماس.
كۆچۈرمەكچى بوپسەن ئۇنى ئۆز بېغىڭغا،
قۇرۇق تالغار يۈلىسىمۇ ئۆزە بولماس.

12

پارلىمىسا قۇياش كۆكتە كۈندۈز بولماس،
كەلمىسە كۈز، گۈل ئۆزىچە توزۇپ سولماس.
سەۋەب ئاتلىق قىل ئۈستىدە تۇرار ئالەم،
سەۋەبسىزلا تىرنىقىڭغا كىرمۇ تولماس.

13

سوقۇلغاندا يولۋاسقا پاشا،
ھېچ بىردىن چىقمىدى سادا.
يولۋاس شىرغا كەتكەندە تېگىپ،
بىر قىيامەت ياراتتى خۇدا...

14

چولپان ئۇ سامادا ـ كۆكتە يورىيدۇ،
تەشەككۇر ـ ئالقىشلار ياڭراپ تۇرىدۇ.
چاڭ ـ توزان ئاستىدا بىزگە نەپ بەرگەن ـ
جىن چىراغ، قىممىتى قاچان بولىدۇ؟

15

چاغلايسەن ئۆزۈڭنى گويابىر شىردەك،
ئەقىلدە تەڭداشسىز ـ ھەممىگە پىردەك.
ۋەلېكىن ئادىمىلىك مۇساپەڭ ھامان،
تاشلىنار كۆزلەرگە چېكىتسىز گىردەك.

16

بىر نال خىس ئۈچتى، كۆك قەرىگە يەتتى،
كۆرەڭلەپ: «مۇئەللەق مېنىڭ» دەۋەتتى.
ۋەلېكىن تۇرۇشقا تاپالماي ماكان،
ئاھ، دېدى توپراقنىڭ قەرىگە يەتتى.

17

كەتتىڭەن ئالدىمدا ئەجەب شاپشىلاپ،
ھەم دېدىڭ: يۈرسەممۇ رازى ھاپشىلاپ.
ئايرىلسام ئەگەردە ئەمەل تاجىدىن،
قويامسەن كۆزۈڭنىڭ قىرىنى تاشلاپ؟!

18

ئورناقتۇر چىن دوستقا كۆلكەڭ ھەم يېشىڭ،*
ئەڭ لەززەت ئۇ بىلەن يېگەن تۇز ـ ئېشىڭ.
ۋەلېكىن كۆز يۇمساڭ سېنى كۆمۈشكە،
ئالدىرار ھەممىدىن ئاشۇ سىردىشىڭ.

(ئاپتور: گۇما ناھىيە كۆكتېرەك 1 ـ باشلانغۇچتا)

ئايمىنسا سۇلايمان

بۇ دۇنيا ھىجرانلىق كېچىدۇر بەلكىم

خىلۋەتلەرنى قالدىم سېغىنىپ
مەن مۇساپىر ئەمەس ۋە لېكىن،
مۇساپىردەك ياشىغان بىلەن.
كۈلمەك بولدۇم ئەجەب بىر تاتلىق،
بىلەلمىدىم قانداق كۈلۈشنى.

يۈرىكىمنى قولۇمغا ئېلىپ،
ئەسلەپ چىقتىم يوچۇن ئۆتمۈشنى.

خىلۋەتلەرنى قالدىم سېغىنىپ،
روھىم بىلەن سىردىشىپ چىقىپ.

ۋاقىت ئادىم يەيدۇ،
يەيدۇ يەنە رىۋايەتلەرنى.
بىر دەستە نۇر ئاقار تاراملاپ،
ئىزدەپ قەلبىم سەھەرلىرىنى.

ئەسەبىلىك ساپ ئەقىلگە دۈشمەندۇر.

مۇساپىردەك ياشىغان بىلەن،
مەن مۇساپىر ئەمەسمەن جەزمەن.
تەييارلاپ قوي ئاق دۇلدۇللارنى،
مېنى كۈتۈپ جېنىم شاھزادىم.
بىز ياسايلى باياۋانلارغا،
ھېچكىم كۆرۈپ باقمىغان ئالەم!

بۇ دۇنيا ھىجرانلىق كېچىدۇر بەلكىم

بۇ دۇنيا ھىجرانلىق كېچىدۇر بەلكىم،
كۆز ياشنىڭ ئىچىگە يۇشۇرۇنۇپ ياتقان.
يامرايدۇ زېمىندىن دىستە ـ دىستە نۇر،
ھەرئادەم ئۆزىگە بولغاندا خاقان.

توغراقلار ئۈمىدتىن ياشارغان چاغدا،
كىم ئۇ بارخانلاردا سورىغان خامان؟
ئاتەش تىنىقلارنى قىلىپ مىڭ پارە،
ئاتەش يۈرەكلەرنى ئەيلىگەن سەرسان.

ساھىللار ھىجراندىن تىلغانسا چاك ـ چاك،
قۇم دېڭىزىدا تىنەيدۇ كارۋان.
يىلتىزلار سۇ ئىچسە قەدىم ـ قەدىمدىن،
تىرىلىپ قوپىدۇ روم بىلەن كەنئان.

بۇ دۇنيا ھىجرانلىق كېچىدۇر بەلكىم،
ۋىسال تاڭلىرىنى كۆرۈپ باقمىغان.
ئاھ، شۇنچە شېرىندۇر ھىجران ئازابى،
تىلەكلەر يۈرەكتە ئاققان قىزىل قان.

كىم ئۇ ساڭا تېلېفون قىلغان؟

كىم ئۇ ساڭا تېلېفون قىلغان؟
يۈرىكىمنى يىغلىتىپ قان ـ قان.
چىدىمايمەن زىنھار ۋە زىنھار،
ۋاز كەچمەكچى بولغىنىم يالغان.

يۈرىكىڭدە كۆكلىگىنى كىم؟
راست گېپىڭنى ئېيتقىنا جېنىم؟
بار قەلبىمدە ساقايماس يارا،
لېكىن ئۇنى بىلمەيدۇ ھېچكىم.

مەن قىزلارغا ئۆچ بولۇپ كەتتىم،
نىچۈن سېنى ئىزدەيدۇ ئۇلار؟
تېلېفونىڭ يوقاپ كەتسىكەن،
تاپالمىسا مەندىن باشقىلار.

كىم ئۇ ساڭا تېلېفون قىلغان؟
يۈرىكىمدە كۆيەر مىڭ گۈلخان.

سۆۋرۈم تۇگەپ كەتسەم يىراقلاپ،
مېيلى دېمىسەن چەكسەڭمۇ پىغان؟

سېنى يەنە ئويلاپ بىر كېچە

ئىزىشمەن نېمىگە؟
سېنى يەنە ئويلاپ بىر كېچە.
پارلاپ چىقسا گۈلگۈن سىماھىڭ،
يېزىلىمەن ئازاب بېتىگە.

نىگاھىمنىڭ رۇجەكلىرىگە،
گاھى چىللاپ قالىمەن سېنى.
ھەسرەتسىمان چۈشسەن قەلبىمدە،
تونىمايسەن تىۋىشلىرىمنى.

سېنى يەنە ئويلاپ بىر كېچە،
ئۆز ـ ئۆزۈمنى قىلدىم مەسخىرە.
سېنى سۆيۈپ قالغىنىم يالغان،
«ئازاب» دېگەن ئەمەس ھېچنېمە.

يۇلتۇزلارغا تۆكۈپ دەردىمنى،
تىۋېنىمەن ئۈمىد پەسلىگە.
تىرىۋالدىم بىر دەستە ئازاب،
سېنى يەنە ئويلاپ بىر كېچە.

(ئاپتور: كېرىيە ناھىيىلىك 2 ـ باشلانغۇچ مەكتەپتىن)

ئابلەت غولام

باغرىمدا ئەركىلەر ئوماق سۆرىتىڭ

يۈرىكىڭگە مۆكىنەي...

ئازاب دېيمەن ئۆزۈم بىلمەيمەن،
مەنىسى يوق ھەممە نەرسىنىڭ،
تىۋىشسىزلا كەلدىڭ ئالدىمغا،
قانداق قولدۇر چۈشكەن بوينۇمغا.

كېچىدىكى ئاينىڭ شولىسى،
يورىتىدۇ،
تەنھالىقتا قالغان بىر مېنى.
راست ئۆزۈمگە تاپالمىدىم جاي،
تەنھالىقتىن دېسەم مەن قاچاي.

تېۋىنىمەن چۈشلىرىمدىمۇ،
ساڭا نالىق بولغان بۇ سۆيگۈ،
مېنى ئەجەب قىيناپ قويدىغۇ.

بولدى قىلغىن، قېچىۋىرمىگىن.
يۈرىكىڭگە مۆكىنەي تېزدىن.

باغرىمدا ئەركىلەر ئوماق سۆرىتىڭ

قانلىرىم داۋالغۇپ تاشقىن ياسىدى،
سۆرىتىڭ باغرىمدا ئوماق ئەركىلەپ.
مەن ساقلىدىم بەك ئۇزاق ـ ئۇزاق،
كۆزۈم يىغلىسا، ئېغىزىم پەپىلەپ.

تەنھالىقتا ئۆتسە كېچىلەر،
بوغۇلىمەن قارا باسقاندەكلا.
قۇدۇقتىكى ئاي شولىسى سەن،
تېگىپ كەتسەم يوقاپ كېتىسەن،
جىلۋەڭ تەۋە ئەمەستەك ماڭا.

كەلگىنە نىگارىم ھىجراننى چۆرۈپ،
سۆرىتىڭ نېپىزلەپ كەتمىسۇن بۇندا.
كۆلسەڭ ئىككىمىز كۈلگىسى ئالەم،
ئاشىق يۈرەكلەر قالمىسۇن داغدا.

مىراس لەقەم

تىلغايدۇ باغرىمنى ئۇنتۇغاق كۈنلەر،
غەملەردىن باشقىسى ھارامدەك ماڭا.
كۆز قىسماس يۇلتۇزلار، ئەجەبكى دۇنيا،
دەرىزەمدە يوقتۇر ئاي ئىزى،
ئۇخلىيالماس خىيالچان كەچلەر.
يىغا تۇتسا بولدۇم بىئارام،
دېمىقىمدىن ئۇنلىسە دەردلەر.

سورۇنلاردىن قاچقاق بوپقالدىم،
كۆز كۈندىكى قاخشال دەرەختەك.
يوشۇرسامۇ چانىدۇ يەنە،
بوپقالىقىم مىراس لەقەمدەك.
(ئاپتور: لوپ ناھىيە يۇرۇڭقاش بازارى ھالۋۇي باشلانغۇچتا)

توخۇ ئۇچالىغىنى بىلەن بۈركۈت بولالماس.

ئېزىز مۇھەممەد شەمس

شېئىرلار

نورۇز كەلدى، تەبىئەت كۈلدى

نورۇز كەلدى، تەبىئەت كۈلدى،
بەردى چېچەك ئالما، ئۆرۈككە.
قۇياش ئىللىق نۇرىنى چاچتى،
ھاياجانلار تولدى يۈرەككە.

نورۇز بىزگە شادلىق ئەكەلدى،
يېڭى يىللىق كۆچەتلەر تىكتۇق.
مېۋە بەرگەن باغلارغا كىرىپ،
يەر باغرىنى تىلغىدۇق ـ تىلدۇق.

كەڭ دالىدا باشلاندى بەيگە،
دۇلدۇللارمۇ كىشنىدى، چاپتى.
تەبىئەتنىڭ يېشىل سۆيگۈسى،
ئېتىزلارغا يېشىل تون ياپتى.

دېھقانلارنى ئېتىزغا چىللاپ،
سالام بېرەر باھار قۇشلىرى.
ساپان سۆرەپ ھارغان ئۆكۈزگە،
بەھرە بېرەر باھار چۆپلىرى.

نورۇز كەلگەچ مەشرەپ ئوينىدۇق،
كۆكۈللەر شاد ئۈزدى سامادا.
خۇشاللىقتىن كۆكۈللەر يايراپ،
قىزلار كۆڭلەك كىيدى ئاۋادا.

نورۇز ئىلھام بەرگەچ كۈيلىدىم،
نەزمە قېتىپ، يېڭى باھارنى.
ئانا يەرگە ئىگىلدىم چوڭقۇر،
تولدۇرسۇن لىق دېھقان تاغارنى!

چىداملىقنىڭ ئۆزگىچە

قۇرۇپ كەتتىڭ توغراقلار،
قۇم باغرىدا ھەسرەتتە.
سۇغا تەشنا بولساڭمۇ،
يوقالمايسەن ئۆلۈمتە.

ئۆمرۈڭ ئۇزۇن ئەي توغراق،
سۇسىز چۆلدە كۆكلەيسەن.
گەر بولساڭمۇ سۇغا زار،
ئۇسساپ كەتتىم دېمەيسەن.

خىسلىتىڭدىن سۆيۈندۈم،
چىداملىقنىڭ ئۆزگىچە،
يېقىلمايسەن مىڭ يىللاپ،
تىك تۇرىسەن كەسكىچە.

توغراق دېسە قەلبىمدە،
چىدامچانلىق ئۇرغۇيدۇ.
توغراق كەبى غەيرەتكە،
تولمىغان تېز قۇرۇيدۇ.

ئىرىشقىن سەن ئۆگىنىپ

ئۆگەنمىسەم كۈندە مەن،
نادانلىقتا قالىمەن.
ياشىغۇم بار ئادەمدەك،
ۋىجدانلىق، مەرد يىگىتمەن.

ئىرىش، ئۆگەن ھەرقاچان،
پەزىلەتلىك ئادەم بول.
سېنى ئەسىر قىلمىسۇن،
بايلىق غېمى، ئۇقەت، پۇل.

يېتىش ئۈچۈن ئارمانغا،
كېچە ـ كۈندۈز ئىرىشقىن.
تاپ بەختىڭنى ئەجرىڭدىن،
غەلىبە ئۈچۈن چېلىشقىن.

سۈزۈۋالاي سۇدىن ئاينى مەن

سۈزۈۋالاي سۇدىن ئاينى مەن،
ئىچىپ تۇرۇپ ئابى زەمزەمنى.
سۇغا چۈشكەن تولۇن ئاي گويا،
ئەسلەتتى دەم سۆيگەن يارىمنى.

ئايدەك كېچە ئويغاق تۇيغۇمنى،
غىدىقلىدى ئاينىڭ شولىسى.
كىرپىك قاقماي ئەسلەيمەن سېنى،
كەلسىكەن دەپ قەدەم شەپىسى.

چىرمىشالغان ئىشقىڭ دىلىمنى،
سېنى ئىزدەپ ئايغا قارايمەن.
سۇتەك چۈشكەن ئاينىڭ نۇرىدا،
شەربەت بەرگىن ئىچىۋالاي مەن.

بۈگۈن كېچە سېغىنىپ سېنى،
يۈرەكلىرىم بولدى غۇچچىدە.
مۇھەببەتنىڭ دەردى ـ پىراقى،
ئويغا سالدى ئايدەك كېچىدە.

ۋەتەن سېنى كۈيلەيمەن

تېنىم ئانا تۇپرىقىم،
يۆلەنچۈكۈم تاغلىرىڭ.
دەريالىرىڭ تومۇرۇم،
چېچىم سېنىڭ باغلىرىڭ.

نەپەسلىرىم بۇلۇتتۇر،
كۆككە قاراپ ئۆرلەيدۇ.
قارچۇغۇمدۇر كېچىلەر،
ئاي نۇرىدا سۆزلەيدۇ.

ئېگىز ئاسمان قەھرىدە،
بىر نەرسىنى ئەسلەيمەن.
كۆڭگە قاراپ ئېيمىنىپ،
ۋەتەن سېنى كۈيلەيمەن.

قاشتېشىنى كۈيلەيمەن

مېنى بېقىپ چوڭ قىلغان،
خوتەن سېنى سۆيەيمەن.
بايلىقىڭدىن شادلىنىپ،
ئۆز باغرىڭدا ياشايمەن.

قارا قۇرۇم تېغىڭنى،
قاشتېشىڭنى كۈيلەيمەن.
ئانا تۇپراق مەن ساڭا،
مەڭگۈ يامغۇر تىلەيمەن.

تاغلىرىڭدىن سۇ بەردىڭ،
كۆكلەم مايسا ئۈندۈرۈپ.
يۈرۈڭقاشتىن تاش بەردىڭ،
ئەل قەلبىنى كۈلدۈرۈپ.

باغلىرىڭدا كۆپ مېۋە،
تاغلىرىڭدا گۆھەر بار.
دېھقانلىرىڭ ئەمگەكچان،
قاشتېشىڭدەك كۆڭلى بار.

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

ئىككى مۇخەممەس

سىزىكمۇ سەن شۇنداق خۇيدا ياشاشقا

يوقمۇ گەپ ـ سۆز سەندە ھەسەتتىن باشقا،
داتلايسەن بىرسى گۈل ئۈندۈرسە تاشقا،
بىرنى ئاق، كۆك، ...دەيسەن بىرسىنى قاشقا،
تەسۋىرىڭ ئاجايىپ كۆز، بۇرۇن، قاشقا،
سىزىكمۇ سەن شۇنداق خۇيدا ياشاشقا؟

بىرسىنى «تۈز» دەيسەن، بىرسىنى «كاتاڭ»،
بىرسىنى «توڭ» دەيسەن، بىرسىنى ساراڭ،
بىرسىنى «مەست» دەيسەن، بىرسىنى گاراڭ،
بىرسىنى «گىر» دەيسەن، بىرسىنى غىلاڭ،
ھۈنىرىڭ بار قالتىس «يىرتىپ ـ ياماش»قا.

يۈرمىسەڭ ئىزدەپلا بىرۋادىن «يىرىق»،
چاچمىساڭ ئارىغا پىتنىدىن تېرىق،
قازالمىساڭ ئاۋامنىڭ يولىدىن ئېرىق،
تۇتمىساڭ گەر سۇنى لېيىتىپ «بېلىق»،
قولۇڭغا ئىش، ئېغىز بارمايدۇ ئاشقا.

گەپ بولسا غەيۋەتتىن يايرايدۇ دىلىڭ،
يامانىنى ياخشى دەپ سايرايدۇ تىلىڭ،
زەرنى زەر دېمەيسەن قالسىمۇ بىلىڭ،
ھەرجۈملە سۆزۈڭدىن ئاقىدۇ «يىرىڭ»،
ئېپىڭ بار ھەركىمگە ئۇسسۇل ئوينىشقا.

ئۆتمىسەڭ مەيلىڭچە ياۋاشنى بوزەك،
قىلمىساڭ قىشمۇ ياز يالغاننى كۆرەك،
تارتمىساڭ ھەركۆڭۈل قېتىغا «چۆنەك»،
تىكمىسەڭ ئارمانلار يېرىگە «ئۆسەك»،
غەشلىكتىن قۇتراشتا ئۇسسۇيسەن تاشقا.

سىغمايدۇ كۆزۈڭگە يۇرسە كىم پۇزۇر،
بىراۋ ئاچ دەردلەنسە، سۈرسەڭ ھۇزۇر،
ئۆزۈڭچە ھەرئويدا قىزدۇرۇپ «تۆمۈر»،
چاڭ سېلىپ ھەممىگە ئىزلەيسەن قۇسۇر،
ئويلايسەن پۇت دەسسەپ چىقىشنى «قاش» قا.
تاپمايسەن «مىش»نى «كۆن» قىلمىساڭ ئارام،
«تىرىك»نى «ئۆلدى» دەپ قىلىسەن سايلام،
«تامچە»نى ئۇلغايتىپ ياسايسەن قاينام،
سەن بىلەن «خامان»دۇر «چۆپ»مۇ بىر باغلام،
كۆنۈك سەن «سۇ» بىلەن «ئوت» نى بابلاشقا.

ئاجايىپ بەندەسەن، ئىش ـ كارىدا شەك،
غاجايسەن «لېكەندە كۆش» تۇرسا سۆڭەك،
قەي قىلار كۆڭلۈڭنى سەندىكى «بېزەك»،
بىلمەيسەن ئۆزۈڭنى «گۈل»مۇ يا «خەمەك»،
پۇت ـ قەدەم باس ئويلاپ ـ ئويلاپ ياشاشقا.

باسقاچقا چاڭ ـ توزان نومۇس ـ ئارىڭنى،
نە نومۇس، ئادەملىك غۇرۇر ـ بارىڭنى.
كۆكلىتىپ پەسلىكتە شاخ ـ چىنارىڭنى،
ياشىدىڭ سۆيەلمەي گۈلباھارىڭنى،
ئايلاندىڭ مەنمەنچى، ئەھلى بەڭۋاشقا.

يوق سەندەك پەيلى يات، ھەقنى كۆرەلمەس،
نادانلىق، ساختىلىق قەلبىدە پەۋەس،
دېمىسەڭ ئۆزۈڭگە ئەمدى بولدى بەس،
ئەل ـ ئاۋام نەپرىتى قىلار سېنى خەس،
كۆنۈڭ تەس، قالىسەن ئاياغ مايلاشقا.

بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن

مەنكى دېھقان، كېپىم ـ گەپ، پو ئاتمايمەن،
ھالال ئەجرىم مېۋىسىدە شادلايمەن،
ھۇرۇن خىيال كۆرپىسىدە ياتمايمەن،
يەردە ئامەت، ھارامغا دىل چاتمايمەن،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

مەنكى دېھقان، يەر بىلەن جان باقىمەن،
ئىش ـ ئەمگەكنىڭ دولقۇنىدا ئاقىمەن،
يەرگە ئىشق، مېھرىمنى چىڭ چاتىمەن،
يەردە نۇسرەت، قۇت تېپىپ پەر قاقىمەن،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

مەن قىلمىسام ئېلىپ ـ سېتىپ «ئاشلىق»نى،
كىم توقلۇقتا قىلالايدۇ شاشلىقنى؟
ئېتەلەمدۇ قىز ـ چوكانلار قاشلىقنى؟
ساتىمەن گۈل، قىلىپ چىمەن، تاشلىقنى،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

مەنكى دېھقان، بىل، ھاياتنىڭ باھارى،
قىشتا چاپان، يازنىڭ ئىللىق ناھارى،
دەردكە داۋا، دىلنىڭ ئارام ـــ دۇتارى،
«زاتى ئادەم» مەندە خىسلەت تۇمارى،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

NEW JADE LITERATURE

ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ ئاپتورلىرىمىزغا كۆڭۈل ئىزھارى بولسا بىزگە ئېبەرتىڭ.

مېنىڭ خۇيۇم، قېنىمدا بار ساددىلىق،
لېكىن ئەمەس ئۇ نادانلىق، گاراڭلىق،
ماڭا بىراۋ قىلمىسا گەر ساختىلىق،
مەندە بار ھەر ياخشىلىققا ياخشىلىق،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

مېنى «ئۆز»لەر بەزى يوناپ ـ شىلىسمۇ،
ھىممىتىنى بىلمەي يەرگە ئۇرسىمۇ،
كەتمىنىمگە دەستىلىك ـ ساپ قىلسىمۇ،
ھەررەڭ «ئويۇن» يۈرىكىمنى تىلسىمۇ،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

مەيلى مەن «ئاي» ياكى «يەر» دە جان باقاي،
(مەيدە قاقىقان پوچىلاردەك پەر قاقاي)،
مەيلى دەرد ـ ھىجران چۆلىدە تالجىقاي،
ئەسلى پەزىلىم رەڭگىگە يوقمايدۇ «لاي»،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن.

مەنكى دېھقان، بىلگىن «غورا» ساتمەن،
ھەق ـ ئادالەت كەتمىنىنى چاپىمەن،
ئەجىر ـ تەردە بەخت، نۇسرەت تاپىمەن،
خۇلقى ھەييار، پوچىغا ئوت ئاچىمەن،
بەزىلەردەك نەپكە ۋىجدان ساتمايمەن...
(ئاپتور: خوتەن تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىن)

خېلىل ئاسىم

كەپتۇ

قايتا-قايتا خۇش مۇبارەك تەكلىپ بىلەن،
يۇرتۇمدىكى قەلەمكەشلەر سەركى بىلەن،
ئۇسۇل ـ مەشرەپ، نەغمە ـ ناۋا ئەركى بىلەن،
قوشۇن باشلاپ مىجەت ئاتلىق ناتىق كەپتۇ.

تىلى تاتلىق، جەزبىدارلىق شېئىرى بىلەن،
مۇقام ـ مەشرەپ، ناخشىلارنىڭ پىرى بىلەن،
ساپ ئەقىل ۋە تىل سەنئىتى سېھرى بىلەن،
بۇ بېغىمغا خەلق سۆيگەن شائىر كەپتۇ.

يۇرتۇم سۆيگەن لەپەرچىنىڭ پېشىۋاسى،
ناخشا ـ سازنىڭ بىر ئۆمۈرلۈك ئىشقىۋازى،
سېغىنغانتىم پېشقەدەملەر ناخشا ـ سازى،
بۇ بېغىمغا سۇلايماندەك ئۇستاز كەپتۇ.

ئۇن مىڭلىغان ئاياللارغا سەركەر بولۇپ،
ئالتۇنكۆلدەك قەلەمكەشلەر گۈلى كەپتۇ.
نۇرمۇھەممەتكام رومان ئىزدەپ نە كەتكەندۇ،
ئەپۇ سوراپ ھۆرۈرخالىق سۆزى كەپتۇ.

كۆپ يېزىشقا ئۇشبۇ قەلەم ئىمكان بەرمەي،
كالتە پەممەن، شۇنچىلىكلا قولۇم كەپتۇ.
مۇشۇنچىلىك دوست ـ بۇرادەر يوقلىغانغا،
قايتا ـ قايتا رەھمەتلەرگە تىلىم كەپتۇ.

(ئاپتور: خوتەن ناھىيىلىك مائارىپ مۇلازىمەت ئارامگاھىدا)

ئەركىن داۋۇت ئوغۇز

رۇبائىيلار

1

ئى پەلەك مەردلەرنى چىن غەمخانە قىل،
جىن ـ شاياتۇن تۈلكىنى ھەيرانە قىل.
ئالدۇرۇپ ئوت چاقمىقىڭنى دەممۇدەم،
ساختىلىقنى كۆيدۈرۈپ ۋەيرانە قىل.

2

كۆڭلى مايماقنى پەلەك يېگانە قىل،
داد پىچاق، ئاقماس سۆزى بىچارە قىل.
كەزدۈرۈپ دەشتى باياۋاننى گويا
زوچىۋىنىدەك بىر غېرىب، دىۋانە قىل.

3

ئى پەلەك چىن سۆيگۈنى پەرۋانە قىل،
ھەر چىراغنىڭ قاشىدا مىڭ دانە قىل.
ئاچتۇرۇپ گۈل پاك غۇرۇرنى رەڭمۇرەڭ،
بەندىلەرگە سەن ئۇنى ئىنئانە قىل.

4

بەتنىيەتكە كۆڭلى قىرتاق يار بولۇر،
بىر ـ بىرىگە سوۋغا، گەپ ـ سۆز بار بولۇر.
ئىچ ـ ئىچىدىن نازلىنىپ كۈلگەن بىلەن
قورسىقى خۇددى ھېسپىتەك تار بولۇر.

5

دىلنى مېتۇن ئېلىمەسمۇ باغ دېگەن،
مەنلىكتۇر باغدا ئۆتكەن چاغ دېگەن.
شادلىقىڭنى قايغۇغا ئايلاندۇرار،
بولمىساڭ پەخەس ئەگەر شۇم زاغ دېگەن.

6

شۇنچە چۈشكۈندۇر ئەزەلدىن روھى ئاچ،
روھى ئاچقا باق كۈلۈپ، كۆڭلۈڭنى ئاچ.
ئېرىتىپ توڭ مۇزنى ئاپتاپتەك گويا،
بولما غاپىل ھەم ناداندىن مەڭگۈ قاچ.

7

دەردكە دەردمەنلەر ھامان يار ھەم دەۋا،
ھەرقاچان دەردمەنگە ياقماس كۈي ـ ناۋا.
تارتما ھال ئامەتلىرىڭدىن گېدىيىپ
سۆيمىسەڭ ئەلنى كۆزۈڭ بولغاي ئەما.

8

بەزىلەرنىڭ گەپ ـ سۆزى يالغان بولۇر،
ئاشۇ يالغان بىرلە نەپ ئالغان بولۇر.
ئېچىلىپ يالغانچىنىڭ سىر، ھېكمىتى
دەرد، پۇشايمان ئىلكىدە قالغان بولۇر.

9

دىل ئۆيۈڭنى ھەرقاچان دوستلارغا ئاچ،
مېھرى ـ شەپقەت نۇرىنى دوستلارغا چاچ.
كىرمە شەيتان كوچىسىغا ئالدىنىپ،
بىۋاپا دۇنيادا گەر قالساڭمۇ ئاچ.

10
ئاللىكىم يوق نەرسىنى تاپقان بولۇر،
ھەرتەرەپكە توختىماي چاپقان بولۇر.

ئوغرىدىن نەپ ئۈندۈرۈپ، گەپ تارقىتىپ،
ساختا تون بىرلە ئۇنى ياپقان بولۇر.
(ئاپتور: خوتەن پىيداگوگىكا ئالىي تېخنىكومىدا)

مەمەت ئابلەت

رۇبائىيلار

قەلەمنىڭ تېشىنى بويىما ئاقماس،
كۆركەمنى ماختىما قۇلاققا ياقماس.
ئاناقتا مىڭ كىتاب يازغاندىن كۆرە،
بىر جۈملە سۆز بىلەن يارانقىن ۋىناس.

※ ※

دۇنيادا ھەممىنى تېپىپ ئالارسەن،
پۇلۇڭغا مىلىڭغا سېتىپ ئالارسەن.
سورىساڭ كۆز يۇمغان ئاتا ـ ئانانىڭنى،
قەبرىسى قېشىدىن قۇرۇق يانارسەن.

※ ※

ئۆلگىچە ئۇسقاتماس ئەمەل ۋە مەنسەپ،
سەكرىمە ئاۋامنىڭ بېشىغا دەسسەپ.
قىياس قىل ئورىغا چۈشكەن پاقىنى،
ئىش قىلغىن بۇرادەر ئۆزۈڭنى دەڭسەپ.

※ ※

خەلقىڭگە كۆل ئۈستۈر قەلبىڭ بېغىدا،
بۇلبۇللار سايرىسۇن گۈللەر شېخىدا.
تولدۇرغىن كۆلۈڭنى ئابىي ھاياتقا،
ئۆمرۈڭنىڭ مەۋسۇمى قىيام بولغاندا.
(ئاپتور: گۇما دېھقانچىلىق مەيدان 1 ـ باشلانغۇچ مەكتەپتىن)

گۈلجەملە ھەبىبۇللا ئوقيا

ئانا تىلىم، سەن ھاياتسەن يوللىرىم روشەن

(مۇخەممەس)

كۈللى تىللار گۈلشىنىدە جىلۋىلىك گۈلسەن،
بارچە قۇرلار قەترىسىدە سۆزلىرىڭ لېۋەن،
قۇت مەنىلەر جەۋھىرىدە مىسقىلىك تېرەن،
پاساھەتلەر بەيگىسىدە خىسلىتىڭ نەكەم
ئانا تىلىم، سەن ھاياتسەن ئۈنلىرىم روشەن.

ساڭا تالىق شۆلكى پەرھاد شۇ قۇتلۇق قەدەم،
ئانا تىلىم، سەن ھاياتسەن سەنىدىم روشەن.

سەنسىز جاھان خىيالەتتە ۋەيلۇندىن تىكەن،
سەنسىز كىشى بۇ راباتقا نە قېنىپ ئۈسكەن،
سەنسىز ئارمان نىشاد، ئىدنا ياغاچقۇ بۇنەن،
سەندىن كېچىپ خار بولۇشتىن ساقلىسۇن ئىگەم،
ئانا تىلىم، سەن ھاياتسەن كۆزلىرىم روشەن.

«ئالتۇن يارۇق»، «تۈركىي دىۋان» ئېدىقۇت، يەركەن،
كۈيلەر شاھى گۈلگۈن مۇقام سەن بىلەن ئۈزۈن،
ئۇيغۇر نەسەپ ئىنسانىمنىڭ چىن شاھىدىسەن،
ساڭا ھەربىر كۈلپۈرەڭنىڭ سۆيگۈسى چەشمەم،
ئانا تىلىم، سەن ھاياتسەن مەنزىلىم روشەن.

«ئانا» دېدۇق، ساڭا ھەرچاغ يانار ئوت ـ يالەن،
ھىممىتىڭدە روھى زەمىر كۆلدى دۇردانەن،
راھىنەلىك خەزىنەڭدە ناۋائى ...جەۋلان،

مەرىپەتتىن شەھرۇ سەھرا ئېيتتى ھاي ئۆلەن،
قىزىڭ ‹ئوقيا› قۇت يولىنى قۇچقاي سەن بىلەن،
زوقلىنىمەن مەنىۋىيەت ۋەتىنىم سەن ـ سەن!
روھىيىتىڭ بەرگەچ قۇۋۋەت، تاپتى ئەقلىم ئەم،
ئانا تىلىم، سەن ھاياتسەن يوللىرىم روشەن.
(ئاپتور: خوتەن شەھەرلىك 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ تولۇق 2 ـ يىللىق 3 ـ سىنىپتا)

تۇرانسا ئەخمەتنىياز

ئۆچكەن ئوت

ئايرىلىشنىڭ پىنھان بېغىدىن،
ئىللىقلىقنە سۇنىمەن مەكتۇپ.
تەگمىيمەن كونا ئىشلارنى،
سەن بىر قۇتۇپ، مەنمۇ بىر قۇتۇپ.

سۆيگۈمىزنىڭ ئىللىق بېغىدىن،
باھار پەسلى كەتتى يىراقلاپ.

توزۇپ كەتتى پۇراقلىق گۈللەر،
ۋىسال بېغى قالدى قاغجىراپ.

ئەمما بىزدە ئەيىپ يوق قىلچە،
تەقدىر بىزگە بەرمىدى پۇرسەت.
ئوخشاپ قالدى تىكەنسىز گۈلگە،
ئارىدىكى شېرىن مۇھەببەت.

بولدى مېنى ئۇنتۇپ كەت تېزلا،
كەچمىشلەرنى ئولتۇرما سۆزلەپ.
مەكتۇبىمنى ئاخىرلاشتۇراي،
«سۆيۈملۈكۈم، بەختلىك بول» دەپ.
(ئاپتور: قاراقاش زاۋا 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپتىن)

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ تەھرىرى:
تۇرسۇنجان مۇھەممەت

NEW JADE LITERATURE

ئەنۋەر ھوشۇر

تىرىلىش، ئۆزىنى تونۇش ۋە يۈرەكتىكى سۆز

— كىتابخانلىرىمىزنىڭ دىققەت ئېتىبارىدىكى يېڭى قەلەم ساھىبى — ئابدۇكېرىم قادىر بىلەن سۆھبەت

ئابدۇكېرىم، ئالدى بىلەن سىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتكە قايتىدىن كىرىشىپ، قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە كىتابخانلارنىڭ دىققىتىنى تارتقۇدەك مول نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەنلىكىڭىزنى قىزغىن تەبرىكلەيمەن. دېمىسىمۇ سىز 2004 ـ يىلى ئەدەبىيات ئاسمىنىدا خۇددى ئاقار يۇلتۇزدەك بىردىنلا پەيدا بولۇپ، بىر ـ بىرىدىن ئېسىل، سۈپەتلىك ھېكايىلارنى ئارقا ـ ئارقىدىن ئېلان قىلىپ، كىتابخانلارنى رام قىلىۋالدىڭىز. ھېكايىلىرىڭىز كۆپ ساندىكى ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ باش ئەسىرى قىلىپ بېرىلدى. ئېلان قىلىنغان ھېكايىلىرىڭىزنىڭ سانى كۆپ، ھەجمى چوڭ، سۈپىتى يۇقىرى بولۇپ، خېلى كۆپ ساندىكى كىتابخانلار ۋە ژۇرناللارنىڭ نەزىرى سىزگە تىكىلدى. شەخسەن مەن سىزنىڭ ھېكايىلىرىڭىزنى ئەدەبىياتىمىزنىڭ، بولۇپمۇ ھېكايىچىلىقىمىزنىڭ كۈنسېرى ئىنچىكىلەپ كېتىۋاتقان تومۇرىغا قۇيۇلغان يېڭى قان دەپ قارايمەن. لېكىن، سىز ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىدە شەپە چىقارماي تۇيۇقسىز پەيدا بولغانلىقىڭىز، ئەڭ مۇھىمى دەسلىپىدىلا توپنىڭ يۇغىنىنى ئېتىپ، كىتابخانلارنىڭ دىققەت مەركىزىگە كىرىپ قالغانلىقىڭىز ئۈچۈن، ئاڭلىق ئوقۇرمەنلەر، بولۇپمۇ ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى سىزگە، جۈملىدىن ئىجادىيىتىڭىزگە بەك قىزىقىدىكەن، سىز ھەققىدە ئۇچۇرغا ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلىدىكەن. شۇڭا بىز سۆھبەت قۇرۇپ ھاسىلاتىمىزنى قىزىققۇچىلارنىڭ ئارام داستىخىنىغا سۇنساق، قانداق؟!

رەھمەت، ئەنۋەر. ماڭا — مېنىڭ سۇلغۇن پېرسوناژلىرىمغا قېرىنداشلارچە قۇچاق ئېچىپ، يىراقتىن كەلگەن مېھماندەك ئەمەس، ئۆزىنىڭ ئىجادىيەت بېغىغا يىلتىز تارتىپ ئۆزلىشىپ قېلىۋاتقان بىر تۈپ كۆچەتتەك قاتىرىغا ئېلىۋالغان قەلب تۆرۈمدىكى خوتەنگە مىڭ رەھمەت!

1. ھېكايىلىرىڭىزنىڭ سانى ۋە سۈپىتىدىن قارىغاندا، سىزدە پىلانلىق، مەقسەتلىك ھالدىكى بىر مەزگىللىك ئەقلىي ۋە بەدىئىي تەييارلىق — چېنىقىشنىڭ بولغانلىقىنى پەرەز قىلىشقا بولىدۇ. بۇ قارىشىمغا قوشۇلامسىز؟ سىزنى قايسى خىل كۈچ ئەدەبىيات ساھەسىگە باشلاپ كىرگەن، شۇنداقلا ئارىدا بىر مەزگىل توختاشقا مەجبۇر قىلغان؟ تەربىيىلىنىش، ئىجادىيەت مۇساپىڭىزنى قىسقىچە سۆزلەپ بەرسىڭىز!

«پىلانلىق، مەقسەتلىك ھالدىكى ئەقلىي ۋە بەدىئىي تەييارلىق ـ چېنىقىشنىڭ بولغانلىقى» دېگەن پەرىزىڭىزگە قوشۇلالمايمەن. چۈنكى، مەن ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 90 ـ يىللىرىدا ئۆزۈممۇ سەزمەي ئىجادىيەت قوشۇنىدىن چۈشۈپ قالغان چېغىمدا، بۇ يولغا قايتا كىرىپ قېلىشىمنى، شۇنىڭدەك بۇنچىلىك نەتىجىگە (ئەگەر يازغانلىرىمنىڭ نەتىجە دېيىش لاياقىتى بولسا) ئېرىشىپ قېلىشىمنى ئويلىمىغان. «يەكەن گېزىتى» دە مۇخبىرلىق قىلىش داۋامىدا ئەدەبىي تىلىمنى قېلىپلاشتۇرۇش، جەمئىيەتنى كۆزىتىش جەھەتلەردە ئاز ـ تولا ئىلگىرىلەش بولغانلىقىغا كۆز يۇممايمەن. ئەينى

گۈلگە شەيدا بولغان كىشى ئۇنىڭ خازان بولىدىغانلىقىنىمۇ ئويلىشى كېرەك.

www.uyghurkitap.com

يىللىرى، يەنى 1996 ـ يىلىغا كەلگەندە ئۆزۈمنىڭ كەسپى بولغان مۇخبىرلىق، مۇھەررىرلىك خىزمىتىنىڭ جىددىيلىكى، ئايىغى چىقماسلىقى، كۆپرەك خەت يازسام كۆزۈم تورلىشىپ بىئارام بولۇپ قېلىشىم، مېنىڭ ئىجادىيەت سېپىدىن چۈشۈپ قېلىشىمغا سەۋەب بولغان. يەنە بىر جەھەتتىن، مېنىڭ شۇ چاغدىكى تۆمۈر تاۋىقىم بولغان «يەكەن گېزىتى» ئىدارىسى ئاستا ـ ئاستا ئىقتىسادىي كىرزىس پاتقىقىغا پېتىپ، بىز مۇخبىر ـ مۇھەررىرلەرگە 60% ئىش ھەققى بېرىدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغان. تۇرمۇشتا خاتىرجەم بولمىغاندىن كېيىن، 1996 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىدا مەن ئىشخانا مەدەنىيەت بۇيۇملىرىنى ساتىدىغان ئاددىي بىر دوكان ئېچىپ، ئىشتىن سىرتقى چاغلاردا پۇل تېپىش يولىغا كىردىم. بۇ چاغدا مەن «ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىغا قايتا كىرىپ قالارمەن» دېگەننى ئويلىمىغانىدىم. دېمەك، مەن 1989 ـ يىلىدىن 1991 ـ يىلىغىچە يېزا مالىيە پونكىتىدا خىزمەت قىلغان ئىككى يىلدا خىزمەت، تۇرمۇش كاپالىتى جەھەتتىكى خاتىرجەملىك ئاساسىدا ئىجادىيەت قاينىمىدا ئۈزدۈم (شۇ يىللاردا مەيلى قانچىلىك ئېلان قىلىنىشىدىن قەتئىينەزەر يەتمىش پارچىدىن ئارتۇق چوڭ ـ كىچىك ھېكايە، نەسر، بەش پارچە پوۋېست يازغان يىگىت ئىدىم). ئىجادىيىتىمنى يەنىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈشنى ئارزۇ قىلىپ گېزىتخانىغا يۆتكىلىپ كىرگەندە بولسا، جىددىي خىزمەت مۇھىتى ۋە كۈنسېرى ئېغىرلاپ بېرىۋاتقان ئىقتىسادىي قىيىنچىلىق مېنىڭ ئىجادىيەت سېپىدىن چۈشۈپ قېلىشىمغا سەۋەب بولدى. تەسىراتىم: ئۆزى ھەرجەھەتتىن خاتىرجەم بولمىغان كىشىنىڭ ئىجادىيەت ئۈچۈن، باشقىلار ئۈچۈن كاللا قاتۇرالىشى ناتايىن ئىكەن.

مېنى ئىجادىيەت سېپىگە باشلاپ كىرگەن كۈچ توغرىسىدا سۆز ئاچسام: مەن يېزىدا تۇغۇلۇپ، ئۆستۈم. ئاتا ـ ئانام ھۆكۈمەت خىزمىتىنى قىلىدىغان بولغاچقا، ئائىلىمىزنىڭ ھال ـ كۈنى ياخشى بولسىمۇ، بىزنى قولۇم ـ قوشنىلىرىمىز، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمىز نامرات دېھقانلار ئىدى. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىغا نەزەر سالساملا ئىچىم ئاچچىق بولاتتى. بالىلىقىم ۋە يېزام بىلەن خوشلىشىپ، يەكەن مىللىي تولۇق ئوتتۇرا ۋە قەشقەر مالىيە سودا مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان يىللىرىمدىمۇ مەن دائىم ئېلىش ۋە تەتىل ۋاقتىدا ئۆيگە كەلسەم، ھامان ئاشۇ خىل كۆرۈنۈش مېنى ئويلاندۇرۇپ قوياتتى. يەنە بىر ئامىل، مەن ساۋادىم چىققاندىن باشلاپ كىتاب ئوقۇشقا ئادەتتىن تاشقىرى ھېرىسمەن ئىدىم. مېنى ئىزدىگەن ئاتا ـ ئانام ھەمىشە باغنىڭ بىر بۇلۇڭىدا، تىمتاس ئېتىزلىقلاردا پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇغان ھالدا كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان يېرىدىن تېپىۋالاتتى. ئانام ئوقۇتقۇچى بولغاچقا، ئوقۇيدىغان كىتابتىن قىسىلمايتتىم. مەن ئىجادىيەتتىن توختىغان ئالدىنقى يىللاردىمۇ كىتاب مېنىڭ ئەڭ يېقىن سىردىشىم بولۇپ كەلدى. مۇشۇنداق شارائىتتا، مەن 1984 ـ يىلىدىن باشلاپ قىسقا نەسر، شېئىرلارنى يېزىپ، ئوقۇتقۇچى ـ ئۇستازلىرىمنىڭ ئاغزىدا ماختىلىپ يۈردۈم. 1987 ـ يىلى قەشقەر مالىيە سودا مەكتىپىنىڭ بوغالتىرلىق كەسپىگە قوبۇل قىلىنغاندىن كېيىن، ئۆزۈم ئەدەبىياتتا ئوقۇش ئارزۇيۇمغا يېتەلمىگەن بولساممۇ، بىر تۈركۈم ئەدەبىيات ئاشنالىرىنىڭ قولىدا تەربىيىلىنىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدۇم. خىزمەتكە چىققاندىن كېيىن، يەنى 1989 ـ يىل 12 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى «ئۈمىدلىك گىياھ» ماۋزۇلۇق بىر پارچە نەسرىم «يەكەن گېزىتى»نىڭ «زەرەپشان گۈلزارى» بېتىدە ئېلان قىلىندى. (بۇ كۈن مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ خۇشال بولغان، ئۇنتۇلماس كۈنلىرىمنىڭ بىرى). شۇنىڭدىن كېيىن، مەن ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىگە قوشۇلدۇم ھەم يەكەندىكى ياسىنجان سادىق قاتارلىق بىر تۈركۈم ياش ئىجادكارلار بىلەن تونۇشتۇم. قىسقىسى، بىر ئېغىز گەپ بىلەن ئېيتسام، مېنىڭ كۆز ئالدىمدىكى رېئاللىققا بولغان ئىنكاسىمنىڭ كۈچلۈكلىكى، ھەمىشە باشقىلارغا كۆڭۈل بۆلۈپ ھاياجانلىنىپ قالىدىغان مىجەزىم، كىتابخۇمارلىقىم بىلەن بىرىكىپ مېنى ئىجادىيەت يولىغا باشلاپ كىردى. ئارىدا بىر مەزگىل ئىجادىيەتتىن توختاپ قېلىشىمنىڭ سەۋەبىنى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىپ ئۆتتۈم. بۇ ئوتنىڭ يەنە يېلىنجاپ، قايتا ئىجادىيەتكە كىرىشىپ قېلىشىمدىكى سەۋەبكە مۇنداق جاۋاب بېرەمەن: «كۆز ئالدىم، ماددىي مەئىشەت بوياقلىرى بىلەن بويالغاندا، رەڭگى ئۆڭگەن بادام دوپپا بىلەن كونا دۆشە كەتمەن بەلگە ـ كۇزۇرۇم بولدى. مەيۈسلەنمە كۆڭلۈم، شۇنداق چاغ كېلىپ ئاشۇ رەڭۋاز بوياقلار ئۆڭۈپ بەترەڭ ھالغا كىرگەندە، بادام گۈللىرى يەنە جۇلالىنىپ، كۆزلەرنى قاماشتۇرىدۇ. دۆشە كەتمەن تاغنى تالقان قىلىدىغان قۇدرەتكە ئىگە بولىدۇ...»

مەن بۇ قۇرلارنى سۆز بېشى ئورنىدا كىتابىمغا قىستۇرغانىدىم. كېيىن چىقىرىپ تاشلاشقا مەجبۇر بولدۇم. مەن نېمىشقا بۇنداق دەيمەن؟ مەن ئىجادىيەتنى توختاتقان ئاشۇ يىللاردا پۇلمۇ تاپتىم. زېمىن ـ ئۆي، موتوتسىكلىت، يانفون، كومپيۇتېر دېگەندەك ماددىي مەئىشەت بوياقلىرى بىلەن ئۆزۈمنىمۇ بويىدىم. ياخشى خىزمەت ئورنىغا ئالمىشىپ خاتىرجەممۇ بولدۇم. ئائىلە تۇرمۇشىمدىمۇ ناھايىتى خاتىرجەم. لېكىن مەن ئۆزۈمدە ھامان بىر نەرسە كەمدەك، نېمىدىندۇر ئايرىلىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. كۆپ ئويلىنىش ئارقىلىق مەندىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان نەرسىنى ئاخىر تاپتىم: مەن ئەسلىدە ۋۇجۇدۇمدا يېلىنجاپ تۇرغان ئوتلۇق ئىستەكلىرىمدىن ئايرىلىپ قېلىۋاتقان ئىكەنمەن... 2004 ـ يىلى مەن ئاكا يوللۇق بۇرادىرىم ياسىنجان سادىق ئېيتقاندەك، ئۆزۈمنى قايتا تونۇدۇم. جان تالىشىۋاتقان روھىمنى تېپىۋالدىم. دېمەك، ماڭا بالىلىقىمدا تۇتىشىپ، شۇنچە يىل ئۆزۈمنى تاشلىۋەتسەممۇ يۈرىكىمدىن ئۆچمىگەن بىر ئوت ئىجادىيەت سېپىگە قايتا باشلاپ كىردى.

2. سىز جاپالىق ئىجادىيەت مەشىقىگە ئاتلىنىپ، ئەسەرلىرىڭىزدىن خامان دۆۋىلەۋاتقان ۋاقتىڭىزدا، ھېكايىلىرىڭىزنىڭ بۈگۈنكىدەك ئالقىشقا ئېرىشىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىپ باققانمۇ؟

ئۇنچىلىك ئالقىشلىنىشىنى ئويلىمىغان. ئەمما مەن 2004 ـ يىل باھاردا تەھرىرات ساھەسىدىكى مەلۇم بىر ئەپەندىگە «بۇ يىل قىلىۋاتقان ئىشىمدا تېزدىن كۆزگە كۆرۈنەلمىسەم...!» دېگەنىدىم. بۇ سۆز مېنىڭ ئاغزىمدىن مەن ـ مەنچىلىكتىن ئەمەس، بەلكى تەلەپچانلىقتىن، قىلىۋاتقان ئەمگىكىمنىڭ ئۈنۈمىنى (ئىقتىسادىي ئۈنۈم دېمىدىم جۇمۇ!) قوغلاشمىغانلىقىمدىن چىققان دەپ ھۆددە قىلىمەن. مانا مەن ھازىر دەسلەپكى پەللىدىن بۆسۈپ ئۆتۈپ، تۈنجى نىشانىمغا يەتكەنلىكىمگە ئىپتىخارلانماقتىمەن.

3. ئەسەرلىرىڭىزدە شەھەر ئۇششاق كەمبەغەللىرى، چىركىن بايلار ۋە جەمئىيەتتە تېگىشلىك ئورنىنى تېپىپ بولالمىغان دېھقانلار تۇرمۇشىنى يېزىش ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىكەن. سىز نېمە ئۈچۈن مۇشۇ خىلدىكى تېمىلارغا كۆپرەك مۇراجەت قىلىسىز؟ بۇ كەلگۈسىدە سىزنىڭ تېما تاللاشتىكى بىر تۈرلۈك ئالاھىدىلىكىڭىز بولۇپ قالامدۇ؟

سىز بۇ سوئالنى سوراۋاتقاندا، نېمە ئۈچۈن يەنىمۇ ئىنچىكىرىلەپ «كونا كوچا»دىكى «قۇياشقىز» بىلەن تونۇشامتىڭىز؟ ئۇنىڭغا سىزمۇ ساقال تاشلاپ قالمىغان بولغىيدىڭىز، دەپ سورىمايسىز؟ «كۆزەينەكلىك يىلان» دىكى «چاۋىراخۇن» ئابدۇكېرىمنىڭ نېمىسى بولغىيدى؟ دېگەن خىيال كاللىڭىزدىن كەچمىدىمۇ؟ مېنىڭ ئەدەبىياتتىن خېلى ئوبدان خەۋىرى بار بىر دوستۇم «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىغا بېرىلگەن بۇ ھېكايىلىرىمنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، مەندىن شۇنداق سورىدى. ئۇنىڭ قارىشىچە «قۇياشقىز» دەك بىر بەختسىزنى ئاشۇنچىلىك چۈشەنمىسە، ياخشى كۆرمىسە ئۇنچىلىك يازغىلى بولمايدىكەن. دەرۋەقە ئانارقىز ئىسىملىك ياش تىككۈچى چوكان كوناشەھەر رايونىدىكى مەن مەبلەغ سالغان دۇكاننىڭ يېنىدا ـــ كۆز ئالدىمدا ئاشۇنداق بەختسىزلىككە ئۇچرىغان. مەن ئۇنىڭغا ھېسداشلىق قىلغان، ياخشى كۆرگەن (بەلكىم قېرىنداشلىق نۇقتىسىدىن ياخشى كۆرگەندىمەن). كۆرگىنىمنىڭ ئونىنىڭ بىرىنى يازالىسامچۇ، كاشكى! ئۇ مەن تەسۋىرلىگەندىكىدىن نەچچە ھەسسە چىرايلىق، ئوچۇق چىراي، مىجەز ـ خۇلقى شۇنچىلىك تۈزۈك، قەلب ـ دۇنياسى شۇنچىلىك كەڭ، پاك رەھىمدىللىك ئىدى. ئۇ بەختسىزلىككە ئۇچرىغاندىن كېيىن ھەمىشە كۆز چاناقلىرىم ياشلاندى. شۇنداق شارائىتتا ئاخىرى ئىختىيارسىز ھالدا كومپيۇتېرنىڭ ئالدىغا كەلدىم. ماڭا بەكمۇ تونۇشلۇق بولغان ئۇ كوچىنىڭ ئىسمى «كونا كوچا» بولدى. ئانارقىزنىڭ ئىسمى «قۇياشقىز» بولدى. چۈنكى شۇ قىز كوچىدا پەيدا بولسا، ھاۋا ئېچىلىپ كونا كوچا نۇرغا پۈركىنەتتى. ئۇنىڭ دىلى رەنجىپ قالسا، ھاۋا تۇتۇلۇپ قالاتتى. ئۇ ياش تۆكسە ئاسمانمۇ ياش تۆكەتتى ...مانا بۇ قۇياشقىزنىڭ تىراگېدىيىسى. مانا بۇ مېنىڭ ئانام: «قىزنى بەرگەن ئىگىسى بەختىنىمۇ قوشۇپ بەرسە»، دەپ تىلىگەن تۈمەنلىگەن ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ تىراگېدىيىسى. «كۆزەينەكلىك يىلان»دىكى چاۋىراخۇننىڭ سىماسى مېنىڭ تاغامنىڭ، يەنى ئانامنىڭ ئاكىسىنىڭ سىماسى. دادا يوللۇق تاغامنىڭ ھالى بۇ تۇرسا، مەن نېمىشقا ئۇنىڭ ئۈچۈن مۇراجەت قىلماي! مەن 2004 ـ يىلى كەچكۈزدە (رامىزان مەزگىلىدە) خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن خوتەنگە بارغاندا (كەچۈرۈڭلار، ئۇ كۈنى

NEW JADE LITERATURE

بەك ئالدىراش بولۇپ كېتىپ تۇرسۇنجاندىن باشقا ھېچقايسىڭلار بىلەن دىدارلىشىۋېلىشقا پۇرسەت بولماي قايتىپ كەلدىم). خوتەن شەھەرلىك ئامانەت ـ قەرز ھەمكارلىق بىرلەشمە كوپراتىپىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ۋاڭ شۇمېينىڭ يول باشلىشى بىلەن شەھەر ئەتراپىدىكى جەننەتتەك باغلارنى ئايلاندىم. ئاشۇ باغلارنىڭ دالدىسىدا تاغام چاۋىراخۇننىڭ ھويلىسىنى كۆرۈپ قالغاندەك بولدۇم. شۇ كۈنى مېنى دەپ گۆما سەپىرىنى كېچىكتۈرگەن تۇرسۇنجان چۈشتە خوتەن كوچىلىرىنى ئايلاندۇردى (بۇ مېنىڭ ھۆرمەت نەزىرىمدىكى خوتەنگە تۇنجى كېلىشىم ئىدى). مەن گىلەم بازىرىدا، قاشتېشى بازىرىدا كېتىۋېتىپ چىھرى قاشتېشىدەك سۈزۈك، ئەمما كۆزلىرى سۇلغۇن «قۇياشقىز»نى غىل ـ پال كۆرۈپ قالغاندەك بولدۇم. مانا بۇ ماڭا تەسىر قىلغان تېما.

كەلگۈسىدە تېما تاللاش مەسىلىسىگە كەلسەك، مېنىڭ ئىجادىيەت جەريانىدا مۇئەييەن رامكا، دائىرە ئىچىگە كىرىپ قالغۇم يوق. ئىجتىمائىي تۇرمۇشتا ماڭا تەسىر قىلغان تېما ئۈستىدە ئويلانغىنىمدا، شۇ تېما ۋەقەلىكىنى كۆتۈرۈپ چىقىشنىڭ تەربىيىۋى ئەھمىيىتىگە ئاساسەن نېمىنى يېزىش، قانداق يېزىشنى ئويلىشىمەن. ئەمما بۇ يەردە يەنىلا مۇتلەق كۆپ سانىنى ئىگىلەيدىغان دېھقانلار، شەھەر كەمبەغەللىرىنىڭ مەنلا ئەمەس، باشقا قەلەمكەشلەرگىمۇ كۆپرەك تەسىر قىلىدىغانلىقىنى نەزەردىن ساقىت قىلغىلى بولمايدۇ.

4. ئېلان قىلغان ھېكايىلىرىڭىزنىڭ سانىنىڭ كۆپلىكىگە قاراپ سىزنى باشقا ھېچ ئىش قىلماي ئەسەر يازىدىغان كىشىمىكىن دېگەن تۇيغۇغا كېلىپ قالدىكەنمىز. سىز ئىجادىيەت بىلەن خىزمەتنىڭ مۇناسىۋىتىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىسىز؟ ئىجادىيەت ئادىتىڭىز قانداق؟ بىر يىلدىن بۇيان ئېلان قىلىنىۋاتقان ھېكايىلىرىڭىزنى بۇرۇن يازغانمۇ ياكى ھازىرمۇ؟

ئايلىق مائاشنىڭ كەينىدىن پالاقلاپ يۈرگەن ئادەمگە ھېچ ئىش قىلماي كېچە ـ كۈندۈز ئەسەر يازىدىغان ناۋاتتەك ئىش نەدە تۇرۇپتۇ دېيسىز! يەنە كېلىپ مېنىڭ خىزمەت ئورنۇمنىڭ ئەدەبىيات بىلەن قىلچە مۇناسىۋىتى يوق. بۇنداق شارائىتتا خىزمەت ۋاقتىدا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن ئېيتىشىش، رىقابەت بىلەن ئىشقا چىقىش يولغا قويۇلغان مېنىڭ خىزمەت ئورنۇمدا ماڭا نىسبەتەن تېخىمۇ پايدىسىز. ئادەتتە مېنىڭ خىزمىتىم ناھايىتى ئالدىراش. بىرلەشمە كوپراتىپتىكى ئىشخانامدىن ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ پۇرىقى ئەمەس، بىرەر تال ئەدەبىي ژۇرنالمۇ تاپقىلى بولمايدۇ. مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى ئوقۇپ قالغان بىرەر كىشى ئىشخانامدا ئەدەبىيات ھەققىدە سۆز ئېچىپ قالسا، جاۋابسىز قالىدۇ. ئەكسىچە مېنىڭ ئاغزىمدىن ئۆزىنىڭ مەنپەئەتىگە پايدىلىق بولغان باشقا چىرايلىق گەپلەرنى ئاڭلايدۇ. مەسىلەن: «بۇ يىل مائاش ئىسلاھاتى توغرىلىق يېڭى ئۇچۇر بار، چاغاندا ئارام ئالماي ئىشلىگىنىڭلار ئۈچۈن ئىسمىنا قوشۇپ ئىشلەش ھەققى ئاجرىتىلدى...» دېگەندەك. شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ كەسىپداشلىرىممۇ مەندىن ئەدەبىيات ھەققىدە ھېچنېمە سورىمايدۇ. ھوسۇلنىڭ كۆپ بولۇشى بىرى، مەن كومپيۇتېرغا كىرىشىۋالدىم. كومپيۇتېر مېنىڭ ئىجادىيەتكە قايتا كىرىشىشىمگە ھەم ۋاستە ھەم تۈرتكە بولغان ئامىللارنىڭ بىرى. ئىجادىيەت كومپيۇتېر مەشغۇلات سۈرئىتىمنى تېزلىتىپ، كەسپىي خىزمەتلىرىمنى ئالدىغا سىلجىتىۋېلىشىمغىمۇ تۈرتكە بولدى. ئىككىنچىسى، تۇرمۇشۇم تەرتىپلىك. مەن ھەركۈنى ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، مەكتەپتىن يانغان باللىرىمنى ئېلىپ دەرھال ئۆيگە قايتىمەن. تاماقنى يەپ بولۇپ، باللارنى ئائىلە ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىۋېتىپ، بىرلەشمە كوپراتىپىمىزنىڭ ئىگىلىكىدىكى ھەمكارلىق مېھمانخانىسىغا كېلىمەن (سىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، مەن 2003 ـ يىل 6 ـ ئايدىن ھازىرغىچە مېھمانخانىنىڭ دېرىكتورلۇق ۋەزىپىسىنىمۇ ئۆتەپ كېلىۋاتىمەن. مېھمانخانىنىڭ كەچلىك خىزمەت ئەھۋالى، كۈندىلىك دۇچ كەلگەن مەسىلىلەرنى ئۇقۇشۇپ، نەق ھەل قىلىشقا تېگىشلىكلىرىنى ھەل قىلىۋېتىپ، كېيىن ھەل قىلىدىغانلىرىنى قارىتا خاتىرە قالدۇرۇپ قويۇپ، مېھمانخانىدىكى ئىشخانامغا كىرىپ كومپيۇتېرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرىمەن. پۈتۈن دۇنيا، چاچ قالمايۋاتقان كاللام بىلەن شۇنچە ئېپچىل، يىغىنچاق خاتىرە كومپيۇتېرىمغا مۇجەسسەم بولىدۇ. دېمەك، مەن بىر كۈنلۈك خىزمەتنىڭ ھاردۇقىنى كومپيۇتېرنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ چىقىرىمەن. مۇزىكىلار ياڭراپ تۇرىدىغان رېستورانلار، قاڭسىق ھاراقتىن كەلگەن خۇشكەيپلىك ماڭا يات (مەن بۇ يەردە مېنىڭ ھاراق ئىچمەسلىكىم تۈپەيلى ئارىمىز يىراقلىشىپ قېلىۋاتقان بارلىق دوستلىرىمدىن ئەپۇ سورايمەن). ئويلاپ

NEW JADE LITERATURE

بېقىمەك، مۇشۇ بىر ئاخشامدا ئىككى سائەتلا ئولتۇرۇپ ئۆلچەملىك A4 قەغەزگە بەدىئىي تەسەۋۋۇرىڭىزدىن پەقەت ئىككى ۋاراق ئوي ـ پىكرىنى پۈتۈپ قويسىڭىز، 30 كۈندە نەچچە ۋاراق بولىدۇ؟ 365 كۈندىچۇ؟ «مول ھوسۇل»نى مول كۆرسەتكەن يەنە بىر ئىش، 2004 ـ يىلى مېنىڭ يازغان 14 پارچە ھېكايەمدىن پەقەت ئىككى پارچىسىلا ئېلان قىلىنماي قويىدى. قالغىنى كىتابخانلارغا ئايان. شۇڭا، مېنى بايقىۋالغان، قاتارغا قوشۇۋالغان تەھرىراتلاردىكى بارلىق مېھنەتكەشلەرگە چىن دىلىمدىن رەھمەت ئېيتىمەن.

ئىجادىيەت بىلەن خىزمەتنىڭ مۇناسىۋىتىگە كەلسەك، مېنىڭ ئىشلەۋاتقان خىزمىتىم كاتىباتلىق، تەشۋىقات خىزمىتىدىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئىقتىسادىي خىزمەت. يەنى مەن ئورگان باشقۇرۇش ھېسابىنىڭ بوغالتىرلىقى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر داۋالىنىش سۇغۇرتىسىنى باشقۇرۇش، پارتىيە ياچېيكىسىنىڭ بىر بۆلۈك خىزمەتلىرى، ھەمكارلىق مېھمانخانىسىنىڭ مەسئۇللىقى قاتارلىق بىر قاتار ئاساسىي خىزمەتلەرنىمۇ ئىشلەيمەن. خىزمەتلىرىم ئاساسەن دېگۈدەك كومپيۇتېرلاشقان. كۈندۈزى سەككىز سائەت ئىچىدە شۇ كۈنلۈك خىزمەتلىرىمنى تولۇق تۈگىتىپ مېڭىشقا تىرىشچانلىق كۆرسىتىمەن. يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكەنىدەك خىزمەتتىن چۈشكەندىن كېيىن، خاتىرە كومپيۇتېرىمنىڭ ئالدىغا كېلىمەن. بۇ چاغدا تەسەۋۋۇرۇمدا تاۋلىنىۋاتقان دېتاللار پىشىپ قالغان، تەپەككۇرۇم قاناتلانغان بولىدۇ.

2004 ـ يىلى ئىچىدە ئېلان قىلىنغان ئەسەرلىرىم ئىچىدە پەقەت «ئۆلۈم پىششىقى» («يېڭى قاشتېشى» 2004 ـ يىل 3 ـ سان)لا ئىلگىرى، يەنى 1996 ـ يىلى مۇخبىر ۋاقتىمدا يېزىلغان. كىتابىمدىكى «يەڭگىلەر»، «ئاق لالما» قاتارلىق ئۈچ پارچە ھېكايەمنىمۇ شۇ يىللىرى يېزىپ «يەكەن گېزىتى»، «يېڭى قاشتېشى» قاتارلىق گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرغان ئىكەنمەن. قالغان بارلىق ئەسەرلەر 2003 ـ يىل 11 ـ ئايدىن باشلاپ يېزىلغان ئەسەرلەر. مېنىڭ ئىجادىيەت ئادىتىم، روھىي كەيپىياتىمغا بىر تۈرلۈك تۇرمۇش دېتالى تەسىر قىلغاندا، شۇ ئىشنى ئويلىماي دېسەممۇ، كۆز ئالدىمدىن كەتمەي، تەپەككۇر دائىرەمدىن چىقىپ كەتمەي تۇرۇۋالىدۇ. شۇ ئىشتىن يا ئۇنداق، يا مۇنداق خۇلاسە شەكىلىنىپ قالىدۇ. ئاخىرى كومپيۇتېرنىڭ ئالدىغا كەلمەي تۇرالمايمەن. بۇ ئىلگىرىكى يىللاردىمۇ شۇنداق ئىدى. يېزىش داۋامىدا كۆڭۈلدىكىدەك يازالماي قالسام ھەرگىز زورۇقمايمەن. دەرھال كومپيۇتېردىن چېكىنىپ، باشقا ئىشلار بىلەن، يەنى كىتاب ئوقۇش، ئۆزىمىزنىڭ تېلېۋىزىيە پروگراممىلىرىنى كۆرۈش دېگەندەك ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولىمەن. شۇ جەرياندا، يېزىۋاتقانلىرىمنى قانداق داۋاملاشتۇرۇش كېرەكلىكى توغرىسىدا تۇيۇقسىز ئەقلىمگە كېلىپ قالىمەن. ئەسەر پۈتكەندىن كېيىن، بىرەر ھەپتە ئۆز ئىزىدا قويۇپ كىتاب ئوقۇيمەن. ئۆز يازمامنىڭ مۇھاسىرىسىدىن قۇتۇلۇپ چىقىشقا تىرىشىمەن. كېيىن تۇيۇقسىز كومپيۇتېرنى ئېچىپ زادى قانداقراق يازغانلىقىمغا قاراپ باقىمەن. دىتىمغا ياقمىسا قايتا ئىشلەيمەن، ئۆزگەرتىمەن. ئاندىن يەنە پىكىرداشلىرىمنىڭ كۆرۈپ بېقىشىغا سۇنىمەن (پۈتۈن ئەسەرلىرىمگە ئاساسەن تاغلىق يېزىدا خىزمەت قىلىدىغان يېقىن دوستۇم ھەسەنجاننىڭ پىكرىنى ئالىمەن. يېقىندىن بېرى كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقان ياش قەلەمكەش ئابلىمىت ئابلەت بىلەنمۇ پىكىر ئالماشتۇرۇپ تۇرىۋاتىمەن). پىكىر ئالغاندىن كېيىن ئۆزگەرتىشكە تېگىشلىك تەرەپلەر بولسا ئۆزگەرتىپ، ئۆزۈم قانائەت ھاسىل قىلغاندا ئاندىن مەتبۇئاتقا يوللايمەن.

5. سىزچە ھېكايە ئىجادىيىتىدىكى ئەڭ مۇھىم ھالقا قايسى؟ ئەڭ قىيىن ھالقىچۇ؟ ئەسەرلىرىڭىز نەشر ئەپكارلىرىنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىگە ئۇچرىغان ئەھۋاللارمۇ كۆرۈلدىمۇ؟

ھېكايە ئىجادىيىتىدىكى ئەڭ مۇھىم ھالقا ئۆزى ئەڭ چۈشىنىدىغان، ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان كىشىلەرنىڭ ئويلىغىنىنى ئويلاش، سۆزلىگىنىنى سۆزلەش؛ ئەڭ قىيىن ھالقا ئويلىغىنىنى ـ خالىغىنىنى يازالماسلىق. ئەگەر بۇ سوئالنى ئىجادىيەت ئۇسۇلى نۇقتىسىدىن سورىغان مۇھىم ھالقا ـــ يۇقىرىدىكى جاۋابىمغا ئوخشاشلا ئىجادىيەت دېتالىنى ئۆزىگە تونۇشلۇق مۇھىت ئىچىدىن ئىزدەش؛ ئەڭ قىيىن ھالقا تەسەۋۋۇرغا تايىنىپ، يەنى ئۆزى بىلمىگەن، مۇنداقلا ئاڭلىۋالغان ئىشلار توغرىسىدا زورۇقۇپ قەلەم تەۋرىتىپ قېلىش. نەشر ئەپكارلىرىنىڭ ئەسەرلىرىمگە بولغان مۇئامىلىسىگە كەلسەك، ئەسەرلىرىم باشتا بىر ئاز تۈرۈپ قالغاندەك قىلدى. كېيىن ئۆرۈك ئۆرۈكنى كۆرۈپ ئالا بولغاندەك بىردىنلا ھەممە شاخنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېتى www.uyghurkitap.com

ئۇچىدا «ئالا بولۇش» قا باشلىدى. يەنە بىر جەھەتتىن، ژۇرناللارنىڭ ئەسەر ئىشلىتىشتە ئۆزىنىڭ مۇئەييەن ئۆلچىمى بولغاچقا، بەزى ئەسەرلىرىمنى قايتۇرىۋەتتى. مەن بۇنىڭلىق بىلەن مەيۇسلەنمەي، ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى ژۇرناللارنىڭ ئەسەر تاللاش ئالاھىدىلىكىنى چىقىش قىلغان ھالدا ھېكايىلىرىمنى كومپيۇتېردىن چىقىرىپ قايتىدىن باشقا ژۇرناللارغا ئەۋەتتىم ھەم ئەسەر قايتۇرغان ژۇرناللارغا زېرىكمەي يەنە يېڭى يازغانلىرىمنى ئەۋەتىپ تۇردۇم. ئەمما ماڭا «تارىم» بىلەن «تەڭرىتاغ»نىڭ ئىشكى تەسرەك ئېچىلغاندەك تۇيۇلدى. چۈنكى «تەڭرىتاغ» 4 ـ قېتىم ئەۋەتكەن ھېكايەم، يەنى «تاز قوچقار»نى؛ «تارىم» 5 ـ قېتىم ئەۋەتكەن ھېكايەم، يەنى «تەشنارەڭ كۆڭۈل»نى ئېلان قىلدى. ھازىر بۇ ھالەت تۈپتىن ئۆزگەردى. مەنمۇ ئىجادىيەتتە ئىلگىرىلەش ھاسىل قىلدىم، بۇ ژۇرناللاردىكى مېھنەتكەشلەر مېنى تونىدى. بۇ يەردە شۇنى تىلغا ئالماي تۇرالمايمەنكى، «كونا كوچا» «يېڭى قاشتېشى»دا ئېلان قىلىنىشتىن ئىلگىرى مەلۇم ژۇرنال تەرىپىدىن «بولمايدىكەن» دېيىلگەنىدى، كۆڭلۈم ناھايىتى يېرىم بولدى. چۈنكى، بىر پارچە ھېكايە يېزىش ماڭا 25 پارچە خەۋەر يازغاندەك ئاسان ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن ھېكايىنى كومپيۇتېردىن قايتا چىقىرىپ بىر پارچە خەت بىلەن تۇرسۇنجان مۇھەممەت ئەپەندىمگە ـــ مۇنداقچە ئېيتقاندا، پىروزا بىلەن شۇغۇللىنىشنىڭ تەمىنى تېتىپ تۇرىدىغان كىشىگە ئەۋەتتىم (شۇ چاغقاقەدەر مەن تۇرسۇنجان بىلەن تونۇشمايتتىم). ساناپ 18 كۈندىن كېيىن يانفونۇم سايرىدى. مەن تۇرسۇنجاننىڭ «كونا كوچا»غا بەرگەن باھاسىنى ئاڭلاپ ناھايىتى ھاياجانلاندىم ھەم شۇنىڭدىن كېيىن مەن «بولمايدىكەن» دېگەن گەپلەرگىمۇ ئانچە ئېتىبار قىلمايدىغان، «پوچى» بولۇپ قالدىم (بۇ يەردە، قەشقەر شەھىرىدىكى پارچە سېتىلىش سانى ئەسلىدىكى 20 پارچىدىن 120 پارچىگە يېتىپ، قەشقەر ۋىلايىتىدىكى كىتابخانلارنىڭ دىققەت مەركىزىگە ئايلانغان سۈپسۈزۈك «قاشتېشى»غا رەھمىتىمنى بىلدۈرمەي تۇرالمايمەن، ئەلۋەتتە). شۇنداق قىلىپ يازغانلىرىمنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشۈشكە باشلىدى. مېنىڭ 2004 ـ يىلى ھەممە ژۇرناللاردا دېگۈدەك ئۆزۈمنى «بازارغا سېلىپ» يۈرگىنىمنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇنداق بىر ژۇرنال ئىشلەتمىسە، يەنە بىرسىگە ئەۋەتىۋەرگەنلىكىمدىن كېلىپ چىقتى. دېمەك، بىر ھېسابتا بۇمۇ ياخشى بولدى.

6. ھېكايىلىرىڭىزنى ئوقۇش جەريانىدا مۇنداق بىر ئەھۋالنى ھېس قىلدىم: ھېكايىلىرىڭىزنىڭ بەزى ئابزاسلىرىنىڭ جۈملىلىرى بەكمۇ چىرايلىق ـــ چىڭ تۈزۈلگەن. ئەپسۇسكى، بەزى جۈملىلەر بەكمۇ بوش (ئەلۋەتتە بۇنداقلىرى بەكمۇ ئاز)، ئوقۇغان ئادەمگە ئىككى ئادەمنىڭ قولىدىن چىققان يازمىدەك تەسىر بېرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ھېكايىلىرىڭىزدىكى بەزى ئابزاسلاردا ئاخبارات تىلىنىڭ تەسىرى بىر قەدەر ئېغىر. مەسىلەن: «ئۇلارنى كەمسىتىشتىن ئىلگىرى روھىي دۇنياسىنى بىر قېتىم قېدىرىش كېرەك. ھاللىق سەۋىيىگە يېتەكلەشتىن ئاۋۋال بازار ئەركىنلىكى بېرىش، ئۆزىدە مۇستەقىل ئىقتىساد قارىشى، ئىگىلىك تىكلەش قارىشى يېتىلدۈرۈش، تاللىشىغا ھۆرمەت قىلىش كېرەك. ئۆز ـ ئۆزىگە خوجا بولغان ھالدا روناق تېپىش خاھىشىنى ئۇرغۇتۇش، مۇستەقىل كىشىلىك غايە، يېڭىچە روھ يېتىلدۈرۈشكە ئىلھاملاندۇرۇش كېرەك («دولقۇنلۇق تارىم» دىن) دېگەندەك. مەن بۇنى ئۇزۇن مەزگىل ئاخبارات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغانلىقىڭىزدىن بولۇۋاتقان ئىش دەپ قارىدىم. سىز بۇخىل ئەھۋالنىڭ مەۋجۇتلىقىنى ھېس قىلدىڭىزمۇ؟ ھېس قىلغان بولسىڭىز ئۆزگەرتىش جەھەتتە قانداق تەدبىرلەرنى قوللىنىپ باقتىڭىز؟

بۇ مېنىڭ كېيىنكى ئىجادىي يۈكسىلىشىمگە پايدىلىق سوئال بولدى. ھېكايىلىرىمدىكى بوش تۈزۈلۈپ قالغان جۈملىلەر مېنىڭ ئەدەبىيات ئاساسىمنىڭ تولىمۇ ئاجىزلىقىدىن بولغان بولۇشى مۇمكىن (ئىمكانىيەت بولغان بولسا، سۆھبىتىمىزدە بىر نەچچە جۈملە مىسال ئالغان بولساق مەن ئۈچۈنمۇ، بىزنىڭ سۆھبىتىمىزگە قىزىققان قەلەم ساھىبلىرى ئۈچۈنمۇ ئۆگىنىش پۇرسىتى بولغان بولاتتى). مەن خىجىللىق بىلەن تەن ئالىمەنكى، ئانا تىلىمنىڭ گىراماتىكىسىدا تولۇق دېگۈدەك قارا ساۋات. بۇنداق بولۇشىدىكى سەۋەب تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۆيىمىزگە يېقىنلا يەردىكى باشلانغۇچ سىنىپى بىلەن ئوتتۇرا سىنىپى بىر بولغان تارماق مەكتەپتە ئوقۇغانمەن. ئۇيغۇر تىلى، ئەدەبىيات دېگەن پەنلەرنى شۇ مەكتەپنى بىزدىن بالدۇرراق پۈتكۈزگەن بوي تۇرقى بىز بىلەن تەڭ بىر «خانىم» ئۆت-

كەندى. تولۇق ئوتتۇرىنىڭ 3 ـ يىللىقىغا چىققاندىن كېيىن، «ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا ئۇيغۇر تىلى گراماتىكىسى بەلگىلىك سالماقنى ئىگىلەيدىكەن»، دەپ بىر، ئىككى ئاي تەكرار قىلىپ بەرگەن بولدى. ئوتتۇرا تېخنىكومدا (ئالىي تېخنىكومدا ئوقۇشقا مېنىڭ پەقەت بىر نومۇرۇم كەملەپ قالغان ئىدى). بوغالتىرلىق كەسپىدە تىل ـ ئەدەبىيات دېگەن دەرسنىڭ ئېتىبارغا ئېلىنمايدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئولتۇرمىساممۇ بولار. شۇنداق قىلىپ مېنىڭ قۇرسىقىمنىڭ ئومىچى شۇنچىلىك ھالدا ئىجادىيەت سېپىگە قوشۇلدۇم. مېنىڭ بۇنى سۆزلىگىنىم ئەيىپنى باشقىلارغا ئارتقىنىم ئەمەس. لېكىن، تەربىيىلىنىش شارائىتى ھامان بىر ئادەمنىڭ بىلىم قۇرۇلمىسىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان مۇھىم ئامىل. شۇڭا، يازمىلىرىمدا كەتكۈزۈپ قويغان تەرەپلەرنى بايقىيالماي قالغان بولۇشۇم مۇمكىن. مېنىڭ ئەدەبىيات نەزەرىيىسىدىنمۇ خەۋىرىم يوق. ئۇيغۇر تىل ـ ئەدەبىياتى بويىچە ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ تولۇق كۇرسىنى تاماملىغاندىمۇ، سىستېمىلىق نەزەرىيە ئۆگىنىشكە ئىمكانىيەت بولماي، ئۆزۈمنىڭ يېزىقچىلىق، تەپەككۇر ئىقتىدارىمغا تايىنىپ بىرەر پەندىنمۇ تولۇقلاش ئىمتىھانىغا قالماي، دىپلوم ئالغان. شۇڭا ئادەتتە «قائىدە ـ يوسۇن ئۇقمايدىغان بايۋەچچە» قىسىنىپ، ئىچكە تارتىپ ئولتۇرماي، ئۆزىنىڭ خاھىشى بويىچە ئاغزىغا كەلگەننى دەپ كېرىلىپ ياشىغاندەك، مەنمۇ ئەدەبىيات نەزەرىيىسى، قائىدە ـ پرىنسىپلاردىن خالىي ھالدا ئەركىن ـ ئازادە ئولتۇرۇپ تەپەككۇر قىلىمەن. ئەمما، مەن ھېكايىلىرىمدىكى ھەربىر جۈملىنى تۈزگەندە، نېمىنى ئىپادىلىمەكچى بولغانلىقىم، قانداق مەقسەتكە يەتمەكچى بولغانلىقىم، ئوقۇرمەنلەرنى قانداق تەسىراتقا ئىگە قىلماقچى ئىكەنلىكىمنى بىلىپ تەپەككۇر قىلىمەن، يازىمەن. ھەربىر سۆزگە تولۇق ئىگە بولۇش تۇيغۇسى بىلەن ئەسەرلىرىمنى كىتابخانلارنىڭ ھۇزۇرىغا سۇنىمەن.

ھېكايىلىرىمدا ئاخبارات تىلىنىڭ ئېغىر بولۇشى مەسىلىسىگە كەلسەك، سىزنىڭ قارىشىڭىزغا قوشۇلىمەن. مەن 11 يىل خىزمەت قىلغان خەۋەر دۆۋىسى ئىچىدىن مىڭ تەستە ئۈمىلەپ چىققىنىمدا، كېچىسى ئۇخلىساممۇ، مۈكچىيىپ ئولتۇرۇپ خەۋەر يېزىپ چۈش كۆرىدىغان، ئۇدا بەش يىل «شىنجاڭ گېزىتى»نىڭ 1 ـ 2 ـ دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئىختىيارى مۇخبىرى، «قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە مۇنەۋۋەر ئاخبارات خادىمى» بولۇپ باھالانغىنىم بىلەن بىر ئاينىڭ نورمال خىزمەت كۈنى ھېسابلىنىدىغان 22 كۈندە، 25 پارچە خەۋەر يېزىپمۇ ئايلىق ۋەزىپىنى ئورۇندىيالماي قارا باسىدىغان بولۇپ قالغانىدىم (بۈگۈنكى كۈنۈمگە مىڭ قەترە شۈكرى). مەن دوستلىرىمنىڭ ئىنكاسى ۋە ئۆزۈمنىڭ سەزگۈسىگە ئاساسەن، بۇ جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكىمنى بايقىغاندىن كېيىن، ئالدى بىلەن تۇرمۇشقا چۆكۈشكە، يەنىلا كۆپرەك كىتاب ئوقۇشقا ئەھمىيەت بەردىم. ئەمما، بەك زورۇقۇپ كەتمىدىم. چۈنكى ھەرئىشنىڭ ئاستا ـ ئاستا، تەبىئىي بولغىنى ياخشى. شۇنداقتىمۇ يەنە بىر گەپنى دەۋالاي: سىز مىسالغا ئالغان يۇقىرىقى ئوي ـ پىكىرلەر «دولقۇنلۇق تارىم» دىكى «مەن» نىڭ جەمئىيەتكە بولغان تونۇشىغا، كۆز قارىشىغا ۋەكىللىك قىلىدۇ، ئۇ ئاپتور تىلى ئەمەس.

7. ھېكايىلىرىڭىزدا، بولۇپمۇ ئۇنىڭ دىئالوگ قىسمىدا يەرلىك شېۋىلەر كۆپلەپ قوللىنىلغان. بۇنداق قىلىشتىكى مەقسىتىڭىز نېمە؟ سىز ئەدەبىي تىل بىلەن يەرلىك شېۋىنىڭ مۇناسىۋىتىگە قانداق قارايسىز؟ يەرلىك شېۋىنى قوللىنىشنىڭ ئىجادىيەتنىڭ سۈپىتى بىلەن قانداق مۇناسىۋىتى بار؟

ھېكايىلىرىمدا يەرلىك شېۋىلەرنىڭ كۆپ قوللىنىلىشى ھەرگىزمۇ مەقسەتلىك ئەمەس. ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ مەنبەسى ئىجتىمائىي تۇرمۇش. مەن تەپەككۇرۇمدا پىشىپ يېتىلگەن مەلۇم تېما ئۈچۈن كومپيۇتېرنىڭ ئالدىغا كەلگىنىمدە، ئۆزۈم تۇرغان مۇھىتنى ئۇنتۇيمەن. پېرسوناژلىرىم نەدە بولسا، مەنمۇ شۇ يەردە بولىمەن. نېمە كۈن كۆرسە مەنمۇ شۇ كۈننى كۆرىمەن. ئۇلار بىلەن ھال ـ مۇڭ بولىمەن، سۆزلىشىمەن. ئۇلار يىغلىسا، ئولتۇرۇپ تەڭ يىغلايمەن. ئۇلار كۈلسە، بىللە قاھ ـ قاھلاپ كۈلىمەن. (يەنە ياشلانغان كۆز چاناقلىرىمنى كۆرۈپ، كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ، مېنىڭ بۇ كۆزلىرىم ھامان ئىپتىخار بىلەن كۈلىدۇ). خۇددى «تاز قوچقار»دىكى قۇنىكامنىڭ ئوغلىدەك. «تۈلكە كۈلكىسى»دىكى «مەن»نىڭ كۈلكىسىدەك. دېمەك، مەن ئىجادىيەتكە كىرىشكەندە، ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا، ئۆزۈم يېزىۋاتقان مۇھىتقا، پېرسوناژلىرىمنىڭ ئارىسىغا ئىچكىرىلەپ كىرىپ كېتىدىغان بولغاچقا، ئۆزۈمگە تونۇش

بولغان ئاشۇ كىشىلىرىمىزنىڭ دىئالوگلىرى، تىل شېۋىسىنى ئەينەن يازىدىكەنمەن. ھەتتا پۈتۈپ چىققان ئەسەرگە قايتا ئىشلەۋاتقان ۋاقتىمدا بەزى پېرسوناژلىرىمنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئۆزۈممۇ كۈلۈپ كېتىمەن. شۇنىڭ بىلەن بۇ دەرىجىدە بولۇپ كەتسە، قانداق بولار؟ دەپ كۆپلىرىنى ئۆزگەرتىۋېتىمەن. ھېلىمۇ ياخشى كۆپلىگەن ژۇرناللار بۇ جەھەتتىكى «سەۋەنلىك»ىمگە توغرا پوزىتسىيە تۇتتى ھەم ئارتۇقچىلىق نۇقتىسىدىن مۇئامىلە قىلدى.

يەرلىك شېۋە بىلەن ئىجادىيەت ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتكە كەلسەك، ئەدەبىي ئىجادىيەت خەلقتىن كېلىپ يەنە خەلققە قايتىدۇ. خەلقتىن كەلگەن ھەرقانداق نەرسە ئاشۇنداق يەرلىك ئادەتلىرى، يەرلىك تىلى، يەرلىك پۇرىقى، ئۆزگىچىلىكى بىلەن چىنلىقنى نامايان قىلىدۇ. مېنىڭ بىر دېھقان پېرسوناژىم سۆزلەۋاتقاندا، ئۆزىچە زورۇقۇپ ئورتاق تىلدا سۆزلەيمەن دېسە، ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزى سۇنئىيلىشىپ قېلىشى، ھەتتا «ياڭاق» دېمەن دەپ «راڭاق»، «بوياق» دېمەن دەپ «بوراق» دەپ كۈلكىگە قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا مېنىڭ پېرسوناژلىرىم ئۆزىنىڭ «ھالىغا بېقىپ ھال تارتىپ، خالتىسىغا بېقىپ ئۇن تارتىپ»، «سىڭگەن ئومىچىنى ئىچىپ» يۈرىيدىغان كىشىلەر. مانا مۇشۇنداق بولغاندا بۇنداق ئىجادىيەتنىڭ ئۆز چىنلىقىنى يوقاتمىغان ھالدا خەلققە قايتىپ يەنە قارشى ئېلىنىشىدا گەپ يوق. دېمەك، مېنىڭ بىردىن ـ بىر قارىشىم پېرسوناژلارنىڭ ئۆزىگە خاس بولغان تىلى ئەسەرنىڭ چىنلىق دەرىجىسىنى، سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. ئەمما يەرلىك شېۋە ئىشلەتتىم دەپ زورۇقۇپ كەتسەك، باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىكىنى دوراپ قالساق، ئۇ ھالدا بۇ ئەكسىچە ئۈنۈم بېرىدۇ.

ئەدەبىي تىل بىلەن يەرلىك شېۋىنىڭ مۇناسىۋىتىگە كەلسەك، بىر قەدەر ئومۇمىيلىققا ئىگە بولغان يەرلىك شېۋە ئەدەبىي تىلنى بېيىتىدۇ. ئەدەبىي تىل ئۆز نۆۋىتىدە يەرلىك شېۋىگە تەسىر كۆرسىتىپ، بىر مىللەت تىلىنىڭ ئىلمىيلىشىش، قېلىپلىشىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

8. ھازىرغىچە سىز خاس ھېكايىلا يازدىڭىز، پوۋېست، رومانلارغا قاراپ تەرەققىي قىلىش پىلانىڭىز بارمۇ؟

پوۋېست، دېدىڭىزمۇ؟ قارىغاندا ئىككىمىزنىڭ ئوي ـ پىكرى خېلى بىر يەردىن چىقىپ قالامدۇ قانداق، ئەنۋەرجان ... مەن 2004 ـ يىل ئىچىدە ئاساسلىق ئەدەبىي ژۇرناللىرىمىزنى بىر قۇر «كالۋاڭ قىلىپ» بولغاندىن كېيىن، يەنە كۆڭلۈم تىنماي، 11 ـ 12 ـ ئايدا «لەڭگەرنىڭ چۈشى»، «قىزىل قويۇن» قاتارلىق ئىككى پارچە پوۋېست يېزىپ «تەڭرىتاغ»، «تارىم» قاتارلىق ژۇرناللارغا ئەۋەتكەنىدىم. ھازىرغىچە بىرەر ئۈچۈر يوق. «يازالمايسىز» دېگەن ئۈچۈرنىمۇ ئاڭلىمىدىم. پەرىزىمچە ژۇرناللىرىمىزنىڭ بەت سانى چەكلىك بولغاچقا، نۆۋەت ساقلاۋاتامدىكىن دېيمەن. «تۈزۈۋشنامە» ناملىق يەنە بىر پارچە پوۋېستىم پۈتۈش ئالدىدا تۇرۇۋاتىدۇ. سىز يەنە ئۈچ پارچە پوۋېستنىڭ كېيىنى ئاڭلاپ «90 ـ يىللاردا يازغانلىرىڭىز ئەمەستۇ؟» دەپ قالماڭ، مەن ئۇ يازمىلىرىمنى، نان يېقىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتقان ئانامنىڭ تونۇرىدىكى يالقۇنجاپ تۇرغان ئۇلۇغ ئوتتا پاك ـ پاكىز كۆيدۈرىۋېتىپ بولغان! رومان ئىجادىيىتىگە كەلسەك، ھازىرچە ئاكىلىرىمىزنىڭ قىلىپ كۆنگەن ھۈنىرىگە شىلتىڭ ئاتقۇم يوق. ئەمما ئۇنىڭغىمۇ ۋاقتى ـ سائىتى يېقىنلاپ قالغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل.

9. ھېكايىلىرىڭىزنى توپلام قىلىپ نەشر قىلدۇرۇشنى ئويلاپ باقتىڭىزمۇ؟

بۇ سوئالىڭىزغا جاۋاب بېرىۋاتقان مۇشۇ مىنۇتلاردا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلغان «دولقۇنلۇق تارىم» ناملىق ھېكايىلار توپلىمىمنىڭ باسمىدىن چىققانلىق خەۋىرىنى ئۇقۇپ تولىمۇ ھاياجانلىنىپ تۇرۇۋېتىمەن. ئېھتىمال ئاپرېلنىڭ بېشىدا سىز ۋە رايونىمىزدىكى ئوقۇرمەن دوستلىرىمىزنىڭ كىتابىمغا بەرگەن تەنقىد پىكىرلىرىنى ئاڭلاپ قالارمەن. ئەپسۇس، كىتابنىڭ نامى بېكىتىلىپ، تىزىمغا ئېلىنىپ بولغاندا، كىتابقا نام قىلىپ قويۇلغان ھېكايىنىڭ ئۆزى توپلامدىن چىقىرىۋېتىلىپتۇ. بۇنىڭ ئەكسىچە مەن سۆھبىتىمىزدە بۇ ھېكايىنىڭ ئەزمىسىنى تولا ئېزىپ كەتتىم. بۇ بەئەينى «يولىغا قاراتقان جۇۋاننىڭ ئىسمى ئالتۇنخان ئىدى. ئۆزى سۇلۇق، گېپى لېۋەن ... لېكىن ئەجەب...» دېگەندەك بىر ئىش بولدى. بۇنى دوستلىرىمىز ئۆزى چۈشىنىپ قالار.

10. كىتابخانلارنىڭ ئىجادىيىتىڭىزگە بەرگەن يۈز تۇرانە ۋە ۋاستىلىق باھاسى قانداقراق؟ سىز ئۆزىڭىزنى

ھېكايە ئىجادىيىتىدە «خېلى پىشىپ قالدىم» دەپ ئويلامسىز؟

بۇ سوئالىڭىزغا ئائىلەمدىكى مۇنداق بىر ئۇششاق ئىشنى مىسال قىلىپ جاۋاب بېرەي: «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ بۇ يىللىق 2 ـ سانى كەلگەن كۈنى ئۆزۈمنىڭ ھېكايىسىنى، يەنى «تەشنارەڭ كۆڭۈل»نى كۆرۈپ پۈتۈن ھۇجەيرىلىرىمگىچە بىرخىل ئىپتىخارلىنىش ھېسسىياتى پەيدا بولدى. بۇ «تارىم»دا ئېلان قىلىنغانلىقى ئۈچۈنلا ئەمەس، بەلكى مەن بۇ ھېكايەم ئارقىلىق پېرسوناژلارنىڭ خاراكتېرىنى يارىتىش، ئىچكى ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى ئېچىپ بېرىشتە ئىلگىرىلەش ھاسىل قىلغان، يېڭى قەدەم ئالالىغانىدىم. كەچتە ژۇرنالنى ئۆيگە ئېلىپ كەلدىم، ئەمما شۇ ئارىلىقتا مېھمانغا پەمەل بولۇپ قاپتىمەن. بىر چاغدا مېھماننى ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىرسەم، رەسىمگە تولىمۇ قىزىقىدىغان ئوغلۇم، ژۇرنالدىكى قىستۇرما رەسىملەرنى كۆرۈۋېتىپ، باش بەتتىكى مېنىڭ ئىسمىمنى تونۇۋاپتۇ. ئەپسۇس، خەنزۇ مەكتەپتە ئوقۇيدىغان بولغاچقا، نېمىلەرنى يازغانلىقىمنى ئوقۇيالماي، ئۇكىسىغا ئوقۇتقىلى تۇرۇپتۇ. مەن بۇ ئىشنىڭ ئۈستىگە كىرىپ قالغاندىن كېيىن، ئۇلار تەڭلا ماڭا يېپىشىپ ھېكايىنى ئوقۇپ بېرىشىمنى ئىلتىماس قىلىپ تۇرىۋالدى. مەن ئادەتتە چوڭلارنىڭ تۇرمۇشى يېزىلغان ھېكايىلەرنى ئۇلارغا تۇتقۇزمايدىغان ئادىتىمنى بۇزۇپ، ژۇرنالنى قولۇمغا ئېلىپ ھېكايىنى ئوقۇشقا باشلىدىم. ئوقۇغاندىمۇ، ھېكايىدىكى «ھاۋىزاخۇن»غا ھاۋىزاخۇندەك، «چولپانخان»غا چولپانخاندەك ئاۋاز بېرىپ، كىچىكلەر ئاڭلاشقا لايىق كەلمەيدىغان قىسمەن دىئالوگلارنى سىلىقلاشتۇرۇپ ئوقۇشقا باشلىدىم. باللار گاھ جىمىپ، گاھ كۈلۈپ ھېكايىنى ئاڭلاپ چىقتى. ھەتتا ھېكايىدىكى ئادەملەر كىم ئىدى؟ دەپ سورىشىپ كەتتى. كىتابخانلارنىڭ ئىنكاسىنى ئېلىپ ئېيتسام، «باھار قوغلاشقان تۇرنىلار» («قەشقەر ئەدەبىياتى» 2004 ـ يىل 1 ـ سان)دىن باشقا بارلىق ھېكايىلىرىمگە بولغان ئىنكاس ئۆزۈمنىڭ ئويلىغىنىمدىن ئارتۇقراق ياخشى. «تاز قوچقار» («تەڭرىتاغ» 2004 ـ يىل 5 ـ سان) ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن يۈز تۇرانە بىلدۈرگەن ۋە تېلېفوندا كەلگەن ئىنكاسلار ناھايىتى كۆپ بولدى. ھەتتا مېنى نەچچە يىلدىن بېرى نېمە ئىش قىلغان؟ دەپ تەنقىدلىگۈچىلەرمۇ چىقتى. ئاتۇش شەھەرلىك تەشۋىقات بۆلۈمىدىن ئابدۇشۈكۈر ئەپەندى «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىدىكىلەر ئارقىلىق تېلېفون نومۇرۇمنى تېپىپ، ئاتايىن تېلېفون ئۇرۇپ: «سىز بىزنىڭ ئارا جاڭگالدىكى ئىشلارنى يېزىپسىز، قەلىمىڭىزگە كۆز تەگمىسۇن!» دېدى. بۇ يىل 1 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى كەچتە قەشقەردە قەشقەر كوناشەھەر ناھىيىلىك رادىئو ـ تېلېۋىزىيە ئىدارىسىدىن ئابدۇرېھىم قاۋۇل ئەپەندى بىلەن دىدارلىشىپ قالدىم. شېئىرىيىتىمىزدە سالماقلىق ئاساسى بار، ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالىدىن بىر قەدەر تولۇق خەۋەردار بولغان بۇ كىشى (ياش جەھەتتە بىز بىلەن قۇرداش ئىكەن) قولۇمنى مەھكەم سىقىپ تۇرۇپ: ماڭغان يولىڭىزغا يەنىمۇ مەزمۇت دەسسەڭ. مەن «قۇمۇل ئەدەبىياتى» دىكى «دولقۇنلۇق تارىم» ماۋزۇلۇق ھېكايىڭىزنى ئۆزۈم تونۇيدىغان بارلىق ئوقۇرمەنلەرگە بىر قېتىم ئوقۇپ چىقىشنى تەۋسىيە قىلدىم» دېدى. مېنىڭ ئاغزىمغا گەپ كەلمەي قالدى. پەقەت ئىسلىدىنلا تونۇشمايدىغان ئۇ كىشىنىڭ قولىنى مەھكەم سىقتىم. «قۇمۇل ئەدەبىياتى»دىكى بەگمەت يۈسۈپ ئەپەندى مېنىڭ ھېكايىلىرىمگە يۇقىرى باھا بەرگۈچىلەرنىڭ بىرى (بۇ يىل قۇمۇلغا ئەسەر ئەۋەتەلمىگەنلىكىمگە ئەپسۇس). ئەمما مەن ھەرگىزمۇ ئۆزۈمنى «ھېكايە ئىجادىيىتىدە پىشىپ قالدىم» دېيەلمەيمەن. بۇنىڭغا تېخى «ئالتە قاپاق پىششىقى بار». ھېكايىلىرىمگە قارىتا يۈز تۇرانە ھالدا «ئاخبارات تىلى ئېغىر» دەپ پىكىر بەرگۈچىلەرنىڭ ئىككىنچىسى سىز بولدىڭىز. مەن بۇ پىكىرنى سىزدىن ئاڭلىغاندا تېخىمۇ خۇشال بولدۇم. چۈنكى، «دوست ئاغرىتىپ ئېيتىدۇ». مەن دوستنىڭ سۆزىگە ئەڭ ئېتىبار قىلىدىغانلار جۈملىسىدىن، مېنىڭ بۇ يېتەرسىزلىكىمنى تۈپتىن ئۆزگەرتىشكە قۇربىم يېتىدۇ.

11. سىز كىملەرنىڭ ئەسەرلىرىنى كۆپرەك ئوقۇيسىز؟ 2004 ـ يىلدىكى سىزنى ئەڭ خۇشال قىلغان ئىش قايسى؟ ئەڭ خاپا قىلغان ئىشچۇ؟ ئادەم دېڭىزغا ئىچكىرىلەپ كىرگەنسېرى، دېڭىزنىڭ ئۆزى ئويلىغاندىنمۇ نەچچە ھەسسە بۈيۈك ۋە چوڭلۇقىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلىدۇ. سىز مۇكەممەللىككە ئىنتىلىش مۇساپىسى جەريانىدا يەنە نېمىلەرنىڭ كەملىكىنى ھېس قىلدىڭىز؟

بۇ مەن ئۈچۈن ناھايىتى ئەھمىيەتلىك سوئال

NEW JADE LITERATURE

بولدى. چۈنكى، مەن ئادەتتە خۇشاللىق بىلەن قولۇمغا ئېلىپ ئوقۇغان كىتابتىن ھوزۇر، قانائەت ھاسىل قىلمىسام ئۆزۈمنى ئالدانغاندەك ھېس قىلىمەن، شۇ كىتابنىڭ ئاپتورىدىن ئۈمىدسىزلىنىپ قالىمەن. ھەتتا خاپا بولىمەن. شەخسەن ئۆزۈمنىڭ ئەڭ قورقىدىغان ئىشىمۇ، خام، ناچار ئەدەبىي ئەسەرلەر بىلەن ئوقۇرمەنلەرنى ئالداپ، ئۇلارنىڭ ئىشەنچىسىدىن مەھرۇم قېلىش. شۇڭا، كىتابنى ئىمكانقەدەر تاللاپ ئوقۇيمەن. ئۆزىمىزنىڭ ئەدىبلىرىمىزدىن زوردۇن سابىر (ئەپەندىم جەننەتتىمۇ بەدىئىي دېتىدىن قالمىغاي)، مەمتىمىن ھوشۇر، ئەختەم ئۆمەر، توختى ئايۇپ، نۇرمۇھەممەت توختى، ئابدۇقادىر جالالىدىن، مۇھەممەت باغراش، خالىدە ئىسرائىل قاتارلىقلارنىڭ ئەسەرلىرىنى، ياش يازغۇچىلاردىن ياسىنجان سادىق، تۇرسۇنجان مۇھەممەت، رىزۋانگۈل يۇسۇپ قاتارلىقلارنىڭ ئەسەرلىرىنى قالدۇرماي ئوقۇيمەن، ئادىلجان تۇنىيازنىڭ شېئىرلىرىغا ئاشىق. مەن ئىسرىگە قىزىقىدىغان يەنە بىر بۆلۈك ياش ئاپتورلار بار. ئۆتكەن يىلى مېنى يەنە تېبەت يازغۇچىسى ئالەينىڭ «چاڭ ـ توزان بېسىققاندا» ناملىق رومانى كۆپتىن ـ كۆپ ئويلاندۇردى. ئامېرىكا يازغۇچىسى ئالىكس. خارىنىڭ ئىككى توملۇق «يىلتىز» ناملىق رومانى ئەينى چاغدا تېلېۋىزىيە تىياتىرىنى كۆرگەندىكىدەك قاتتىق تەسىرلەندۈردى. شۇنىڭدەك ماڭا يازغۇچى ئۈچۈن رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرۈش ئۈچۈن قانداق ئىزدىنىش كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرۈپ قويدى.

2004 ـ يىل مېنى ئەڭ خۇشال قىلغان ئىش مەن سىز ئېيتقاندەك تۇيۇقسىز «پەيدا بولدۇم». ياسىنجان سادىق ئېيتقاندەك «ئۆزۈمنى تونۇدۇم».

مەن ئىجادىيەت دېگىنىزدا ئۈزۈپ كېتىۋېتىپ دېگىنىزنىڭ ئويلىغىنىمدىن نەچچە ھەسسە بۈيۈك ۋە چوڭقۇرلۇقىنى ھەقىقىي ھېس قىلدىم. بىر باشقا چىقىش ئۈچۈن ھېرىپ ـ چارچاشتىن، يىرتقۇچ يۇسۇنلارنىڭ ھۇجۇمىدىن قورقماسلىققا توغرا كېلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن يېڭىلمەس كۈچ ـ قۇدرەت بولۇش كېرەك. شۇ تاپتا، كۆرسىتىپ ئۆتكىنىڭىزدەك كەتكۈزۈپ قويغان يەرلىرىم، يېتەرسىزلىكلىرىم مانا مەن دەپ ئاشكارا بولۇۋاتىدۇ. مەن كۆز ئالدىمدىكى مۇشكۈل سەپەرنى غەلىبىلىك بېسىش ئۈچۈن، ئالدىمدا يىراقلاپ كەتكەن غەۋۋاسلارنىڭ پالاق ئۇرۇشىغا دىققەت قىلىشىم، ئۆگىنىشىم، بىر تەرەپتىن، ئۇچۇپ، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۈزۈش ماھارىتىنى تولۇق يېتىلدۇرۇشۇم لازىملىقىنى ھېس قىلدىم. ئوچۇق قىلىپ ئېيتسام، تىلىمىزنىڭ گراماتىكىلىق قائىدىلىرى، لوگىكا، ئەدەبىيات نەزەرىيىسى جەھەتتە بىلىمىمنىڭ كۆپ يېتەرسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. مەن بۇندىن كېيىنكى ئىجادىيەت داۋامىدا بۇ جەھەتلەردىكى بىلىمىمنى تولۇقلاش بىلەن بىرگە، پېرسوناژلىرىمنىڭ تاشقى دۇنياسىدىن، يۈزەكى ئوي ـ پىكىرلىرىدىن ئىچكى دۇنياسىغا، كىشىلىك تۇيغۇلىرىغا قاراپ ئىلگىرىلەيمەن.

12. بۇندىن كېيىنكى ئىجادىيەت پىلانلىرىڭىز ھەققىدە سۆزلەپ بەرسىڭىز!

بۇ ھەم ئۇزاق، ھەم مۇشكۈل بىر سەپەر. ئالدىنقىلار بىزگە بىرمۇنچە ئېسىل ئىجادىي بايلىقلارنى قالدۇرۇپمۇ ئارماندا كەتتى. ئەجدادلارنىڭ ئارمىنى ئەۋلادلارنىڭ باش تارتىپ بولماس بۇرچى. يېقىندا «تۈزۈشنامە» ناملىق پوۋېستلار توپلىمىمنى نەشرىياتقا تاپشۇرىدىغانلىقىمدىن باشقا ئارتۇق سۆزلىگۈم يوق. كەچۈرۈڭ، ئەمدى قەلب يارامنى تاتىلىماڭ، مەن ئىجاد ـ مېھنەتسىز ئۆتۈپ كەتكەن ئاشۇ يەتتە يىل ـــ 2555 كۈنۈمگە يۈز كېلەلمەيمەن. بىلىمەن، ئۆتۈپ كەتكەن كۈننىڭ ئورنىنى تولدۇرماق ئاسان ئەمەس. ئەمما مەن تىرىشىمەن.

13. كىتابخانلارغا دەيدىغان يۈرەك سۆزىڭىز بارمۇ؟

تۈگىمەس يۈرەك سۆزۈم بار. شۇڭا بۇ بۈگۈنمۇ، ئەتىمۇ، ئۆگۈنمۇ ئىندىنىمۇ تۈگەيدىغان سۆز ئەمەس. مېنىڭ سۆزلىرىمنى «قۇياشقىز»، «ئەمەت ئەلەمشاھ»، «تاشتۆمۈراخۇن»، «يۇمشاق يۇسۇۋاخۇن»، «ھەمراخان ئانا»، «قېمىزخان»، «زەيتۇنىخان»لار (بۇ ئاپتورنىڭ كونا ـ يېڭى ھېكايىلىرىدىكى پېرسوناژلارنىڭ ئىسمىلىرى) كىتابخانلىرىمغا سۆزلەپ بەرگىلى كەتتى ھەم كېتىۋاتىدۇ. مەن ئوبدانراق كۈنگە ئېرىشىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە ئويلىمىغان بەختسىزلىكلەرنى بېشىدىن كۆچۈرۈۋاتقان ئاشۇ ئاددىي كىشىلىرىم ئارقىلىق يۈرەك سۆزلىرىمنى كىتابخانلارغا توختىماي دەيمەن!

(ئاپتور: خوتەن پېداگوگىكا ئالىي تېخنىكومى تەشۋىقات بۆلۈمىدە)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

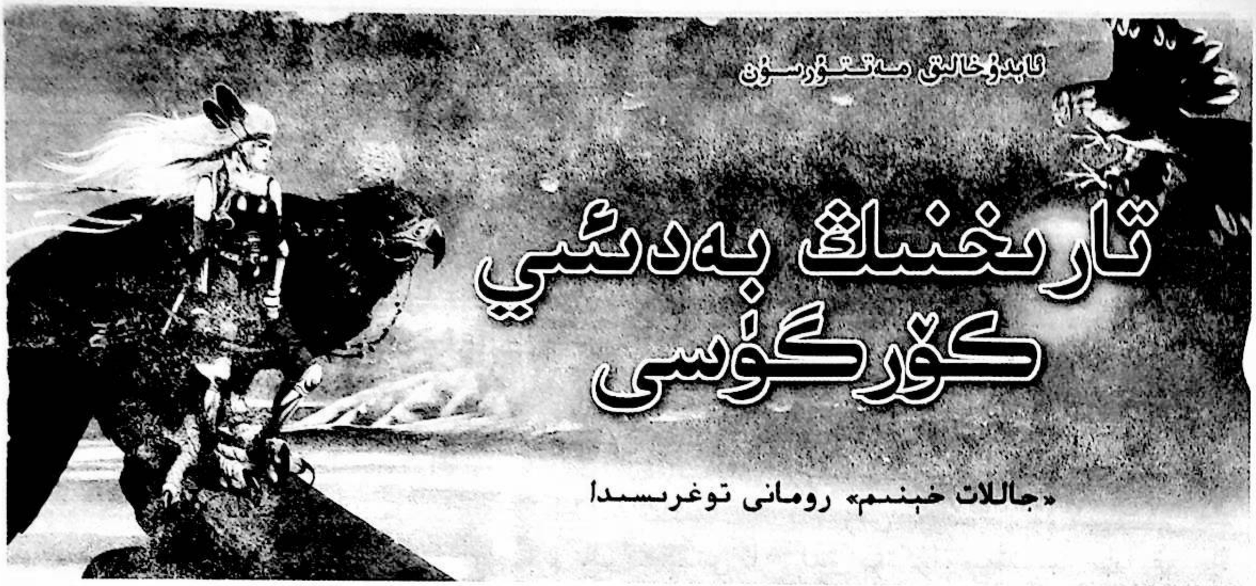

ئابدۇخالىق مەتتۇرسۇن

تارىخنىڭ بەدىئىي كۆرگۈسى

«جاللات خېنىم» رومانى توغرىسىدا

تارىخىمىزنىڭ نازۇك قەلبلەرگە رېئاكسىيە قىلدىغان قان ـ ياشلىق سەھىپىلىرىنى، ئىبرەتلىك تەكرار تىراگېدىيىلەر بىلەن تولغان ئاچچىق قۇرلىرىنى داۋاملىق ۋاراقلاشقا قەلب ياپراقلىرىم تىترەپ كېتىدىغان بولۇپ قالغان مۇشۇ كۈنلەردە، چەكسىز قىزىقىش ۋە ئاچچىق ئىزتىراپ ئىچىدە ياسىنجان سادىقنىڭ «جاللات خېنىم» ناملىق رومانىنى ئوقۇپ چىقتىم. ئىچىم شۇ قەدەر ئاچچىق بولدى. بىر دەۋرنىڭ، بىر سەلتەنەتنىڭ، بىر ئوتتۇرا ئەسىر ئىمپېرىيەسىنىڭ شانلىق سەلتەنىتى ۋە ھالاكەتلىك تەقدىرىنى. بىر ئەلنىڭ تەپەككۇرى، ئېتىقادى، بىر دەۋرنىڭ تارىخىنىلا ئەمەس، بەلكى پەلسەپىسىنىمۇ ئۆزىگە مەزمۇن قىلغان بۇ رومان مېنى ناھايىتى جەلپ قىلدى. شۇ تاپتا ئېڭىمدىكى ماكان ۋە زامان ئۇقۇمى پۈتۈنلەي يوقۇلۇپ، ۋاقىت ماشىنىسى بۇنىڭدىن تۆت ئەسىر مۇقەددەمكى تارىم ۋادىسىدىكى سەلتەنەتلىك سۇلالىلار، قانلىق جەڭگاھلار قايىنىمىدا سەيىر قىلماقتا ئىدى. تۈن نىسبىدە كىتابنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قۇرلىرىنى ئوقۇپ تۈگۈتۈپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە پىچىرلىدىم. خەير مۆھتەرەم جاللات خېنىم، خەير سەلتەنەتلىك سەئىدىيە. بېشىمنى كۆتۈرگىنىمدە 21 ـ ئەسىرنىڭ قايناق ھايات مۇھىتىدا ياشاۋېتىپتىمەن، ئالدىمدا بىر كومپيۇتېر، دەرىزىدىن سىرتقا قارىدىم، قايسىدۇر بىر دىبا (ئېلېكترونلۇق تونەك)دىن ئاڭلانغان غەربچە جاز مۇزىكىسىنىڭ قۇلاقنى يارغۇدەك ئاۋازى مەن كىتاب قۇرلىرى ئارقىلىق چوڭقۇر چۆكۈپ كەتكەن سەئىدىيە تەسەررۇپى زېمىنىدا ياڭرىغان سوپى ـ زاھىدلارنىڭ جەررە ـ ساما، زىكرى ـ ھۆكمەت ھەلقۇملىرىغا ئوخشاش قۇلاق تۈۋىمدە ياڭرىماقتا ئىدى. ھەي... ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋەتتىم. ئۆزۈمنىڭ سەئىدىيە سەركەردىسى ئەمەس، بەلكى 21 ـ ئەسىرنىڭ بىر غېرىب زىيالىيچىقى ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم. تورۇسقا بېقىپ تەپەككۇر ئارقىلىق رومانىنى قايتىدىن ھەزىم قىلىشقا باشلىدىم. «پىكىرىڭلاردا ئەسىرلەرنىڭ، دەۋرلەرنىڭ مەنزىرىسىگە نەزەر تاشلاڭلار، تارىخ مەنتىقىسىنىڭ ئاجايىپ خۇلاسىسىنى كۆرىسىلەر، قەھرىمانلار، ھۆكۈمدارلار، جاھاندارلارنىڭ ئۆمرى بولغانغا ئوخشاش دۆلەت ۋە سەلتەنەتنىڭ، خانلىقلار ۋە سۇلالىلەرنىڭمۇ ئۆمرى بولىدۇ.» (ئايبېك)

سەئىدىيە خانلىقى شىجائەت ۋە ھىممەت بابىدا يەكتا سۇلتان سەئىدخاننىڭ تىرىشچانلىقى بىلەن ئەڭ ئاخىرقى چاغاتاي خانلىقى سۈپىتىدە ئوتتۇرا ئاسىيا تارىخى سەھنىسىدە مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن، مىللەتلەرنىڭ ھەرىكەتچان سەھنىسى بولغان ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىملىق ئۇيغۇرلىشىش مۇساپىسىنى ناھايىتى تېزلەشتۈرۈپ، مۇكەممەل بىر مىللىي گەۋدىنىڭ روياپىنى مەيدانغا كەلتۈرگەنىدى. تارىخ قۇرلىرىمىزنىڭ سەئىدخان باشلاپ بەرگەن ئەنە شۇ يەركەن سەئىدىيە بەتلىرىنىڭ دەسلەپكى بابلىرى يۈكسەك سەنئەت، ئالەمشۇمۇل ماددىي مەئىشەت، ئەھلى رەئىيەتتىكى مول پاراۋانلىق، ئەدلۇ ـ ئادالەتتىكى غايەت زور

كۆللىنىش ۋە ئىلىم مەرىپەتتىكى مىسلىسىز
سەكرەش بىلەن خاراكتېرلەندى. ئەمما كېيىنكى
بابلىرى بولسا ئىلمۇ مەرىپەت، روھانىيەتچىلىك
بىلەن، ئەھلى ئالىملار سوپى ـ زاھىتلار بىلەن،
ئىلمىي مۇتائىلىيە جەھرۇ ـ ساما بىلەن، مەد-
رىسلەر خاناقالار بىلەن، نەزەربىيۋى تەپەككۇر
تەركى دۇنيا خامۇشلۇقى بىلەن، كىتاب ۋە كى-
تابخانىلار مازارى ـ ماشايىخ تاۋاپچىلىقى بىلەن
ئورۇن ئالماشتى. تارىم ۋادىسىنىڭ مەنىۋى ئې-
كولوگىيىسى قويۇق روھانىيەتچىلىك تۇمانلى-
رى بىلەن قاپلاندى. بۇ ۋاقىتلاردا سوپىزم زا-
ھىتلىرى پۈتكۈل سەئىدىيە تەسەررۇپىدىكى
زېمىنلارنى دەھشەتلىك نىزا، تەپرىق، خانۇ ۋەي-
رانچىلىق دەشتىگە تاشلىدى. تارىم ۋادىسىنىڭ
گۈللەنگەن روھىيەت بوشلۇقىغا زۇلمەت يېپىن-
چىسى يېپىلدى. كاللا مۇنارلىرى، قان دېڭىز-
لىرى، ئاسماننى قاپلىغان ئوت بورانلىرى ۋە
تەركى دۇنياچىلىق خاھىشلىرى ...كېيىنكى
سەئىدىيە تەسەررۇپىنىڭ خاراكتېرىسكىسى بو-
لۇپ قالدى. ئورخۇن دەۋرىدە ئۆتتۈكەن ۋادىسى،
قارا بالاساغۇن، قاراخانىلار ۋە ئىدىقۇت دەۋرىدە
قەشقەر، بالاساغۇن ۋە تۇرپان، سەئىدىيە دەۋرىدە
يەكەن ۋە قەشقەر تارىمنىڭ مەدەنىيەت ئوچاق-
لىرىغا ئايلىنىپ، تارىخنىڭ ئېپتىخارلىق سە-
ھىپىلىرىگە ئاجايىپ رەڭدار نەقشىلەرنى ئويغا-
نىدى. ئەمما كېيىنچە ئاشۇ مەدەنىيەت ئوچاق-
لىرىدىن بولغان قەشقەر ۋە يەكەندە بىر گورۇھ
جاھىل سوپى ـ زاھىتلار ئۈۋۈلاپ بۇ ئۇلۇغ ما-
كانلار ئاق تاغلىق ۋە قارا تاغلىقتىن ئىبارەت
ئىككى گورۇھ سوپى ـ زاھىتلارنىڭ ئۆزئارا تە-
رەپبازلىق ئۇرۇش ئىستىھكاملىرىغا ئايلاندى.
سەئىدىيەنىڭ كېيىنكى خانلىرى بولسا، مانا
مۇشۇ ئىككى گورۇھ سوپى ـ زاھىتلارنىڭ ئارى-
سىدىكى مۇرەسسە، ماداراچىسى ھەمدە ئىككى
گورۇھنىڭ ئۆز تەسىرىنى نامايىش قىلىدىغان
سىياسىي ئىمپېراتېرنىڭ سىماپ تۈۋرۈكىگە
ئايلاندى. ئاخىردا مۇشۇ ئىككى گورۇھ ئوتتۇ-
رىسىدىكى تۈگىمەس پىرقە ئۇرۇشلىرى ۋە ئو-
زەڭگە سوقۇشتۇرۇش كۈرەشلىرى قاينىمىدا گاھ
لەيلەپ، گاھ چۆكۈپ ئەڭ ئاخىرى ئاق تاغلىق
غوجىلارنىڭ باشلامچىسى، جاھالەتنىڭ ھامىي-
سى، تارىخىمىزدىكى ئىسلامىيەتنىڭ ئاسىيسى
ئۇيغۇر مەدەنىيىتىنىڭ قاتىلى، ئۇيغۇر تارىخى
ئىزلىرىنى يوقاتقۇچى ئەشەددى مىللىي مۇناپىق
ئاپاق غوجىنىڭ تاشقى دۈشمەنلەرنى باشلاپ
كېلىپ، ئىچى ـ تېشىدىن ماسلىشىپ ئۇرۇش
قىلىشى بىلەن تارىخ سەھنىسىدىن غۇلاپ
چۈشتى.

بۇ كىتاب مانا مۇشۇ مۇرەككەپ تارىخىي
ۋەزىيەتنى ئۆزىگە كۆزنەك قىلىپ تۇرۇپ، سە-
ئىدىيەنىڭ ئاخىرقى ئۆركىشى ۋە كېيىنكى ھا-
لاكىتى ئارقىلىق پۈتكۈل سەئىدىيە خانلىقىنىڭ
تارىخىي ئومۇرتقىسىنى بەدىئىي ۋاستە ئارقى-
لىق نامايان قىلغان ھەمدە مىللىتىمىزدىكى
پەلسەپىۋى تەپەككۇرنىڭ ئورنىنى سۈلۈك، مەز-
ھەپچىلىك قاپلاپ ئېغىر پەلسەپە نامراتچىلىقى-
دا، تەپەككۇر كىرزىسىدا ئۆز تەقدىرىمىزنى دوغا
تىككۈۋاتقان مۇھىتنى يورۇتۇپ بەرگەن. مەن بۇ
يەردە كىتابنىڭ مەزمۇن جەھەتتىكى مۇۋەپپە-
قىيىتى ئۈستىدە توختالمايمەن، چۈنكى بۇ بىر
تارىخىي رومان، تارىخىي رومان تارىخىي چىن-
لىق بىلەن بەدىئىي توقۇلمىنىڭ سەنئەتلىك
بىرلىكىشىنى ۋايىغا يەتكۈزسە، مەزمۇن مۇۋەپپە-
قىيىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرغان بولىدۇ. بۇ جەھەتتە
ياسىنجان سادىقنىڭ مۇۋەپپەقىيىتى ھەققەتەن
مۆلچەرلىگۈسىز. «ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ
تارىخىي نۇرغۇنلىغان شان ـ شۆھرەت بىلەن
تولغان بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە نۇرغۇن
داغلارنىمۇ يوشۇرغان بولىدۇ. ناۋادا پەخىرلىنىش
بىلەن يۇيۇشنىڭ بىرلىكى بولمايدىغان بولسا،
بۇ ھەقتە پەلسەپىۋى ئەقلى يەكۈن چىقىرىل-
مايدىغان بولسا، بۇ ئالدى بىلەن مەۋجۇت بولۇپ
تۇرۇشنىڭ مەنىۋى ئاساسىنى يوقاتقانلىق بولى-
دۇ» (ئابدۇقادىر جالالىدىن). رومان بىزگە تارى-
خىمىزنىڭ تۆت ئەسىر مۇقەددىمىكى ئەنە شۇ
شان ـ شۆھرەت ۋە داغلىرىنى ناھايىتى ياخشى
يورۇتۇپ بەرگەن.

تارىخىمىز قېزىلىۋاتقان بىر كونا خارابى-
لىققا ئوخشايدۇ، ئۇ قوپال كەتمەنلەر بىلەن ئە-
مەس، بەلكى نازۇك ئەسۋابلار ۋە پەلكۈچلەر بى-
لەن سۈرتىلىپ ئېچىلىدىغان خارابىلىقتۇر.
نۇرغۇنلىغان ئەدىب، ئالىملىرىمىز تەرىپىدىن

يازغۇچى تۇردى ئەھمەت «سارالڭ بولىۋالغان ئوغرى» ناملىق كىتابىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

تارىخىمىزنىڭ يىلنامىگە يوشۇرۇنغان تارىخىي پوستى نامايان بولىۋاتىدۇ. 90 ـ يىللاردىن بۇيان تارىخىي تېمىدىكى رومانلار ئارقا ـ ئارقىدىن ۋۇجۇتقا كېلىپ، خەلقىمىزنىڭ ئۆز تارىخىغا بولغان ئوتتەك تەشنالىقى قاندۇرۇلۇش بىلەن بىرگە، تارىخىمىزنىڭ پۈتكۈل گەۋدىسى بەدىئىي يوسۇندا كىتاب يۈزىدە ئەكس ئېتىلىشتىن ئىبارەت غايەت زور ئەمگەك ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىنىڭ، ئۇيغۇر رومانچىلىقىنىڭ بىر غەلىبىسى سۈپىتىدە ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخىدىكى مىسلى كۆرۈلمىگەن بىر «ئەدەبىيات ـ سەنئەتنىڭ قايتا گۈللىنىش دەۋر»نى ياراتتى (ناۋادا شۇنداق ئاتاشقا بولسا، گەرچە ئوتتۇرا تۈزلەڭلىك ۋە باشقا چەت ئەل خەلقلىرى كۆپ قىسىملىق تارىخىي تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرى ئارقىلىق ئۆز تارىخىنى سىن يۈزىدە يورۇتۇپ بولغان بولسىمۇ). بىر قىسىم تارىخىي دەۋرلەر ئوخشاش بولمىغان ئاپتورلار تەرىپىدىن ئوخشاش بولمىغان بەدىئىي ماھارەت، ئوخشاش بولمىغان تىل ۋە ئۇسلۇبتا يورۇتۇلۇپ، تەرەققىي تاپقان ئەللەردىكى بىرخىل مەزمۇندىن كۆپ خىل شەكىلدە زوق ئېلىشتەك ۋەزىيەت مەيدانغا كېلىۋاتىدۇ. يەكەندە سەئىدىيە دەۋرىنى مەزمۇن قىلغان كۆپ خىل بەدىئىي ئەسەرلەرنىڭ مەيدانغا كېلىشى بۇنىڭ تىپىك مىسالى. ئۇيغۇر رومانچىلىقىمۇ تارىخىي تېمىنى ئاساس قىلغان ھالدا پەللىمۇپەللە يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، بارغانسېرى يىرىك ۋە جەلىپكار ئەسەرلەر ئارقا ـ ئارقىدىن مەيدانغا كېلىۋاتىدۇ. 80 ـ يىللار ۋە 90 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا «ئويغانغان زېمىن» رومانىنىڭ نەشر قىلىنىشى ئۇيغۇر تارىخىي رومانچىلىق ساھەسىدىكى پەۋقۇلئاددە زور مۇۋەپپەقىيتى بىلەن «ئويغانغان زېمىن» قىزغىنلىقى ھادىسىسىنى مەيدانغا كەلتۈرگەندى. 90 ـ يىللارنىڭ ئاخىرى «مەمتىلى ئەپەندى» ناملىق ئەسەرنىڭ نەشر قىلىنىشى (گەرچە بۇ بەدىئىي ئەسەر بولمىسىمۇ) مەمتىلى ئەپەندى قىزغىنلىقىنى قوزغىۋەتتى. دانىشمەنلەر: «بۇرۇنقى دولقۇننى كېيىنكى دولقۇن بېسىپ چۈشىدۇ، تاغ كەينىدە تاغ بار» دەيدۇ. ياسىنجان سادىقنىڭ «جاللات خېنىم» رومانى مەيدانغا كەلتۈرگەن مۇۋەپپەقىيەتنى ئۇيغۇر تارىخىي رومانچىلىق ساھەسىدىكى يەنىمۇ سەكرىمىش خاراكتېرلىك بىر پەللە دېيىشكە تامامەن بولىدۇ.

بۇ تارىخىي رومان بولۇش سۈپىتى بىلەن، تارىخنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىغا شۇڭغۇش جەھەتتىكى چوڭقۇرلۇقى ۋە يورۇتۇپ بېرىلگەن تارىخىي كەڭلىك ھەمدە بۇ كەڭلىكنىڭ يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت بىلەن جۇلالىنىشى مېنى ھەيرەتتە قالدۇردى. بۇ يەردە ئۇيغۇر تارىخىي رومانچىلىقىنىڭ باشلامچىسى بولغان ئۇلۇغ ئالىم ئابدۇرېھىم ئۆتكۈرنىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئەسلەپ ئۆتۈشكە بولىدۇ: «تارىخ تېمىسىدا يېزىلغان ئەسەر چىن مەنىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا، ھەم ھەقىقىي تارىخ، ھەم بەدىئىي ئەسەر بولۇشى كېرەك، يەنى تارىخشۇناسلىق بىلەن رومانچىلىق سەنئىتىنىڭ جانلىق بىرىكمىسى بولالىشى، ھەممىدىن ئاۋۋال تارىخىي چىنلىقنى ئاساس ـ ئالدىنقى شەرت قىلىشى لازىم، مۇنداق ئەسەر مۇئەللىپتىن تارىخ ئىچىگە چوڭقۇرلاپ كىرىشنى ۋە تارىخ ئىچىدىن قاڭقىپ چىقىش ماھارىتىنى بىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ.» روماندا «جاللات خېنىم» نامى بىلەن مەشھۇر بولغان مۆھتىرەم خېنىمدىن ئىبارەت بۇ رېئال تارىخىي شەخسنى كەڭ دائىرىدىكى تارىخىي ماكان ئىچىگە قويغان بولۇپ، شۇ نام ئاستىدا ئەكس ئەتتۈرگەن تارىخىي رېئاللىق ئەسەر ماۋزۇسى ۋە نىشانىدىن كۆپ دەرىجىدە ھالقىپ كەتكەن. مۇنداقچە ئېيتقاندا، تارىخىي شەخس مۆھتەرەم خېنىم پائالىيەت ئېلىپ بارغان مىلادى 1666 ـ يىلىدىن تارتىپ، تاكى 1700 ـ يىلىغىچە بولغان قىسقىغىنە بىر دەۋرگە پۈتكۈل سەئىدىيە روھى ۋە پەلسەپىسى سىڭدۈرۈلگەن ھەمدە بۇ تارىخىي قىممەت بىلەن بەدىئىي قىممەتنىڭ، تارىخىي چىنلىق بىلەن بەدىئىي چىنلىقنىڭ ماس قەدەمدىكى پاراللېل ئورۇنغا قويۇلۇشى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشقان.

روماندا يەنە ئاپتور ئوبراز يارىتىش جەھەتتە زور مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەن. تارىخىي تەزكىرىلەر تارىخنىڭ يىلنامىسى ۋە پوستىغا باشلايدۇ، بەدىئىي تارىخلار بولسا تارىخنىڭ روھىي زېمىنلىرىغا باشلايدۇ، كىتابخانلارنى خى

يازغۇچى تۇرسۇن بەگ ئىبراھىم، «كۆز تەككەن گۈزەل» ناملىق پوۋېستلار توپلىمىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

يالىي چۈش كەبى تارىخ زامانلىرىنىڭ زۇلمەت ۋە سەلتەنەتلىرىدە سەيىر قىلدۇرىدۇ، تارىخىي شەخسلەر بىلەن ئۈنسىز پىچىرلاشتۇرىدۇ. يازغۇچى ئۆز تەسەۋۋۇرى ئارقىلىق ئاشۇ باقىي روھلار ئالىمىگە كىرىدۇ. ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكى ئاشۇ تارىخىي شەخسنىڭ ئوي ـ پىكرى بىلەن ئەينى تارىخىي شەخسنىڭ ئوي ـ پىكىر ۋە مەدەنىيەت دۇنياسى خۇددى ئىككى ئالىقاندەك سىممېتىرىك چۈشمەيدۇ. ئەمما شەخسكە تارىخ ئەڭ ئادىل باھا بېرىدۇ. شۇنداق ئىكەن، تارىخىي شەخسلەرنى بەدىئىي ئەدەبىيات مۇنبىرىدە قايتا نامايان قىلىش ـ ئەدەبىياتنىڭ بۇرچىدۇر. سىيت نوچىنىڭ روھىي ئەرۋاھى ئىجابىي ـ سەلبىي جەھەتتە هازىرغىچە سۆرىلىپ تۇرغانغا ئوخشاش بەزىلىرىمىز خۇجىنىياز هاجىدىن ئىپتىخارلانساق، بەزىلىرىمىز سۆكىۋاتماقتىمىز. مىللەت تارىخىدىكى قەھرىمانلارنى ئوبراز شەكلىدە خەلقىمىز ۋۇجۇدىدا تۇرغۇزۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، پەقەت ئۇلارنىڭ هايات تەھلىلى ۋە قېلىپلىشىپ كەتكەن سەرگۈزەشتە شەكلىدىكى ئىبارىلەر قايىنىمىدىن هالقىيالمايۋاتىمىز. گەرچە «جاللات خېنىم» رومانىدىمۇ بۇ تەرەپلەردىن پۈتۈنلەي هالقىپ كېتەلمىگەن بولسىمۇ، ئەمما تارىخىي شەخسلەر تارىخىي نۇقتىدىن ئۆزگىچە باھاغا ئېرىشكەن. بىزنىڭ تارىخ ماتېرىياللاردىن كۆرگەن مۇھەممەت ئىمىن باھادىرخاننىڭ سىڭلىسى خوجى ئاپاقنىڭ ئايالى جاللات خېنىم قىلىچىدىن قان تېمىپ تۇرغان بىر ياۋۇز ئايال ئىدى. ئەمما روماندا تەسۋىرلەنگەن جاللات خېنىم كىشىگە باتۇر ۋە غەيۇر ئىپارخاننىڭ سىماسىنى ئەسلىتىدۇ. شۇنداقلا قان تامغان قىلىچىنى تۇتقان قوللارنىڭ ھەممىسى ياۋۇز ئەمەسلىكىنى، بەزىدە قاننىڭ روھنىڭ قۇرۇق يۇيۇش ماشىنىسى ئىكەنلىكىنى، بىر قىسىم سۇدا ۋە هېچ قانداق نەرسە بىلەن يۇيۇپ بولغىلى بولمايدىغان نەرسىلەرنى قان ئارقىلىق يۇيۇشقا بولىدىغانلىقىنى هېس قىلدۇرىدۇ. شۇنداق، «مىڭ غوجا يىغىلىقى»دا مۆھتەرەم خېنىم قىلىچىدىن تۆكۈلگىنى سوپىلارنىڭ قېنى ئەمەس، بەلكى سەئىدىيەنىڭ ئاچچىق قەھرى ئىدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا، بۇ روماندا جاللات خېنىم ئوبرازىغا قايتىدىن نەزەر سېلىنىپ، تارىختىكى بۇ رېئال شەخس قايتىدىن باھاغا ئېرىشتى. كەڭ كىتابخانلار ۋە ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ ئالدىدا جاللات خېنىم باشقا بىر ئادەم بولۇپ، قايتا ئوتتۇرىغا چىقتى. بەلكىم ئالىم ئابدۇشۈكۈر مەمتىمىن: «تارىخ پېنى تېخى ياش، ئۇ پۈتكۈل مەدەنىيەت تارىخىي گۇمانىستىك روھتىكى ئالەمشۇمۇل تەپەككۇر مىزانى بىلەن قايتا مۇهاكىمە قىلىنىشنى كۈتۈپ تۇرماقتا» دەپ هەسرەت چېكىشىدە تارىخنىڭ بۇ تەرەپلىرىنىمۇ كۆزدە تۇتقان بولسا كېرەك. تارىخىي بايانلاردا جاللات خېنىمنىڭ بىر سىڭلىسىنى غەزەل توقۇپ، شېئىر ئوقۇغانلىقى ئۈچۈن قىزىتىلغان قايناق سۇغا تاشلاپ ياشلىق هاياتىنى نابۇت قىلغانلىقىدەك بىر تارىخىي ۋەقەنىڭ كۆلەڭگۈسىنى كۆرەلەيمىز. بۇ تەرەپلەر توغرىسىدا ئىزدىنىپ بېقىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ يەردە يەنە ئەپسۇسلۇق ئىچىدە شۇنىمۇ قەيت قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ. روماندا كۆپ قىرلىقا ئىگە قىلىنغان خانىم پادىشاھ ئوبرازى گەرچە بىزگە تۇمارىسنىڭ قەھرىمانلىقىنى، ئىپارخاننىڭ جاسارىتىنى، «يەتتە قىزلىرىم» نىڭ باھادىرلىقىنى، نۇزۇگۇمنىڭ قەيسەرلىكىنى ئەسلىتىپ، تارىخىمىزدىكى خانىم ـ قىزلىرىمىزنىڭ يۈكسەك قەيسەرلىك، باتۇرلۇق روھىنى تولۇق نامايان قىلغان بولسىمۇ، ئەمما بىر ئوبرازنى شۇنچە يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈپ بولۇپ، ئۇنى ئاسانلا ئەشەددىي رەقىپكە ئىكاهلاپ قويغان ياسىنغان سادىقا شۇ قەدەر ئاچچىغىم كەلدى. گەرچە بۇ تارىخنىڭ رېئاللىقى ھەمدە ئۆز ئىرادىمىزگە ئاساسەن ئۆزگەرتىشكە بولىدىغان توقۇلما ۋەقەلەر تىزمىسى بولمىسىمۇ، ئەمما ئەسەرنىڭ باشتىن ـ ئاخىر خانىم سەئىدىيەنىڭ ئىككى قېتىملىق چوڭ مەشھۇر سۇلتانلىرى هۇزۇرىدا تۇرۇپ، مەيلى ئوردا كېڭەشلىرى ۋەياكى قانلىق جەڭگاھلاردا بولمىسۇن، هىدايىتۇللا غوجا ئاپئاققا ئەڭ قەسەرلىك بىلەن چىش يېرىپ قارشىلىق كۆرسەتكەن ھەمدە ھەر قېتىملىق هىدايىتۇللاغا قارشى جەڭلەرگە ئىزچىل قاتنىشىپ ئۆزىنى چېنىقتۇرغان. پۈتۈن ۋۇجۇدى، قان ـ قېنى ئىرادىسىگە هىدايىتۇللا باشچىلىقىدىكى سوپى

سۈلۈكلەرگە قارشى نەپرەتنى يېتىلدۈرگەن بىر ئوبرازنىڭ ئاسانلا كېيىن ئەنە شۇ ئەشەددىي دۈشمەنىنىڭ قوينىغا كىرىپ قېلىشى مېنى ئېچىندۇردى. گەرچە بىر دوستۇم مەسخىرىلىك كىنايە قىلىپ: «ئاياللارنىڭ ئاخىرقى تەرجىمىھالى، يەنىلا ئەرگە تېگىش، خالاس» دېگەن بولسىمۇ، ياسىنجان سادىقنىڭ قەلىمىدىن ئاغرىندىم، باشقا كىتابخانلارنىڭ نازۇك قەلبىگىمۇ بۇنىڭ ئېغىر كەلگەنلىكى ئېنىق، ياسىنجان مۆھتەرەم خېنىمغىلا ئەمەس، كىتابخانلارنىڭمۇ دىلىنى سالقىن شامال بىلەن غەش قىلدى. چۈنكى كىتابنىڭ ئالدىنقى بابىدىنمۇ بۇخىل قىسمەتنىڭ ھېچقانداق پۇرىقىنى تاپقىلى بولمايدۇ. شۇنداقكەن، كىتابخانلارغا بۇخىل رېئاللىقنى تۇيۇقسىزلا قوبۇل قىلىش ھەقىقەتەنمۇ ئېغىر كېلىدۇ، ئەلۋەتتە. مۆھتەرەم خېنىممۇ بىر يېتۈك ئوبراز، باتۇر قىز بولۇپلا قالماي، يەنە ئۇ بىر ئىنسان بولۇش سۈپىتى بىلەن قانلىق جەڭگاھ قوينىدا ھېچ بولمىغاندا بىرەر باتۇر سەركەردىگىمۇ بولسا ياشلىق تۇيغۇلىرى بىلەن قىزىققان ياكى شۇل سەركەردە شېھىتلىق ئالىي مۇقامىغا يېتىپ قېلىشى سەۋەبلىك ھىجران دەشتلىرىگە تاشلىنىپ، قەلبىدىكى مۇھەببەت گۈلخانلىرىنى ئەبەدىيلىك سۈكۈتكە كۆمگەن بولغىيدى ۋەياكى سىياسىي ئېھتىياج تۈپەيلىدىن ئاپئاق غوجا بىلەن نىكاھلانغان بولسىمۇ، قەلب قەسرىنىڭ پىنھان جايلىرىغا بىر ئاچچىق ھىجراننى يوشۇرغان بولغىيدى. بۇ توغرىسىدا ياسىنجان ئاكىنىڭ تەسەۋۋۇر قەلىمىنىڭ ئەجەب پەرۋاسىز قېلىشى كىشىنى ئەپسۇسلاندۇرىدۇ. ھەمدە بۇخىل ئەھۋال كىشى ئېڭىدا شۇنچە كەڭ مەزمۇنلارنى ئۆزىگە سىغدۇرغان «جاللات خېنىم» روماندىكى باش پېرسوناژ مۆھتەرەم خېنىم ئوبرازىنىڭ ئۆز خاسلىقىنىڭ تولۇق نامايان قىلىنىشىغا تەسىر يەتكۈزگەن بىر بوشلۇق بولۇپ قالدىمۇ قانداق؟!. دېگەن سوئاللارنى پەيدا قىلىدۇ. ئۇنىدىن باشقا روماندا تەسۋىرلەنگەن گۇمانخور، قىزىق قان، ئەمما ھاكىمىيەت باشقۇرۇشقا ئېپى بار سىياسىيون ئابدۇللاخان ئوبرازى، ساددا، ئاقكۆڭۈل سەئىدىيە خان ئەۋلادى ئىسمايىلخان ئوبرازلىرىمۇ كىشىنى قايىل قىلىدۇ. رومان ئارقىلىق بۇ خانلار ۋە ئۇلارنىڭ ھاكىمىيەت، جەمئىيەت، ئېتىقاد، دۇنيا قاراشلىرى ئوتتۇرا ئەسىرنىڭ ئىسلامىيەت دەۋرىدىكى خان، پادىشاھلارنىڭ ئومۇمىي سىماسى سۈپىتىدە كۆز ئالدىمىزدا نامايان بولىدۇ. ئابدۇللاخاننىڭ ئىتتىكلىك قىلىپ، ئۆزىنىڭ قىز نەۋرىسىنى ئۆلتۈرۈپ قويۇشى ھەمدە خوتەنىنىڭ نائېپى بولمىش يەنە بىر نەۋرىسىنىمۇ ئۆلۈمگە بۇيرۇشى، ئوغلى يولۋاسخان ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنىڭ توغۇلۇشى ۋە بۇ ھەقتە ئابدۇللاخاننىڭ مۇرەككەپ ئوي ـ خىياللىرى ئىسمايىلخاننىڭ خاننى قەستلەپ ئۆلتۈرۈش سۇيىقەستى ئەمەلگە ئاشماي ئوتتۇلۇپ قالغان ھىدايىتۇللا غوجا ئاپئاقنا تۇتقان يۇمشاق ۋە رەھىمدىللىك مۇئامىلىسى قاتارلىقلار بىزگە بۇ ئوبرازلارنىڭ تەسۋىرىنى تېخىمۇ چىن جۇلاندۇرۇپ بەرگەن.

رومانىنىڭ يەنە بىر مۇۋەپپەقىيەتى شۇكى، روماندا ئاپتور بىر دەۋرنى شۇ دەۋرگە خاس بولغان تىل بىلەن يورۇتۇپ بەرگەن. كىشى بۇ روماننى ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا، روماندا تىلىمىزنىڭ ئىمكانىيىتىدىن ئەڭ يۇقىرى چەكتە پايدىلىنىپ، ناھايىتى ئەركىن ۋە ئويناق ئىشلىتىلگەن بەدىئىي تىل كىشىگە خۇددى ئوتتۇرا ئەسىردىكى چاغاتاي تۈركچىسى تىرىلىپ قالغاندەك، بىر دەۋرنىڭ تىلى قايتىدىن سەزگۈ ئەزالارغا ئورنىشىۋاتقاندەك تەسىر بېرىدۇ ھەمدە روماندا ئىشلىتىلگەن تۈرلۈك تىل لەھجىلىرى، ھۈنەر ـ سەنئەت، ھەربىي ئىشلار ئاتالغۇلىرى... قاتارلىقلار تىلىمىزنىڭ لېكسىكولوگىيە بايلىقىنىڭ نەقەدەر موللىقىغا بولغان قايىللىق ھېسسىياتىمىزنى قوزغىماي قالمايدۇ. ئاخىرىدا ياسىنجان سادىق ئاكىنىڭ بۇ تىل ماھارىتى بىلەن سەئىدىيەنىڭ بىر پۈتۈن تارىخىنى بەدىئىي يوسۇندا مەجمۇئە تۈسىدە يورۇتۇپ بېرىشكە تىلەكداشلىق بىلدۈرىمەن.

(ئاپتور: كېرىيە ناھىيىلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىدىن)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

www.uyghurkitap.com

دىسكوخانا ۋە قىرائەتخانىدىن تۇغۇلغان ئويلار...

يۈسۈپجان نىياز ئەلقۇت

ئىسلاھات ـ ئېچىۋېتىش سىياسىتىنىڭ ئەمەلىيەلىشىشىگە ئەگىشىپ، تەرەققىي قىلغان ئىقتىساد، بازار ۋە رىقابەت خەلقىمىزنىڭ كاللىسىغا نۇرغۇن چېگىش سوئاللارنى قالدۇرۇپ، ئۇلارنىڭ ئىقتىسادىي تەپەككۇرىدا زور ئۆزگىرىشلەرنى بارلىققا كەلتۈردى. ئەزەلدىن داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان ئەنئەنىۋى خاراكتېردىكى تىجارەت ئەندىزىسى كۈنسايىن كۆچىيىۋاتقان، خىللىشىۋاتقان، مۇكەممەللىشىۋاتقان تىجارەت مېخانىزمىغا ۋە سودا يېڭىلىقلىرىغا، شۇنىڭدەك، كەسكىن بازار رىقابىتىگە دۇچ كېلىپ، ئۆز رولىنىڭ بۇ دەۋردىكى تىجارەت ۋە بازار مۇھىتىغا ئەمدى ماس كەلمەيدىغانلىقىنى ئەلەم بىلەن ھېس قىلىشقا باشلىدى. ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئېرسىيەت خاراكتېرىدىكى سودا ئەنئەنىسىگە ۋارسلىق قىلغان خېلىلا ئىقتىدارلىق سودىگەرلىرىمىزمۇ بۇخىل سودا ھادىسىسى ئالدىدا گاڭگىراپ، دەماللىققا نېمە قىلارنى بىلەلمەي قېلىشتى. دۆلەتنىڭ پىلانلىق ئىگىلىكتىن سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىگە ئۆتۈشى بازار مۇھىتىغا ئاكتىپ تەسىر كۆرسىتىپ، سودا، بازار مۇھىتىنى ئەنە شۇنداق جىددىيلەشتۈرۈۋەتكەنىدى. لېكىن، بىزنىڭ سودىگەرلىرىمىز بۇنى ۋاقتىدا ھېس قىلالماي، ئېڭىرقىغان ھالدا دىققەت ـ نەزەرىنى ئۆزلىرىنىڭ تىجارەت ئۇسۇلىغا تىكتى. خاتامۇ ـ ؟! ...ياق! ئۇلارنىڭ تىجارەت ئۇسۇلى خاتا ئەمەس ئىدى. پەقەتلا ئەنئەنىۋى يەككە ئىگىلىكتىكى تىجارەت ئۇسۇلى بۇ دەۋرگە ئەمدى ماس كەلمەيتتى. بۇ نۇقتىنى تېزلا بايقىۋېلىشقان ئەقىللىق سودىگەرلىرىمىز ئاددىي ھالدىكى يەككە ئىگىلىكتىن قول ئۈزۈپ شىركەتلىشىشكە، كارخانىلىشىشقا ۋە گورۇھلىشىشقا قاراپ يۈزلەندى. پارچە سېتىشتىن توپ سېتىشقا، يۆتكەپ سېتىشتىن ئىشلەپچىقىرىپ سېتىشقا، ئادەتتىكى ئاشخانا مولازىمىتىدىن ناخشا ـ مۇزىكىلىق، كۆڭۈل ئېچىش خاراكتېرىنى ئالغان رېستوران، ئارامگاھ، بەزمىخانىلارنى ئېچىشقىچە تەرەققىي قىلدى. دەرۋەقە بۇخىل يۈزلىنىش ۋە تەرەققىيات سودىگەرلىرىمىزگە ئاز بولمىغان ئىقتىسادىي مەنپەئەتلەرنى ئېلىپ كەلدى. يەنە شۇنىڭدەك، بازار رىقابىتىنىڭ ھەقىقەتەن رەھىمسىز ۋە كەسكىن بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ ئاچچىق ھەقىقەتنىمۇ بىلدۈرۈپ قويدى، تەجرىبە ـ ساۋاقلار يەكۈنلەندى. كىشىلەرنىڭ كۆزى رىقابەت كەسكىن بولسىمۇ، ئوڭايلىقچە زىيان تارتمايدىغان يېمەك ـ ئىچمەك ساھەسى ۋە رېستوران ئېچىشقا تىكىلدى. بۇ ئۇلارنىڭ يەڭگىل تىجارەت ئۇسۇلىغىمۇ ناھايىتى ئوبدان ماس كېلەتتى. شۇنىڭ بىلەن خەلقىمىزدە بىردىنلا رېستوران ئېچىش قىزغىنلىقى قوزغىلىپ كەتتى. ئۈرۈمچىنى مەركەز قىلىپ چىققان بۇ «شامال» ئاپتونوم رايونىمىز تەۋەسىدىكى ھەرقايسى ۋىلايەت، ئوبلاست، ناھىيە، شەھەر، يېزا ـ قىشلاقلارغىچە شىددەت بىلەن كېڭەيدى. گويا خەلقىمىزگە بۇنىڭدىن باشقا تىجارەت قالمىغاندەك ئىدى. بۇ خىل «شامال» نىڭ زەربىسىدىن كەمىنە مۇئەللىپنىڭ يۇرتى بولغان XXناھىيىسىمۇ ئامان قالمىدى.

كەمىنە مۇئەللىپنىڭ يۇرتى ئاران 180 مىڭلا نوپۇسى بار كىچىكلا بىر ناھىيە. تېخى بۇ نوپۇسنىڭ %80 تى دېھقان ـ چارۋىچىلار، %20 تىنىڭ ئاز بىر قىسمى مائاشلىقلار، قالغانلىرى بولسا كىچىك دائىرىدىكى سودىگەرلەر، ئېلىپ ـ ساتارلار، ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلار ۋە بىكارچىلار ...شۇنداقلىقىغا قارىماي بۇ كىچىككىنە

ناھىيە بازىرىدىكى چوڭ ـ كىچىك رېستوران يەتمىشتىن ئاشىدۇ (بۇ رېستورانلارنىڭ ئۆزگەرتىلگەن ۋە كېڭەيتىلگەن نۇسخىلىرى بولغان ھەرخىل ئارامگاھ، بەزمىخانا، دىسكوخانا ۋە تورتخانىلار ...شۇنىڭدەك ھەرقايسى يېزىلاردىكى رېستورانلار يۇقىرىدىكى ستاتىستىكىمىزنىڭ سىرتىدا تۇرۇپتۇ). ئىقتىسادىي تەرەققىي قىلىپ بولالمىغان مۇشۇنداق كىچىككىنە ناھىيىدە نېمە دېگەن كۆپ رېستوران ـ بۇ؟! ...مۇنچىۋالا كۆپ رېستورانلارغا كىرىپ يەپ ـ ئىچىپ ئوينايدىغان ئادەملەرمۇ بارمىدۇ؟! ...بۇ «رېستورانچى» ئادەملەر كۈندىلا يەپ ـ ئىچىپ ئوينىغۇدەك شۇنچىۋالا پۇلدارمىدۇ؟! ...دېگەندەك بىر قاتار سوئاللار ئىختىيارسىز كاللىمىزغا كىرىپ قالىدۇ. مەن بۇ سوئاللارنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن بۇ رېستورانلارنى بىر قۇر ئايلىنىپ چىقتىم. ھالبۇكى، ئەڭ خېرىدارسىز دېيىلگەن رېستوراندىمۇ ھېچ بولمىغاندا ئىككى ـ ئۈچ ئۈستەل ئادەم يەپ ـ ئىچىۋېتىپتۇ. رېستورانلاردا يەپ ـ ئىچىپ يۈرگەن بۇ كىشىلەرگە قاراپ نېمە ئۈچۈن رېستورانلارنىڭ چاشقاندەك ئاۋۇپ كېتىپ بارغانلىقىنى، نېمە ئۈچۈن ساغرىمىزنىڭ بارا ـ بارا ئۇچۇق قېلىۋاتقانلىقىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم. مەزكۇر ماقالىنى يېزىپ بولاي دېگەندە ناھىيىمىزدە رېستورانغا ئالاقىدار مۇنداق ئىشلار بولۇپ ئۆتتى. مەن بۇ ئىشلارنى ماقالىنىڭ مەزمۇنىنى بېيىتىشقا ئازراقمۇ بولسا پايدىسى بولۇپ قالار دېگەن خىيالدا بۇ يەرگە قىستۇرۇپ قويدۇم.

ناھىيىمىزنىڭ كىچىكلىكىگە باقماي كۈنسايىن كۆپىيىۋاتقان بۇ رېستورانلار بىر ـ بىرىنى رىقابەتتە ئۇتۇپ چىقىپ، باشقا رېستورانلارنىڭ خېرىدارلىرىنى ئۆز رېستورانىغا تارتىپ كېلىش ئۈچۈن بەزى «ئەقىللىق» خوجايىنلار ئاپتونوم رايون تەۋەسىدە ئانچە ـ مۇنچە نامى چىقىپ قالغان ناخشىچى، مۇزىكانتلارنى يۇقىرى مائاش بىلەن رېستورانىغا چىللاپ كېلىپ، ئۆز رېستورانىنىڭ تەسىرىنى كېڭەيتىپ، ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرماقچى بولۇشتى. ئۇلار ئالدى بىلەن بىر ـ ئىككى ئۈنئالغۇ لىنتىلىرىغا گىتار چېلىپ ئازراق نام چىقىرىپ قالغان ئاكا ـ ئۇكا سەرگەردان گىتارچىلارنى بۇ ناھىيىگە ئېلىپ كەلدى. ئارقىدىن بۇنى دورىغان يەنە بىرى «ئوينا سەنەم»، «ۋىسال» ...قاتارلىق VCD پلاستىنكىسىنى چىقارغان، ھىندىستان كىنو چولپانلىرىنىڭ زەيپانە مۇھەببەت ناخشىلىرىنى ۋە ئاھاڭىنى ئۇيغۇرچىغا «ئۆز» لەشتۈرۈپ ناخشا ئېيتىشتا داڭ چىقىرىپ قالغان بىر غىتمەك ناخشىچىنى ئېيىغا 7000 (يەتتە مىڭ) يۈەنلىك يۇقىرى مائاش بىلەن تەكلىپ قىلىپ كېلىپ، باشقا رېستورانلارنىڭ «رىزىق»ىنى تارتىۋالدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىشمۇ «شامال» غا ئايلىنىپ كەتتى. بۇنىڭغا چىدىمىغان باشقا رېستوران خوجايىنلىرى ھالىغا يارىشا رېستورانىدا بىر ئاي ناخشا ئېيتىپ بېرىش بەدىلىگە ياتاق، تاماق، بېرىپ ـ كېلىش كىرا ...قاتارلىق چىقىملارنى كۆتۈرۈپ ز.X.نى 7000 (يەتتە مىڭ) يۈەن، خ.X.نى 10000 (ئون مىڭ) يۈەن. م.X.نى 15000 (ئونبەش مىڭ). م.X.نى 20000 (يىگىرمە مىڭ) يۈەنگە ئېلىپ كېلىپ بۇلار بىلەن ئىستېمال ئېڭى تۆۋەن، نادان، ساددا خېرىدارلارنىڭ چولپانلارغا چوقۇنۇش پسىخىكىسىدىن پايدىلىنىپ، يانچۇقىدىكى پۇللارنى ناھايىتى ئەپچىللىك بىلەن سۇغۇرىۋېلىشتى. بۇنىڭ ئىچىدە م.X بىلەن م.X ئۈرۈمچىدىن بۇ ناھىيىگە ئايروپىلان بىلەن كېلىپ، يەنە ئايروپىلان بىلەن كېتىدىكەن. مانا بۇ چىقىملارنى ئۇلارنى ياللىغان رېستوران خوجايىنلىرى توختامدا دېيىشكەن «ئىش» ھەققىنى تولۇق بەرگەندىن سىرت، يەنە تېخى بىرمۇنچە سوۋغا ـ سالاملار بىلەن «غىڭ» قىلماي كۆتىرىشى شەرت. چۈنكى بۇ ئىشلار توختاملىشىشتىن بۇرۇن دېيىشىپ بولغان ئىشلار. ئۇلار شۇڭا «غىڭ ـ پىڭ» قىلمايدۇ. تېخى يەنە بىر خوجايىن چوڭ گەپ قىلىپ:

—مەن ئابدۇللا ئابدۇرېھىمنى ئېلىپ كېلىپ رېستورانىمدا بىر ئاي ناخشا ئېيتقۇزىمەن! ـ دەپ پو ئېتىپتۇ. بۇغۇ زەي سالماي پو ئاتقانلىق. ئابدۇللا ئابدۇرېھىمدەك سەنئەتنى پۇل تېپىشنىڭ ۋاستىسى دەپ قارىمايدىغان ۋىجدانلىق بىر سەنئەتكار ھېلىقى خوجايىننىڭ ئىككى توك ـ توك پۇلىغا كول بولۇپ ئۇنىڭ رېستورانىغا كېلىپ ناخشا ئېيتمايدۇ. ئەگەر ئۇ پۇل ئۈچۈن رېستورانلاردا ناخشا ئېيتقان بولسا، بۈگۈنكى كۈندىكى ھەممە كىشى ياقتۇرىدىغان ئابدۇللا ئابدۇرېھىم بولالمىغان بولاتتى. يانفون سودىسى قىلىدىغان بىر ئاغىنەمنىڭ ئېيتىشىچە م.X ئۇنىڭ دۇكىنىغا كىرگەندە ئىككەيلەن بىلەن «ئاھۋال» لىشىپ قاپتۇ. م.X:

—XX لاۋبەن ئاغىنە بالىلىرىنى ئارىغا سېلىپ تۇرىۋالمىغان بولسا 20000 (يىگىرمە مىڭ) كوينى دەپ جاپا تارتىپ بۇ يەرگە كەلمەيتتۇق. ئاغىنە بالىلارنىڭ «يۈز» دە ـ بۇ! ـ دەپتۇ، ماختىنىپ. دەرھەقىقەت، ناخـ

شا ـ ئۇسسۇل ۋە كىنو ئاكتىيورلىقى قاتارلىق كۆپ قىرلىق سەنئەت تالانتىنى ئۆزىگە مۇجەسسەم قىلغان م. Xدەك ئىقتىدارلىق بىر سەنئەتكار ئاتايىن جاپا تارتىپ ئۈرۈمچىدىن بۇ يەرگە كەلمىسىمۇ، گېزى كەلسە ئۈرۈمچىدە تۇرۇپمۇ بىر ئايدا 10 — 20 مىڭ يۈەن تاپالىشى مۇمكىن. بىراق، بىر ئايدا 20000 (يىگىرمە مىڭ) يۈەنگە ئىشلەش ئۇ كىشىنى تازا رازى قىلالمىسىمۇ يىلبۇيى كەتمەن بىلەنلا ھەپىلىشىدىغان ئاشۇ جاپاكەش دېھقانلىرىمىز ئۈچۈن ئېيتقاندا، بىر ئاي ئەمەس، بىر يىل، ھەتتا ئون يىلدىمۇ نېسىپ بولمايدىغان پۇل بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. م. Xغا بىر ئاي ناخشا ئېيتىپ بېرىشى ئۈچۈن يىگىرمە مىڭ يۈەن بەرگەن ئاشۇ رېستوران بىر ئايدا شۇنچىلىك پۇل تاپالامدۇ؟! ...ئەلۋەتتە تاپىدۇ. رېستوران خوجايىنلىرى ئۇلارنى تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كېلىشتىن بۇرۇن ئىنتايىن ئىنچىكە ھېساب ـ كىتاب قىلىپ بېقىپ، ئالىدىغان پايدىسىنىڭ تارتىدىغان چىقىمىدىن كۆپ بولىشىغا «كۆز»ى يەتكەندىن كېيىنلا ئاندىن ئۇلارنى تەكلىپ قىلىپ ئېلىپ كېلىدۇ. بولمىسا نېمە قىلىدۇ ئۇلارنى تەكلىپ قىلىپ؟!...

خوش، ئەسلى گېپىمىزگە كەلسەك: بۇ يازمىلارنى كۆرگەن بەزى دوستلىرىمىز كۆڭلىدە: تازىمۇ بىر ئۆتۈپ كەتكەن ئىچى تار، باشقىلارنى كۆرەلمەيدىغان، ھەسەتخور ئاداشمۇ نېمە ـ بۇ؟! ...خەق رېستوران ئاچسا ئۆزىنىڭ پۇلىغا ئېچىپتۇ، ناخشىچى ئېلىپ كەلسە ئۆزىنىڭ پۇلىغا ئېلىپ كەپتۇ ...شۇنداق تۇرۇپ بۇ ئىشلارغا ئارىلىشىپ نېمە چاتىقىدۇر ـ بۇ ئاداشنىڭ؟! ...دەپمۇ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن. توغرا! خەق رېستوران ئاچسا ئۆزىنىڭ پۇلىغا ئاچىدۇ. ناخشىچى ئېلىپ كەلسە ئۆزىنىڭ پۇلىغا ئېلىپ كېلىدۇ. لېكىن گەپ شۇ يەردىكى، خەلق ئىقتىسادىي يېزا ئىگىلىكىنى ئاساس قىلىدىغان بۇ كىچىككىنە ناھىيىنىڭ زور كۆپ ساندىكى ئادەملىرى كىرىچى چىڭ تارتىلغان بۇنداق ئىقتىسادىي بېسىمغا ھەرگىز بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ. بۇنىڭ ئاكتىپ تەسىرىدىن پاسسىپ تەسىرى چوڭ بولىدۇ. مەن بۇ يەردە رېستورانلارنىڭ مىللىي تائام مەدەنىيىتىمىزگە قوشقان تۆھپىسىنى ھەرگىز ئىنكار قىلماقچى ئەمەسمەن. كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىم، ھالىمىزغا بېقىپ ئىش قىلايلى دېمەكچى، خالاس! ئىقتىسادىي ئەھۋالىمىز چاغلىق تۇرۇپ رېستوران خوجايىنلىرىغا يانفون، چاقىرغۇ، خىزمەت كىنىشكىسى ...قاتارلىق نەرسىلىرىمىزنى گۆرۈگە قويۇپ «ياشمىساق» نېمە بوپتۇ؟! ...يەنە كېلىپ رېستورانلاردا «ياشايدىغان»لارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئەمدىلەتىن خىزمەتكە چىققان، مۇئاشى بىر قەدەر تۆۋەنرەك يېڭى ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر ...ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ كېلىپمۇ ئۆزلىرى خىزمەت تاپماستىن، ھۆكۈمەتنىڭ بىر تۇتاش تەقسىم قىلىشىنى، ياكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ «يول» مېڭىپ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويىشىنى كۈتۈپ تۇرىۋاتقان بىر قىسىم نان قېپى ستۇدېنتلار ...يېڭىياچە تىجارەت قىلىپ، ئازغىنە پايدىنى كۆرۈپ دىندەكەپ قالغان بىر قىسىم يەككە تىجارەتچىلەر. ئەلۋەتتە، بۇ قاتاردا ھۆكۈمەت پۇلىغا يەپ ـ ئىچىپ ئوينايدىغان، خەلقنى شىلىپ يەيدىغان بىر قىسىم چىرىك ئەبلەخلەرمۇ يوق ئەمەس!

بۇ كىشىلەرنى تىلغا ئېلىشتىكى مەقسەت: ئىقتىساد ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ بولۇپ قېلىۋاتقان، ئىنسانلارنىڭ ئىجتىمائىي يۈكى بارغانچە ئارتىۋاتقان مۇشۇنداق بىر يېڭى ئىرا، يېڭى ئەسىردە ياشاۋېتىپمۇ، تېخىچە ھاماقەتلىك بىلەن رېستوران ۋە مەيخانىلاردىكى قىرلىق ئىستاكانلارنىڭ ئىچىدە سۇزۇككىنە يالتىراپ تۇرغان بىخۇدلاشتۇرغۇچى شارابلارنىڭ مەست قىلغۇچى سېھرىگە مەپتۇن بولۇپ ياشاۋاتقان ھاراق بەدنلىرىنىڭ ...شۇنىڭدەك، ئەتلىمە گۆش ھالىتىمىزدىن باشلاپ تا ھازىرغىچە يېمىگەننى يېدۈرۈپ، كىيمىگەننى كىيگۈزۈپ مىڭبىر مۇشەققەت بىلەن چوڭ قىلىپ، باشلانغۇچ مەكتەپتىن تاكى ئالىي بىلىم يۇرتلىرىغىچە ئەۋەتىپ ئوقۇتۇپ، شۇنىڭدىمۇ «ئارام» ئالالماي، خىزمەت ئىشلىرىمىزغىچە شاپاشلاۋاتقان بالا باقىقان بىچارە ـ جاپاكەش ئاتا ـ ئانىلىرىمىزغا لايىقىدا جاۋاب قايتۇرۇش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە، بالىلىرىم ـ بالىلىرىم دەپلا مەزگىلسىز قېرىپ كېتىۋاتقان ئاتا ـ ئانىلارنى تۆت تام ئىچىگە جىندەك يالغۇز تاشلاپ قويۇپ، دېسكوخانا ئىچىدە جاراڭشىپ تۇرغان غەربنىڭ جاز مۇزىكىلىرىغا پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇغان ھالدا چەكسىز ئىشتىياق بىلەن ئەسەبىيلەرچە پىقىراۋاتقان، تولغىنىۋاتقان سەكرىشىۋاتقان ...نادان ستۇدېنتلىرىمىزنىڭ، ياش دوستلىرىمىزنىڭ ...شۇنىڭدەك، خەلقنىڭ چاكىرى دەپ ئاتالغان، ئەمەلىيەتتە خەلقنى شىلىپ يەيدىغان بىر قىسىم ھوقۇقدارلارنىڭ كۆڭلىگە ئاز بولسىمۇ «ئىنساپ» تىلەشتىنلا ئىبارەت، خالاس!

رېستورانىنىڭلا گېپىنى قىلىپ ئەسلى تېمىدىن

ژۇرنىلىمىزغا ئېھتىياجلىقلار ھەرقايسى شىنخۇا كىتابخانىلىرىغا قەدەم تەشرىپ قىلىڭ.

سەل چەتنەپ كەتتىممۇ ـ قانداق؟! ...بىراق، ھېچۋەقەسى يوق. كۇنسايىن كۈچىيىۋاتقان ئىقتىسادىي رىقابەتنىڭ تۇرمۇشىمىزغا توختىماي كۈچ كۆرسىتىشىنىڭ تەسىرىدە بۇخىل رېستورانلار ئۆز نۆۋىتىدە ھەرخىل ئارامگاھ، دىسكوخانا، بەزمىخانىلارغىچە تەرەققىي قىلىپ، خۇددى كەلكۈندىن كېيىنكى يامغۇر پاقىلىرىغا ئوخشاش، ساناپمۇ ساننى ئالغىلى بولماس بولۇپ كەتتى. ئەسلىدە سودا قانۇنىيىتىگە ئاساسلانغاندا، ھەرقانداق تىجارەت شەكلى ۋە تاۋار ئىستېمال ئېھتىياجىدىن ئېشىپ كەتكەندە فۇنكسىيىلىك مەۋجۇتلىقىنى يوقۇتۇپ، بازاردا ئوبروت قىلىنىشتىن قالاتتى. ھالبۇكى، بۇنداق شەكلى ئۆزگەرگەن رېستورانلارنىڭ ئازايماي ئەكسىچە ئاينىپ كېتىشى ھەقىقەتەن خەلقىمىزنىڭ ئىستېمال ئېھتىياجىنى قاندۇرالمايۋاتقانلىقىدىن بولۇۋاتامدۇ ـ قانداق؟! دېگەندەك شۇبھىلىك سوئاللارنى دىققىتىمىزگە قالدۇرىدۇ. مەن ئىلگىرى تىجارەت مۇناسىۋىتى بىلەن ئىچكىرى ئۆلكىلەرنىڭ خېلى كۆپ ناھىيە ـ شەھەرلىرىنى كۆرۈش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنىدىم. ئۇ يەرلەردە مەسجىد، چىركاۋ، بۇتخانىلارنىڭ تانسىخانا، دىسكوخانا ۋە مەيخانىلار بىلەن قوشنا بولغانلىقىنى كۆرگەنىدىم. بىراق، بىرمۇ قىرائەتخانا ۋە كىتابخانىلارنىڭ تانسىخانا، دىسكوخانا، مەيخانىلار بىلەن قوشنا بولغانلىقىنى زادىلا كۆرمىدىم. (مەن كۆرمىگەن شەھەرلەردە بولسا قانداقكىن؟) ھالبۇكى، بىزنىڭ بۇ يەردە بولسا ئىش باشقىچە! ...يەنى ناھىيىمىزنىڭ ئاساسلىق ھەم ئاۋات كوچىسى بولغان ئىتتىپاق يولىغا جايلاشقان مەدەنىيەت يۇرتى خىزمەت بىناسىنىڭ بىرىنچى قەۋىتى تۈرلۈك ماللار سېتىلىدىغان سودا دۇكانلىرى، ئىككىنچى قەۋىتى ئۇيغۇرچە ـ خەنزۇچە قىرائەتخانا ۋە كەسپىي ئىشخانىلار، ئۈچىنچى قەۋىتى بولسا دىسكوخانا.

ئىككىنچى قەۋەتتىكى قىرائەتخانا تاشلىۋېتىلگەن يېتىم بالىغا شۇنداق ئوخشايدۇكى، ئۇنىڭدا كىتاب كۆرىدىغان ئادەم يوق دېگۈدەكلا. قىرائەتخانا خىزمەتچىلىرى قىرائەتخانىنى تاشلىۋېتىپ بىر يەرلەرگە چىقىپ كەتسىمۇ، قىرائەتخانىغا بىرەر ئادەم كىرىپمۇ قويمايدۇ. لېكىن ئۇلار مەسئۇلىيەت نۇقتىسىدىن بىر يەرگە چىقىپ كەتمەيدۇ، (ھالبۇكى، خەنزۇچە قىرائەتخانا بولسا ئۇيغۇرچە قىرائەتخانىنىڭ دەل ئەكسىچە بولۇپ، شۇنداق ۋاراڭ ـ چۇرۇڭ مۇھىتتىمۇ گېزىت ـ ژۇرنال كۆرىدىغان كىشىلەر ھېچبولمىغاندا تۆت ـ بەشتىن كەم بولمايدۇ. ئۇلار كىتاب كۆرگەچ دىسكوخانىدىن چىقىۋاتقان ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ غەلۋە ـ غەۋغا، جەڭگى ـ جېدەللىرىنى مەسخىرە قىلغاچ تاماشا قىلىدۇ). ئۇلار قىرائەتخانىغا كىتاب كۆرىدىغان ئادەم كىرمىسىمۇ كىتابلارنى ئۆزلىرى چۇۋۇپ، ئۆزلىرى ئوقۇپ زېرىكىشىنى باسىدۇ. بەزىدە قىرائەتخانىغا ئاندا ـ ساندا كىتاب كۆرىدىغانلارمۇ كىرىپ قالىدۇ. ئەمما، ئۇلار خاتىرجەم كىتاب كۆرەلمەيدۇ. نېمىشقا دېگەندە ئۈچىنچى قەۋەتتىكى گۇمبا ـ گۇمباڭ مۇزىكىلارغا سەكرىشكەن ئۆچكىلەرنىڭ تاراق ـ تۇرۇق، پالاق ـ پۇلۇقلىرىدا قانداقمۇ خاتىرجەم كىتاب كۆرەلىسۇن؟!

ماي ئېيىنىڭ بىر دۈشەنبە كۈنى كۈن دېگەر ۋاقتىغا قايرىلغان چاغ، دوكانغا كىرىدىغان خېرىدارلار بىر ئاز شالاڭلىغان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، دوكاننى ئايالىمغا تاشلاپ قويۇپ مەدەنىيەت يۇرتى بىناسىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىگە جايلاشقان ئۇيغۇرچە قىرائەتخانىغا كىردىم. قىرائەتخانىدا ئاتمىش ياشلاردىن ھالقىغان، ساقاللىرى ئاقىرىشقا باشلىغان، گىرادۇسلۇق كۆزەينىكىنى بۇرنىغا تىرەپ قويۇپ پۈتۈن دىققىتى بىلەن گېزىت كۆرۈۋاتقان ياداڭغۇ بىر بوۋاي بىلەن، ئالدىدىكى ئۈستەل يۈزىگە كىرىشتۇرۇلگەن بىلەكلىرىنىڭ ئۈستىگە بېشىنى قويغىنىچە مۈگدەۋاتقان بىلەن ئۇخلاۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان قىرائەتخانا خىزمەتچىسىدىن باشقا ئادەم يوق ئىدى. — ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ـ دېدىم ئاستاغىنە ئىشىكتىن كىرىۋېتىپ، بىراق ھېچكىم جاۋاب سالام قايتۇرمىدى. مەنمۇ ئېرەن قىلمايلا ئۈستەلدە يېيىقلىق تۇرغان گېزىت ـ ژۇرناللارغا نەزەرىمنى ئاغدۇردۇم. بوۋاي ئالدىغا «پايدىلىنىش خەۋەرلىرى» گېزىتىنى يىغىۋالغانىدى. مەن «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»نىڭ يېڭى سانىنى قولۇمغا ئېلىپ مۇندەرىجىسىنى ۋاراقلاۋاتسام، ھېلىقى مويسىپىت بوۋاي قويۇن يانچۇقىدىن بېغى ئۈزۈلۈپ كەتكەن كونىراق ئېلېكترونلۇق سائەتنى چىقىرىپ ۋاقىتقا قاراپ بېقىپ، ئورنىدىن تۇردى، ئاندىن قۇلاقلىرىنىڭ ئىچىدىن باختىدەك نەرسىنى چىقىرىپ قۇرۇق سەرەڭگىنىڭ قېپىغا سالدى. مەن بوۋاينىڭ بۇ ئىشلىرىغا ھەيران بولۇپ قاراپ تۇرسام، ماڭا قاراپ:

— سىلى بىردەم تۇرىدىغان ئىش بولسا مەن چىققاچ تۇراي. ھېلى ياناشلىرىدا XX نى ئويغىتىپ قويۇپ چىقىپ كېتەرلا ...— دېدى مۇلايىملىق بىلەن.

NEW JADE LITERATURE

مەن ھەيرانلىقىمنى يوشۇرالماي:

ــقۇلاقلىرىنىڭ ئىچىگە نېمىشقا پاختا سىلىۋاللا؟ ....ــدەپ سورىدىم.

ــنېمە دېدىلە؟! ....ــ كۆزۈمگە سوئال نەزەرى بىلەن تىكىلدى بوۋاي. مەن سوئالىمنى ئۈنلۈكرەك تەكرارلىدىم.

ــھە! ....ــ دېدى بوۋاي مەقسىدىمنى چۈشىنىپ ــ ئەسلىدىمىغۇ قۇلىقىم سەل ئېغىرراق. شۇنداقتىمۇ ماۋۇ ئۈستىدىكى تاراق ـ تۇرۇقلار دىققىتىمنى چېچىپ گېزىت كۆرۈشۈمگە دەخلى قىلىدىكەن، ـ دېدى بوۋاي ئۈچىنچى قەۋەتتىكى دېسكوخانىنى ئىما قىلىپ ـشۇڭا سېلىۋالغان بۇ پاختىلارنى...

سكۇنتلۇق جىمجىتلىقتىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلدى بوۋاي، ـ ئۆي سەھراندا بولغاچقا، بۇ يەرگە كۈندە كەلگىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بازار كۈنىدىن بۆلەك كۈنى قاتناش يوق. دۈشەنبە كۈنى كەلسەك مانا مۇشۇنداق نەسچىلىك. قۇلىقىمغا پاختا سېلىۋالسام ئانچە دەخلىسى بولمايدىكەن...

ــھەرقايسى يېزىلاردىمۇ مەدەنىيەت پونكىتى بارتىغۇ؟...

ــبىزنىڭ ئۆي يېزا بازىرىغا يېقىن بولسا نېمە كاشكى! ...كەنتىمىزدىكى مەدەنىيەت ئۆيىمۇ كۆپىنچە ھاللاردا ئېچىلمايدۇ. ئېچىلغان تەقدىردىمۇ يېڭى گېزىت ـ ژۇرناللار يوق دېيەرلىك. ھەممىسىنى كۆرۈپ بولغان ـ دېدى بوۋاي مەيۈسلۈك بىلەن.

بوۋاي چىقىپ كەتتى. قەلبىمگە ئاجايىپ تەسىرات ۋە چېكىش سوئاللارنى قالدۇرۇپ چىقىپ كەتتى. مەنمۇ ئېغىر خىياللار قاينىمىغا غەرق بولۇپ بىر دەم تۇرۇپ قالدىم. كېيىن ئايالىمنىڭ دوكاندا يالغۇز قالغانلىقى ئېسىمگە كېلىپ دەررۇ XX نى ئويغاتتىم. XX كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ بىلىكىدىكى سائىتىگە قاراپ بېقىپ:

ــ مەنمۇ ئىشتىن چۈشەي ـ دېگىنىچە ئىزىلەڭگۈ كەيپىيات بىلەن قىرائەتخانا ئىشىكىنى تاقاشقا تۇتۇندى.

ــئىشتىن چۈشىدىغانغا سەل بالدۇرمۇ قانداق؟! ـ دېدىم سائىتىمگە قاراپ بېقىپ، چۈنكى بۇ چاغدا سائەت ستىرېلكىسى شىنجاڭ ۋاقتى 45 : 4 دېگەن چېكىتنى كۆرسىتىپ تۇراتتى.

ــئىشتىن چۈشىدىغانغىغۇ يەنە يېرىم سائەتتىن ئارتۇقراق ۋاقىت بار ئىكەن. بىراق قىرائەتخانىنى ئاچقان بىلەنمۇ كىتاب كۆرىدىغان ئادەمنىڭ تايىنى بولمىسا... ـدېدى بىر خىللا پەرۋاسىزلىق بىلەن.

ھېلىقى قېرى ئادەم ھەردۈشەنبە كۈنى كېلەمدۇ؟ ـسورىدىم پەلەمپەيدىن چۈشۈۋېتىپ.

ــئاساسەن دېگۈدەك ھەردۈشەنبە كۈنى كېلىدۇ. ئەتىگەندە كېلىپ بىرلا ئولتۇرسا كەچ بولغاندا بىراقلا قوپىدۇ. قورسىقىمۇ ئاچمامدىكىن دىمەمەن ئۇ ئادەمنىڭ...

سۆھبىتىمىز تۈگىدى. كۆز ئالدىمدا ئوخشاش مەنزىرە ...ئىنچىۋاتقان، قۇسىۋاتقان، كالللىسى قىزىغانچە بىر ـ بىرى بىلەن مۇشتلىشىپ قان تۆكۈشىۋاتقان، نادانلىق بىلەن ياشاۋاتقان ساددا ئۇيغۇر ياشلىرى... ئۈستۈنكى قەۋەتتىكى ۋاراڭ ـ چۇرۇڭدىن قېچىپ قۇلىقىغا پاختا سېلىۋېلىپ گېزىت كۆرۈشكە مەجبۇر بولغان مويسىپىت بوۋاي ...ئادەمسىز قىرائەتخانىنى بېقىپ مۈگدەپ قېلىۋاتقان قىرائەتخانا خىزمەتچىسى... بىرمۇ ئادەم قولىغا ئېلىپ باقماي كونىراپ قېلىۋاتقان گېزىت ـ ژۇرناللار ...پۈتۈن ئۇزايىنى غېرىبچىلىق بېسىپ مۇڭ تۆكۈلۈپ تۇرغان ئادەمسىز قىرائەتخانا... ھەي!!! ...بۇ غېرىبچىلىقنى...

ئوقۇرمەنلىرىمىز يۇقىرىدىكى قۇرلارنى كۆرۈپ ماۋزۇدىكى دېسكوخانا ۋە قىرائەتخانىنىڭ قانداق مۇناسىۋىتى بارلىقىنى ئاز ـ تولا ھېس قىلغان بولۇشى مۇمكىن. دېسكوخانا بىلەن قىرائەتخانا ئوبرازلىق قىلىپ ئېيتقاندا، «مىللىتىمىز كىشلىرىنىڭ، ياش قىز ـ ئوغۇللىرىمىزنىڭ روھى دۇنياسى ۋە مەنىۋى ساپاسىغا قويۇلغان «؟» بەلگىسى دېيىشكە بولىدۇ. بۇ سوئال بەلگىسى ئۆز نۆۋىتىدە جەمئىيەت، پۇرسەت، تەرەققىيات، ئىستىقبال ۋە ۋاقىتنىڭ كېسىشكەن نۇقتىسىدا تۇرۇپ، مىللەتنىڭ ئومۇمىي ساپاسىنى ئۆلچەيدىغان مەنىۋى تارازا سۈپىتىدە ۋىجدانىمىزغا ھەم ئەقلىمىزگە مۇراجەت قىلىدۇ. ئومۇمەن، مىللەتنىڭ مەۋجۇتلىقى، تەرەققىي قىلىپ قۇدرەت تېپىشى، شۇنىڭدەك زاۋاللىققا يۈزلىنىپ ھالاكەتلىك تەقدىرگە دۇچ كېلىشىمۇ ئۆزى ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزەلىشىدىن، ماتېرىيالدا ئەھمىيەت بەرمەسلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ. مىللەتنىڭ تەرەققىي قىلىپ قۇدرەت تېپىشى ئالدى بىلەن يۇقىرى مەنىۋى ساپا ۋە ئىلغار پەن ـ تېخنىكىنى تەقەززا قىلىدۇ. بۇلار بولسا ماتېرىيالنى تەقەززا قىلىدۇ. ماتېرىيال ئىزچىل ئۆگىنىش ۋە

ئۆگىتىشنىڭ ھەم بىلىم تارقىتىشنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك ۋاستىسى بولغان كىتاب ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش بىلىم قوراللىرىنى تەقەززا قىلىدۇ. دېمەك، بۇ پىكىرىمىزدىن: كىتاب ۋە ئۆگىنىش + مائارىپ ۋە ساپا + ئىلغار پەن تېخنىكا = تەرەققىيات ۋە مەۋجۇدلۇق! دېگەن فورمۇلا يەكۈنلىنىپ چىقىدۇ.

بۇ يەردە ئۆزىنىڭ چەكسىز مىللىي ئۇيۇشۇش كۈچى، غايەت زور ئىقتىسادىي بايلىقى، يۇقىرى پەن ـ تېخنىكىسى، شۇنداقلا ئۆكتەم زوراۋانلىقى بىلەن دۇنيا خەلقىنى ھەيران قالدۇرۇپ، كىشىلەرنىڭ دىققەت مەركىزىدە تۇرىۋاتقان يەھۇدى مىللىتىنى مىسالغا ئالساق ئارتۇق كەتمەس. نوپۇسى ئۇيغۇرلارنىڭ نوپۇسى بىلەن ئاران تەڭشىلىدىغان بۇ سەركەردان مىللەتتىن: لىكاتو (1809 ـــ 1870) غا ئوخشاش ئىقتىسادشۇناس، كارل.ماركس (1818 ـــ 1883) قا ئوخشاش دۇنيا كوممۇنىزم تەلىماتىنىڭ ئاساسچىسى، ئالبېرت.ئېينىشتېين (1879 ـــ 1955) غا ئوخشاش ئاتوم فىزىكا ئىلمىنىڭ پېشىۋاسى، سارنىوف (1891 ـــ 1971) قا ئوخشاش ئامېرىكا سىمسىز رادىئو سانائىتىنىڭ ئاساسچىسى، جېم.روكفىللېر (1850 ـــ 1920) غا ئوخشاش ئامېرىكا قاسراق نېفىت سانائىتىنىڭ ماگناتى ...ساناپ كەلسەك، ھېسابلاش ماشىنىسى ئاتىسى دەپ نام ئالغان فون.نوئىمان (1903 ـــ 1957)، روھىي ئانالىز ئىلمىنىڭ بەرپاچىسى فىرئۇد (1856 ـــ 1903) مەشھۇر رومانتىزمچى شائىر ھېنرىخ.ھېينى (1797 ـــ 1856)، ھازىرقى زامان مۇدېرنىزملىق رەسساملىق سەنئىتىنىڭ ئاساسچىسى، تالانتلىق رەسسام فىكاسسو (1881 ـــ 1973)، ھازىرقى زامان مۇدېرنىزملىق ئەدەبىيات ئېقىمىنىڭ باشلامچىسى فرانز.كافكا (1883 ـــ 1924)، تالانتلىق دېپلومات كىسىنگېر (1923 ـــ ؟) ...قاتارلىقلار كۆزىمىزگە چېلىقىدۇ. يەھۇدىلاردىن چىققان بۇنداق داڭلىق شەخسلەر ۋە يارامل‍ىق ئادەملەر سانىساق يەنە چىقىدۇ. ۋاقىت ئىسراپچىلىقىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن مەن پەقەت يۇقىرىدا ئىسمى تىلغا ئېلىنغانلىرى بىلەنلا چەكلىنىمەن. ھالبۇكى، مۇشۇنچىلىك ئاز سانمۇ بىزگە ئوخشاش تارىختا ئۆچمەس مەدەنىيەتلەرنى ياراتقان ۋە ئۇنى يىراق ئەللەرگە تاراتقان، ئەللەر ئېغىزىدا رىۋايەت خاراكتېرلىك داستان بولغان قەدىمىي مەدەنىيەتلىك بىر مىللەتكە نىسبەتلەشتۈرگەندە ھەقىقەتەنمۇ يۈزىمىزنى قىزارتالىغۇدەك بىر سان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. (مەن بۇ يەردە نوقۇل ھالدا يەھۇدىلارنىڭ ھەممە نېمىسىنى ئۆگىنىشىمىز كېرەك دېمەكچى ئەمەس، پەقەت تەرەققىي قىلغان ھەرقانداق مىللەتلەرنىڭ قوبۇل قىلىشقا بولىدىغان ئىلغار تەرەپلىرىنىلا ئۆگىنىشىمىز كېرەك دېمەكچى، خالاس).

«تۇرپان» ژۇرنىلىنىڭ 2003 ـ يىللىق 3 ـ سانىدا يەھۇدى مىللىتى خۇسۇسىدا مۇنداق قۇرلارنى ئوقۇدۇم. ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشى مەزگىلىدە ئەسەبىي ياۋۇز جاللات گېتلېر يەھۇدى مىللىتىنى تارىختىن خاراكتېرلىك قىرىپ تۈگىتىش پىلانىنى ئىنتايىن قاتتىق قوللۇق بىلەن يۈرگۈزىۋاتقان خەۋپلىك پەيتلەردە، يەتتە ياشلىق بىر يەھۇدى بالىسىنىڭ ساۋاتسىز بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن، ئالتە نەپەر ئوقۇتقۇچى ھاياتىدىن ئايرىلىدىكەن. يەتتىنچى بىر ئوقۇتقۇچى ئۆز ھاياتىنىڭ خەۋپكە ئۇچراش ئېھتىماللىقىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، ئۆلۈمگە پىسەنت قىلماي، ھېلىقى بالىغا دەرس بەرگىلى بارىدىكەن. نەزىرىمىزنى ئۇيغۇر ئوقۇتقۇچىلىرىغا ئاغدۇرۇپ باقساق، ناھايىتى ئۈمىدسىزلىنىپ كېتىمىز. ئۇيغۇر ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭ ئىنتايىن ئاز ساندىكىلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، باشقىلىرىدا بۇنداق قىممەتلىك روھ زادىلا يوق. ھەتتا بەزىلىرى ئوقۇتقۇچىلىق سالاھىيەتكە قەتئىي ماس كەلمەيدۇ. قايسىدۇر بىر كىتابتىن يەھۇدىلارنىڭ پەرزەنت تەربىيىسى ھەققىدە مۇنداق قۇرلارنى ئوقۇغانلىقىم ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ: «يەھۇدى ئانىلىرى ھەسەل يالىتىلغان ‹تەۋرات› ۋاراقلىرىنى بوۋاق بالىلىرىغا يالىتىدىكەن. بۇ بالىلارغا كىتابنىڭ ھەسەلدەك تاتلىق بولىدىغانلىقىنى كىچىكىدىن بىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلىدىكەن». ئەمدى نەزىرىمىزنى ئۆزىمىزگە ئاغدۇرۇپ باقساقچۇ؟! بىزدە بۇنداق روھ يوق بولۇپلا قالماي، ئەكسىچە بالىلىرىمىز يىغلاپ كەتسە ئېغىزىغا قۇرۇق ئېمىزگىنى سېلىپ قويۇپ ئۇلارنى گوللايمىز. ئازراق ئىش ئۇققۇدەك بولغاندا، شۈكرى قىلىش ئىدىيىسىنى خاتا ھالدا بالىلىرىمىزغا سىڭدۈرۈشكە باشلايمىز. چۈنكى، ئۆزىمىزمۇ شۈكرى قىلىش دېگەن گەپنى خاتا چۈشىنىۋالغان تۇرساق، بالىلارغا كەلگەندە يەنە قانداق بولماقچى؟! بۇنىڭ بىلەن ئۇلاردا كىچىكىدىنلا ئالدىنىشقا، گوللىنىشقا كۆنۈك خاراكتېرنى يېتىلدۈرۈشكە باشلايمىز. ئۇلارغا جەمئىيەتتىن، دەۋردىن، مۇھىتتىن، ئەتراپىدىكى كىشىلەردىن بىرەر چوڭ ئەرزىيەت كەلسىمۇ، سەۋەبىنى پەقەتلا ئۆزىنىڭ پېشانىسىنىڭ تەتۈرلىكىدىنلا كۆرۈپ كۆڭلىنى تەسكىن تاپقۇزىدۇ. شۈكرى قىلىپ بولدى قىلىدۇ. (بۇنداق

AQچە خاراكتېر بۇ بىر ئەۋلاد كىشىلىرىمىزنىڭ مەنىۋىيىتىگە ئۆزلىشىپ قالسا، ئۇ چاغدا كەلگۈسى ئىستىقبالدىن، مۇنداقچە ئېيتقاندا، مىللىي مەۋجۇدلۇقتىن سۆز ئېچىش قانداقمۇ مۇمكىن بولسۇن؟!) باللارغا ئۆزلىكىمىزدىن كىتاب ئېلىپ بېرىش ئۇياقتا تۇرسۇن، مەكتەپتىن تارقىتىپ بەرگەن دەرسلىك كىتابلىرىغىمۇ پۇل بەرگۈمىز كەلمەيدۇ. ئۇنداقتا بىز باللارغا كىتاب ئېلىپ بېرەلمىگۈدەك دەرىجىدە نامراتمۇ؟ ئاز ساندىكى نامرات، بىچارە دېھقانلىرىمىزنى ۋە مۇقىم كىرىم مەنبەسى يوق شەھەر ئاھالىلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، زور كۆپچىلىكىمىز بۇنداق ئىللەتتىن مۇستەسنا. بىزنىڭ كىرىمىمىز باللارغا كىتاب ئېلىپ بېرەلمىگۈدەك دەرىجىدە ئەمەس. ئاشۇ ئاز ساندىكى بىچارە دېھقانلىرىمىز ۋە مۇقىم كىرىم مەنبەسى يوق شەھەر ئاھالىلىرىمۇ باللىرىغا كىتاب ئېلىپ بېرىپ ئوقۇتىۋاتىدۇ، بولمىسا؟!...

بۇ يەردىكى گەپ ئىقتىسادتا ئەمەس، مائارىپقا بولغان ئىدىيىدە، ئوقۇشنى چۈشەنمىگەن يۈرەكتە. ئابروي قوغلىشىش تۇسىنى ئالغان ھەرخىل ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت چىقىملىرىمىز ـــ قاتار چاي، مەسلىھەت چاي، سۈننەت چاي ... نەزىر ـ چىراغدەك ئەھمىيەتسىز چىقىملارنىڭ يوللىرىنى جىق ئەمەس، شۇنچىلىكلا ئېتىپ قويساق، كىتاب پۇلى، ئوقۇش پۇلى دېگەندەك بۇ مەسىلىلەر ھەل بولۇپلا قالماي، يەنە بىزنىڭ ئائىلىدە تۇرۇش ۋاقتىمىزمۇ كۆپ بولۇپ، باللىرىمىزنىڭ ياخشى خاراكتېر يېتىلدۈرۈشىگىمۇ ناھايىتى زور پايدىسى بولىدۇ. بىزچە بولسا ھەقسىز مائارىپنى يولغا قويسا تېخى! ...بىراق دۆلىتىمىزنى ئىقتىسادىي تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەرگە ھازىرچە سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. ھېلىمۇ بىر مىلياد 300 مىليوندىن ئارتۇق ئاھالىنى ياخشى تۇرمۇش شارائىتىغا ئىگە قىلىش ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز تىرىشچانلىق كۆرسىتىۋاتقان بۇ چوڭ دۆلەتنىڭ مائارىپقا سالغان مەبلىغى ھەقىقەتەن ئاز ئەمەس. نوپۇسنىڭ شىددەت بىلەن كۆپىيىشى، جايلارنىڭ تەرەققىيات سەۋىيىسىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقى، ئىقتىساد ئېشىش سۈرئىتىنىڭ تېخىچىلا تۆۋەن چەكتە تۇرۇۋېلىشى... قاتارلىق چەكلىگۈچى ئامىللارنىڭ تەسىرى تۈپەيلىدىن ھەقسىز مائارىپنى يولغا قويۇشقا ھازىرچە مۇمكىن بولمايۋاتىدۇ. (ھازىر بىر قىسىم جايلاردا ھەقسىز مائارىپنى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويدى) خوش، بۇ نىشان ئەمەلگە ئاشۇرۇلغىچە مۇشۇنداق باللارنىڭ مائارىپ تەربىيىسىگە سەل قاراپ يۈرۈۋېرىمىزمۇ؟! ...ئۇلارنى يەپ ـ ئىچىشتىن، مودا قوغلىشىپ ھەررەڭ ـ سەررەڭ كىيىملەرنى كىيىپ، ئويۇن ـ تاماشادىن باشقىنى بىلمەيدىغان، مىللىي روھى سۇسلىشىپ، ماڭقۇرتلاشقان كېرەكسىز يارىماسلاردىن قىلىپ چىقىمىزمۇ؟! بۇ ئويلىنىشقا تېگىشلىك مۇھىم ۋە جىددىي مەسىلە. پرولېتارىيات ئىنقىلابىنىڭ ئۇلۇغ جەڭچىسى ۋ.ئى.لېنىننىڭ ئانىسى پەرزەنت تەربىيىسى ھەققىدە مۇنداق دېگەنىكەن: «كىچىك بالا بىر ۋاراق ئاق قەغەزگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭغا ھېكمەتلىك سۆزلەرنى ھۆسنخەت بىلەن يېزىپ چىرايلىق قىلىپ قويسىمۇ ئاتا ـ ئانا قىلىدۇ، بىر قوتا سىياھنى چېچىۋېتىپ سەتلەشتۈرۈۋەتسىمۇ ئاتا ـ ئانا قىلىدۇ». دېمەك، بۇ يەردە ئاتا ـ ئانا تەربىيىسىنىڭ پەرزەنتلەر ئالدىدىكى بۇرچى ئىنتايىن ئوبرازلىق ھالدا ئەسكەرتىلگەن.

20 ـ ئەسىر بىلەن خوشلىشىپ، 21 ـ ئەسىرگە قەدەم قويغىنىمىزغىمۇ ھەش ـ پەش دەپ بولغىچىلىكلا ئىككى ـ ئۈچ يىل بولۇپ قالدى. بۇ يېڭى ئەسىردىكى رىقابەت ئۆتكەن ھەرقانداق ئەسىردىكى رىقابەتكە زادىلا ئوخشىمايدۇ. ئۆتكەن ئەسىردىكى رىقابەت ئاساسەن پەن ـ تېخنىكا رىقابىتى بولغاچقا، ۋاقىت كۈنلەپ، ياكى سائەتلەپ ھېسابلىناتتى. بۇ ئەسىردىكى رىقابەت بولسا بىر دۆلەتنىڭ، ياكى بىر مىللەتنىڭ مەۋجۇت بولۇش (كۈچلۈكلەر قاتارىدا پۇت تىرەپ تۇرۇش ـ تۇرماسلىق) ياكى شاللىنىپ كېتىش مەسىلىسى بولغاچقا، ۋاقىت مىنۇتلاپ، سىكۇنتلاپ، ھەتتا دەقىقىلەپ ھېسابلىنىدىغان بولۇپ كەتتى. بىز بولساق قايىنام ـ تاشقىنلىق ئىچىدىكى بۇ مەنزىرىنى كۆرمەيۋاتىمىزمۇ ـ قانداق؟! ئاز ساندىكى بىر قىسىم روھى ئويغاق، قەلبى سەگەك قېرىنداشلىرىمىزنىڭ مىللىي مەۋجۇدلۇقىمىزنى ساقلاپ قېلىش ۋە ئۇنى ئىسپاتلاپ چىقىش ئۈچۈن ئۇرۇنۇشلىرىنى، كۆرسىتىۋاتقان تىرىشچانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ناھايىتى زور كۆپچىلىكىمىزدە ئومۇمىي ئىنكاس پەيدا بولمىدى. بىز يەنىلا بۇرۇنقىدەك «بىغەم» ياشاپ كېلىۋاتىمىز. بۇ نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ؟! ...بۇ شاللىنىپ كېتىشتىن دېرەك بېرىدۇ، ھالاكەتتىن دېرەك بېرىدۇ، بۇ مىللەت ئۈچۈن قىيامەتتىن دېرەك بېرىدۇ! ھەددىدىن زىيادە ئويۇنخۇمارلىقىمىز، ناخشا ـ ئۇسسۇلخۇمارلىقىمىز (ناخشا ـ ئۇسسۇل، ئويۇن ـ تاماشامۇ بولمىسا بولمايدۇ. بىراق، بۇ نەرسىلەرنىڭ نورمال بولغىنى ياخشى) رېستوران ـ دېسكوخاناخۇمارلىقىمىز ۋە يەنە ئاللىقانداق «خۇمار»لىرىمىزنىڭ كۆپلىكىدىن

شائىر مۇختار سۇپۇرگى، قايناپ تۇرغان ئىلھام بۇلىقىڭىزدىن بىزگىمۇ بىر ئوتلام سۇنغايسىز!

كەيپ ـ ساپا، ئويۇن ـ تاماشاغا بۆلەكچىلا غەرق بولۇپ كېتىپ، مەنىۋى دۇنيارىمىز ۋە ساپ ئېتىقادىمىز ئېغىر دەرىجىدە بۇلغىنىپ، پاك روھىمىز سۇسلاشتى. ئىنكاسىمىز ئاستىلىشىپ، جىسمىمىز لەقۋالاشتى. رىقابەت ۋە خىرىسنى كۆرىدىغان كۆزىمىز خىرەلەشتى. سەزگۈر، تۇيغۇن قەلبىمىز غەپلەتتە قالدى. شۇڭلاشقا، ئەخلاق كىرزىسىگە دۇچ كەلدۇق. مىللىي روھ، مىللىي غۇرۇر، ئەركەكلىك ...دېگەنلىرىمىز قۇرۇق گەپكە ئايلىنىپ قېلىۋاتىدۇ. تۈزەش بەكمۇ تەس بولغان بۇخىل ئىقتىمائىي ھادىسە ئۇيغۇر روھىيىتىنى، مەنىۋى دۇنياسىنى زاۋاللىققا يۈزلىنىشتىن ئىبارەت بۇ ئەڭ قورقۇنچلۇق مۇقەررەرلىككە سۆرەپ كېتىۋاتماقتا.

تارىخىي ماتېرىياللاردا قەيت قىلىنىشىچە، ئوتتۇرا ئاسىيادا تۈركىي قەۋملەردىن «سوغدى» دەپ ئاتىلىدىغان بىر مىللەت ئۆتكەن بولۇپ، ئۇلاردا ئىلىم ـ مەرىپەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار ئاز، ناخشا ـ ئۇسسۇل، ئويۇن ـ تاماشا بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىغانلار كۆپ بولغاچقىمۇ، ئەيتاۋۇر مىللەت سۈپىتىدە يەر شارىدىن يوقاپ كېتىش خەۋپىگە دۇچ كەلگەندىمۇ مىللىي مەۋجۇدلۇقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئازراقمۇ تىپىرلاپ باقماي، قېرى كالىغا پىچاق خوش ياققاندەك غەپلەتتە پېتىپ ئۆزبېك، تاتار، ئەرمەن ...قاتارلىق مىللەتلەرگە ئاسسىمىلاتسىيە بولۇپ كېتىپ، پەقەت تارىخىي ماتېرىياللاردىلا نامى بار، ئەمما، بۈگۈنكى دەۋردە خۇددى نەسلى قۇرۇپ كەتكەن ھايۋانلاردەك يەر شارىدا يوقلا بىر مىللەتكە ئايلىنىپ قالدى. بۇ مەرىپەتسىزلىكنىڭ، ئويۇن ـ تاماشاغا ھەددىدىن زىيادە بەك بېرىلىپ كېتىشنىڭ مىللەتنى غەپلەتتە قويىدىغانلىقىنى، بىخۇدلۇقنىڭ ماھىيەتتە مىللەتنى نەسلى قۇرۇپ كېتىش گىردابىغا ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. دۇنيادىكى سەرگەردان مىللەت سىگانلارنىڭ ئەھۋالىنى نەزەرگە ئالغاندىمۇ، مەرىپەتسىزلىكنىڭ ۋە نادانلىقنىڭ نەقەدەر ئېغىر ۋە خەتەرلىك ئەھۋال ئىكەنلىكىنى بىلىۋالماق تەس ئەمەس، ئەلۋەتتە!

تەرەققىي قىلغان ئەللەردە ئۈزلۈكسىز تەربىيە ۋە مائارىپ تەربىيىسى ئومۇمىيۈزلۈك ئىشقا ئاشۇرۇلۇپ، ساپا مائارىپىنىمۇ ئىزچىل ئەمەلىيلەشتۈرۈپ، تۈزۈلمىسىنىمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ بولدى. دۆلىتىمىزنىڭ ئىچكى رايونلىرى بۇنى سىناق تەرىقىسىدە يولغا قويۇپ، دەسلەپكى نەتىجىلەرگىمۇ ئېرىشىپ بولدى. ئاپتونوم رايونىمىزدا ئۈرۈمچى، فۇكاڭ، سانجى، قارىماي، شىخەنزە ... قاتارلىق سانائەت شەھەرلىرىدە سىناق تەرىقىسىدە ئەمدىلەتىن يولغا قويۇلغانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، جەنۇبىي شىنجاڭدەك ئىقتىسادىي تەرەققىياتى نىسبەتەن ئارقىدا، ئاھالىسىنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى دېھقان ـ چارۋىچىلاردىن تەشكىل قىلىنىدىغان يېزا ئىگىلىك رايونلىرىدا ساپا مائارىپى تېخىچىلا بىر ئىزدا تۇرىۋاتىدۇ. دېڭىز ياقىسىدىكى جايلار بىلەن ئاپتونوم رايونىمىزدىكى تەرەققىيات پەرقىنىڭ شۇنچە چوڭ بولۇپ كېتىشىدىكى ئاساسىي سەۋەب شۇ يەردىكى، بىزدىكى مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى ئىچكى جايلاردىكى ئادەملەردەك كۈچلۈك ئەمەس. بىلىمگە تۇتقان پوزىتسىيە ۋە ئىنتىلىشىمىزمۇ ئوخشىمايدۇ. ئۇلار كۆپ ئۆگىنىدۇ، كۆپ تىرىشىدۇ. ئۆگەنگەنلىرىنى ئەمەلىيەتتىن كۆپ ئۆتكۈزىدۇ. بىز بولساق كۆپ ئۇخلايمىز، كۆپ ئوينايمىز. ئۆگەنگەنلىرىمىزنىمۇ ئەمەلىيەتكە تەدبىقلىغىمىز كەلمەيدۇ. ئىككى مىللەتنىڭ خاراكتېرىدىكى پەرق تۇرمۇشىدىمۇ ئەنە شۇنداق پەرقلەرنى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئاساسلىق ئامىل دېسەك، قىلچە مۇبالىغە قىلغان بولمايمىز. ئۇلار بىزگە ئوخشاش پەن ـ مەدەنىيەت، مائارىپنىڭ يەنە بىر كۆزنىكى بولغان قىرائەتخانىنىڭ ئۈستىگە، ئىجتىھات بىلەن ئۆگىنىدىغان، كىتاب كۆرىدىغانلارنىڭ دىققىتىنى چاچىدىغان دىسكوخانىنى قۇرۇپ قويمايدۇ. قىرائەتخانا ئۇلارنىڭ ئەڭ ياخشى ئۆگىنىدىغان، بىلىم ئالىدىغان جايى. شۇڭا ئۇلار قىرائەتخانىنىڭ ئۈستىگە يەڭگىللىك بىلەن دىسكوخانا قۇرۇپ قويىدىغان نادانلىقنى ھەرگىزمۇ قىلمايدۇ. گەرچە دىسكوخانا بىلەن قىرائەتخانىنىڭ بىرسى ـ بىرسىنىڭ ئۈستىگە جايلىشىپ قېلىشى ماھىيەتلىك مەسىلە بولمىسىمۇ، ماھىيەتلىك مەسىلىلەرنىڭ باشلىنىش نۇقتىسى بولۇپ قېلىش ئېھتىماللىقىنى چەتكە قېقىشقا بولمايدۇ. بەلكىم مەن زىيادە گۇمانخورلۇق ۋە ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئەزۋەيلەپ كەتكەندىمەن، ئەمما كونىلاردا: «سۇ كەلمەستە توغان سال» دەيدىغان ماقال بار ئەمەسمۇ. ھەرھالدا 21 ـ ئەسىردىكى مىللىي مەۋجۇدلىقىمىز ئۈچۈن قىلىنغان كىچىككىنە «تىپىرلاش»نىڭمۇ ئۆز نۆۋىتىدە مەۋجۇدلىقىمىز ۋە تەرەققىياتىمىز ئۈچۈن ئويناپ قالىدىغان رولىنى ئويلاشقاندا بۇنداق ئارتۇقچە «ئەزۋەيلەش» نىڭمۇ زىيىنى بولمىسا كېرەك.

ئىسكەرتىش: يەھۇدىلار توغرىسىدىكى مەزمۇنلار «ئەدەبىي تەرجىمىلەر» ژۇرنىلىنىڭ 2002 ـ يىللىق 4 ـ سانىدىن ئېلىندى.

(ئاپتور: توقسۇ ناھىيىسىدە)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ئەزىز ھاشىم

تەپەككۇر جەۋھەرلىرى

1

ئىنسانلارنىڭ ئىقتىدارى ئۆزىنىڭ مۇناسىۋەت دائىرىسى ۋە يۆلەنچۈكلىرى ئارقىلىق ئۆلچەنگەن جەمئىيەتتە ھەقىقىي تالانت بوغۇلۇپ، ئىقتىدار زاۋاللىققا يۈز تۇتقان بولىدۇ.

2

ھەممىگە كۆنۈپ قېلىش مۇناپىقلىق بولسا، گۇناھ تۇيغۇسىنىڭ ئاجىزلىشىشى مۇناپىقلىقنىڭ مۇقەددىمىسى.

3

ئەرلەر ئىمانىنى سېتىپ جان بېقىۋاتقان يەردە، ئاياللارنىڭ ئىپپىتىنى سېتىشى ئالاھىدە ئىش ھېسابلانمايدۇ.

4

جەمئىيەتشۇناس ــــ رېئاللىق ئىچىگە تۇغۇلۇپ قالغان شائىر.

5

سەنئەتكارلار ھاياتقا پاسسىپ پوزىتسىيە تۇتقۇچىلاردۇر، چۈنكى ئۇلارنىڭ پائالىيىتى ئاكتىپ ھالەتتىكى ئۆزگەرتىش ئەمەس، بەلكى پاسسىپ ھالەتتىكى ئۆتۈنۈش. شۇڭىدىن قارىغاندا، سوپىزمنىڭ بىدئەتلىكى ئېنىقلا بىر ئىش، خالاس.

6

ئائىلىگە ئەمەس، ئاشنىغا، ئازابقا ئەمەس، ھاراققا خۇشتار بولغان ئەرلەر قىيامەت بومبىسىنىڭ پىلتىسىگە ئوت ياققۇچىلاردۇر.

7

يۇلتۇز ــــ تۈن كۆكسىگە ئېتىلغان ئوقيا، شۇ مەنىدىن ئالغاندا، تۈن قانچە قاراڭغۇلاشقانسېرى يۇلتۇزلار شۇنچە كۆپىيىدۇ.

8

راستىنى ئېيتقاندا، توخۇ چۈجىسىنى بۈركۈت باقسا، ئۇنىڭ بۈركۈت بولۇپ چىقىشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس، بىراق توخۇ چۈجىسىگە ئۆز بالىسىدەك قارايدىغان بۈركۈتنى تاپماق بەسىي مۈشكۈل.

9

قويلارنى بوغۇزلىماقچى بولغاندا، بىر پۈتىنى چىقىرىپ قويۇشنى ئاخىرقى قېتىم پۇرسەت بېرىش دەپ ئويلىغانىدىم، ئەمما ئەڭ ئاخىرقى ساقىندى قانلىرىنىمۇ چىقىرىۋېتىش ئۈچۈنلىكىنى ئاڭلاپ ھەيران قالدىم.

ھەي، ھىيلىگەر ئادەم، رەھىمسىز ئادەم!

10

مەقسىتىنىڭ ھاياتتىن ئۇلۇغلىقى ئۇنىڭ ئەمەلگە ئاشىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ.

11

تەرەققىيات ــــ ئىنسانىيەتنىڭ تەبىئەتنىڭ كۈچى ئارقىلىق قانۇنىيەت ئاساسىدا تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش جەريانى.

12

مۇستەھكەم ئېتىقاد ئۇيۇل تاشقا ئوخشايدۇ، ئۇ پارچە ـ پارچە بولۇپ تۈپراققا ئارىلىشىپ كەتسە كېتىدۇكى، ھەرگىز ئۇنىڭدىن «ۋايجان» دېگەن سۆز چىقمايدۇ.

13

كىشىلەرنىڭ كەپتەرلەرنىڭ يېنىغا كەلمەسلىكىنى ئۆزىنىڭ كەپتەر گۆشىگە ئامراقلىقىدىن كۆرمەي، كەپتەرنىڭ قانىتىدىن كۆرگەنلىكىگە ھەقىقەتەن ھەيرانمەن.

14

ئىشلەشكە ئوڭ قول ئىگە، زىنىنەتكە سول قول. چۈنكى ئۇ ئىشلىمىگەچكە، ئاسانلىقچە سىلكىنمەيدۇ ـ دە.

15

سەن مېھرىبان ئانىسىغا ۋاپا قىلمىغان ئادەمدىن ۋاپا، مۇھەببەت كۈتەمسەن؟ ئەڭ ياخشىسى دېڭىزدىن چوغ ئىزدە.

16

قۇللۇقتا قالغان ھېسسىياتسىز جان ئىگىسىلا ئانىسىنىڭ خورلىنىشىغا قاراپ تۇرالايدۇ.

17

مۇھەببەتكە ھەققانىيەتتىن تاج كىيدۈرگەن پادىشاھلا شائىرنىڭ «ئادىل» دېگەن باھاسىغا لايىقلاشقان بولىدۇ.

18

ھەقىقىي ئىنسان دۇنيادا ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئاڭقىرىپلا قالماستىن، بەلكى دۇنيانى ئۆزى ئۈچۈن يارىتىلغان دەپ قارىيالايدىغان بولىدۇ.

19

ھەقىقىي پاك نەرسە سۇ، چۈنكى ئۇ تۈن كېچىدە رەڭگىنى ئۆزگەرتىسىمۇ، ماھىيىتىنى ئۆزگەرتمەيدۇ، ئېقىشىنى ـ مەنزىلىگە قاراپ مېڭىشىنى توختاتمايدۇ.

20

بىز ئىنساندىن نەرسە تىلىگەندە، ئۇنىڭ ئالدىدا دىققەتنى مەركەزلەشتۈرۈپ، قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالىمىز ـ يۇ، ئاللادىن نەرسە تىلىگەندە، سۆھبەتلىشىۋاتقاندا قەلبىمىزنى ئۇنىڭغا يېقىنلاشتۇرالمايمىز. شۇنداق تۇرسا، دۇئانىڭ ئىجابەت بولماسلىقىدىن ئاغرىنىش ھاجەتمۇ؟!

21

ھاياسىزدا ئىمان يوق، ئۇيقۇسىزدا بەخت.

22

ئۆزىنى باشقىلارنىڭ بەرگەن باھاسى بىلەن ئۆلچەيدىغان ئادەم مەڭگۈ ھەقىقەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

23

ئۆتمۈشتىكى ئادەملەرنىڭ گۇناھكارلىقى ئۇلارغا بىزنىڭ بۈگۈننىڭ كۆزى بىلەن قاراپ باھا بەرگەنلىكىمىزدىن پەيدا بولغان.

24

پارتلاش ـ چەكلىك دەقىقىدىكى چەكسىزلىك. ئادەم پەقەت تىنىمسىز تېشىغا پارتلاپ تۇرغاندىلا، ئاندىن ئىككىنچى بىر مەۋجۇتلۇقتا ئەمەس، ئۆزىگە تەۋە بولالايدۇ.

25

لالما ئىت كېچىدە ئەڭ كۆپ، چۈنكى كىشىلەر ئۆز يولىدىن ئېزىپ قېلىشتىن ھەم ئورىلارغا چۈشۈپ كېتىشتىن قورقۇپ، ئىتنى قوغلاپ يۈرۈپ ئۇرۇشقا پېتىنالمايدۇ.

26

ھايات نەپەسلىنىش ئەمەس، بەلكى تەۋەلىك. چۈنكى ئىنسان پەقەت تەپەككۇر ئارقىلىقلا ئاندىن ئۆزىنىڭ ھاياتلىقىنى ئىسپاتلىيالايدۇ.

27

ئېتىقاد جەھەتتىكى يېگىلەش ۋە داشقايناقلىق خەلقنىڭ خار ـ زەبۇنلۇقتا مەھكۇم بولۇشىنىڭ مۇقەددىمىسى.

28

ھېسسىياتنى پروگراما، ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىشنى سىنبەلگە قىلغان پائالىيەتلەر ۋىرۇسنى كۆپەيتىپ، كومپيۇتېرنىڭ نورمال ئىشلەش ئىقتىدارىنى يوقىتىپ، يېڭى پروگراما قاچىلاشقا مەجبۇر قىلىدۇ.

29

ئېتىقاد يوقالغان يەردە قەھرىمانلىق بولمايدۇ، چۈنكى ئادەمنى ھاياتتىن ۋاز كەچتۈرەلەيدىغىنى ئېتىقاد، يەنى يۈكسەك دەرىجىدىكى مۇھەببەت.

30

ئۆز نەپسىنى ئەخلاقنىڭ كەدىنىگە مىندۈرۈۋالغان ئادەم مەڭگۈ ئېتىقادسىزلىق جاڭگىلىدا سەرسان بولۇپ ياشايدۇ.

31

دۇنيادا ئېتىقادسىز ئالىم، ئەقىدىسىز قەھرىمان بولمايدۇ. چۈنكى ئەقىدە ـ ئېتىقاد دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەن تەپەككۇرلا ئىنسانغا ئۆزىنى بېغىشلاش جۈرئىتىنى ئاتا قىلالايدۇ.

32

ئىنسانلار ئەڭ قورقىدىغان نەرسە ـ ماھىيىتىنى چۈشەنمىگەن ياكى سىرلىق بىلىنگەن نەرسىدۇر، قاچانكى ئىنسان ئۇ نەرسىنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەنسە، ياكى ئۇنىڭغا چېقىلغانلار چىقىپ زىيان تارتمىسا، شۇ چاغدىن باشلاپ ئۇ نەرسە ئۇلۇغلۇقتىن، چېقىلغانلار جىنايەتچى بولۇشتىن قالىدۇ.

33

كۆز يېشى شۇنچىلىك سۈزۈك، بىراق ئۇ سىڭگەن يەردىن گىياھ ئەمەس، شور ئۆرلەپ چىقىدۇ.

34

بەزىدە نادانىنىڭ سۆزلىرى ئاقىلنىڭ تەپەككۇرى ئاستىدا ھېكمەتلىك سۆزگە ئايلىنىپ، نادان ئاقىل سانىلىدىغان ۋەزىيەت بارلىققا كېلىدۇ. تەقدىرنىڭ چاقچىقى دېگەن مۇشۇ بولسا كېرەك، ئېھتىمال.

يۈرەك زەردابى

1

سەن مېنىڭ يېنىمدا ۋاز كەچتىم بىراق،
ئۇ مەندىن يىراقتا يۈرەكتە پىراق.

مۇساپە ـ ئارىلىق. روھىمىزدا جىمىرلاتقىنى بولسا چەكسىز دۇنيانى سۆيۈپ تۇرغان، بارلىق ئىنساپپەرۋەر ئادەملەرنى قۇچاقلاپ تۇرغان بۈيۈك ئەقىدە. بۇلار مېنىڭ قۇچىقىمدا. تېخى ئېغىزىمغا تۇنجى تامچە ئوغۇز سۈتىنى تامدۇرغان ئاناممۇ، قەلبىمگە قايتا ھاياتلىق بەرگۈچى ئىلىم تامچىلىرىنى تامدۇرۇپ ماڭا ئۆزۈمنى تونۇتقان ئۇستازىممۇ، شېرىن لەۋلىرىدىن ۋىسال شەربىتىنى ئىچكۈزۈپ، ھاياتلىق قەترىلىرىنى شەبنەمدەك سۈزۈك تۇيغۇلىرىغا چۆمدۈرگەن نىگارىممۇ مېنىڭ قۇچىقىمدا. روھىم ئۇلارنى ئانام مېنى پەپىلىگەندەك پەپىلەيدۇ، ئىللىق شامال سۆيۈپ ئۆتكەن چاڭسىز ياپراقتەك تەۋرىتىدۇ. قۇياش نۇرلىرىنى قايتۇرۇپ زۇمرەتتەك جىمىرلاپ، قىرغاقلارغا ئۇرۇلىۋاتقان قەيسەر دولقۇنلاردەك ئەركىلىتىدۇ.

قولۇمنى سوزىمەن، قولۇم ئۇلارنى تۇتۇشقا ئامالسىز. كۆزۈمنى ئاچىمەن، ئۇلارنىڭ سىماسى كۆزۈمدىن يىراقتا. پەقەت ئاسماندا ئىللىق نۇر چېچىپ تۇرغان قۇياشتىن ئۇلارنىڭ ئۇلۇغلىقىنى، بۇلۇتلارنى سۆيۈپ

ھۆرمەتلىك ئابدۇقادىر جالالىدىن، «ئۆزىنى ئىزدەش بوسۇغىسىدا» ناملىق كىتابىڭىزغا مۇبارەك بولسۇن!

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تۇرغان ئاقباش تاغلاردىن ئۇلارنىڭ بۈيۈكلىكىنى، ۋەلىقلاپ كۈلكەن بوۋاقتەك شىلدىرلاپ تاشتىن ـ تاشقا ئۇرۇلۇپ ئېقىۋاتقان سۇلاردىن ئۇلارنىڭ پاكلىقىنى كۆرىمەن. يېڭى بىر كۈندىن بىشارەت بەرگۈچى جىلۋىدار ئۇپۇقتىن ئۇلارنىڭ سۆيۈملۈكلىكىنى، تاغ شامىلى ئېلىپ كەلگەن تاغ گۈللىرىنىڭ پۇرىقىدىن ئۇلارنىڭ جەزبىدارلىقىنى ھېس قىلىمەن. كۆزۈمنى يۇمۇپ ئۇلارنى قۇچاقلايمەن ۋە ئاستا قۇلىقىغا:

— روھ چەكسىزلىكنى قۇچاقلايدۇ، بىزنىڭ روھىمىز چەكسىزلىككە سىڭىشىپ كەتكەن، سەن مېنىڭ، مەن سېنىڭ قۇچاقلىرىمىزدا!، — دەپ پىچىرلايمەن.

مۇساپە — ئارىلىق، مەيلى ئارىلىقىمىز چەكسىز قىسقىراپ كەتسۇن ئەي، مەنپەئەت ئالدىدا ئانىسىنى ئۇنتۇغۇچى بەندىلەر، سۇ سىماپقا سىڭىشمىگەندەك روھىمىز مەڭگۈ سىڭىشمەيدۇ. سىماپ تال ـ تال تۇرىدۇ، سۇ ئۆزئارا قوشۇلۇپ.

مەنپەئەت ۋۇجۇدتا ساقلىنىدۇ. مەنپەئەت ئۈچۈن ئىنسانلىقىنى ئۇنتۇغانلار ئەڭ ئاۋۋال ئۆزىنىڭ پاك روھىيىتىنى پاسسىقلىق ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملاندۇرغان بولىدۇ. سىلەرگە ئۇزاتساملا قولۇم يېتىدۇ، ھەرۋاقىت، ھەرجايدا. خۇددى كۆپلىكىدىن خار بولىۋاتقان تۇپراققا قولۇم يەتكەندەك. بىراق روھىمىز مەڭگۈ سىڭىشمەيدۇ. روھىڭنىڭ پۇل، مەنپەئەت دەپ پىچىرلىشىغا روھىم ئېتىقاد ۋە سۆيگۈنىمۇ قوشۇۋال دەپ پىچىرلايدۇ ۋە ئۇپۇققا سىڭىشىپ كەتكەن يۈرەكلەرگە قاراپ ئاستا يول ئالىدۇ. چۈنكى ئايرىلىش تەنگە، ۋاز كېچىش روھقا مەنسۇپ.

2

ئەركەكلەر شەھىرىگە مېھمان بولۇپ بارماقچى ئىدىڭ، يوللىرىڭنى نېمە توردى؟

ساڭا قارىماي، يۈرىكىڭدە داغ قالدۇرغان نىگارىڭ ساڭا قايتا جىلۋە بىلەن باقتىمۇ، ھايۋاندىن پەس كۆرگەن دۇنيا يۈرىكىڭگە ياقتىمۇ، تۈن كېچىدە ئەللەيلەمدۇ سېنى غايىپ پەرىزات، خورلۇقتا قاتقان يۈرىكىڭ ئەمدى سۇ بولۇپ ئاقتىمۇ؟

بېشىڭنى كۆتۈر، يىراققا قارا، ئوڭ ـ سولۇڭغا باق.

سەن كىم ئىدىڭ، كىم بولدۇڭ ھازىر، يۈرىكىڭگە سىغامدۇ قۇياش، ئۇھسىنما، قوي، نەگە كەتتى سېنى سۆيگەنلەر، ئاھ، قىلمامسەن ئۇپۇقنى ھاپاش؟

ئاخىرلاشتىمۇ، ھەممە ئىشلار ئاخىرلاشتىمۇ؟ دەقىقىلەرنىڭ تاغدەك ئېغىرلىقىنى ئۆزىگە يوشۇرغان «شېرىن» سۆزلىرى تىزىڭنى ئېزىۋەتتىمۇ؟

كۆزلەر سېھىرلىك، دەقىقىلەر ئۇلۇغۋار. سېھىرىي كۈچكە تولغان ھاياجانلىق دەقىقە پارتلاشنى كۈتىدۇ.

خۇددى ئادەم بىلەن ئەكس ئادەم قوشۇلغاندىكىدەك شىددەتلىك پارتلاشنى، ۋىسال دەقىقىلىرىگە، چەكسىزلىك ئالىمىگە سىڭىشكەن پارتلاشنى. بۇ دەقىقىدە زېمىن لەپپەڭشىۋاتىدۇ، ياق، زېمىن ئەمەس، يۈرىكىم ئېغىۋاتىدۇ.

دائىم سېنىڭ سۆزلىرىڭنى تىڭشايتتىم. سۆزلەر پەقەت سېنىڭ بولسىلا ئەڭ ئاخىرقى تىنىقىقىچە مۇڭلۇق قىرائەتنى ئاڭلاۋاتقان ئىخلاسمەن مۇرىتتەك، ھاياجانلىق ئەپسۇنىنى ئۆگىنىۋاتقان يېڭىياچى سېھىرگەردەك، نىگارىنىڭ سۆيگۈ توغرىسىدىكى پىچىرلاشلىرىنى ئاڭلاۋاتقان مىسكىن يىگىتتەك زوقمەنلىك بىلەن، قۇلىقىم بىلەن ئەمەس، يۈرىكىم بىلەن تىڭشاشنى، سۆزلىرىڭنى قەلب ئارامگاھىمنىڭ مەڭگۈ تېپىشى قىلىۋېلىشنى ئويلايتتىم. بىراق يامغۇردەك ئېنىقسىز، ئۈجمە كۆڭۈلنىڭ سۆيگۈسىدەك تۇترۇقسىز بۇ ھايات سېنى دەقىقىلەرنىڭ سىرلىق ئورىدىسىغا ئەكىرىپ، باشقا بىر ئادەمگە ئۆزگەرتىپ چىقىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ باقماپتىكەنمەن.

ساڭا قارىدىم...

كۆزۈم ياشلىق، دىلىم سەكپار، ۋۇجۇدنى كۆيدۇرىدۇ ئار.

پۇشايمان ۋە ئازاب تىنىقلىرىمنى ۋەيلۇن دوزاخنىڭ ئوتىدەك قىزدۇردى. ۋۇجۇدۇمنى بالىسىنىڭ ناھەق ئۆلۈمىگە يىغلاۋاتقان بىچارە ئانىنىڭ ۋۇجۇدىدەك لاغ ـ لاغ تىترەتتى. كۆزلىرىمگە قۇياشسىز، ئايسىز، ئادەمسىز، گىياھسىز قاغجىرىغان بىر دۇنيا كۆرۈندى.

راستىمنى ئېيتسام، سېنى بۇ ھالەتتە كۆرگەندىن كۆرە، سېنىڭ ئۆلۈمىڭنى كۆرگىنىم مىڭ ئەۋزەل ئىدى. چۈنكى ئۆلۈم بىلەن نەپەس توختىسىمۇ روھتىكى ھەققانىيەتكە بولغان ئىنتىلىش توختىمايتتى. ۋۇجۇد توپا ئاستىغا كۆمۈلسىمۇ، ئېتىقاد توپا ئاستىغا كۆمۈلمەيتتى. بىراق روھ ئۆلدى، ھەممە ھېچنىمىگە، ھەممە يوقلۇققا ئايلاندى.

روھى ئۆلگەن تەنىنىڭ سايىغا سۆرىۋېتىلگەن ھارام گۆشلۈك ئېشەك تاپىدىن قىلچە پەرقى يوق.

نېمە دېيىشنى بىلەلمىدىم. كاللام ئۆز سۈلكىتىنى يوقاتقان لوپنۇر كۆلىدەك قۇرۇقدۇلۇپ قالغان. ھازىرغىچە بىرسىگە يامانلىق تىلىمەپتىكەنمەن، ساڭا تىلەشنى ئويلاپ قالدىم. ئاڭلىماقچى بولساڭ «مېنى نېمە دېدى» دەپ باشقىلارنى سوراققا تارتىپ، قىيناپ ئاۋارە بولما، مەن مۇنداق دەپ پىچىرلىدىم:

ئەي ئىنسان، روھىڭنى پاكلا، ئېتىقاد بىلەن ياشا، چۈنكى ئېتىقاد ساڭا شېرىن مېۋە ئاتا قىلىدۇ.

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ئوبۇلقاسىم مەتنىياز يۇرۇڭقاش

«نەقشۋەن» گىلەملىرى ۋە ئۇنىڭغا يوشۇرۇنغان سىرلار

(ئەدەبىي ئاخبارات)

بۈگۈن مەن ئادىتىم بويىچە خوتەن شەھىرىنىڭ مەركىزىي سودا بازىرىغا يېتىپ كەلدىم، تېخى ئەتىگەن بولۇشىغا قارىماي، بۇ بازارنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىك كوچىلىرىدا ئادەملەر مىغىلدايتتى، خىلمۇخىل ئاپتومبىللار خۇددى باپكارنىڭ موكىسىدەك ئالدىراشلىق بىلەن ئۇياقتىن - بۇياققا چېپىشاتتى، پويىز ۋاگونىدەك بىر - بىرىگە ياندىشىپ تۇرغان دوكانلاردىن ئۇزۇلمەي ياڭراۋاتقان ئۈنئالغۇنىڭ ئاۋازى بازارنىڭ شاۋقۇن - سۈرەنلىرىگە قوشۇلۇپ كەتكەنىدى. بىر بېسىپ، ئىككى بېسىپ بىردەمنىڭ ئىچىدىلا گىلەم بازىرىغا كېلىپ قالغانلىقىمنى سەزمەي قاپتىمەن، ئوتقاشتەك جۇلالاپ تۇرغان خىلمۇخىل گىلەملەر كۆزلەرنى قاماشتۇراتتى. گىلەم ئالىدىغانلارمۇ، ساتىدىغانلارمۇ ئۆز ئىشىغا مەشغۇل بولۇپ، گىلەم سودىسى جانلىنىپ كەتكەنىدى.

—بۇ، زەپمۇ چىرايلىق توقۇلغان گىلەمكەن، قانچە پۇلغا ساتىسىلا؟

—3000 يۈەنگە ساتىمەن.

—2500 يۈەنگە بېرەملا؟

—كەم بولار، ئوبدان كۆرسىلە، گىلەمدە ئېۋەن يوق.

—بۇ، قايسى گىلەم كارخانىسىدا توقۇلغان گىلەم؟

—يۇرۇڭقاش «نەقشۋەن» گىلەم كارخانىسىدا.

—بۇ كارخانىدىن چىققان گىلەمنىڭ ئېۋىنى يوق، سۈپىتى ياخشى.

بۇ، گىلەم بازىرىدا گىلەم سودىسى قىلىۋاتقانلارنىڭ پاراڭلىرى ئىدى. مەن بۇ ئۇچۇرغا ئاساسەن، يېقىندا بۇ كارخانىنى زىيارەت قىلدىم.

—بۇ، «نەقشۋەن» گىلەم كارخانىسىنىڭ خوجايىنى ئابلەھەت هاجىم بولىدۇ، —دېدى لوپ ناهىيە يۇرۇڭقاش بازىرىنىڭ باشلىقى مەتنۇرى مەتسالى ماڭا ئېگىز بوي، قەددى - قامەتلىك كەلگەن، رەتلىك، پاكىز كىيىنگەن، چىرايىدىن خۇشخۇيلۇق، سەممىيلىك چىقىپ تۇرغان 43 ياشلار چامىسىدىكى كىشىنى كۆرسىتىپ، بىز قول ئېلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، مەن ئۇنىڭغا كېلىشتىكى مۇددىئايىمنى ئېيتتىم. كەلگەنلىرى ياخشى بوپتۇ، قارشى ئالىمەن دېدى، - ئۇ قىزغىنلىق بىلەن.

مەن ئابلەھەت هاجىمنى ئۆزىنىڭ ئائىلە ۋە هايات تارىخىي هەم گىلەم كارخانىسىنىڭ بەرپا بولۇش، تەرەققىي قىلىش ئەھۋالىنى سۆزلەپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدىم. ئۇ خۇشاللىق بىلەن تەكلىپىمگە قوشۇلۇپ، ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى:

—مەن 1963 - يىلى ئۆرۈك گۈللىگەن چاغدا يۇرۇڭقاش بازىرىنىڭ ئېگىز ئېرىق كەنتىدە ئۇقۇمۇشلۇق بىر دېهقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان ئىكەنمەن، دادامنىڭ ئىسمى رەخمەت ئاخۇن بولۇپ، ئۇ ئاق كۆڭۈل، مېهنەتسۆيەر، دىيانەتلىك، قەيسەر، ئىرادىلىك كىشى ئىدى، ئەقلىمگە كەلسەم دادام قوي يۇڭى ئېلىپ - سېتىش تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەنىكەن، ئانامنىڭ ئىسمى ئىمانىخان بولۇپ، ئۇ، بەكمۇ چىۋەر، ئىشچان هەم زىرىپ ئايال ئىدى. ئائىلىدە بىردەم بىكار ئولتۇرمايتتى. مەن جەمئىي ئالتە بىر تۇغقان بولۇپ، تۆتى ئوغۇل، ئىككىسى قىز، مەن بالىلارنىڭ ئالتىنچىسى بولۇمەن، كوممۇنا ۋاقتىدا دادام دېهقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىشى بىلەن شۇغۇللانغان، ئانام يەسلىدە دېهقانلارنىڭ بالىلىرىنى بېقىپ بەرگەن، دادام، ئانامىلا تاڭ ئاتاردىن كۈن پاتارغىچە تەرگە چۆمۈلۈپ شۇنداق جاپالىق ئىشلىسىمۇ، ئەمما ئائىلىمىزنىڭ تۇرمۇشى نامراتلىق، غۇربەتچىلىك ئىچىدە ئۆتەتتى. مەن كەنت باشلانغۇچ

مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، يۇرۇڭقاش بازارلىق ئوتتۇرا مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇدۇم، ئانام مېنى ھەردائىم تىرىشىپ ياخشى ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرەتتى، گەرچە كۆپ جاپا تارتسىمۇ ئائىلە ئىشلىرىنى ئۆزى قىلىپ، بىزنى كىتاب ئوقۇشقا، تاپشۇرۇق ئىشلەشكە ئورۇنلاشتۇراتتى. مۇشۇلارنى ئويلىسام، ئانامنىڭ بىزنى ئەدەپ - ئەخلاقلىق، بىلىملىك ئادەم بولۇشقا سەرپ قىلغان ئەجرىنىڭ ھەقىقەتەن چەكسىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمەن.

مەن 1979 - يىلى 7 - ئايدا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، شۇ يىلى دۆلەتلىك ئالىي مەكتەپلەر ئىمتىھانىغا قاتناشتىم، پەقەت بىر نومۇرۇمنىڭ كەملەپ قېلىشى تۈپەيلىدىن ئالىي مەكتەپكە ئوقۇشقا كىرەلمىدىم، ئالىي مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇش ئوتلۇق ئارزۇيۇم سۇ يۈزىدىكى كۆپۈكتەك يوققا چىققاندىن كېيىن، بىرقانچە كۈنگىچە يېلى چىقىپ كەتكەن توپتەك بوشاپ كېلىمدىن غىزا ئۆتمىدى، كېچىلىرى كۆزۈمدىن ئۇيقۇ قاچتى، ئىنتايىن بىئارام بولدۇم، مېنىڭ بۇ ھالىمنى كۆرگەن ئانام:

— ئوغلۇم، سەن تېخى ياش، ئالدىڭدا پۇرسەت يەنە بار، سەن تېخى نى - نى ئىشلارنى قىلالايسەن، بۇنىڭغا ھەرگىزمۇ كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، ئۈمىدۋار، روھلۇق بولغىن، ياخشى كۈنلەر تېخى ئالدىڭدا، - دېدى، ئۇنىڭ ئىلھامبەخش بۇ سۆزلىرى ماڭا تاغدەك كۈچ - قۇۋۋەت بەخش ئەتتى.

دادامنىڭ تىنىم تاپماي ئىشلەيدىغان قەيسىرانە روھى قېنىمغا سىڭىپ كەتكەنىدى، ئانامنىڭ ھېلىقى سۆزلىرى قاراڭغۇلۇققا پاتقان قەلبىمنى يورۇتتى. شۇنىڭ بىلەن دادامنىڭ يۇڭ ئېلىپ - ساتىدىغان كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىش ئىرادىسىگە كەلدىم. بۇ ئويۇمنى دەرھال ئانامغا ئېيتتىم. ئانام مەمنۇنىيەت بىلەن:

— ھەببەللى، يارايسەن ئوغلۇم، ئەمدى ئەقلىڭنى تېپىپسەن، پەرزەنت دېگەن ئاتا - ئانىنىڭ كۆزىنىڭ قارىسى، يۈرىكىنىڭ پارىسى، ئىشلىرىنىڭ ۋارىسى، بۇ كەسىپكە قول تىقساڭ داداڭمۇ خۇش بولۇپ، سېنى يۆلەيدۇ، مەن ساڭا مەدەتكار، ئىشىڭغا بەرىكەت ياغسۇن! - دېدى.

شۇنىڭ بىلەن 1980 - يىلى ئەتىياز پەسلىدە 31 يۈەن پۇلنى دەسمايە قىلىپ، يۇڭ ئېلىپ - سېتىش تىجارىتىگە كىرىشتىم، كونا بىر ۋەلسىپىتىم بار ئىدى، ئۇنى مىنىپ ئەتىگەن لوپ ناھىيىسىنىڭ دول، ھاڭگى، سامپۇل، چارباغ يېزىلىرىنىڭ بازىرىغا بېرىپ يۇڭ سېتىۋالاتتىم، يەنە سېتىۋالغان يۇڭلارنى ۋەلسىپىتنىڭ كەينىگە ئارتىپ، 30 نەچچە كىلومېتىر يولنى بېسىپ، خوتەن شەھىرىدىكى بازارغا ئەكىلىپ ساتاتتىم، ۋەلسىپىتىم تالاي قېتىم يېرىم يولدا بۇزۇلۇپ، بوران، يام-

غۇرلاردا قالغان چاغلىرىمۇ بولدى، ۋەلسىپىتنى يېتىلەپ ھېرىپ - چارچاپ روھىم چۈشۈپ، مەيۈسلىكتە ئۆيگە قايتىپ كەلسەم ئانام:

— ھارمىغىن ئوغلۇم، قېنى، چاي ئىچكىن دېسە، ھارغىنلىقىم بىراقلا ئۇنتۇلۇپ، كۆڭلۈم يامغۇردىن كېيىنكى باھار ئاپتىپىدەك ئېچىلىپ كېتەتتى. بىر ئىش ھېلىغىچە زادىلا ئېسىمدىن چىقمايدۇ. 1982 - يىلى باھار، دەل - دەرەخلەر ياشىرىپ، قۇشلار ۋىچىرلىشىپ باھار تەنتەنىسىگە چۆمگەن كۈنلەر ئىدى. مەن بىر يەكشەنبە دول يېزىسىنىڭ بازىرىدىن سېتىۋالغان يۇڭنى ۋەلسىپىتنىڭ كەينىگە ئارتىپ، خوتەنگە قاراپ كېلىۋاتاتتىم، چارباغ يېزىسى تەۋەلىكىگە يېتىپ كەلگىنىمدە، تۇيۇقسىز ۋەلسىپىت بۇزۇلدى، ئۇنى ئوڭشۇتۇپ بولغىچە نامازدىگەر ۋاقتى بولۇپ قالدى، خوتەن شەھىرىنىڭ يۇڭ بازىرىغا يېتىپ كەلگىنىمدە، ئانام بىلەن سىڭلىم مېھرىنىسا يولۇمغا ئىنتىزارلىق بىلەن قاراپ، جىلى بولۇپ ئولتۇرغانىكەن، ئەھۋالنى ئۇلارغا ئېيتتىم، ئۇلار ماڭا كۆپ ئىچ ئاغرىتىشتى. بۇ كۈنى يۇڭ بازىرىغا بەكمۇ كەچ يېتىپ كەلگىنىم ئۈچۈن پەقەت سودا قىلالمىدىم. بار پۇللىرىمنىڭ ھەممىسىگە يۇڭ ئېلىپ بولغاچقا، يانچۇقۇم قۇرۇق ئىدى، ئانام، سىڭلىمغا بىر چىنە دوغمۇ ئېلىپ بېرەلمىگىنىم ئۈچۈن، خىجىللىقتا ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدىم. ئەمما ئانام رەنجىمىدى. بەلكى مېنى تېخىمۇ كۆچىنىپ، تىرىشىپ ئىشلەشكە رىغبەتلەندۈردى. مەن قەتئىي ئىرادە، تولۇپ - تاشقان

NEW JADE LITERATURE

غەيرەت بىلەن، تۈرلۈك قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ ئىشىمنى داۋاملاشتۇردۇم. كېيىنچە چىرا ناھىيىسىنىڭ چاقار، ئۇلۇغساي، نۇرى، بوستان قاتارلىق تاغلىق يېزىلىرىغىچە باردىم. يۇرۇڭقاشتىن ئۇ يەرلەرگە دېھقان، چارۋىچىلارغا جىددىي ئېھتىياجلىق بولغان كۈندىلىك تۇرمۇش بۇيۇملىرى ۋە يەم - خەشەك قاتارلىقلاردىن ئاپىرىپ ساتتىم، ئۇ يەرلەردىن يۇڭ ئېلىپ قايتىپ كېلىپ، خوتەن شەھىرىنىڭ بازىرىدا ساتتىم، تىجارىتىم جانلىنىپ يىلسېرى روناق تاپتى، كېيىنچە ئارىلىقنى يىراق كۆرمەي چەرچەن، چاقىلىق، لوپنۇر قاتارلىق جايلارغىچە بېرىپ، ئۇ يەرلەردىن ئالغان يۇڭنى خوتەن شەھىرىگە يۆتكەپ ساتتىم. تىجارىتىمنىڭ روناق تېپىشىغا ئەگىشىپ قولۇم ئۇزاردى، يانچۇقۇم تومپايدى، ئانامنىڭ ئېيتقىنىدەك ئىشلىرىمغا بەرىكەت ياغدى، ماڭا ئامەتلەر يار بولدى.

1983 - يىلى 8 - ئايدا، يۇرۇڭقاش بازارلىق تەمىنات - سودا كوپېراتىپىدا ئىشلەيدىغان تۇغقىنىمىز جەلىل جامالنىڭ قىزى ئەنۋەرخان بىلەن توي قىلدىم، پاك سۆيگۈ، ئىجىل - ئىناق تۇرمۇشنىڭ خاسىيىتى بىلەن مانا ئۈچ پەرزەنتكە دادا بولدۇم. بىرىنچى پەرزەنتىم مەرھابا ھازىر يۇرۇڭقاش بازارلىق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدۇ، تۆت ياشلىق پەرزەنتىم نۇرئىسلام بىلەن ئىككى ياشلىق ئوماق قىزىم سۇبھىنۇر ھازىر ئانا تەربىيىسىدە بولىۋاتىدۇ.

1985 - يىلىغا كەلگەندە، مەن ئەتراپلىق ئىزدەندىم، كەنتىمىزدە كىگىز ئېتىدىغان ھۈنەرۋەنلەر كۆپ، بازاردا گۈللۈك كىگىزنىڭ سودىسى ئىتتىك بولۇشتەك ئەۋزەللىكتىن پايدىلىنىپ، ئائىلەمدە 20 كىشىدىن تەركىب تاپقان بىر كىگىزچىلىك كارخانىسى قۇردۇم، سودىدا ئادىل، مۇلازىمەتتە توغرا، قىزغىن بولدۇم. نەتىجىدە تىجارىتىم يىلسېرى روناق تېپىپ، ئائىلە ئىگىلىكىم گۈللەندى، ماڭغانسېرى يولۇم كېڭەيدى. مەن ئىلگىرى چەت ئەللەرنىڭ ئىقتىساد، مەدەنىيەت ئەھۋالىغا بەكمۇ قىزىقاتتىم، چەت ئەلگە چىقىش پۇرسىتىگە ئېرىشكەنلەرگە ھەۋەس قىلاتتىم، گېزىت - ژۇرناللاردىن چەت ئەلگە چىققانلارنىڭ يازغان ماقالىلىرىنى تەكرار ئوقۇيتتىم، كۆڭلۈمدە چەت ئەلنى بىر زىيارەت قىلىش ئارزۇيۇم بار ئىدى. ئىسلاھات - ئېچىۋېتىشنىڭ ئۈزلۈكسىز چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، چەت ئەلگە چىقىش پۇرسىتى ئاخىر ماڭىمۇ نېسىپ بولدى. 1993 - يىلى 4 - ئايدا پاكىستان، سەئۇدى ئەرەبىستان، مالايسىيا قاتارلىق دۆلەتلەردە زىيارەتتە بولدۇم، بۇ قېتىمقى زىيارەت ئارقىلىق نەزەر دائىرەم تېخىمۇ كېڭەيدى، سەئۇدى ئەرەبىستاندا پەننى ئومۇملاشتۇرۇش، ھازىرقى زامان پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن پايدىلىنىش جەھەتتە زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىلىپ، خېلىلا ئوبدان ئۈنۈم ھاسىل قىلىنىپتۇ، بۇنىڭدىن مەن تەرەققىي قىلىش ئۈچۈن پەن - تېخنىكا، ھۈنەر ئۆگىنىش، بىر كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلىپ، كۆڭلۈمگە نۇرغۇن يېڭى پىلان، ئارزۇلارنى پۈكتۈم.

2000 - يىلى ھاياتىمدىكى زور بۇرۇلۇش بولغان بىر يىل بولدى. خاس بىرخىل كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىپ تېز بېيىغىلى بولمايدىغانلىقىنى چوڭقۇر تونۇپ يەتتىم، يۇرتىمىز قەدىمى ھۈنەر - سەنئەتنىڭ ماكانى، گىلەم توقۇش ماھىرلىرىنىڭ كۆپ، خام ئەشيالارنىڭ مول، گىلەمنىڭ بازىرى ئىتتىك، ئۇنىڭ ئۈستىگە يۇرۇڭقاشنىڭ خوتەن شەھىرىگە يېقىن بولۇشتەك تەبىئىي ئەۋزەللىكىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىپ، 450 مىڭ يۈەن مەبلەغ سېلىپ، بىر گىلەم كارخانىسى قۇردۇم، ئۇنىڭغا دەسلەپكى قەدەمدە 86 دەستىگاھ تەييارلاپ، يۇرۇڭقاش تەۋەلىكىدىكى گىلەم توقۇشنى بىلىدىغان نامرات دېھقانلارنىڭ پەرزەنتلىرى ۋە ئىش كۈتۈپ تۇرغانلار ھەم ئىش ئورنىدىن قالغانلاردىن بولۇپ، 328 نەپەر كىشىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇردۇم، كارخانىنىڭ ئىشلەپچىقىرىشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇپ، ئىقتىسادىي ئۈنۈمنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈش ئۈچۈن، بازار ئۇچۇرىغا، تېخنىكا يېڭىلاشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەردىم، خېرىدارلارنىڭ ئېھتىياجىنى كارخانامنىڭ چىقىش نۇقتىسى قىلدىم، گىلەم نۇسخىلىرىنى ئەسلىدىكى بەش خىلدىن 25 خىلغا كۆپەيتتىم، گىلەملەرگە پۈتۈنلەي خوتەن قوينىڭ يۇڭىنى ئىشلەتتىم، بازار ئەھۋالى ھەم خېرىدارلارنىڭ ئېھتىياجىغا ئاساسەن ئىش تۇتتۇم.

تۆگە يۇڭىنىڭ ئۇيغۇر تېبابىتىدە ئىسسىقلىق مىقتارى كۆپ، بۆرەك ئاجىزلىق، يۈرەك، پۇت - قول زەئىپلىشىش، رېماتىزم قاتارلىق بىر قىسىم كېسەللىكلەرنى داۋالاشتا شىپالىق رولى بولۇشتەك ئالاھىدىلىككە ئاساسەن، ساپ تۆگە يۇڭىدا گىلەم توقۇشنى يولغا قويۇپ، خېرىدارلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتىم. بۇخىل گىلەم خاس شىنجاڭنىڭ ئىچىدە بازار تېپىپلا قالماي، بەلكى بېيجىڭ، شاڭخەي، خېنەن، خۇبېي، گۇاڭجۇ قاتارلىق ئۆلكە، شەھەرلەردە ۋە پاكىستان، سە-

NEW JADE LITERATURE

www.uyghurkitap.com

ئۇدى ئەرەبىستان، مالايسىيا قاتارلىق دۆلەتلەردىن كەلگەن ساياھەتچىلەر ۋە گىلەم سودىگەرلىرىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىپ، گىلەم زاكاز قىلدى. ئىشلەپچىقىرىش بىلەن تۇرمۇش چىش بىلەن كالپۇكتەك يېقىن، بۇ ئىككىسىنىڭ مۇناسىۋىتى توغرا بىر تەرەپ قىلىنسا، ياخشى ئۈنۈم ئېلىپ كېلىدۇ، مەن بۇ نۇقتىنى خېلىلا چوڭقۇر چۈشىنىمەن، مەن كارخانامنىڭ نۆۋەتتىكى جىددىي خىرىس، كەسكىن بازار رىقابىتىدە مەزمۇن پۇت تىرەپ تۇرۇشى، ئۇنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئۈزلۈكسىز ئاشۇرۇش ئۈچۈن، خالۋاپلارنىڭ تۇرمۇشىغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلدۈم، ئۇلارنىڭ ئائىلىق ئىش ھەققىنىڭ بىر قىسمىنى مۇددەتتىن ئىلگىرى تارقىتىپ بېرىپ، ئۇلارنىڭ ئەمەلىي قىيىنچىلىقلىرىنى ھەل قىلىپ، دەردىگە دەرمان بولدۇم، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىشلەپچىقىرىش ئاكتىپچانلىقى تېخىمۇ ئۇرغۇپ، كارخانامنىڭ ئىشلەپچىقىرىشى جۇش ئۇرۇپ راۋاجلاندى، ئىقتىسادىي ئۈنۈمى ئۆستى، كارخانامدا ئىشلىگەن خالۋاپلارنىڭ ئايلىق ئەڭ يۇقىرى ئىش ھەققى 500 يۈەنگە يەتتى، ھەر ئايدا توقۇلىدىغان گىلەملەرنىڭ ئوتتۇرىچە مىقدارى 151 كۋادرات مېتىرغا يەتتى. بىر يىلدا خاس خالۋاپلار ئۈچۈن 325 مىڭ يۈەن ئىش ھەققى تارقاتتىم، دۆلەتكە تاپشۇرۇشقا تېگىشلىك باجنى ۋاقتىدا تاپشۇردۇم.

2003 - يىلى 4 - ئاينىڭ 13 - كۈنى ھاياتىمدىكى مەڭگۈ ئۇنتۇلماس بىر كۈن بولدى. بۇ كۈنى ۋىلايىتىمىزدە خىزمەتلەرنى تەكشۈرۈپ يېتەكچىلىك قىلىۋاتقان ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى ۋاڭ لېچۈەن ۋىلايىتىمىز رەھبەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كارخانامغا كېلىپ خىزمەتلەرنى كۆزدىن كەچۈردى. ئۇ، مەن بىلەن سەممىي ئەھۋاللاشتى، ئىشلەپچىقىرىش ئەھۋالىنى ئىگىلىدى. ئاخىرىدا ئۇ قولۇمنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ:

— ھەقىقەتەن كارامىتىڭىز بار ئىكەن، بۇ كارخانىنى قۇرغىنىڭىز بەكمۇ ياخشى بوپتۇ، نۇرغۇن كىشىلەرنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپسىز، بۇ كارخانا مەن شىنجاڭدا كۆرگەن، ساپ تۆگە يۇڭىدا گىلەم توقۇيدىغان بىردىن - بىر كارخانا بولدى. خوتەن گىلىمى گۈزەل ھەم جەزبىدار، ئۇنىڭ شانۇشۆھرىتى خەلقئاراغا تارالغان، كارخانىڭىزنىڭ زور تەرەققىيات ئىستىقبالى بار ئىكەن، مەن سىزنىڭ گىلەملىرىڭىزگە ماركا ئېلىشنى قولغا كەلتۈرۈشىڭىزنى، يەنىمۇ ئەتراپلىق ئىزدىنىپ، تىرىشىپ ئىشلەپ كارخانىڭىزنى تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، - دېدى. ئۇنىڭ ئىلھامبەخش سۆزلىرىدىن قەلبىم يايرىدى، مەن ئاپتونوم رايون رەھبىرى، يەنە كېلىپ دۆلەتنىڭ بىر رەھبىرىنىڭ كارخانامغا كېلىشىنى، مېنىڭ بىلەن سۆھبەتلىشىپ، ئىشلىرىمغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشىنى زادىلا ئويلىماپتىكەنمەن. شۇ كېچىسى يالقۇنلۇق ھېس - ھاياجانلار ئىلكىدە كۆزۈمگە زادىلا ئۇيقۇ كەلمىدى، روھىم ئۇرغۇپ تېخىمۇ زور نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە بەل باغلىدىم.

2004 - يىلى ھەممە ياق باھار تەنتەنىسىگە چۆمۈلگەن كۈنلەر ئىدى. ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى، ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى ئىسمائىل تىلىۋالدى ۋىلايىتىمىز رەھبەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا كارخانامغا كېلىپ، خىزمەتلەرنى كۆزدىن كەچۈردى ۋە مېنىڭدىن كارخانامنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلىي ئىگىلەپ، گىلەمچىلىك ئىشلەپچىقىرىشنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشقا رىغبەتلەندۈردى، ئاخىرىدا مېنىڭ بىلەن بىرگە سۈرەتكە چۈشۈپ ئۆچمەس خاتىرىلەرنى قالدۇردى. ئۇنىڭ سۆزلىرى قەلبىمدە گويا لاۋۇلداپ كۆيۈپ

تۇرغان ئوتنى ئۇلغايتقاندەك بولدى. شۇنىڭ بىلەن گىلەمچىلىك تىجارىتىنى مەملىكەت ئىچى ۋە خەلقئاراغا يۈزلەندۈرۈش قەتئىي ئىرادىسىگە كەلدىم. چۈنكى ئۇيغۇر گىلەمچىلىك سەنئىتى قەدىمىي مەدەنىيەتكە ئىگە خەلقىمىزنىڭ ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي تەرەققىيات داۋامىدا ھاسىل قىلغان ھۈنەر - سەنئەتتىكى يۈكسەك ئەقىل - پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى ئەمەسمۇ؟ ئۇلۇغ ئەجدادلىرىمىز كېيىنكى ئەۋلادلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن بۇ تەۋەررۈك ھۈنەرنى بىزگە مىراس قالدۇرۇپ كەتكەنىكەن.

ئازادلىقتىن كېيىن، پارتىيە مىللىي سىياستە-نىڭ شانلىق نۇرى ئاستىدا، گىلەمچىلىك ھۈنەر ـ سەنئىتى قەدرىنى تاپتى. 20 ـ ئەسىرنىڭ 70 ـ يىللىرىدا ئاتاقلىق رەسسام، پىروفېسسور غازى ئەھمەدنىڭ لايىھىلىشى بىلەن، ۋىلايەتلىك گىلەم كارخانىسىدىكى خالۋاپلار يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن گىلەمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك توقۇپ، گىلەمچىلىك ساھەسىدە يېڭى بىر باشلىنىشنى قولغا كەلتۈردى، 80 ـ يىللاردا قارىقاش ناھىيىسىدىكى گىلەم توقۇش ماھىرى بائىممەخان ئېلىمىز ھۆكۈمىتىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، ئەنگلىيە ھۆكۈمىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن لوندونغا بېرىپ، گىلەم توقۇش ماھارىتىنى كۆرسىتىش ئارقىلىق، ئۇيغۇر گىلەمچىلىك ھۈنەر ـ سەنئىتىنى يەنە بىر قېتىم دۇنياغا نامايان قىلدى. 90 ـ يىللاردا يەنە پىروفېسسور غازى ئەھمەدنىڭ لايىھىلىشى بىلەن ۋىلايەتلىك گىلەم كارخانىسىدىكى خالۋاپلار «تەڭرىتاغ كۆيى» ناملىق گىلەمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك توقۇپ، پارتىيىمىز قۇرۇلغانلىقىنىڭ 70 يىللىقىغا سوۋغا قىلدى. بۇ گىلەم بىر سەنئەت بۇيۇمى سۈپىتىدە بېيجىڭ خەلق سارىيىنىڭ شىنجاڭ زالىنىڭ تېمىغا ئېسىپ قويۇلدى. يەنە ئاتاقلىق رەسسام غازى ئەھمەدنىڭ لايىھىلىشى بىلەن ۋىلايەتلىك گىلەم كارخانىسىدىكى خالۋاپلار «دوستلۇق گۈللىرى ياشنايدۇ» ناملىق گىلەمنى يۇقىرى ماھارەت بىلەن توقۇپ، 1997 ـ يىلى ئۇنى شياڭگاڭنىڭ ۋەتىنىمىز قوينىغا قايتىپ كەلگەنلىكىگە سوۋغا قىلىپ، گىلەم ھۈنەر ـ سەنئىتىمىزنىڭ شانۇشەۋكىتىنى پۈتكۈل ئاسىياغا تارقاتتى. 2002 ـ يىلى 10 ـ ئايدا خوتەن ناھىيەسىنىڭ توساللا يېزا جالالباغ كەنتىدىكى دېھقان گىلەمچى روزىنىساخان ماۋزېدۇڭ، دېڭ شياۋپىڭ، جياڭ زېمىن قاتارلىق پارتىيىمىزنىڭ ئۈچ ئەۋلاد داھىيلىرىنىڭ رەسىمى چۈشۈرۈلگەن گىلەمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك توقۇپ، ئۇنى پارتىيە 16 ـ قۇرۇلتىيىغا سوۋغا قىلدى. 2004 ـ يىلى ۋىلايەتلىك گىلەم كارخانىسىدىكى خالۋاپلار يەنە «مۇقام شەيدالىرى» ناملىق گىلەمنى مۇۋەپپەقىيەتلىك توقۇپ چىقىپ، ھازىرقى زامان ئۇيغۇر گىلەمچىلىك سەنئىتىنىڭ يۈكسەك پەللىسىنى نامايان قىلدى، بۇ ئېسىل، تەۋەرۈك ھۈنەرنى يەنىمۇ ئىلغار تېخنىكا بىلەن بېيىتىپ ئۈزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈردى. مېنىڭچە ئۇيغۇر گىلەمچىلىك ھۈنەر ـ سەنئىتىنى تېخىمۇ گۈللەندۈرۈپ، دۇنياۋى ئىلغار سەۋىيىگە كۆتەرسەم دەيدىغان بىر ئوتلۇق ئارزۇ ـ ئارمان بار، شۇڭا بۇ ھەقتە داۋاملىق ئىزدىنىۋاتىمەن، بۇ ئىستىكىم يولىدا تىرىشىۋاتىمەن، ۋىلايەتلىك پارتكوم، مەمۇرىي مەھكىمە كارخانامغا ئوبدان كۆڭۈل بۆلدى، 2004 ـ يىلى 6 ـ ئايدا ۋىلايەتلىك پارتكومنىڭ شۇجىسى جۇخەيلۇن ئىلتىماسىمدىن مېنىڭ كارخانىنى يېڭىلاپ سېلىشتا يەر ئورنى ۋە مەبلەغ جەھەتتە قىيىنچىلىق تارتىپ قالغانلىقىمدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، دەرھال ۋىلايەتتىكى ئالاقىدار تارماقلارنىڭ ۋە لوپ ناھىيىسىنىڭ مەسئۇللىرىغا مېنىڭ كارخانامغا يەر ئورنى ھەل قىلىپ بېرىش ۋە بىر مىليون يۈەن ئۆسۈمسىز قەرز بېرىش توغرىسىدا يوليورۇق بەردى، بۇنىڭ بىلەن ئۇزۇندىن بېرى بېشىمنى قاتتۇرۇپ كەلگەن قىيىن مەسىلە مۇۋەپپەقىيەتلىك ھەل بولدى.

2004 ـ يىلى مەن مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلار بىلەن ئالاقىلىشىپ، گىلەمچىلەرنىڭ قەدىمىي پىر ـ ئۇستازى بولغان «نەقشۇەن» دېگەن كىشىنىڭ ئىسمىنى ماركا قىلىپ تاللاپ، ئۇنى قانۇنلۇق ھالدا بېكىتىپ ئىشلىتىشنى يولغا قويدۇم.

2004 ـ يىل 22 ـ ئاپرېل، قەدىمىي شەھەر خوتەن قاينام ـ تاشقىنلىق بايرام مەنزىرىسىگە چۆمۈلگەنىدى، ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ئىچى ۋە سىرتىدىن تەكلىپ بويىچە كەلگەن مېھمانلار خوتەن شەھىرىدىكى «ئىتتىپاق» مەيدانىغا جەم بولدى، چۈنكى بۈگۈن بۇ يەردە ۋىلايىتىمىز تارىخىدىكى تۇنجى قېتىملىق كاتتا مەركە ـــ خوتەن قاشتېشى مەدەنىيىتى ـــ ساياھەت بايرىمى ئۆتكۈزۈلگەنىدى. مەن بۇنىڭدىن چەكسىز ئىپتىخارلاندىم، چۈنكى مېنىڭ كارخانامدا توقۇلغان گىلەملەر ئاشۇ يەرمەنكىدىن ئورۇن ئېلىپ، جايلاردىن كەلگەن ھەرمىللەت ساياھەتچىلەرنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى.

راست گەپنى ئېيتسام، 2004 ـ يىلى مەن ئۈچۈن

خۇشاللىق ئۈستىگە خۇشاللىق قېتىلغان تولىمۇ ئەھمىيەتلىك بىر يىل بولدى، شۇ يىلى 10 ـ ئايدا مەن يىپەك يۇرتىدىكى ئەقىل ـ پاراسەتلىك، ئىشچان كىشىلەرنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك 2 ـ نۆۋەتلىك يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى كاتتا يەرمەنكىسىگە قاتناشتىم، مەن يەرمەنكىگە قاتناشتۇرغان ئېسىل گىلەملەر يەرمەنكە ئەھلىنىڭ ئەقلىنى لال قىلدى، يەرمەنكىگە قويۇلغان 48 پارچە گىلەمنىڭ ھەممىسى تېزلا سېتىلىپ بولدى، تۆگە يۇڭدا توقۇلغان گىلەملەر ئېھتىياجنى زادىلا قاندۇرالمىدى، ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ خېفېي شەھىرىدىكى تۈرلۈك ماللار شىركىتى بىلەن گەنسۇ ئۆلكىسىنىڭ گۇۋاڭخې ناھىيىسىدىكى ھەرخىل توقۇلما بۇيۇملار مەھسۇلاتلىرى شىركىتى مېنىڭ بىلەن ساپ تۆگە يۇڭىدا توقۇلغان گىلەمدىن 710 مىڭ يۈەنلىك سېتىۋېلىش ـ سېتىپ بېرىش توختامى ئىمزالىدى.

مەن تىجارەت ئىشلىرىمنى يەنىمۇ راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن، 2003 ـ يىلىدىن ئېتىۋارەن ئۈرۈمچى شەھىرىدىن ئۆي ئىجارىگە ئېلىپ، گىلەمنى خېرىدارلارنىڭ كۆز ئالدىدا توقۇپ سېتىش ئۇسۇلىنى يولغا قويۇش ئارقىلىق، كارخانامنىڭ جەلىپكارلىقىنى ئاشۇردۇم. يېقىنقى يىللار ئىچىدە ناھىيە ھەم ۋىلايەت رەھبەرلىرى كارخانىنى كۆپ قېتىم كۆزدىن كەچۈرگەندىن كېيىن، مېنى كارخانىنى يەنىمۇ كېڭەيتىپ، گىلەمچىلىكنى زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندۇرۇشقا ئىلھاملاندۇردى. مەن تېخىمۇ روھلاندىم، يېڭى پىلانلارنى كۆڭلۈمگە پۈكتۈم. 2004 ـ يىلى يۇرۇڭقاش بازارلىق پارتكوم، خەلق ھۆكۈمىتى كارخانامنى مەركەز قىلغان ھالدا بازار بويىچە گىلەمچىلىك ئىلمىي جەمئىيىتى ۋە ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى قۇرۇپ، كارخانىنى ئىلمىي ئۇسۇلدا باشقۇرۇشنى يەنىمۇ كۈچەيتتى. خىزمەتلىرىمگە زىچ ماسلاشتى. 2005 ـ يىلى 5 ـ ئايدا ئاپتونوم رايوندا ئېچىلغان يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى كۆرگەزمىسىگە قاتنىشىپ كۆپ ئەقىل تاپتىم. كارخانام بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە، كىچىكلىكتىن چوڭىيىپ، ئاجىزلىقتىن كۈچىيىپ، ئۈزلۈكسىز تەرەققىي قىلىپ، مۇقىم مۈلكى 1 مىليون 860 مىڭ يۈەنگە، ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرى 381 نەپەرگە يەتكەن، ئىشلەپچىقىرىش جۇش ئۇرۇپ راۋاجلانغان، داڭلىق پۇقراۋى كارخانىغا ئايلاندى. مەن كارخانامدا شاگىرت تەربىيىلەش نۇقتىسى تەسىس قىلىپ، بۇلتۇر ۋە بۇ يىل 4 ـ ئايغىچە 476 كىشىگە گىلەمچىلىك كەسپى، گىلەمچىلىك مەدەنىيىتى بويىچە دەرس ئۆتۈپ، ئۇلارنى مول تەربىيىگە ئىگە قىلدىم. 2005 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە كارخانامنىڭ ئىشچى ـ خىزمەتچىلىرىنى 500 نەپەرگە يەتكۈزۈشنى، گىلەمچىلىكنى كۆلەملەشتۈرۈش ئارقىلىق، تېخىمۇ كۆپ دېھقانلارنى نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇپ، بېيىتىشنى نىشان قىلىپ، جاسارەت بىلەن كۈچىنىپ ئىشلەۋاتىمەن.

بۇلتۇر تىجارەت دائىرىسىنى كېڭەيتىش مەقسىتىدە بازىرىمىزنىڭ باش ئېكىز ئېرىق كەنتىدىن 250 مىڭ يۈەنگە 50 مو يەرنىڭ ئىشلىتىش ھوقۇقىنى 30 يىللىق مۆھلەت بىلەن سېتىۋېلىپ، ياڭاقچىلىقنى ئاساس قىلغان مېۋىلىك باغ بىنا قىلىشقا تۇتۇش قىلىپ، 2500 تۈپ ئەلا سورتلۇق ياڭاق كۆچىتى سالغانىدىم، ھازىر بۇ ياڭاق دەرەخلىرىنىڭ ئالدى مېۋىگە كىردى، بۇ مېۋىلىك باغدا يەنە كىچىك تىپتىكى بىر چارۋىچىلىق فېرمىسى قۇرۇپ، 45 تۇياق ئەلا سورتلۇق خوتەن قويى، 25 تۇياق كالىنى بېقىشنى يولغا قويدۇم، بۇلتۇر جېجياڭ ئۆلكىسىدىكى بىر شىركەت بىلەن ئالاقە باغلاپ، 100 مىڭ يۈەنلىك گىلەم توقۇپ بېرىش توختامى تۈزگەنىدىم، يىل ئاخىرىدا بۇ توختامنى ئەمەلدە كۆرسىتىپ، ئۇلارنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتىم. مەن پارتىيىنىڭ دانا سىياسىتىنىڭ ئىلھامىدا، ھالال مېھنەت ـ ئەمگىكىمگە تايىنىپ بېيىدىم، ئەمما مېنىڭ نۇرغۇن يۇرتداشلىرىم تېخى نامراتلىق ئىچىدە تۇرمۇش كەچۈرىۋاتىدۇ، مەن ئۇلارنى بېيىشقا يېتەكلەپ، پارتىيە 16 ـ قۇرۇلتىيىدا كۆرسىتىلگەن ئومۇميۈزلۈك ھاللىق جەمئىيەت قۇرۇش نىشانىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يولىدا داۋاملىق تىرىشىمەن.»

مەن بۇ ئىلھامبەخش بايانلاردىن ئۇنىڭ يىراقنى كۆرەر، پاراسەتلىك كارخانىچىغا خاس سالاھىيىتى بىلەن ئەگرى ـ توقاي ھايات مۇساپىسىدا جان پىدالىق بىلەن ئىشلەپ، بۈگۈنكىدەك ئىگىلىك ياراتقانلىق جەريانىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىم ھەسسىلەپ ئاشتى ۋە ئۇنىڭ ئىشلىرىغا بەرىكەت، تېخىمۇ كۆپ ئۇتۇقلارنى تىلىدىم.

سۆھبىتىمىز ئاخىرىدا مەن ئابلەھەت ھاجىنىڭ تەكلىپى بىلەن ئومۇمىي كۆلىمى 800 كۋادىرات مېتىر كېلىدىغان كۆركەم، يورۇق كارخانىنىڭ توقۇش سېخىنى كۆزدىن كەچۈردۈم، دەرىزىدىن چۈشكەن قۇياش نۇرىدا يوپيورۇق بولۇپ كەتكەن سېخ ئىچىدە جۇشقۇن، كۆتىرەڭگۈ، روھلۇق خالۋاپلار دەستىگاھ ئالدىدا چى-

قىزلارنىڭ تاشقى گۈزەللىكى ماكاپ گۈلگە ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ ھاياتى بەكلا قىسقا بولىدۇ.

ۋەرلىك بىلەن مەشغۇلات ئېلىپ بېرىۋاتاتتى. بىر ـ بىردىن ئېسىل، رەڭدار گىلەملەر كۆزنى قاماشتۇراتتى، شۇ تاپتا مەن ئۆزۈمنى گويا رەڭمۇرەڭ گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلغان بىر گۈلزارلىققا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلدىم. قەلبىمدە ئۇرغىغان ئىلھاملار بىلەن مۇنۇ شېئىرنى يازدىم:

گىلەم ھۆسنىگە باقسام،
زوقۇم تاشار يۈرەكتىن.
خەلقىم بەختىنى كۆردۈم،
ئۇندىكى گۈل ـ چېچەكتىن.

دەستىگاھقا بەردى جان،
ئەمگەكچان چېۋەر قوللار.
شۇ قوللاردىن ئېچىلدى،
پاراغەتكە كەڭ يوللار.

— ئابلەھەت ھاجىم يارايدۇ، ئۇ، ھەقىقەتەن يۇرۇڭقاشلىقلارنىڭ پەخرى، شەرىپى بولۇشقا مۇناسىپ، بىز ئۇنىڭدىن ئىپتىخارلىنىمىز، ـ دېدى يۇرۇڭقاش بازىرىنىڭ باشلىقى مەتنۇرى مەتسالى ھاياجانلانغان ھالدا،

— ئابلەھەت ھاجىم ئاق كۆڭۈل، ديانەتلىك سېخىي ئادەم، ئۇ بېيىغاندىن كېيىن، ئاجىز، يېتىملار، نامراتلارغا خەيرى ـ خاھلىق قىلىپ كەلدى، قوشنىسى ياشىنىپ قالغان تۇل ئايال رابىيخانغا ئۆز يېنىدىن 10 نەچچە مىڭ يۈەن چىقىرىپ، پىششىق خىش بىلەن ئۈچ ئېغىزلىق ئۆي سېلىپ بەردى، 2000 يۈەن چىقىرىپ، ئۆزى ئولتۇرۇشلۇق كەنتتىكى نامرات دېھقان تۇرسۇننىيازنىڭ تويىنى قىلىپ قويدى، يۇرۇڭقاش بازارلىق ياشانغانلار ساناتورىيىسىگە 1000 يۈەن قىممىتىدە 12 پارچە كىگىز ياردەم قىلدى ھەمدە بۇلتۇز روزى ھېيتتا، بۇ يىل قۇربان ھېيتتا بۇ بازاردىكى ئاجىز، نامراتلارغا 2500 يۈەن قىممىتىدە ماددىي بۇيۇم ياردەم قىلدى. ئۇنىڭ سېخىلىق بىلەن قىلغان ياردىمى دەل ۋاقتىدا ياغقان خاسىيەتلىك باھار يامغۇرىدەك ئاجىز، يېتىم، نامراتلارنىڭ قەلبىنى ئىللىتتى. ئۇلار خوشلۇقتا ئابلەھەت ھاجىمغا كۆپلەپ مىننەتدارلىق ئىزھار قىلدى. جاپانىڭ كەينىدە راھەت بار، ئىساننىڭ قىممىتى ئۇنىڭ چىرايىنىڭ گۈزەل، كىيىمىنىڭ پۇزۇر، مەنسىپىنىڭ يۇقىرى، مال ـ مۈلۈك دۇنياسىنىڭ كۆپلىكى بىلەن ئۆلچەنمەستىن، بەلكى ئۇنىڭ ئەل ـ يۇرت ئۈچۈن قىلغان ئەھمىيەتلىك ئىشلىرى بىلەن ئۆلچىنىدۇ. شۇنداق، ئىشلىگەننىڭ يۈزى يورۇق. تۆھپە تۆرگە باشلايدۇ. ئابلەھەت ھاجىم ھازىرغىچە ياراتقان ئەمەلىي تۆھپىلىرىگە ئاساسەن، بازار، ناھىيە بويىچە كۆپ قېتىم ئالدىن بېيىغانلار ئۈلگىسى، ۋىلايەت بويىچە ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىگىلىك يارىتىش ۋە ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش قۇرۇلۇشىدىكى شەرەپ چولپىنى، ئۇنىڭ كارخانىسى 2005 ـ يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە «يېزا ئىگىلىكى ۋە دېھقانلار ئۈچۈن ياخشى مۇلازىمىلىق قىلىشتىكى ئۈلگىلىك پۇقراۋى يېزا ـ بازار كارخانىسى» دېگەن شەرەپلىك ناملارغا ئېرىشىپ ئالاقىدار ئورۇنلار تەرىپىدىن تەقدىرلەندى ھەم مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئىسمائىل ئەھمەدنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى.

ئەزىم دەريا يۇرۇڭقاش خىسلەتلىك دەريا، ئۇ، زامان ـ زامانلاردىن بۇيان، قاشتېشى چاپقاپ دوقۇنلىنىپ ئېقىپ كەلدى، ئۇنىڭ سۈزۈك سۇلىرى ئانا تۇپراققا سىڭىپ، ئۇنى يېشىللىققا ئوردى، ئۇنىڭ خىسلىتىدىن تەكلىماكان باغرىدىكى بۇ قەدىمى ۋادىدا گۈزەل باغ ـ بوستانلىقلار يارالدى. ئابلەھەت ھاجىم ئەنە شۇ ئانا دەريانىڭ بويىدا تۇغۇلۇپ، ئۇنىڭ ئابىھايات سۈيىنى ئىچىپ ئۆسۈپ يېتىلدى، ئەقىل تاپتى. ئانا دەريانىڭ سۇلىرى، خىسلىتى ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا سىڭدى، ئۇنىڭ نامى ئەل ـ يۇرت ئۈچۈن قىلغان ئەھمىيەتلىك ئىشلىرى بىلەن مۇشۇ گۆھەر زېمىندىكى خەلقنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان. مۇشۇ قۇرلارنى يېزىۋاتقىنىمدا تالانتلىق شائىر مۇھەممەتجان راشىدىننىڭ بىر شېئىرى ئېسىمگە كېلىپ قالدى، ئۇنى ئابلەھەت ھاجىمغا تەقدىم قىلىشنى لايىق تاپتىم:

يۆلەكسىزنى يۆلىگەنلەر ياشىسۇن،
يۆگەكسىزنى يۆگىگەنلەر ياشىسۇن،
ئۆزى ئالماي يامبۇ ياغسا ئاسماندىن،
ئەلگە يامغۇر تىلىگەنلەر ياشىسۇن.
ئۆزگىلەرنىڭ بەختى ئۈچۈن دەرد تارتىپ،
ئۆزى راھەت كۆرمىگەنلەر ياشىسۇن.

شۇنداق، ئابلەھەت ھاجىمدەك ئەل ـ يۇرتنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، سۈيىدە ئېقىپ، ماڭغان يولىدىن تۇزۇماس خۇشپۇراق گۈللەرنى ئېچىلدۇرغان، ئەل سۆيەر، مەرد، مەردانە، جەسۇر ئوغلانلار ياشىسۇن! تېنى داۋاملىق سالامەت، ئائىلىسى خاتىرجەم بولۇپ، ئىشلىرىغا بەرىكەت باغىسۇن!

(ئاپتور: «خوتەن گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە)

تەھرىرى: **تۇرسۇنجان مۇھەممەت**

مەمتىمىن رەجەپ

بىزدىكى رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى

(فېلىيەتون)

زۆرۈرىيىتى بار ـ يوقلىقى بىلەن ھېسابلاشماي، دەرىجىمۇ دەرىجە، قاتلامۇ قاتلام رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇش ــ بۈگۈنكى زامان رەھبەرلىك سەنئىتى ۋە ئۇسۇلىدىكى كەڭ ئومۇملاشقان يېڭى يۈزلىنىشكە ئايلىنىپ قالدى.

رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇش ــ شۇ دەرىجىلىك رەھبەرلەرنىڭ ئۆتكۈنچى خىزمەتكە ئەھمىيەت بەرگەن ـ بەرمىگەنلىكىنى ئۆلچەيدىغان مۇھىم ئۆلچەم قىلىنىدىغان بولدى. شۇنىڭ بىلەن رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇش شاملى ئەۋج ئېلىپ، بۇ «شامال» رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرغانلىق توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇش، ھۆججەتلەرنى ھەممىلا يەردە ئۇچۇرۇپ يۈرىدىغان بولدى.

رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ كۆپلىكىدىن، تۈۋەندىكىلەر ئۇنى ئاڭقىرىپ بولالماي، باشلىرى ئايلىنىپ كەتتى. ھەتتا رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلغانلىق توغرىسىدىكى مۇھىم ھۆججەتلەرگە مۇبارەك نام ـ شەرىپى سىغداپ كىرگۈزۈلگەن زاتلارمۇ، ئۆزىنىڭ قايسى رەھبەرلىك گۇرۇپپىدا، قانچە رەھبەرلىك گۇرۇپپىدا، نېمە ۋەزىپە ئۆتىگەنلىكىنى بىلىشكە ئۈلگۈرەلمىدى. مەركىزىي خىزمەت، يىللىق ۋەزىپىلەر، شۇ جاينىڭ ئىجتىمائىي تەرەققىياتى، خەلق تۇرمۇشىغا بەلگىلىك تەسىر كۆرسىتىدىغان چوڭ ـ چوڭ قۇرۇلۇش تۈرلىرىدە، دائىملىق خىزمەتلەردە رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇپ، ھەر تەرەپنىڭ مۇناسىۋىتىنى تەڭشەپ، مالىيە كۈچى، رەھبەرلىك سالمىقى، ئادەم كۈچىنى بىر نۇقتىغا قارىتىش، ئارتۇقچە ئىش ئەمەس ئىدى.

ئەمما، بىزدە بىر نەچچە كۈنلۈك، قىسقا دەۋر قىلىدىغان ئىشلاردىمۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇش مودىغا ئايلاندى. رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى قۇرۇلغانىكەن، نۇرغۇن تارماقلاردىن رەھبەر ئاجرىتىپ، ئىشخانا تەسىس قىلىپ، ماشىنا، ئادەم، راسخوت سەپلەيدىغان گەپ، بۇنى بىھۇدە ئاۋارىچىلىق، ئورۇنسىز ئىسراپخورلۇق دېمەي، نېمە دەيمىز؟ يەنە شۇنداقمۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى باركى، ئۇنىڭ بىمەنىلىكىدىن كىشىنىڭ كۈلگىسى كېلىدۇ.

ئاددىي مىسال:

چاشقان تۇتۇش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى،

چىۋىن يوقۇتۇش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى،

ئەخلەت يۆتكەش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى،

ھاجەتخانا ئۆزگەرتىش رەھبەرلىك گۇرۇپ-

پىسى،
ئۇلاغچىلىق رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى،
ئوغۇت توپلاش رەھبەرلىك گۇرۇپپىسى...
ۋاھاكازالار.

بۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى ئاڭلىماققا ئەھمىيەتلىكتەك، خەلق مەنپەئەتىگە مۇناسىۋەتلىكتەك تۇرغىنى بىلەن، نامدا بار، ئەمەلدە يوق، ساندا بار، ھەمدەمدە يوق، قەغەز يۈزىدىكى قۇراشتۇرمىدىنلا ئىبارەت. بۇنچە كۆپ رەھبەرلىك گۇرۇپپا قۇرۇلۇپ، بىرەر ئەمەلىي ئىش تەۋرىتىدىغان، خىزمەتلەر جايىدا يۈرۈشىدىغان، تەدبىرلەر ئەمەلىيلىشىدىغان بولسا، بىز ھازىرقىدەك ئاستا قەدەملىك تەرەققىيات باسقۇچىدا، «ئورنۇڭدا تۇرۇپ مېڭىش!» ھالىتىدە، تەرەققىي قىلغان رايونلارنىڭ نەتىجىسىدىن پەخىرلىنىپ، ئۆز ـ ئۆزىمىزگە تەسەللىي ئىزدەيدىغان «بىچارە» قىياپەتتە يۈرمەس ئىدۇق.

بۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرىنىڭ ھەقىقەتەن رولى ۋە كارامىتى بولىدىغان بولسا، جەمئىيەت ھارۋىسىنىڭ چاقى ئاللىبۇرۇن كاتاڭدىن چىقىپ، ئىلگىرى كەتكەنلەرنىڭ سۈرئىتىگە يېقىنلاشماسمىدى؟

بۇنداق رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرىنىڭ «ئۆمرى» ئىنتايىن قىسقا بولۇپ، ئۇنىڭدا ھېچقانداق ھاياتى كۈچ بولمايدۇ. رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئەزالىرى يىغىن مۇناسىۋىتى بىلەن بىرەر قېتىم بولىشمۇ، دىدارلىشىش پۇرسىتىگە نائىل بولالمايدۇ. شۇڭا بۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرى قۇرۇلغاندىن كېيىن، بىرەر يېرىم قېتىم مۇھاكىمە يىغىنى ياكى ماسلاشتۇرۇش يىغىنى ئاچماي، تۆۋەنگە چۈشۈپ تەكشۈرۈپ، بىرەر ئەمەلىي مەسىلىنى ھەل قىلماي تۇرۇپلا، تارىختى بۇرچى ئاخىرلىشىپ بولىدۇ. رەھبەرلىك گۇرۇپپا نەدە، قانداق تېز قۇرۇلغان بولسا، يەنە ئۆزلىكىدىن شۇنداق توزۇپ، غايىپ بولىدۇ. قايتا ھۆججەت، ئۇقتۇرۇش تارقىتىلمايدۇ.

بىزدە نۇرغۇن باشقۇرغۇچى تارماق، فۇنكسىيىلىك تارماقلار بار. ئۇلارغا يېڭىدىن ھوقۇق بەرمىگەندىمۇ، ئەسلىدە ئۆزىدە بار ھوقۇقنى كونترول قىلىۋالماي، ۋەزىپە، مەسئۇلىيەتنى ئېنىق بېكىتىپ، ئىشلەشكە دادىل قويۇۋەتسە، كەسپىي ئالاھىدىلىكى جارى قىلدۇرۇلسا، خىزمەتلەر ئاققان، مەسىلىلەر تۈزەلگەن، نەتىجىمۇ قولغا كەلگەن بولاتتى. لېكىن، رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ «نەرقى» چۈشۈپ، پاخاللىشىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، بۇنداق تارماق مەسئۇللىرىنىڭ ئىسمى رەھبەرلىك گۇرۇپپا ئەزالىرى ئىسىملىكىنىڭ تېگىگە «باستۇرۇپ» قويۇلىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆز ئالدىغا، مۇستەقىل خىزمەت قىلىشىغا رۇخسەت يوق. ئۇلار تېخى خىزمەتتە ئىجادىي بولمىغان، يېڭىلىق ياراتمىغان، تەشەببۇسكار بولمىغان ئاتىلىپ، ئەيىپلىنىدۇ. ئۇلارمۇ رەھبەرلىك گۇرۇپپا يىغىنى ئېچىپ، قارار قىلسا، ئورۇنلاشتۇرۇپ ھەيدەكچىلىك قىلسا، ئاندىن ... دەپ تەلمۈرۈپ، كۈتۈپ تۇرۇشقا مەجبۇر بولىدۇ. بىر ئېچىلىش بىلەنلا «مۆجىزە» يارىتالايدىغان بۇ يىغىنلار ئېچىلمايدۇ. توختاپ تۇرۇش، كۈتۈشلەرنىڭ چېكى بولمايدۇ. كۈنلەر، ئايلار، پەسىللەر مانا مۇشۇنداق ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا، پەيت ـ پۇرسەتلەر ئۆتۈپ كېتىدۇ. قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئىشلار شۇ پېتى قېلىۋېرىدۇ.

بۇنداق ئادەم ساقلىتىدىغان، ئىش ئاقسىتىدىغان، ئالدىرىغاننىڭ پېشىنى تارتىدىغان، رەھبەرلىك گۇرۇپپىلىرىنىڭ نېمىگە پايدىسى تېگەر؟

(ئاپتور: چىرا ناھىيىلىك خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتىدا)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ياخشى كۆڭۈل زېمىنگە پەزىلەت تۇغدۇ.

مۇھەممەتتۇرسۇن قۇربان

تەرەققىيات

(فېليەتون)

مەدەنىيەت، ئىقتىساد جەھەتتە سەل ئارقىدا تۇرۇۋاتقان بۇ يۇرتىمىزدا تەرەققىيات تېز، مۆجىزىلىرى كۆپ دېسەم ئىشەنمەمسىز؟ شەھەرلەردە بارلىققا كەلگەن تالا ـ تالا، كەڭرى يوللارغا، يول ئەتراپلىرىدا بەس ـ بەستە مۇئەللەقتە بوي سوزغان ھەشەمەتلىك بىنالارغا قاراپ، يېزىلاردا توپىلاق يوللارنىڭ تاشيول، ماي يوللارغا ئورۇن بوشاتقانلىقىغا، قىرلىرى مەخمەلدىن ئەنداز ئالغان ئېرىق، ئۆستەڭلەرنىڭ سىمونتلىنىپ ئاپپاق كاللىسىدەك پارقىراپ قالغانلىقىغا، دېھقان ئۆيلىرىنىڭ ھاۋادانلىق، قاراڭغۇ گەمىدەك ھالەتتىن ئايۋانلىشىشقا قاراپ يۈزلەنگەنلىكىگە قاراپ ئىشىنەرسىز، ياكى بۇنى كىم بىلمەيدۇ دەپ كايىشىڭىز مۇمكىن. كايىشىڭىز بەرھەق، چۈنكى، كۆزگە چېلىقىپ تۇرىدىغان بۇنداق تەرەققىياتنى ھېس قىلالماسلىق ئەقلى نورمال ئادەمنىڭ قىلىقى ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە تېلېۋىزور، رادىئو، گېزىت ۋە ژۇرناللار پات ـ پات بۇلارنى ھېس قىلدۇرۇپ تۇرىدۇ ئەمەسمۇ؟ بىراق ھېچ كىم ھېس قىلدۇرمىغان، ھېچ كىم ھېس قىلىشنى خالىمىغان يەنە نۇرغۇن تەرەققىياتلار بۇ يەرلەردە ئاز ئەمەس. ئالايلۇق، ساقلىقنى ساقلاش جەھەتتە، بۇ يەرلەردە ئەزەلدىن مەۋجۇت بولمىغان ئەرلەر كېسەللىكلىرى بۆلۈملىرى، دوختۇرخانىلىرى قىسقىغىنا بىرقانچە يىلدا يوقلۇقتىن بارلىققا كەلگەن ھەم شىددەت بىلەن تەرەققىي قىلغان بولۇپ، ئەرلەردىكى ماغدۇرسىزلىق، ھېسسىياتسىزلىق، ئاجىزلىق كېسەللىكلىرىنى داۋالاشقا كىرىشكەن ھەتتا ئاڭلىتىش، كۆرسىتىلىش ۋاقتى ئىنتايىن قىس بولىۋاتقان تېلېۋىزور، رادىئولارمۇ ئېلان بېرىش، ھەقسىز مۇلازىمەت قىلىش پروگراممىلىرىنى يولغا قويۇپ، قاينام ـ تاشقىنلىق ۋەزىيەتنى شەكىللەندۇرگەن. ھازىر بۇ يەردە مەخسۇس ئەرلەر كېسەللىكلىرى بويىچە جۇڭگوچە، غەربچە، مىللىيچە، زاڭزۇچە، ئۇردا رېتسىپى بويىچە ئاللىقانداقچە داۋالاش تەرەققىي قىلغان بولۇپ، كېسەللىكلەرنىڭ تولۇلىقىدىن دوختۇرمۇ، تېۋىپمۇ بىكار ئەمەس، يېشى چوڭراق، 80 ـــ 90 ياشلارغا كىرىپمۇ بالا يۈزى كۆرگەن كونا ئادەملەرنىڭ ئېغىزلىرىمۇ بىكار ئەمەس. ئاۋات بازارلارنىڭ كىرىش ئېغىزلىرى، تۆت كوچىنىڭ دوقمۇشلىرى ھەتتا ئىبادەت قىلىدىغان مەسچىتلەرنىڭ ئالدىلىرىمۇ ئەرلىكنى كۈچەيتكۈچى دورىلار بىلەن قىزىپ كەتكەن، توپ ـ توپ ئەرلەر، ئەمدىلا بۇرۇتلىرى خەت تارتقان ياشلار دوختۇر، تېۋىپ ۋە يايمىچىلار ئالدىدا ئۆچرەتتە، دەردتە، ھەسرەتتە ھەتتا ئائىلىلەرمۇ بۇلاردىن مۇستەسنا ئەمەس. تاپقان ـ تەرگىنىنى سەرپ قىلىپ قاقسەنەم بولىۋاتقان . ئۇلار، «بىزنى ئاجىزلاشتۇرىۋەتكىنى نېمە؟ بىلىپ ـ بىلمەي مەدەنىيەت دەپ قوبۇل قىلىپ، يېيىش، ئىچىشكە ئادەتلىنىپ قالغان قايسى نەرسە بىزنى بۇ ھالغا تاشلىدى؟ بىز تەرەققىيات دەۋالغان قايسى تۇرمۇش ئادىتى بۇ ئاجىزلىقلارنىڭ مەنبەسى؟ ...» دېگەنلەرنى مۇلاھىزە قىلماي، مۇلاھىزە قىلىسىمۇ زىيانلىق ئادەتنى تەرك ئېتەلمەي، ئۆز غۇرۇرىنى، جىسمانىي كۈچىنى، روھىي جۇشقۇنلىقىنى خىمىيلىك، بىئو ـ خىمىيلىك، ئانتىبىئوتىك تەركىبى زور، روھلاندۇرغۇچى، غىدىقلىغۇچى دورىلار بىلەن ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە كىرىشىپ كەتتى.

شۇنداق ئاجىزلىقنى دورا تۈگۈتەلەمدۇ؟ دورا بىلەن بارلىققا كەلگەن كۈچلۈكلۈك سۈنئىي ئەمەسمۇ؟ سۈنئىي نەرسە قاچانمۇ تەبىئىي نەرسىگە تەڭ بولالىغان؟ لېكىن بۇ بىر تەرەققىيات، ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان تەرەققىيات؟ ئۇنداق بولمىسا بۇنداق ئىشلارنى ئىلگىرى بولغان دەپ بېقىڭگە قېنى؟

ھېس قىلىنمىغان تەرەققىياتلارنىڭ يەنە بىرى، ئاياللارنىڭ تاشقى قىياپىتىدە كۆرۈلدى. يەنى بۇندىن 10

چىرا ناھىيە دامكۇ يېزا باشلانغۇچتىكى ئوقۇرمەنلىرىمىزگە سېغىنىپ سالام!

نەچچە يىل ئىلگىرى بۇ يەردىكى ئاياللار ئۆزلىرىنىڭ
ئۇيغۇرغا خاس، ئانىسىغا خاس، قاپقارا، ئۇزۇن چاچلىـ
رىنى قايچىلاپ جۇڭگو ئاياللىرىغا خاس سۇپەتلىكەن
بولسا، ئەمدى بۇ كالتا چاچلار چېكرا ھالقىپ، رۇس،
ئىنگلىزلاشتى. ساپسېرىق، قىپقىزىل كالتا چاچـلارغـا
قاراپ ئۇلارنى شۇ پەرەڭلەردىن، ئىسارالاردىن ئايرىۋالماق
تەس. ئاياللار ساتىراچخانىلىرى، ئۇستۇرا، قايچا تۇتقان
ئايال ساتىراچلار، ئۆچىرەتتە تۇرغان چاچ تەگشىتىدىغان،
قاش، قاپاقلىرىنى ياستىدىغان ئاياللار ...ئاياللار شۇنـ
داق تەرەققىي قىلدىكى، ئۇلارنىڭ باش قىسمى ياۋرو-
پاچە، كىيىمى خەنزۇچە، تىلى ۋە ئالتۇن زىننەتلىرى
ئۇيغۇرچە شالغۇت بىر مەدەنىيەتنىڭ مۇساپىسىنى ھېچ
بىر توسالغۇسىز باشلىۋەتتى. تەرەققىياتنىڭ يەنە بىر
مەنىسى غەربلىشىش، باش غەربلەشسە، بۇ تەرەققىيات
بولماي نېمە؟ ئۇلار ئانىلار ئەمەسمۇ، ئۇلار قىلىپ بو-
لالمىغاننى بالىلىرى، بالىلىرى قىلىپ بولالمىغـانـنى
نەۋرىلىرى قىلىپ، ئاخىرى پۈتۈنلەي ناسارالاشقان ياكى
پەرەڭلەشكەن بىر قەۋمنى ئاپىرىدە قىلسا ئەجەب ئە-
مەس. شۇ چاغدا بىزدە «دانىنىڭ ئەسكىسى تېرىق، ئا-
دەمنىڭ ئەسكىسى سېرىق» دېگەن تەمسىل بار ئىدى،
دېگۈچىلەرمۇ، بىز ئۇيغۇر، بىز ئۇلار ئەمەس، ئۇلار بىز
ئەمەس دېگۈچىلەرمۇ بولماسلىقى مۇمكىن. ئەر بۇزۇلسا
ئۆي بۇزۇلاركەنمىش، ئايال بۇزۇلسا دۇنيا. لېكىن بۇ
تەرەققىيات، بۇزۇلۇش، تۈزۈلۈش دېگەن كونا گەپ، كو-
نىلىقتا ئېسىلىۋېلىشنىڭ ئۆزى تەرەققىياتقا مۇخالىپ.

ھېس قىلىنمىغان يەنە بىر تەرەققىيات، ئائىـلـە
مەدەنىيىتىدە كۆرۈلدۇ. ئاياللارنىڭ رېستۇرانلىشىشى،
ئەرلەرنىڭ ئاشپەزلىشىشى 21 ـ ئەسىرگە خاس تەرەققىـ
ياتلارنىڭ بىرى. بۇنى ئاياللار ئائىلە تامىقىنىڭ تېتىـ
مايۋاتقانلىقى، ئەرلەرگە رېستوران تامىقـنـىـڭ خـىل
كەلمەيۋاتقانلىقى كەلتۈرۈپ چىقارغان بولۇشى مۇمكىن.
شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ تەرەققىيات دەپ قارىلىدۇكى، ئائىـ
لىدىكى كونا، ئەنئەنىۋى ئىش تەقسىماتـىـنى بـۇزۇپ
تاشلاپ، ئاياللار ئازادلىقىنى كاپالەتلەنـدۈرۈپ، ئـەرلـەر
سىرتنىڭ ئادىمى، ئاياللار ئۆينىڭ دېگەن قاراشنى پۈ-
تۈنلەي ئاغدۇرۇپ تاشلىدى. بۈگۈنكى كۈندە ئەرلەر ئا-
ياللارنى كۈنلەش تۈگۈل، ئاياللار ئەرلەرگە ھۆرپىيـىـپ
«سەن نېمىشقا مېنى كۈنلىمەيسەن» دەيدىغان، ئەر ـ
ئايال جېدەللىشىپ قالسا ئايال ئەمەس، ئەر يارىلىنىپ
دوختۇرخانىغا بارىدىغان، ئاياللىرى بولسا تەپ تارتماي
«تۆز مۇشت بىلەن بىر قويۇۋېدىم تىنك موللاق چۈشـ
تى»، دەپ ماختىنىدىغان، ئاياللىرى رېستۇرانلاردىن تۈن
نىسپىدە قايتىپ كەلسە، ئاچچىقلىنىش ئۇياقتا تۇرسۇن،
«قانداق، كۆڭۈللۈك ئوينىدىڭلارمۇ»، دەپ ھاردۇق سو-
رايدىغان تەرەققىياتلار بارلىققا كەلدى. دېگىلى تۇرساق
بۇنداق نەتىجىلىرىنى سۆزلەپ تۈگەتكىلى بولـمـاس.
لېكىن مۇشۇنداق تەرەققىياتلارغا قاراپ كىممۇ بۇ يەرنى
نامراتلىقتا تەگداشسىز، ئىقتىساد، مەدەنىيەتتە ئارقىدا
دېيەلەيدۇ؟ دەرۋەقە ھەرقانداق تەرەققىياتنىڭ بارلىقـقـا
كېلىش سەۋەبى بولىدۇ، مەغلۇبىيەتنىڭمـۇ شـۇنـداق.
يۇرتىمىزدا بارلىققا كەلگەن يۇقىرىقى تەرەققىياتلارنىڭ
بارلىققا كېلىشىدىمۇ ئاشۇنداق سەۋەب ـ نەتىجە مۇنا-
سىۋىتى مەۋجۇت. ئومۇملىق نۇقتىسىدىن قارايدىغان
بولساق، شەھەرلەردە پاھىشىخانىلار كۆپىيىۋېـدى، شـە-
ھەردىلا ئەمەس، يېزىلاردىمۇ باسقۇنچى جىنايەتچىلەر
يەر يۈتقاندەكلا يوقىدى ...ئەرلەر ماغدۇرسىزلىنىپ قالـ
غاچقا، بىرەر كىمنىڭ ئۆز ئايالىنى كۈنلەپ رەقىبىنى
ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقى ياكى جېدەللىشىپ قالغانلـىـقى
توغرىسىدا سۆز ـ چۆچەك بولىنمىدى، ۋاھاكازا.

دېمەك، بۇلارمۇ ئوخشاشلا تەرەققىيـات، خـالاس.
2004 ـ يىلى ھەممىلا ئادەم چوقۇنىدىغان، تـەرەقـقـىي
قىلغان ئامېرىكىنىڭ سان ـ فرانسىسكو شەھىرىدە 2600
جۈپ ئوخشاش جىنىسلىقلارنىڭ توي خېتى بېرىشنى
ئىلتىماس قىلغانلىقى گېزىتتە خەۋەر قىلىندى، مـانـا
بۇمۇ بىر تەرەققىيات. كەلگۈسىدە ئەرلەر ئاياللاشسا، ئا-
ياللار ئەرلەشسە، غەربلىشىۋېرىپ نەچچە ئون، نەچچە يۈز
كۈچلۈك ئەر بىلەن ئاجىز ئەر توي قىلىشسا، بۇ مىللەت
ئۇ مىللەتكە ئايلانسا، ئۇمۇ تەرەققىيات بولـىۋېـرىـدۇ.
باشقىلار ئۇنداق ئىشلارنى تەرەققىيات ئەمەس، بىر چېـ
كىنىش دېسىمۇ بىز قەتئىي ھالدا ئۇنى تەرەققىيات
دەۋېرىمىز. خۇشىمىز كەلسە، بۇنداق ئىشلار ئۈستىدە
پىكىر قىلىشنىڭ ئورنىغا ئامېرىكا ـ ئىـراق ئـۇرۇشى،
پەلەستىن ـ ئىسرائىلىيە توقۇنۇشى ئۈستىدە ئويلىنىـ
مىز ياكى دىنى مەزھەپ مەسىلىلىرى ئۈستىدە ئۆزئارا
مۇنازىرىلىشىپ، جېدەللىشىپ، ياتلىشىپ يۈرۈۋېرىمىز.
بۇمۇ بىر تەرەققىيات. بويىغا يەتكەن قىزلىرىمـىـزنـىـڭ
چەت ئەل ناخشىچىلىرىنى، دېسكوخانىلار، تورخانىلار-
نىڭ تىجارەت ۋاقتىنى بەش قولدەك بىلىشى بىزنى ئا-
زابلىمايدۇ، تۇرۇپ بىلەن چامغۇرنى، چىڭسەي بىلەن
يۇمغاقسۇتنى ئايرىماسلىقى ھەم بىزنى ئازابلىيالمايدۇ،
بەلكى بۇمۇ بىرخىل تەرەققىيات بولۇشى مۇمكىن.

(ئاپتور: خوتەن ناھىيىلىك سودا ـ سانائەتنى مەمۇرىي باشقۇرۇش ئىدارىسىدا)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

NEW JADE LITERATURE

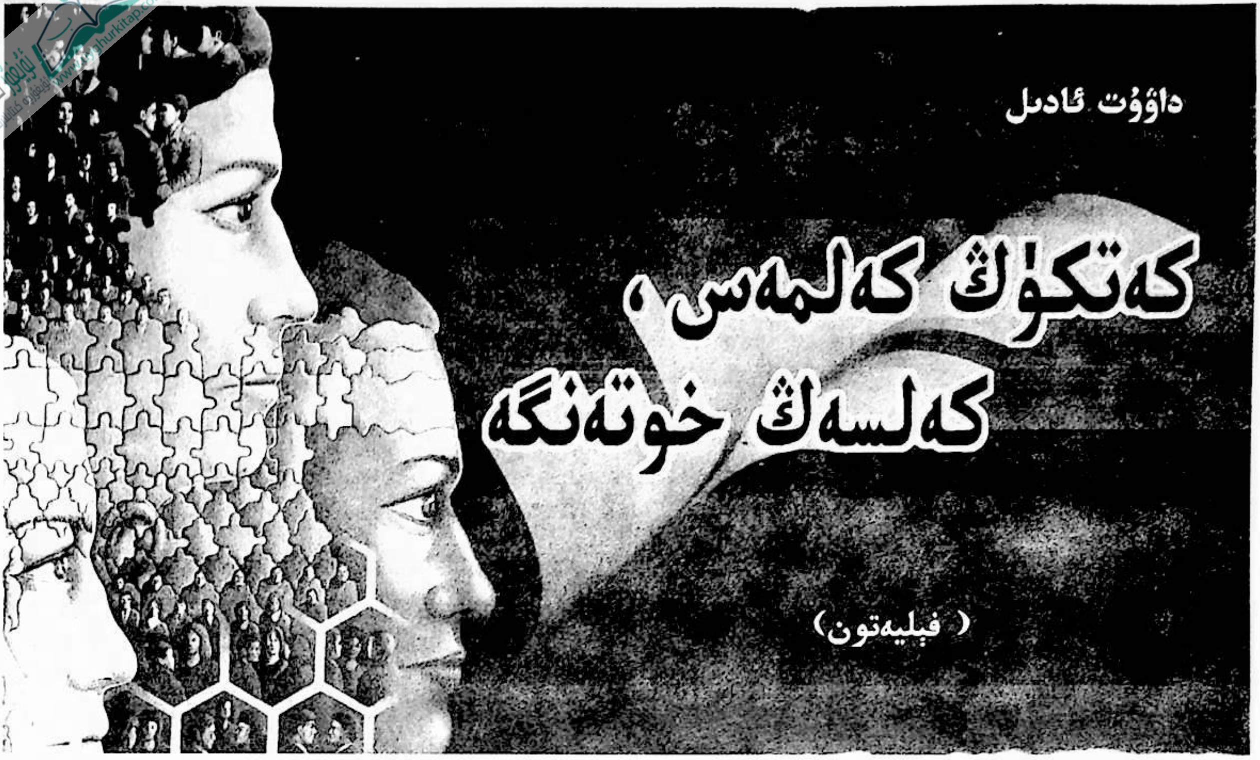

داۋۇت ئادىل

كەتكۈك كەلمەس، كەلسەك خوتەنگە

(فېلىيەتون)

ئىلگىرى بۇ ناخشا خوتەننىڭ ھەممىلا يېرىدە ئېيتىلىپ يۈرسە، زادىلا ئېرەن قىلمىغان ئىكەنمەن، ھازىر كوچا ـ كويلاردا بىر ئاز ئۆكسۈپ قېلىۋېدى، راستىنلا سېغىنىپ قېلىۋاتىمەن. چۈنكى، بۇ ناخشا ئەزىز دىيار خوتەننىڭ گۈزەل قىياپىتىنى، ئۆتمۈش مەنزىللىرىنى، دۇنياغا مەشھۇر قول ھۈنەرۋەنچىلىكىنى مەدھىيىلەيدىغان نۇرلۇق قەسىدە ئىدى. مانا ھازىر مەن بۇ قەسىدىنى قايتا يادلاپ ئولتۇرۇپتىمەن.

«كەتكۈك كەلمەس، كەلسەك خوتەنگە، كۆرۈپ ئاڭا تويۇپ قانمايسەن ... يۈز ئەسىرنى بېسىپ ئۆتكەن ياڭاق شاھى ئەسلى خوتەندە ... نىيا شەھىرى مۇقەددەس ماكان، تارىخ چاقنار ھەر چاغ ئۆتەڭدە ... چىرا يامۇن يايلىقى مۇنبەت، ئوتلار توپ ـ توپ تېمەن پادىلار، يېشىللىققا ئايلاندى بۇدەم قارىقاشتا كەڭ چۆل ۋادىلار. كەتكۈك كەلمەس، كەلسەك خوتەنگە، گويا بولۇپ ئاشىق بىقارار...»

بۇ دۇردانىلەر نەقەدەر پاساھەتلىك ۋە گۈزەل، نەقەدەر تەسىرلىك ھەم يېقىملىق ئىدى. ئويلىسام، ئۆزۈم خوتەنلىك تۇرۇپمۇ يۇرتۇمنى ئاشۇ گۈزەل تېكىستلەرنىڭ ئاپتورىچىلىك چۈشەنمىگەن ئىكەنمەن، راستىنلا مىڭ ئەپسۇس. خوتەن دىيارى ئەگەر ئىنسانىيەت تارىخىنىڭ ئۆتمۈشىدە ۋە ھازىرقى زامانىدا شۇنداق ئاجايىپ مەشھۇر بولمىغان بولسا، ئۇلۇغ داھىمىز ماۋزېدۇڭ «يۇتيەنمۇ بار بۇ نەغمىدە»، دەپ مەشھۇر شېئىرىنىڭ بىر مىسراسى قىلىپ تەرىپلەرمىدى؟ تەتقىقاتلارمۇ «ئۇدۇن» سۆزىنىڭ «ئېدەن» (جەننەت) نىڭ ئۆزگىرىشىدىن كەلگەنلىكىنى، رىۋايەتتىكى جەننەت ئورنىنىڭ ھازىرقى خوتەن ئىكەنلىكىنى شەرھلەپ، خوتەن بىلەن جەننەتنى باغلاپ يۈرەرمىدى؟ بىراق يېقىندىن بۇيان خوتەن دىيارىنىڭ يەنە باشقىلار سەزمىگەن «خاسىيەتلىك» ۋە «مەشھۇر» تەرەپلىرىنى بايقاپ قالدىم، ئۇنى نېمىكەن دېمەمسىز؟

ھازىرنىڭ ئۆزىدە خوتەننىڭ شەھەر كوچىلىرىنى، بولۇپمۇ مەركىزىي كوچىسى بولمىش گۈلباغ ئەتراپىنى بىر ئايلىنىپ كۆرىدىغان بولسىڭىز، بۇنىڭ جاۋابىنى ھايال بولمايلا تاپالايسىز، ئۇ بولسىمۇ، بىر توپ ياشلارنىڭ سىزگە خالىسانە تارقىتىپ بېرىۋاتقان ئېلان ۋاراقلىرىدىن ئىبارەت. بۇ

ئېلانلارنى بىر ـ بىرلەپ كۆرۈپ باقسىڭىز، خوتەندە بىر توپ «كەشپىيات»لارنىڭ ھەقىقەتەن بازار تاپالماي قېلىۋاتقانلىقىنى، شۇنداقلا شەپىسىز ھالدا بازار تېپىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالىسىز. قولىڭىزدىكى بەزى ئېلانلار بىرنى ئالسىڭىز ئىككىنى قوشۇپ بېرىدىغانلىقىنى جاكالىسا، يەنە بەزىلىرى مال ئالسىڭىز ھەقسىز مۇكاپات بېرىدىغانلىقىنى جاكالايدۇ. يەنە بەزىلىرى شەھەر بويىچە ئەڭ ئەرزان باھادا ساتىدىغانلىقىدىن جار سالىدۇ.

دورا ئېلانلىرى تېخىمۇ قىزىقارلىق: «XXX كومۇلچى بۆرىكىڭىزنى قۇۋۋەتلەپ، ئەرلىك جاسارىتىڭىزنى ئۇرغۇتىدۇ. جىنسىي ئەزايىڭىزنى تومشۇتۇپ، ئۇزارتىپ، ئەرلىك لەززىتىدىن تولۇق بەھرىمەن قىلىدۇ. ئائىلىڭىزگە بەخت، تۇرمۇشىڭىزغا چەكسىز لەززەت بېغىشلايدۇ»، «XXX كاپسۇلى كۆزىڭىزنى روشەنلەشتۈرۈپ، سىزگە يېڭىچە دۇنيا ئاتا قىلىدۇ، بىر كۈن ئىچسىڭىز، تەسىرىنى بىلەلەيسىز، ئۈچ كۈن ئىچسىڭىز كېسىلىڭىز شىپا تاپىدۇ، بىر كۇرس ئىچسىڭىز يىراقنى كۆرەلمەسلىكنى تەلتۆكۈس ساقايتىدۇ»، «XXX تالقىنى جىگەرنى قۇۋۋەتلەپ، كۆزىڭىزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، جىگەر راكىنى تەلتۆكۈس ساقايتىپ، ئۆمۈرلۈك ئازابتىن خالاس قىلىدۇ»، «XXX تابلېتى نەپەس يولىڭىزنى راۋانلاشتۇرۇپ، زىققا كېسىلىنى توپ يىلتىزىدىن ساقايتىدۇ»، «XXX مەلھىمى چېچىڭىزنى ئۆستۈرۈپ، قارايتىپ، يىگىتلەرگە خاس بەستىڭىزنى جەۋلان قىلىدۇ»، «XXX دەملىمىسى سىزنى بەل، پۇت ئاغرىقىدىن ئۆمۈرلۈك خالاس قىلىدۇ»، «... نىڭ خالتىسىدىن رەڭلىك تېلېۋىزور مۇكاپاتى چىقىدۇ»، «...نىڭ قېپىدىن كېسەك ئالتۇن چىقىدۇ...». بۇ شاھانە ئىبارىلەر ھەقىقەتەن كىشىنى تەسىرلەندۈرىدىغان بولۇپ، ئۇنىڭ راستلىقىغا زادىلا ئىشەنمەي تۇرالمايسىز. يەنە كېلىپ بۇ دورا ۋە قۇۋۋەت بۇيۇملىرىنىڭ كۆپىنچىسى كۆپ ئىقتىدارلىق بولۇپ، بېشىڭىزدىن تاپىنىڭىزغىچە، بۆرىكىڭىزدىن ئۆپكىڭىزغىچە، كۆزىڭىزدىن تىرنىقىڭىزنىڭ ئۇچىغىچە مەنپەئەت قىلىپ، سىزنى پەرىشتىگە ئايلاندۇرىۋېتىدۇ ـ دە، ئىختىيارسىز دورا ئېلانىدا ئېيتىلغان دوكانغا قاراپ ماڭىسىز.

مەن بىر ئەقلىي ئەمگەكچى بولۇش سۈپىتىم بىلەن، ئېلانلارغا ئانچە ئېرەن قىلىپ كەتمىسەممۇ، لېكىن سالامەتلىكىم دېگۈدەك ياخشى بولمىغانلىقتىنمىكىن، ئاشۇ پەرىشتە سۈپەت كەشپىياتچىلار ۋە تالانت ئىگىلىرىگە ئاپىرىن ئېيتقۇم كېلىدۇ. ئۇلارنىڭ خاسىيەتلىك كەشپىياتلىرىدىن بىر ـ بىرلەپ سېتىۋېلىپ سىناپ بېقىشقا قادىر بولالمىساممۇ، ئەمما ئاشۇ ئېلانلار تارقىتىلىۋاتقان ماگىزىنلارغا كىرىپ ـ چىقىۋاتقان توپ ـ توپ كىشىلەرنى كۆرگىنىمدە، ئۆزۈمنىڭمۇ مەلۇم يەرلىرىدىن چاتاق چىقىۋاتقاندەك، تەندۇرۇس جايلىرىممۇ ئاغرىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ تېخىمۇ بىئارام بولىمەن. يەنە بەزىدە بولسا سالامەتلىكى ياخشى ئەمەسلەر مەنلا ئەمەس ئوخشايمەن، دەپ ئۆز ـ ئۆزۈمگە تەسەللى بېرىمەن ـ دە، دوستلىرىم مەندىن تىجارەت يولى توغرىسىدا مەسلىھەت سورىسا، ئىككىلەنمەستىن: «دورا دوكىنى ئېچىڭلار» دەپ مەسلىھەت بېرىمەن. بىراق ئايلىنىپ قاراپ باقسام، دوپپامچىلىك كېلىدىغان خوتەن شەھىرىنىڭ ھەربىر چوڭ ـ كىچىك كوچىلىرىدا بىر ـ ئىككىدىن ھەتتا بىر نەچچىدىن دورىخانا ۋە دوختۇرخانا ـ داۋالاش ئورۇنلىرى قەد كۆتىرىپ تۇرۇپتۇ. قارىغاندا ھۆكۈمەتتىن باشقا يەنە نۇرغۇن شەخسلەر خوتەن شەھىرىدىكى ھەرمىل-

لەت خەلقىنىڭ سالامەتلىكىگە كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان ئوخشايدۇ، باركاللا! كەچقۇرۇن تېلېۋىزورغا قارايدىغان بولسىڭىز، يەنە شۇ ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق داۋام قىلىپ كىشىنى بىزار قىلىدىغان ئورۇقلاش ئېلانلىرى كۆزىڭىزگە «قادال»غىنى قادالغان. مېنىڭچە ئەگەر نورمال ئادەم شۇ ئېلانلارنى يەنە داۋاملىق كۆرۈۋېرىدىغان بولسا، ئاچچىقلىنىپ ئۆلۈپ كەتمىسىمۇ جەزمەن ئورۇقلاپ كېتىشىدە گەپ يوق. شۇڭا يەنىلا ئويلاپ قالدىم: خوتەن ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان يۇرتكەن، خوتەننىڭ قاشتېشى، خوتەننىڭ گىلىمى، خوتەننىڭ ياڭىقى، خوتەننىڭ گۈلە ـ قاقلىرى، خوتەننىڭ گۆشگىردە ـ كاۋاپلىرى، خوتەننىڭ مېۋە ـ چېۋە، ئانار، ئەنجۈرلىرى، خوتەننىڭ مازار ـ ماشايىخلىرى، خوتەننىڭ تاغۇ دەريالىرى، ھەتتا خوتەننىڭ قىز ـ يىگىتلىرىگىچە كىشىنى مەپتۇن قىلىدۇ. ئەمدىكى گەپ ـــ خوتەندە سانجاق ـ سانجاق دوختۇرخانا ـ دورىخانا شىپايى مۇسەللەس ـ مۇرابباللارنىڭ زورلاپ ساتقۇچىلىرىمۇ بۇ ئېلانغا ئىشىنىپ كېتىدىغان ساددا كىشىلەرنىڭ يۇرتىدىن مېھرىنى ئۈزەلمەي يۈرۈپتۇ، ئۇلار تۇرغان يەردە، خوتەن دىيارىغا قەدەم تەشرىپ قىلغان ھەرقانداق كىشى بۇ «خاسىيەتلىك» ۋە «مەشھۇر» لۇقلاردىن مەستخۇش بولۇپ، قايتىشنى ئەسلا خىيال قىلمىسا ھەيران قالارلىق ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئەمما بەزى ئېلان بەرگەن دورا ۋە ساغلاملىق بىيمەكلىكلىرى شىركەتلىرىگە ھەقىقەتەن قول قويماي تۇرالمىدىم، ئۇلار ئاشۇ رەڭلىك تېلېۋىزور، كېسەك ئالتۇنلارنى ساتسىلا نۇرغۇنلىغان پايدا ـ مەنپەئەتكە ئېرىشىدىغان تۇرۇقلۇق، يەنە دادىللىق بىلەن ئېلان بېرىۋېتىپتۇ، مۇبادا ئەقىللىق كىشىلەردىن بۇ كېسەك ئالتۇن ۋە رەڭلىك تېلېۋىزورلارنى «تېپىۋالدىغان»لار چىقىپ قالسا، قانداق قىلارمىز دەپ ئويلاپمۇ قويماپتۇ. نەقەدەر «خەلقچىل» كىشلەر ـ ھە؟ لېكىن بۇ «شەخسىيەتسىز كىشلەر» ئەجەبا شۇنچە جەبرى تارتىپ نېمە قىلىدۇ؟

ئىنسانلارنىڭ ساغلاملىقىغا پايدىلىق بولغان، ھەقىقىي، ساپ ۋە سۈپەتلىك بولغان ھەرقانداق مەھسۇلاتنى ئېلان ئارقىلىق تەشۋىق قىلىش ھاجەتسىز، دېھقانلار تېرىغان بۇغداي، قوناقلارنىڭ سالامەتلىككە پايدىلىق، ھاياتلىقنى ساقلىغۇچى ئەڭ ئاساسلىق مەھسۇلات ئىكەنلىكى قىل سىغمايدىغان ھەقىقەت، ئۇنىڭغا قىلچە ساختا بويۇم ئىشلىتىلمەيدىغانلىقىنى ئېيتىش ھاجەتسىز. ئەمما بۇغداي، قوناقلار ئۇنىغا ئايلانسىلا دەرھال « ...ماركىلىق ئاق ئۇنىغا ھېچقانداق قوشۇمچە بويۇم قوشۇلمىغان...» دېگەن ئېلان پەيدا بولىدۇ، بۇ ئەجەبا «بۇ يەردە 300 تەڭگە يوق» دېگەندەك چاندۇرغانلىق ئەمەسمۇ؟ شۇ قەدەر كۆپ ئاجايىپ ـ غارايىباتلار توغرىسىدىكى ئېلان ۋەرەقلىرىگە سەرپ قىلىنغان چىقىملار، «ھەقسىز تەقدىم» قىلىنىۋاتقان يانداقچى ـ سوغاتلار، تېلېۋىزورلارغا پۇل خەجلەپ ئېلان بېرىۋاتقان رەڭلىك تېلېۋىزور ۋە كېسەك ئالتۇنلار ئەجەبا ئاشۇ ئېلان ئىگىلىرىگە نىسبەتەن زور يوقىتىش ئەمەسمۇ؟ قارىغاندا خوتەندىكى «تەقدىم قىلىش»تىن ئىبارەت ئالىيجاناب روھمۇ كىشىنى مەپتۇن قىلىدىغان ئوخشايدۇ. بىراق غېمىم شۇكى: خوتەن دىيارى زورلاپ ساتا ئېلانبازلارنىڭ سىناق مەيدانى بولۇپ قالمىغاي ئىلاھىم!

(ئاپتور: خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

يولدا يېتىپ قالغان پېيەنچۈكتىن ئېغىلنى تېپىپ بارالغان ئېشەك ياخشى.

ئەنۋەر تاشتۆمۈر

تىكەن قۇش

(نەسر)

1

سۈكۈتلەر ئىچىدە مۇلايىم يەلپۈنۈپ، بەختىڭنىڭ پىنھان ھۇزۇرىغا ھەۋەس بىلەن تىكىلەتتىم. نىگاھلىرىمنى ئوراپ ئالغان بىر پۈتۈن ھايات رەڭدارلىقلىرى بەختىڭگە نىشانەن ھالدا مېنى ئۆز ئارامىمغا بۆلەپ، چۈمكەپ باراتتى.

سېنىڭ بىلەن مېنىڭ ئارام ئەسلىدىكىگە ئوخشاشلا يېشىللىق مۆجىزىلىرىنىڭ ئاتەش نەپەسلىرىدە تۇتىشىپ تۇرغاندەكلا بىلىنەتتى. كۆكرەك قەپەسلىرىدىن ئۆرلىگەن رېتىملىق ئاۋازلار، ھەرجان چوغدانىدىن چاچرىغان ئوت ـ ئۇچقۇنلار، ھەرلەۋز ئورامىدىن تاشقان دۇت ـ ھارارەتلەر بۇنىڭغا مىسال ھەم تىمسال سۈپىتىدە سۈكۈتلىرىمنىڭ قاشالىرىنى كۆتۈرۈپ، كېڭەيتىپ باراتتى.

مەن ئۆزۈمنى گويا بارچە ئالەم سەيناسىنى بىمالال تاماشاھ ئېتىپ يۈرگەن ئەركە سەيياھلارغا ئوخشاش ھۆر ھېس قىلاتتىم ۋە سېنى بىر تىنىق نەپەس ئارىلىقىدا ئۇچرىتىش مۇقەررەرلىكىدىن مەمنۇن ئىدىم. قەدەملەرنىڭ يېنىك، خىياللارنىڭ ئۇچقۇر، سېزىم ۋە تۇيغۇلارنىڭ شاش ئىكەنلىكى ئەرك ۋە ھۆرلۈككە ئىشارە بەرگەن ھالدا مېنى ئۆز مەھكۇملۇقۇمغا سۆرەپ باراتتى…

2

نەزەر ئۇپۇقلىرىمنىڭ سىرتىدىن، ئاشۇ ئانا تەبىئەتنىڭ يېشىل تىنىقلىرى قېتىدىن ئۆرلىگەن ساپ، سەمىمىي سادالىرىڭ قۇلىقىمغا يەتتى، تەئەججۈپ ئىلكىدە ساڭا قايرىلىپ قارىدىم، تىكەنلەر ئارىسىدا مۇڭلۇق سايراۋاتقان قۇش بالىسى سۈرىتىدە ئازابلىق كۆرۈندىڭ. ھايالشمايلا سادايىڭنى تۇغقان ئىچكى نەپەسلىرىڭگە شۇڭغۇدۇم، ئاتەش بىر پىنھاندا ھايات ھەققىگە ئوتلۇق قەسىدىلەر ئوقۇپ سارغىيىپ بارماقتا ئىدىڭ.

تىكەن قۇش، دېدىم ساڭا ئىختىيارسىز قول سۇنۇپ، ئەسەبىيلەشمەكتە ئىدىم، تىكەنلىك دالىدا تاپانلىرىمدىن قانلار ئاقاتتى.

پەرۋاز قىلماقتا ئىدىم، تىكەنلىك بوشلۇقتا قاناتلىرىمدىن پەيلەر ئۇچاتتى.

سايرىماقتا ئىدىم، ئاۋازىمدىن خورلۇق دىشۋارىنىڭ جاندىن ئۆتكەن رەنجۇ ئەلەملىرى تۆكۈلەتتى.

كۆرگىنىم بىلەن سەزگىنىم بىر ـ بىرىگە ماس رەۋىشتە قوشۇلۇپ، جانىنىڭ ئىچكى قاراڭغۇلۇقىدا دەممۇدەم ئوت بولۇپ ياناتتى. ھەر يورۇقلۇق بەھرىدە بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، سانىسىز مەھكۇم

ئادەملەر گەۋدىسىنى باغرىمغا باساتتىم ۋە مەڭگۈلۈك يېشىل دۇنيانىڭ يېشىل خىسلىتىگە ئىتائەتچان ھەمدۇ ـ سانالار ئوقۇيتتىم.

3

سادا ــــ ھاياتلىقنىڭ نىشانى، غۇرۇر ۋە پەزىلەتنىڭ ئىزھارى ئىدى.

سادا ــــ كەچكى شەپەق نۇرىدا قىپ-قىزىل تاۋلىنىپ يوقلۇق ئازابىغا چۆكۈۋاتقان غېرىبانى سەھرالارنىڭ ئىلتىجاسى ئىدى.

سادا ــــ رەڭۋاز دۇنيانىڭ تىكەنلىرى ئويغاتقان مەھكۇم روھىيەتنىڭ نىمەت كۈيى ئىدى.

سادا ــــ ئۆز ھەققىگە يۈزلەنگەن ئىنسان بالىسىنىڭ مەۋھۇم ئۈپۈق خىللىۋەتلىرىگە قاراپ سالغان چوقانى ئىدى.

ئەنە، دەقىق ئىچىدىكى ئويلىرىمدىن شەكىللەرنىڭ كۈلى كۆككە سورۇلدى، ماھىيەتلەرنىڭ دولقۇنلۇق ئېقىنىدا غۇلاچ كېرىپ ئۈزۈشكە باشلىدىم. كۆز ئالدىمدا ئوخشاشلا بىر ئادەم، ئوخشاش بىر ئادەمنىڭ ئوخشاش قىسمىتى ھەم خىسلىتى كۆرۈندى. پەرقسىز دۇنيانىڭ رەڭلىرى ئۆچمەكتە، بارچە ۋاقىت ماھىيەتلىك زور بىر ئىشتىھانىڭ ئالدىدا بىچارە، ئۆز كېيىپلىرى ۋە قىممەتلىرى ئالدىدا ئاۋارە ھەم سەرسانە ئىدى.

تۇپراق، ئەزەلىي خىسلەتلەر نۇرىدا چايقىلىپ ھەننىۋا مۆجىزىلەرگە تەۋە ھەم تەقەززا ئىدى.

ئادەم، تۇپراق بىلەن پەسىل ئارىسىدا تىنىمسىز چېپىپ سۈلھى لۇتفىغا مەھكۇم ئىدى.

پەسىل، ئادەم بىلەن تۇپراق ئارىسىدىكى زاھىر رېشتىلەرنى كوزۇر قىلىپ تاپقان تەقسىمات تەختىدىن مەغرۇر ئىدى.

شۇڭا ئادەم بەرىكەتسىز ھايات مەئىشەتلىرى ئىچىدە ئۆزىگە، تۇپراققا ۋە پەسىللەرگە قەرزدار بولۇپ ياشايتتى. ئۇنى ئازابلايدىغىنى، تىكەن قۇش سۈرىتىدە مۇڭلۇق ناۋالارغا ئەسرار قىلىدىغىنى تۇپراق ئەمەس، بەلكى پەسىل، ناچار پەسىلنىڭ ناچار خۇلقى ھەم پەيلى ئىدى.

4

ئېھ، يىراقتىكى تىكەن قۇش، بىزگە بۇرچ ــــ ئادەم بولۇش، ئادەم بولۇپ بەخت ۋە شان ـ شەرەپ قۇچتۇق!

كۆزلەرگە ھەرىكەت شوللىرى تاشلاپ تۇپراق ئىچىدە سوۋۇپ ئۆچكىنى ئەمەس، بەلكى يۈرەكلەرگە بەرىكەت شوللىرى تاشلاپ دۇنيانىڭ ئاتەش نەپەسلىرىدە مەڭگۈ ياشاپ قالغىنىلا ھەقىقىي ئادەمدۇر!

ھەرزامان ۋە ھەرماكان ھالىغا نەزەر سالساڭ، ھەقىقىي ئادەملەرنىڭلا ھېلىھەم ياشاپ تۇرغانلىقىنى، دۇنيانى يۆلەش قۇربىدە دۇنياغا ھاياتىي زوق بېرىۋاتقانلىقىنى، بارچە قىسمەت چالمىسىنىڭ ئۇنىڭ باغرىدا ئېزىلىپ ئەڭ يارقىن خىسلەت نۇرى بولۇپ تۆكۈلۈۋاتقانلىقىنى كۆرىسەن.

بۇنىڭدىن ساڭا ئىشارە شۇكى، ئۆزۈڭنى مەركەز قىلىپ قاتمۇقات بوشلۇقلىرىڭنىڭ يۈكسەك پەللىلىرىگە قاراپ ئۆرلە، گەرچە كىچىككىنە سەھرانىڭ تۇرلۇك ـ تۈمەن تىكەنلىرى ۋۇجۇدۇڭنى ئازابلاۋاتسىمۇ. ھە، شۇ تىكەنلەر ئازابى بولغىنى ئۈچۈنلا سەن تىكەن قۇشقا ئايلىنىپ، قانات، ئاۋاز ۋە بوشلۇقلىرىڭنى دەڭسىيەلىدىڭ، مۇڭلارغا پەۋەس تولغان ھاياتىي سادالىرىڭ بىلەن بوشلۇقلىرىڭدىن بوشلۇقلىرىمغا ھالقىپ ئۆتۈپ، پىنھان كۆزلەردە نۇر ـ شولا، پىنھان يۈرەكلەردە

زوق ـ ھەۋەس پەيدا قىلالىدىك.

ئازاب سۈپەتلىك تىكەنلەر دىلىڭغا سانجىلغاندا داغ ۋە يارا ئىزى قالدۇرىدۇ. ئۇنى ساقايتىش ئۈچۈن مۇھتاج بولىدىغان نەرسە سەن كەچكەن ۋەياكى سەندىن يۈز ئۆرىگەن، ئېنىقى، ئازابقا مۇپتىلا قىلغان نەرسىنىڭ نەق ئۆزىدۇر. بىز ئۇنى بەخت، خۇشاللىق ۋە ۋىسال دېگەن ناملار بىلەن سۈپەتلەپ ئەتىۋارلايمىز. ئازاب ئىچىدە يۈرگىنىڭدە ئۇنىڭ تىكىنى قوزغىغان ئاغرىق تۇپەيلى تىكەن قۇشقا ئوخشاش مۇڭلۇق ناۋا ئەيلىشىڭ مۇمكىن. ناۋالىرىڭنىڭ مۇڭى ناۋالىرىڭغا سەۋەب بولغان ئەسلى مۇڭلارغا ئۆرۈلۈپ شۇنداق بىر ھالنى پەيدا قىلىدۇكى، ئازابلىرىڭنىڭ تۈرۈلۈپ ئۈچۈۋاتقان قاتمۇقات بولۇتلىرى ئارىسىدا ئاجايىپ پارلاق نۇر شولىلىرى كۆرۈلۈپ كۆزۈڭنى قاماشتۇرىدۇ. بۇ دەل ئازاب ـ ئوقۇبەتلەر چېكىدە روي بېرىدىغان ياكى ئۇنىڭ ئەكس تەرىپىدە ھەمىشە زاھىر تۇرىدىغان مۇقەددەس شادلىق نۇرى بولۇپ، سەن شۇ ھالدا ئاڭا ناۋا بىلەن، ناۋا كۆتۈرگەن روھىي يۈكسەكلىكىڭ بىلەن ئېرىشەلىشىڭ مۇمكىن، بىز ئۇنى روھىيەت تاشقىنىنىڭ جۇش ـ ئۆركەشلىرى سۈپىتىدە قوبۇل ئېتىپ، سەنئەت دەپ ئاتايمىز. ئۇ، ئۆزۈڭدە ئۆزۈڭنى داۋالىغۇچى شىپالىق دورا، شۇڭا ئۇنى تېپىشنى بىل. شۇ چاغدا ئازابلىرىڭمۇ شادلىقلىرىڭغا ئايلىنىشى، ھەم يەنە ئازاب تۇپەيلى چىقىشنى، شادلىق تۇپەيلى سۈرۈشكە ئۆزگەرتەلىشىڭ مۇمكىن.

5

ئەي يىراقتىكى مۇڭلۇق تىكەن قۇش، ئەمدى ساڭا پىنھان يۈرىكىمنىڭ ھاياتقا روشەن سادالىرىغا قولاق سال:

ئارام ـــ چەكسىز رەۋىشتە كۆۋەجەپ تۇرغان چىن كۆيدۈركى، ئۇنى ئۆز باغرىڭدا ھەمىشە ھازىر ـ زاھىر ھېس قىلىپ ياشاشنىڭ ئۆزى ئىلاھىي ۋىسال دەملىرىنى ئىلكىڭگە ئالغان بىلەن باراۋەر.

كولا ـ جەندە، نىقاپ ـ پەردىلەر ئۇۋدۇمىدىكى شەكلەن ماھىيەتتىن كۆرە، ئۆزلۈك ئىجىللىقىدىكى ئەسلى ماھىيەتلەردە كەچۈرگەن مەجنۇن، سەرسانلىقنىڭ پەيزى ـ ھوزۇرى مۇقەددەسرەكتۇر.

روھىڭنىڭ پەسلى باھارىغا يەتمەي تۇرۇپ ئېچىلغان گۈللىرىڭنىڭ جاھان گۈلشەنىدە نە جۇلاسى بولسۇن!؟

ماھىيىتىڭنىڭ چەكسىزلىكى قۇچاق ئاچماي تۇرۇپ ئۈزۈلگەن مېۋىلىرىڭنىڭ جاھان بازىرىدا نە باھاسى بولسۇن!؟

ئىستەكلىرىڭنىڭ ئاڭلىرى كۆلمەي تۇرۇپ سۈرگەن ئىشرەتلىرىڭنىڭ جاھان بەختىدە نە ئىزناسى بولسۇن!؟

6

ئەي قەلبىمدىكى تىكەن قۇش، ئەمدى چەكسىزلىكىڭدىن چەكسىزلىكىمگە نەزەر سال:

قىسمەتلىرىڭنىڭ سوقۇشلىرىدا ئەڭ پارلاق نۇر بولۇپ چاقناپ سېنىڭ چەكسىز كېچەڭگە تاراپ كەتكۈم بار.

سەرسانلىقىڭنىڭ ئەۋجلىرىدە ئەڭ شېرىن ناخشا بولۇپ، جاراڭلاپ سېنىڭ چەكسىز ئارامىڭغا سىڭىپ كەتكۈم بار.

بەخت ـ سائادەتلىرىڭنىڭ يېشىل دالاسىدا ئۇچقۇر شامال بولۇپ، شۇۋىرلاپ چەكسىز ئۇيقۇ ـ غەپلەتلىرىڭدىن ئاگاھ بەرگۈم بار؟...

(ئاپتور: ئاپتونوم رايونلۇق كۆنتۈبخانىدا)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

سادىر تۇرسۇننىياز

شېئىر بىلەن يۇغۇرۇلغان ھايات

—پېشقەدەم شائىر ئابدۇغېنى سىيىتنىڭ ئىجادىي ھاياتى توغرىسىدا

ئۇ قاينام - تاشقىنلىق، ئەگرى - توقاي، گۈزەل ھاياتىنىڭ 63 باھار، ياز، كۈز ۋە قىشىدىن سالامەت ھالقىپ، 63 يىللىق ھاياتىنىڭ 47 يىلىنى ئىجادىيەت بىلەن مەشغۇل بولۇشتەك خاسىيەتلىك ئىشقا بېغىشلاپ، ئەل - ئاۋامنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بولدى. ئۆزى ئۇزاق مەزگىل مەشغۇل بولغان ئوقۇتقۇچىلىق كەسپى بىلەن خوشلىشىپ، 2001 - يىلى دەم ئېلىشقا چىققان بولسىمۇ، لېكىن قەلىمى دەم ئېلىشقا چىقمىدى، قەلىمىدىن ئادەمنىڭ روھى، مەنىۋى ئېچىرقاشلىرىغا مەلھەم بولىدىغان گۈزەل مىسرالار تۆكۈلۈپ تۇردى. ھازىر جاۋابلىق، تۇرمۇشنى پەردازسىز، رەڭ - بوياقسىز ھالدا ئىپادىلەش ئۇنىڭ ئىجادىيەت ئىزچىللىقى بولدى. 47 يىللىق ئىجادىيەت ھاياتىدا دۇچ كەلگەن نۇرغۇن ئاچچىق قىسمەتلەر، سىياسىي - ئىجتىمائىي داۋالغۇشلار ئۇنى ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشتىن توختىتالمىدى. شۇڭا، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى گۈلزارلىقىدا ئازاد زامان مۇھىتىدا قىممەت قارىشى، ئالاھىدىلىكى ئوخشاش بولمىغان كۆپ دەۋرلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش تارىخى ئۇزاق بولغان، ياشانغان بولسىمۇ، ھېلىھەم ئىجادىيەت سەھنىسىدىن چېكىنمىگەن بۇنداق شائىرلار كەمدىن - كەم ئۇچرايدۇ. بۇنداق بولىشىدىكى سەۋەب دەل ئۇنىڭ تۇرمۇشقا، ھاياتقا بولغان مۇھەببىتىنىڭ چوڭقۇر بولغانلىقىدا، ھاياتنىڭ، تۇرمۇشنىڭ، ئانا ماكانىنىڭ گۈزەللىكىگە قانمىغانلىقىدا! شۇڭا ئۇنىڭ «ياشانغان بولسىمۇ قەلبى ياش تۇرغان شائىر، ياشانغاندىمۇ قەلىمىنى تاشلىمىغان شائىر»، دەپ ئاتىلىشىدىكى سەۋەب دەل مۇشۇ يەردە. يۇقىرىقىدەك شەرەپكە مۇيەسسەر بولغان ھۆرمەت ساھىبى پېشقەدەم مائارىپچى، لىرىك شائىر ئابدۇغېنى سېيىتتۇر.

شائىر 1942 - يىلى 11 - ئايدا گۇما ناھىيىسىنىڭ پىيالما يېزىسى لەڭگەر كۆلبېشى مەھەللىسىدە قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. 1952 - يىلدىن 1955 - يىلغىچە پىيالما بازار باشلانغۇچ مەكتەپتە، 1955 - يىلدىن 1961 - يىلغىچە خوتەن ۋىلايەتلىك پېداگوگىكا مەكتىپىدە ئوقۇغان. 1961 - يىلدىن 1975 - يىلغىچە گۇما ناھىيىسىنىڭ قوشتاغ، سانجۇ، پىيالما، زاڭگۇي، نىشاندا يېزىلىرىدا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىگەن. 1976 - يىلدىن 1983 - يىلغىچە گۇما ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدە كەسپىي يازغۇچى ھەم ئارتىس بولۇپ ئىشلىگەن. 1983 - يىلدىن 1985 - يىلغىچە خوتەن ۋىلايەتلىك «يېڭى قاشتېشى» سەنئەت ئۆمىكىدە كەسپىي يازغۇچى بولغان. 1985 - يىلدىن كېيىن خوتەن مائارىپ ئىنستىتۇتى، خوتەن پېداگوگىكا مەكتىپىدە تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىگەن. شائىر ئىجادىيىتىنى 1958 - يىلى 3 - ئاينىڭ 23 - كۈنى «خوتەن گېزىتى»دە ئېلان قىلىنغان «ياڭرىتىپ ئېيتسام قوشاق» ناملىق شېئىرىدىن باشلىغان. شۇندىن بۇيان ھازىرغىچە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى گېزىت - ژۇرناللاردا 1000 پارچىدىن ئارتۇق شېئىر، باللادا، داستان، ناخشا تېكىستلىرى ئې-

لان قىلغان. بىر قىسىم كومېدىيەلىرى سەھنى-
لەشتۈرۈلگەن، بىر قىسىم ناخشا تېكىستلىرى
ئاھاڭغا سېلىنىپ رادىئودا ئاڭلىتىلغان. ئەسەر-
لىرىنىڭ بىر قىسمى 1960 ـ يىللاردا نەشر قى-
لىنغان «ياشىسۇن خەلق كوممۇنىسى»، «ياشى-
سۇن باشيول» دېگەن بىرلەشمە توپلاملارغا،
بىرقىسمى 1980 ـ يىللاردىن كېيىن نەشر قى-
لىنغان «توي تەنتەنىسى»، «ۋىسال كۈيلىرى»،
«يۈرۈڭقاش شادلىقى»، «خوتەن يولىدا پاياندار»،
«خوتەندە راۋان يوللار»، «مەيىن سابا» ناملىق
توپلاملارغا كىرگۈزۈلگەن. «باشقىغا»، «راۋان
يوللار»، «ئۆمۈر ساۋاقلىرى»، «مېۋىلەرنىڭ يازما
بايانى» ناملىق شېئىرلىرى خوتەن ۋىلايىتى
بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەر-
لەرنى باھالاش پائالىيىتىدە «مۇنەۋۋەر ئەسەر»
بولۇپ باھالىنىپ، مۇكاپاتلانغان. «زەپەر ناخشى-
سى» ناملىق شېئىرى 2000 ـ يىلى 9 ـ ئايدا
قەشقەردە ئۆتكۈزۈلگەن 10 ـ قېتىملىق خانتەڭ-
رى ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. ئەدەبىي
ئىجادىيەت، سەنئەت يېتەكچىلىكى جەھەتتىكى
نەتىجىسى 1993 ـ يىلى «گۇما ناھىيىسىنىڭ
مەدەنىيەت تەزكىرىسى» دېگەن كىتابقا كىرگۈ-
زۈلگەن. 1995 ـ يىلى ئالتۇن كۆز پەسلىدە كې-
رىيە ناھىيىسىدە ئېچىلغان خوتەن ۋىلايىتىنىڭ
يېزا تېمىسىدىكى ئەدەبىي ئەسەرلەر ئىلمىي
مۇھاكىمە يىغىنىدا تۆھپىكار ئەدىب سۈپىتىدە
تون كىيىشكە نائىل بولغان. ئىجادىيەت ھاياتىدا
جۇڭگو تىياتىرچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆ-
بىسىنىڭ ئەزاسى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم را-
يونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ، خوتەن ۋى-
لايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى
قاتارلىق ۋەزىپىلەردە بولغان. شائىر ھازىرمۇ ئى-
جادىيەت بىلەن ئىزچىل مەشغۇل بولۇپ كەل-
مەكتە.

ئابدۇغېنى سىيىت ئازكەم يېرىم ئەسىر
ۋاقىت ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ، نۇرغۇن
سۈپەتلىك ئەسەرلەرنى يازغان بولسىمۇ، لېكىن
تۈرلۈك سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن مۇستەقىل بىرەر
پارچە شېئىرلار توپلىمىنى ھازىرغىچە كىتاب-
خانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرەلمىگەن. لېكىن ئۇ
ئىجادىيەت ئىزچىللىقىنى ساقلاپ كەلگەن، ئى-
جادىيىتىدە ساددا ـ ئاممىباب، يۇمۇرىستىك بو-
لۇشتەك ئالاھىدىلىكنى گەۋدىلەندۈرگەن، ئى-
جادىيەت كەسپىي ئەخلاقىي نۇقتىسىدىن ئال-
غاندا، ئابروي، شۆھرەت تەمەسىدىن يىراق تۇ-
رۇپ، ئەسەرلىرىنى خەلق ئاممىسىغا يۈزلەندۈ-
رۈشنى چىقىش نۇقتىسى قىلىپ، شۇ ئارقىلىق
كىشىلەرنىڭ قايىللىقىغا، ھۆرمەت ـ ئىتىرابىغا
ئېرىشكەن شائىردۇر. ئۇ يازغان ئەسەرلىرىدىن
«قارلۇق غەزىلى»، «سۆيگۈ غەزەللىرى»، «بازار
يولىدىكى غەزەللەر»، «تال ـ تال چېۋىقلار» دې-
گەن توپلاملارنى تۈزۈپ، كومپيۇتېر تېخنىكى-
سىدىن پايدىلىنىپ رەتلەپ ساقلاپ كېلىۋاتىدۇ،
مەن شائىرنىڭ ئائىلىسىدە تەسادىپىي پۇرسەتتە
بۇ توپلاملارنى كۆرۈشكە مۇئەييەق بولدۇم. توپ-
لامدىكى شېئىرلارنى ئوقۇپ شائىر شېئىرلىرى-
نىڭ تېما دائىرىسىنىڭ كەڭ، مەزمۇن، تىل
ئىشلىتىش ئالاھىدىلىكىنىڭ ئۆزگىچە ئىكەن-
لىكىنى، بەدىئىي ئىپادىلەش كۈچىنىڭمۇ يۇ-
قىرى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. شائىر شې-
ئىرلىرىنىڭ كىشىلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشى-
شىدىكى سەۋەبىنىڭ دەل مۇشۇ يەردە ئىكەنلى-
كىنى، شائىر شېئىرلىرىنىڭ قولىنىڭ ئۇچىدا
مۇنداقلا يېزىپ قويۇلغان ئەسەرلەر بولماستىن،
بەلكى ئەستايىدىل پوزىتسىيە بىلەن يېزىلغان-
لىقىنى، شۇڭا ھەرقاچان دەۋرنىڭ سىناقلىرىدىن
ئۆتۈپ كەلگەنلىكىنى چۈشەندىم.

شائىرنىڭ توپلام ھالىتىگە كەلتۈرۈلگەن
بۇ يازمىلىرىغا سان جەھەتتىن خېلى كۆپ ئە-
سەرلەر كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، ئاز بىر قىسمىلى-
رىنىڭ ئېقىمغا ماسلىشىش ئېھتىياجىدىن يې-
زىلغان ئەسەرلەر ئىكەنلىكىنى ھېسابقا ئالمى-
غاندا، مۇتلەق كۆپ قىسىم ئەسەرلەرنىڭ تۇر-
مۇشنى مەنبە قىلىپ ھازىرمۇ، كەلگۈسىدىمۇ
دەۋرنىڭ سىنىقىدىن ئۆتەلەيدىغان ئەسەرلەر
سەۋىيىسىدە يېزىلغان. شائىرنىڭ قىرانلىق
مەزگىلى، ئىجادىيەتتە پىشىپ يېتىلىش مەز-
گىلى، دەل ئاپەتلىك يىللار ھېسابلانغان «مەدە-
نىيەت زور ئىنقىلابى» دەۋرىگە توغرا كەلدى.
شۇڭا شائىر باشقا نۇرغۇن پىشقەدەم شائىرلارغا
ئوخشاش ئۆزىنىڭ شېئىرىي تالانتىنى تولۇق
نامايان قىلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولالمىدى.
شۇنداق بولسىمۇ ئۆزىنى يوقۇتۇپ قويمىغان
ئاساستا ھاياتىنى داۋاملاشتۇردى. شېئىرىيەت با-
ھارى يېتىپ كەلگەن 20 ـ ئەسىرنىڭ 80 ـ يىل-
لىرىدىن كېيىن قەلبىدە پىنھان ساقلىنىپ

كەلگەن شېئىرىي تالانتىنى قايتىدىن نامايان قىلىپ، كىتابخانلارنىڭ يۈرەك بېغىشىغا تېگىپ، ئۇلارنى ئانا ماكانىنى سۆيۈشكە، ئۇنىڭغا سادىق بولۇشقا، بىر ـ بىرىگە ۋاپادار، ساداقەتمەن بولۇشقا، مەرىپەت ئىگىلەشكە دالالەت قىلىدىغان ياخشى شېئىرلارنى يازدى.

شائىر ئابدۇغېنى سىيىت مەنزىرىسى سۇرەتتەك گۈزەل، ئىقلىمى ھاۋالىق، تۇپرىقى مۇنبەت، سۇلىرى ئەلۋەك، بايلىقى مول، ئادەملىرى ئەمگەكچان، ساداقەتمەن خاسىيەتلىك ماكان—خوتەندە توغۇلۇپ ئۆستى، بۇ يەردە ئەقلىنى تاپتى. كېيىنلىك قېنى تۆكۈلگەن بۇ ماكاننىڭ تارىختىن بۇيان شائىرلارغا ئىلھام بۇلىقى، مەنبەسى بولۇپ كەلگەنلىكىنى، بۇ يەرنىڭ خاسىيىتىدىن ئوزۇق ئالغان شائىرلارنىڭ بۇ يەرنى كۈيلەپ، مەدھىيىلەپ ئاجايىپ ئېسىل ئەسەرلەرنى يازغانلىقىنى تونۇپ يېتىپ، ئىجادىيىتىنى ئالدى بىلەن ئانا يۇرتىغا بولغان مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىش خۇسۇسىدىكى شېئىرلارنى يېزىشتىن باشلىدى. شۇڭا بۇنداق شېئىرلاردا خوتەننىڭ گۈزەل مەنزىرىسىنى، ئابىي ھاياتى سۇلىرىنى، شېرىن ـ شېكەر مېۋىلىرىنى، مۇنبەت ئېتىزلىرىنى، تاغ ـ دالىلىرىنى، يايلاقلىرىنى، باغلىرىنى، ۋاپادار، ئىشچان ئادەملىرىنى، بۇ يەرنىڭ قايناق تۇرمۇشىنى پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن تەسۋىرلىدى. ئىجادىيەتتە گەرچە ئانا يۇرت تېمىسىدا ئەسەر يېزىش ھەممە شائىرلارغا نىسبەتەن بىرخىل ئورتاقلىق بولسىمۇ، لېكىن ماھىيەت جەھەتتە ئۇنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرۇش پەقەت ئۆز يۇرتىغا مۇھەببەت باغلىغان شائىرلارنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. ئابدۇغېنى سىيىتمۇ تېگى ماھىيىتىدىن ئالغاندا ئۆز يۇرتىغا مۇھەببەت باغلىغان ئادەم بولغاچقا، شېئىرلىرىدا بۇنداق ئالاھىدىلىك قويۇق ۋە روشەن ھالدا گەۋدىلەنگەن. بۇ مەنىدىن ئالغاندا، ئانا يۇرتىغا بولغان مۇھەببەت ماھىيەتتە ۋەتەنگە بولغان مۇھەببەتنىڭ ئىپادىسىدۇر. شۇڭا، ۋەتەنپەرۋەرلىك ئىدىيىسىنى ئابدۇغېنى سىيىت شېئىرلىرىنىڭ گەۋدىلىك ئالاھىدىلىكى دېسەك، مۇبالىغە قىلغان بولمايمىز. شائىر ۋەتەنپەرۋەرلىك مەزمۇنىدىكى شېئىرلىرىدا ۋەتەننىڭ راھىتىنى ئەلا بىلىشنى ئەمەس، بەلكى ۋەتەن ئۈچۈن جاپا چېكىشنىمۇ راھەت بىلىدىغانلىقىنى، ۋەتەندىن يۈز ئۆرۈپ شۆھرەت ئىزدىسە ۋەتەن ئۈچۈن يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى، ۋەتەن ئۈچۈن بىر ئۆمۈر ئەجىر سىڭدۈرۈشنىڭ ئۆزى ئۈچۈن مۇقەددەس بۇرچ بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. شائىرنىڭ «ۋەتەن كۈيى»، «پەرۋازىڭ ناخشامنىڭ ئىلھامى گۇما»، «ئانا تۇپراق قەسىدىسى»، «ئانا يۇرت ھەققىدە ناخشىلار»، «ۋەتەن دېيمەن» قاتارلىق شېئىرلىرى يۇقىرىقى پىكىرلەرنى روشەن پاكىت بىلەن دەلىللەيدۇ.

ئابدۇغېنى سىيىت تۇرمۇشنىڭ ھەممە ساھەلىرىنى ئىنچىكە كۆزىتىش ئاساسىدا شېئىر ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا ئادەتلەنگەن شائىر. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا ئائىلە، ئەخلاق، مۇھەببەت، ئەمگەك، مېھنەت تېمىسى بار. بۇنداق تېمىدىكى شېئىرلىرى ئىچىدە «ياخشى ئەمەس» ناملىق شېئىرى ۋەكىللىك. شېئىر 1980 ـ يىلى 6 ـ ئايدا يېزىلغان بولۇپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشكەندىن بۇيان، جامائەتچىلىك ئارىسىدا تەسىر قوزغىغان، ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرۈپ، كىشىلەرنىڭ قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالغان. شېئىردا «مەن» نىڭ دوستىنىڭ ئۆيىگە بارغاندا «مەن» نىڭ ئائىلىسىدىكى «مەن» گە بولغان پوزىتسىيىنىڭ ياخشى بولماسلىقى، ئۆي ئىچى مۇھىتىنىڭ ياخشى بولماسلىقى، ئائىلىدىكى ئەر بىلەن ئايال مۇناسىۋىتىدە، ئايالىنىڭ ئەرگە تۇتقان مۇئامىلىدە ئادەم يىرگىنىدىغان مۇئامىلە مۇناسىۋىتىنىڭ مەۋجۇتلىقىنى قەيت قىلىش ئارقىلىق، ئائىلە مۇھىتىدا ئىناق، قىزغىن، باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇشنىڭ لازىملىقىنى، بۇنىڭ ساغلام ئەخلاق، مەدەنىيەت جۈملىسىدىكى پەزىلەت ھېسابلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ساترا ئىجادىيىتى شائىر ئىجادىيىتىدە سالماق ئورۇنغا ئىگە. شائىر ساترالىرىدا جەمئىيەتتىكى تۈرلۈك بولمىغۇر ناچار قىلمىشلارنى تەنقىد قىلىدۇ. بۇ جەھەتتىكى ئەسەرلىرىگە 1994 ـ يىلى يازغان «مېھمان كېلىدۇ» ناملىق ئەسىرى ۋەكىللىك قىلىدۇ. شېئىر «مايبۇلاق» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، جەمئىيەتتە كۈچلۈك تەسىر قوزغىغان. شائىر بۇ شېئىردا ھوقۇق ئىمتىيازى، ئابروي، نوپۇزىنىڭ ئۆسۈشىنى كېچە ـ كۈندۈز تەمە قىلىدىغان، ئىش بېجىرىشتە تۆۋەننى بېسىش، يۇقىرىنى

ئالداشقا كۆنۈپ قالغان بىر بيۇكرات باشلىقنىڭ ئوبرازىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتقان. شېئىر باشلىقنىڭ ئىش بېجىرىش، توغۇرلاشتىكى چارە ـ ئامالنى ۋاستە قىلىپ قول ئاستىدىكىلەرگە ئىش تاپىلىغانلىق ئەھۋالىنى بايان قىلىش شەكلىدە يېزىلغان بولۇپ، باشلىقنىڭ بايانى ئارقىلىق باشلىقنىڭ پرىنسىپىنى ئاياغ ـ ئاستى قىلىشنى روھىي تۇۋرۇك قىلغان ئوبرازىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياراتقان. شېئىر ئاما ئۈچۈن خىزمەت قىلىدىغان بىر ئورگاننى ئارقا كۆرۈنۈش قىلغان. بۇ ئورگانغا يۇقىرىدىن تەكشۈرۈشكە ئادەم كېلىدۇ. ئىدارە باشلىقى تەكشۈرۈش ئۆتكۈلىدىن ئوڭۇشلۇق ئۆتىۋالماقچى بولىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ خىزمەتنى ياخشى قىلىشنى ئەمەس، تەكشۈرۈش گۇرۇپپىسىدىكىلەرنى مېھمان قىلىپ، كۆزىنى بوياپ، ئېغىزىنى تۇۋاقلاشنى تەكشۈرۈشتىن ئۆتۈۋېلىشنىڭ ئەڭ ياخشى ۋاستىسى قىلماقچى بولىدۇ. شۇڭا، قول ئاستىدىكىلەرگە ئىش تاپىلايدۇ. ئاپتور بۇ ئەھۋالنى مۇنداق تەسۋىرلەيدۇ:

ئىدارىنى تازىلاپ قويۇڭ مېھمان كېلىدۇ،
مۇزىكىنى سازلاپ قويۇڭ مېھمان كېلىدۇ.
كاتتا سورۇن، زىياپەت بار ھەيران قالغۇدەك،
چىراي ئېچىپ نازلاپ قويۇڭ، مېھمان كېلىدۇ.

مۇڭداشقىلى تانسا ئويناپ، (بەلنى تۇتقىلى)،
قاش ئويناتۇپ ناز ـ خۇلقىدا كۆڭۈل ئۇتقىلى،
مەھلىيا بوي تاس قالغۇدەك تىرىك يۇتقىلى،
ئۈز قىزلارنى چىللاپ قويۇڭ، مېھمان كېلىدۇ.

كۆتۈش بىلەن باھالىنار ئورۇن خىزمىتى،
ئېچىلىدۇ باشلىق يۈزى، ئېشىپ ھۆرمىتى،
يۆگىلىدۇ داستىخاندا نۇقسان ئىللىتى،
شەرەتلەيمەن قاراپ قويۇڭ مېھمان كېلىدۇ.

شېئىردا بيۇكراتلىققا ئادەتلىنىپ قالغان باشلىقنىڭ ئوبرازى شۇنداق مۇۋەپپەقىيەتلىك يارىتىلغانكى، شېئىرنى ئوقۇغاندا ئادەمنىڭ كۆز ئالدىدا خەلق بەرگەن ھوقۇقنى خەلق ئۈچۈن ئىشلەتمەيدىغان، خەلق ئۈچۈن ئىشلەش كۆز قارىشى ئېنىق بولمىغان، ھوقۇقنى ئۆزى ئۈچۈن مال ـ دۇنيا توپلاش، ئىمتىياز تېپىش دەپ بىلىدىغان بيۇكرات ئەمەلدارنىڭ خۇنۈك ئوبرازى نامايان بولىدۇ. بۇ شېئىر كومپارتىيە ئەزالىرىنىڭ ئىلغارلىقىنى ساقلاش ئۆگىنىشى چوڭقۇر ئېلىپ بېرىلىۋاتقان، رەھبىرى كادىرلاردىن ئەڭ كەڭ خەلقنىڭ تۈپ مەنپەئەتىگە ۋەكىللىك قىلىش نۇقتىسىدىن خىزمەتنى ئەمەلىي ئىشلەش تەلەپ قىلىنىۋاتقان، رەھبىرىي كادىرلاردا خەلقنىڭ چاكارلىق ئېڭىنى تىكلەش تەلەپ قىلىنىۋاتقان شارائىتتا ئوقۇپ قويۇشى، شېئىرنىڭ رېئال قىممىتىنى تەكىتلەپ قويۇش مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئابدۇغېنى سىيىت شېئىرلىرىدا يەنە ھۈنەر ـ كەسىپ ئىگىلەش، مەرىپەت ئۆگىنىش، ئەخلاق ـ پەزىلەتنى تەشەببۇس قىلىش مەزمۇنىمۇ خېلى گەۋدىلىك ئورۇن تۇتىدۇ.

ئاممىباب ئۇسلۇبتىكى سورۇن شېئىرلىرىمۇ ئابدۇغېنى سىيىتنىڭ شېئىرلىرىنىڭ مۇھىم بىر تەركىۋى قىسمى. ئۇنىڭ بۇخىل خۇسۇسىيەتتىكى شېئىرلىرى ئاساسەن خوتەن تۇپرىقىدا ئويۇشتۇرۇلغان ئەدەبىي ئىجادىيەت، ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرىدا، نورۇزلۇق پائالىيەتلەردە ئوقۇغان شېئىرلىرىدا كۆزگە چېلىقىدۇ. ئابدۇغېنى سىيىت خوتەن ۋىلايىتىدە ئېچىلغان تۆرلۈك ئەدەبىي مۇھاكىمە يىغىنلىرى، تۇرمۇش ئۆگىنىش پائالىيىتى، نوزۇرلۇق پائالىيەتنىڭ ئاكتىپ قاتناشقۇچىسى. ئۇ بۇنداق يىغىن، سورۇنلاردا يازغۇچى ـ شائىرلار ئىناقلىقى، ئىتتىپاقلىقىنىڭ ئەلچىسى ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق يىغىنلارغا كۈلكە ـ چاقچاق ئېلىپ بارىدۇ. ھازىر جاۋابلىق ئالاھىدىلىكىنى جارى قىلدۇرۇپ، مەزمۇنى ئاممىباب، تىلى ئوبرازلىق ئەسەرلەرنى يېزىپ سورۇن ئەھلىنى كۈلدۈرەلەيدۇ. ئۇنىڭ مۇشۇنداق ئالاھىدىلىكى گەۋدىلىك بولغاچقا، ئون نەچچە يىلدىن بىرى ئۇنىڭ شائىرلىق سىماسى گۇمىنىڭ تاغلىق رايونىدا، قاراقاشنىڭ سايباغ يېزىسى، خوتەن شەھىرىنىڭ لاسكۈي بازىرى، خوتەن ناھىيىسىنىڭ ئەنجۈر پادىشاھى سەيلىگاھى، لوپ ناھىيىسىنىڭ بوزيەر ئېچىش رايونى، چىرا ناھىيىسىنىڭ چارۋىچىلىق رايونى، كېرىيە ناھىيىسىنىڭ لەنگەر يېزىسى، نىيا ناھىيىسىنىڭ پەن ـ تېخنىكا ئېچىش رايونى قاتارلىق جايلاردا قالدى. چۈنكى بۇ جايلاردا ئۇيۇشتۇرۇلغان يىغىنلاردا، نورۇز پائالىيىتىدە، يازغۇچى ـ شائىرلار بىلەن دېھقانلار ئورتاق ئۆتكۈزگەن مەشرەپلەردە ئابدۇغېنى سىيىت

سورۇننىڭ كەيپىياتىنى كۆتۈرۈشكە پايدىسى بار شېئىرلارنى ئوقۇپ، سورۇن ئەھلىنىڭ قەلبىنى ھاياجانغا سالغان، ئۇلارغا كۈلكە ئاتا قىلغانىدى. شۇڭا خوتەندە «شائىر ئابدۇغېنى سىيىت» دېگەن ئىسىم خېلى كۆپ جامائەتكە تونۇش، ئابدۇغېنى سىيىتنىڭ سورۇن شېئىرلىرى كىشىلەرنىڭ ياخشى ئالاھىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈش، شەخسىيىتىگە، كىشىلىك ئىززەت ـ ھۆرمىتى، غۇرۇرىغا تەگمەسلىك قاتارلىق تەرەپلەردىكى ئالاھىدىلىكى بىلەن روشەن گەۋدىلىنىدۇ. بۇ جەھەتتە ئۇنىڭ شېئىرى ئابدۇلئەھەت قادىرى، مۇختار سۇپۇرگى بىلەن ھەرخىل يىغىلىشلاردا يېزىشىپ ئوقۇشقان شېئىرىي چاقچاقلىرى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىدۇ. ئۇنىڭ بۇ خۇسۇسىدىكى شېئىرلىرى دوستلۇقنى، ئىناقلىقنى ئاساس قىلغان بولۇپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى سورۇن شېئىرلىرى تۈرىنىڭ تەرەققىياتىدا بەلگىلىك ئورۇنغا ئىگە بولۇشقا مۇناسىپ.

ئابدۇغېنى سىيىت شائىرلىق نۇقتىسىدىن ياخشى پەزىلەت يېتىلدۈرۈشكە ئەھمىيەت بەرگەن شائىر. بۇ يەردىكى پەزىلەت ئەلۋەتتە ساغلام ئادىمىيلىك پەزىلىتىدۇر. شائىر ھازىرغا قەدەر يازغانلىرى بەدىلىگە ھەرقانداق ئورۇندىن شۆھرەت تەمە ـ تەلەپ قىلغان ئەمەس. ئەكسىچە شېئىرلىرىنىڭ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشنى ئۆزىنىڭ مۇھىم بۇرچى، دەپ قاراپ كەلگەن. شۇنداقلا شائىرلىقنى بىرەر ئىمتىيازغا ئىگە بولۇشنىڭ ۋاسىتىسى دەپ قارىغان ئەمەس، بەلكى شائىر بولغۇچى ئۆزىنىڭ ئىنسانىي قەدىر ـ قىممىتىنى ساقلاشقا ھەرۋاقىت ئەھمىيەت بېرىش كېرەك، دېگەننى تەشەببۇس قىلىپ كەلگەن ۋە ئۇنىڭغا ئىزچىل رىئايە قىلىپ كەلگەن. بىر قېتىملىق خۇسۇسىي سۆھبەتتە ئۇ ماڭا «يازغۇچى، شائىرلار بىر مىللەتنىڭ زىيالىيلىرى، مەدەنىيەت سەركىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىمىز. شۇڭا، بىز قەدىر ـ قىممىتىمىزنى ساقلاشقا ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك. ئالدى بىلەن بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئىناۋىتىنى، ئىززەت ـ ئابرويىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش، ساقلاشقا ئەھمىيەت بېرىشىمىز كېرەك. بۇ قوشۇندا پىشقەدەملەرمۇ، ئوتتۇرا ياشلىقلارمۇ، ياشلارمۇ بار. بۇلار ئۆزئارا ئىناق ـ ئىتتىپاق ئۆتۈشىمىز لازىم. بىز ئۆزئارا ئىناق ئۆتكەندە، بىر ـ بىرىمىزنى قوللىغاندا، ياردەم بەرگەندە ئاندىن ياخشى ئەسەرلەرنى يارىتالايدىغان مۇھىتقا ئىگە بولالايمىز. مەن ئۈچۈن ئەڭ زور يوقۇتۇش ياخشى ئەسەر يازالماسلىق ئەمەس، بەلكى ئۆزئارا قەدىر ـ قىممىتىمىزنى قىلىشماسلىقتا» دېدى. مەن بۇلارنى ئاڭلاپ شائىرنىڭ ئىجادىيەت كەسىپ ئەخلاقىدىمۇ ئۆزىگە خاس ئەھمىيەتلىك قاراش يېتىلدۈرگەنلىكىنى چۈشەندىم.

شائىر ئوقۇتقۇچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىش بىلەن بىرگە، يەنە ئىجادىيەتتە ياش كۆچلەرنى بايقاش، يېتىشتۈرۈشكىمۇ ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن. بولۇپمۇ ئۇ خوتەن پېداگوگىكا مەكتىپىدە ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلىگەن مەزگىلىدە، يەنى 80 ـ يىللارنىڭ ئاخىرلىرىدىن تاكى 2000 ـ يىللارغىچە بولغان ئارىلىقتا شۇ مەكتەپتە قۇرۇلغان «ئۈمىد غۇنچىلىرى» ناملىق ئەدەبىي كۇرژكىنىڭ پائالىيىتىگە مەرھۇم توختىياز قۇربان بىلەن بىرگە يېتەكچىلىك قىلىپ، ۋىلايىتىمىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت قوشۇنىغا بىر بۆلۈك يېڭى كۆچلەرنى يېتىشتۈرۈپ بېرىشكە ئەجىر سىڭدۈردى. بۇ مەكتەپتە ئوقۇغان، ئوقۇش جەريانىدا ئىجادىيەت يولىغا قەدەم قويغان، بۇ جەرياندا قابىلىيەتلىك تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى، ئىقتىدارلىق قەلەم ئىگىسى مەرھۇم توختىياز قۇربان بىلەن ئابدۇغېنى سىيىتنىڭ ياردىمىگە ئېرىشكەن بىر بۆلۈك قەلەمكەشلەر بۈگۈنكى كۈندە خوتەن ۋىلايىتىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىدىكى قابىل كۆچلەرگە ئايلاندى.

ئابدۇغېنى سىيىت شېئىرىيەتىنىڭ مۇخەممەس، غەزەل، مۇرەببە، مەسنىۋى شەكلىدە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان بولۇپ، شائىرنىڭ بەلگىلىك شېئىرى تالانتىغا، ماھارىتىگە ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرەلەيدۇ.

يۇقىرىقىلار پىشقەدەم شائىر ئابدۇغېنى سىيىت ئىجادىيىتىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدىكى مۇھاكىمىلەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. مەن شائىرنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، ئىجادىيىتىگە ئۇتۇق تىلەيمەن.

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

فېلىك يىسەي

تەگداشسىز بولاڭچىلار

كونا شەھەر بىلەن ئىجارە رايونى ئوتتۇرىسىدىكى ھېلىقى يەر تيەنجىن مۇداپىيە رايونى بويىچە ئەڭ ياۋايى جاي بولۇپ، ئادەملىرى قالايمىقان، بۇزۇقچىلىق چېكىگە يەتكەنىدى. 20 ـ يىللاردا بىر جۈپ ياش بۇ يەردىكى كوچىغا يانداش بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ توي قىلدى. ساندۇق ـ ئىشكاپلار يېپيېڭى، ئۆي سەرەمجانلىرى چىرايلىق بۇ ئۆيگە بىر جۈپ ياش تېخىمۇ ھۆسن قوشقان، دەرۋازىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى كۆنگۈرىسىگىمۇ بىر جۈپ قىزىل «خۇشاللىق» خېتى چاپلانغانىدى. تويىنىڭ ئەتىسى سەھەردىلا ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى ئىشقا چۈشۈپ كەتتى. قوشنىلار ئۇلارنىڭ ئىسىم ـ فامىلىسىنى بىلمەيتتى.

ئۈچ كۈن ئۆتتى، ئىككەيلەن ئىشقا كېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، تۇيۇقسىز شەرق تەرەپتىن بىر تۈز تەگلىك، ئۈچ چاقلىق يۈك ھارۋىسى ئۇچقاندەك يېتىپ كەلدى. ھارۋىنى ھەيدىگەن ئورۇق، ۋىجىك، ئۆڭگى قارا، چىشى سېرىق، بۇلجۇڭ گۆشلىرى مۇشتۇمدەك بۆرتۈپ چىققان بوۋاي ئۇزۇن يىللىق ھارۋىكەشتەك قىلاتتى. ھارۋىدا ئولتۇرغان 17 — 18 ياشلار چامىسىدىكى ئىككى ئوغۇل بالا قوللىرىغا كالتەك، ئايپالتا ۋە ئارقان ئېلىۋالغان بولۇپ، ئۈچەيلەننىڭ شۇملۇق يېغىپ تۇرغان پەيلىدىن ئۇلارنىڭ رەقىپلىرىنى دۇمبالاشقا كەلگەنلىكى مانا مەن دەپلا چىقىپ تۇراتتى.

— دادا، ئۆيدە ئادەم يوق ئىكەن. ئىشىكنى قۇلۇپلاپ قويۇپتۇ، — دېدى ئىككەيلەن ئىشىككە قارىغاندىن كېيىن بويۇنلىرىنى تولغاپ.

بوۋاينىڭ غەزەپتىن ئەرۋايى ئۇچتى. كۆزى چاناقلىرىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەكلا تۇراتتى. گۆرەن تومۇرلىرى ھېلىلا پارتلايدىغاندەك بۆرتۈپ چىققانىدى. ئۇ ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقارغىنىچە ئاغزىنى بۇزدى:

— كۆرمەمسىلەر بۇ ۋاپاسىز ھايۋاننى! ئاتا ـ ئانىسى بىلەن كارى يوق، بۇ يەرگە ئۇۋا ياسىۋالغىنىنى بۇ قاغىش تەككۈرلەرنىڭ، بالىلىرىم قۇلۇپنى چېقىڭلار!

ئۇنىڭ ئاۋازى ئۈزۈلمەي تۇرۇپلا چۆرۈلگەن ئايپالتىلارنىڭ زەربىسىدە قۇلۇپ پارە ـ پارە بولۇپ كەتتى. ئىشىك ئېچىلىپلا يىگىت ـ قىزنىڭ ئۆيدىكى يېپيېڭى تويلۇق سەرەمجانلىرى كۆز ئالدىدا ئايان بولدى.

بوۋاي تېخىمۇ غەزەپلەنگەن ھالدا ئادەمسىز ئۆيگە قاراپ چالۋاقاپ كەتتى، ئاۋازى كىشىنى شۈركەندۈرەتتى.

— ياخشىغۇ ۋىجدانسىزلار! كىچىكىڭدىن ئەركىلىتىپ، كۆيۈنۈپ بېقىپ ئادەم قىلىپ قويدۇم. ئەمدىلىكتە ئاناڭ كېسەلدە مىلىق بولۇپ ياتسا، كېسەل كۆرسەتكىلى پۇل بولمىسا، سەن نائەھلى ھايۋان بىر تىيىن بەرمەكتە يوق، بىر بۇزۇقنى باغرىڭغا بېسىپ ھۇزۇر ـ ھالاۋەت سۈرۈۋېتىپسەن ـ دە! ئاناڭ ئۆلەي دېمەتسا، سەنلەرگە ھۇزۇر ـ ھالاۋەت سۈرۈپ نېمە كېپتۇ... ئوغۇللىرىم، نېمىگە ھاڭۋېقىپ تۇرىسىلەر؟ بۇ ئۆيدىكى نەرسىلەرنىڭ بىرنى قويماي ئەكېتىڭلار! ئەگەر چوڭ ئاكاڭغا يان باسقۇچى بولۇشساڭ، پاچاقلىرىڭنى چېقىۋېتىمەن!

ئىككى بالا قول ـ قولغا تەگمەستىن ئۆيدىكى كىيىم ـ كېچەك، يوتقان ـ كۆرپە، چامادان ـ ساندۇق، يۈك ـ تاقلارنىڭ ھەممىسىنى ھارۋىغا بېسىشتى.

ئەتراپىنى ئورىۋالغان قوشنىلىرى بوۋاينىڭ تىللاشلىرىدىن ھېلىقى ئىككى ياش ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ كەلمىشلىرىنى بىلىپ يەتتى، بۇنداق ئۆلەي دەپ قالغان ئانىسى بىلەن كارى يوق قەبىھ كىشىلەرنىڭ ئىشىغا ھېچكىمنىڭ ئارىلاشماسلىقى بەرھەق ئىدى. يەنە كېلىپ بوۋاينىڭ غەزىپى بارغانسېرى ئۆرلەپ، گويا يېڭى يىلدىكى پوجاڭزىدەك پارتلاپ، كىم توسۇۋالسا ئۇنىڭ بىلەن جان سودىسى قىلىدىغاندەك ھۆرپىيىپ تۇراتتى.

—دادا، چوڭ جابدۇقلارنى كۆتۈرگىلى بولمىدى، قانداق قىلىمىز؟ ـ دەپ سورىدى ئىككى بالا. بۇ چاغدا نەرسە ـ كېرەكلەر توشۇلۇپ تۈگەي دەپ قالغانىدى.

—چىقىۋېتىڭلار! ـ بوۋاي گۈلدۈرمامىدەك ھۆكۈردى.

بىر ھازا چىققان يېقىمسىز ئاۋازلار بىر ئىستاكان تالاغا تاشلانغاندىن كېيىن بېسىقىپ قالدى. بىراق بوۋاينىڭ غەزىپى تېخىچە بېسىقمايۋاتاتتى.

—ئەتە كۆرۈشكەندە دېيىشەرمىز تېخى! —بوۋاي ھۆكۈرگىنىچە پېشىنى قېقىپ كېتىپ قالدى.

ئىشىك ئۇلۇغ ئېچىقلىق پېتى ھېچكىمنىڭ كارى بولمىدى، كۈن بويى قاراپ تۇرغان قوشنىلارنىڭ بىرەرسىمۇ يېقىن يولاپ قويمىدى. بىراق ھېچكىم ئۇ يەردىن ئايرىلىپمۇ كەتمىدى. ھەممىسى ئۇ ئىككەيلەننىڭ قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ، تاماشاغا تەقەززا بولۇپ تۇراتتى.

چۈشتىن كېيىن يېڭى تويلاشقان جۈپتەكلەر چاقچاقلاشقىنىچە قايتىپ كەلدى. ئىشىك تۈۋىگە كەلگەندە، ئۇلار بىر قاراپلا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي، ھاڭۋېقىپ تۇرۇپ قالدى. ئەتراپتىكىلەردىن سورىۋېدى، تېخىچە تاماشا كۆرۈپ تۇرغان قوشنىلار دەررۇ تارقاپ كېتىشتى.

—ئەتىگەندە دادىڭىز بىلەن ئىنىلىرىڭىز كەپتىكەن. بۇنىڭ ھەممىسىنى شۇلار قىلدى. ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ يېنىغا بېرىپ قاراپ باقسىڭىز بولغۇدەك، —دېدى بىر بوۋاي ۋاپاسىز يىگىتتىن نارازى بولغان تەلەپپۇزدا.

يىگىت ئاڭلاپ تېخىمۇ ھاڭۋېقىپ قالدى.

—مېنىڭ نەدىمۇ دادام بولسۇن! ئۇ ئۈچ يېشىمدىلا قازا قىلغان، ئانام ئۇزاقى يىلى ئۆلۈپ كەتكەن تۇرسا! —يىگىت تۇيۇقسىز ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ۋاقىراپ كەتتى، —ھەدەم ياتلىق بولۇپ كەتتى، قېرىندىشىم نېمىش قىلسۇن!

—نېمە دېدىڭىز؟ ـ بوۋاي چۆچۈپ كەتتى. ئەتىگەندىكى ئىش راست تۇرسا، كىشىنىڭ ئەقلى زادىلا يەتمەيتتى، ـ بىراق ئۇنىڭ دادىڭىز ئىكەنلىكى ناھايىتى ئېنىق تۇراتتىغۇ!...

ياش ئەر ـ خوتۇنلار دەرھال ساقچى ئىدارىسىغا دىلو مەلۇم قىلىشتى. بىراق دىلو ئون يىل تەكشۈرۈلۈپمۇ ئۇلارنىڭ «دادا»سى ئەسلا تېپىلمىدى.

تيەنجىن مۇداپىيە رايونىدىكى بۇلاڭچىلىق دىلوسى ئىنتايىن سىرلىق بولۇپ، راستىنلا بىرىنچى چوڭ دىلو دېيىشكە بولاتتى، بۇلاڭچىلار خەقنىڭ دادىسى بولىۋالدى. بۇلانغۇچىلار زىياننى ئاز دەپ بۇلاڭچىلارنىڭ «ئوغلى» بولۇپ قالدى. ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك دېگەندەك بۇ كىشىگە ئېغىز ئېچىش تولىمۇ قىيىن ئىش ئىدى. مۇبادا چىدىيالماي دەپ سالسا، كىشىنىڭ ھېسداشلىقى ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە كۈلكىگە قالاتتى، ـ دە، تېخىمۇ نەس باسقىنى شۇ ئىدى. نېمىدېگەن زىيان، نېمىدېگەن ئاچچىق، نېمىدېگەن ئاجايىپ ۋە نېمىدېگەن رەزىللىك ـ ھە.

خەنزۇچە «مىكرو ھېكايىلەردىن تاللانما»نىڭ 2000 ـ يىللىق 16 ـ سانىدىن تەرجىمە قىلىندى.

تەرجىمە قىلغۇچى: داۋۇت ئادىل

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

ئالاھىدە سوۋغا

ئىدارىدە مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقلىق نامزاتى كۆرسىتىش دولقۇنى كۆتۈرۈلگەندىن كېيىن، بىر قانچە مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى بولۇش ئۈمىدى بار ياردەمچىلەر ھەرۋاقىت يەڭگىنى شىمايلاپ تەييار تۇراتتى.

ئۇلار ۋاقىتنىڭ ئۆتىشى بىلەن ئالدىراپ، ئىدارە باشلىقىغا ئازراق بىر نەرسە ئاپىرىپ، يەڭ ئىچىدىلا ئىشنى پۈتتۈرمەكچى بولدى.

لى بۆلۈم باشلىقى ئىدارە باشلىقىنىڭ ھاراق ـ تاماكىغا خۇمار ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە، يىغىپ ساقلىغىلى ئۇزۇن بولغان بىرقانچە مىڭ يۈەننى ئېلىپ، داڭلىق ھاراق ـ تاماكىلارنى سېتىۋالدى ـ دە، قاراڭغۇ چۈشكەندە، ئىدارە باشلىقىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بەردى. ئىدارە باشلىقى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى.

جۇ بۆلۈم باشلىقى ئىدارە باشلىقىنىڭ ھۆسنخەت ۋە رەسىملەرنى يىغىپ ساقلاشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلگەچكە، ئۇ نۇرغۇنلىغان قىممەتلىك مەشھۇر ھۆسنخەت ۋە رەسىملەرنى يېرىم كېچىدىلا ئىدارە باشلىقىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ بەردى. ئىدارە باشلىقى قىلچىلىك رەت قىلمايلا قوبۇل قىلدى.

ۋۇ بۆلۈم باشلىقى ئىدارە باشلىقىنىڭ ئامېرىكا دوللىرىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا، ئۇ ئادەم ئەۋەتىپ خەلق پۇلىنى مىڭ ئامېرىكا دوللىرىغا ئالماشتۇرۇپ كونۋېرتقا سېلىپ، ئىدارە باشلىقىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى. ئىدارە باشلىقىمۇ ھېچبىر تۇزۇت قىلمايلا يانچۇقىغا سالدى.

لى، جۇ، ۋۇ بۆلۈم باشلىقلىرى مۇشۇنداق ئالدىراش چېپىپ يۈرگەن چاغلاردا شۇلارغا ئوخشاش كۆتۈرۈلىدىغان جاۋ بۆلۈم باشلىقى بىپەرۋا يۈرەتتى. ئۇنىڭ مۇشۇنداق بىپەرۋا ھالىتىدىن ئىدارە باشلىقىغا ھېچنېمە بەرمىگەندەك قىلاتتى.

تەيىنلەش نەتىجىسى چىققاندىن كېيىن، جاۋ بۆلۈم باشلىقىنىڭ مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلگەنلىكىدىن كىشىلەر ھەيران قالدى. بۇ ۋاقىتتا ئىدارىدىكىلەر جاۋ بۆلۈم باشلىقىنىڭ ئارقا ئىشىكىنى پەرەز قىلىشتى ـ يۇ، ئۇنىڭ قانداق ئالاھىدە جايلىرى بارلىقىنىمۇ تېپىپ چىقالمىدى.

ئۇزۇن ئۆتمەي بويناق يۈرگىنىگە كۆپ يىل بولغان ئىدارە باشلىقى تۇيۇقسىز توي قىلماقچى بولدى. كېلىن ھەم ياش ھەم چىرايلىق بولۇپ، توي مۇراسىمىدا كۆپچىلىك جاۋ بۆلۈم باشلىقىنىڭ ئىدارە باشلىقى يېنىدىكى ئەلچى ئورۇنىدا ئولتۇرغانلىقىنى، ئىدارە باشلىقىنىڭ ئايالى ناھايىتى سەممىيلىك بىلەن ئۇنىڭغا ھاراق تۇتىۋاتقانلىقىنى كۆردى. شۇنىڭدىن باشلاپ كىشىلەر جاۋ بۆلۈم باشلىقىنىڭ ئىدارە باشلىقىغا ئەسلىدە ئالاھىدە سوۋغا بەرگەنلىكىنى بىردىنلا چۈشەندى.

خەنزۇچە «كۈلكە ـ چاقچاقلار» ژۇرنىلىنىڭ 2004 ـ يىللىق 4 ـ سانىدىن تەرجىمە قىلىندى.

تەرجىمە قىلغۇچى: ئاتىكەم نىزامىدىن

(تەرجىمان: كېرىيە ناھىيە لەنگەر يېزىسىدىن)

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

كىتابخانىلار سەمىگە:

ۋىلايىتىمىز تەۋەسىدىكى ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىغا ئېھتىياجى بولسا «بۇلاق كىتابخانىسى» ۋە ئۇنىڭ ھەرقايسى ناھىيىلەردىكى تارمىقىغا قەدەم تەشرىپ قىلىشىنى سورايمىز.

خوتەن «بۇلاق كىتابخانىسى» مەبلەغ سېلىش ئارقىلىق، «ئۇيغۇر تېبابىتىدە ئەرلەر كېسەللىكىنى داۋالاش»، «كارل ۋىتېرنىڭ پەرزەنت تەربىيىسى»، «مەدەنىيەت ۋە مەۋجۇدلۇقىمىز»، «چىرايلىق ئىملا مەشقى»، «مەدەنىيەتلەر توقۇنۇشى»، «خەنزۇچە سۆزلەشنى تېز ئۆگىنىش»، «سوۋغات» قاتارلىق كىتابلارنى نەشر قىلدۇردى.

خوتەن «بۇلاق» كىتابخانىسى كەڭ ئوقۇرمەنلەرنىڭ مەنىۋى دۇنياسىنى بېيىتىش ئۈچۈن تېخىمۇ ياخشى ئەسەرلەرنى بارلىققا كەلتۈرۈشكە تىرىشىۋاتىدۇ. بۇ كىتابلارغا ئېھتىياجلىقلارنىڭ «بۇلاق» كىتابخانىسى بىلەن ئالاقىلىشىشىنى سورايمىز.

كىتابخانا ئادرېسى: خوتەن شەھىرى تەيىپبې يولى ئات بازار دوقمۇشىدا

ئالاقىلاشقۇچى: ئابدۇلقۇددۇس ئىمىنتوختى

تېلېفون: 6876372، 2051010ـــ0903

مەتتۇرسۇن ئېلى

«يېڭى قاشتېشى»دىكى دېھقان روھى

بۈگۈن كىتابخانىنى ئارىلاۋېتىپ يېڭى كىتاب تىزىلغان جازىلارغا خۇددى قازانغا تەلمۈرۈپ تۇرغان ئاچ قورساق بالىدەك قاراشقا باشلىدىم. كۆز ئالدىمدا بولسا، ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان گۈزەل ساھىپجامالدەك «تارىم»، «شىنجاڭ ياشلىرى»، «شىنجاڭ مەدەنىيىتى»، «قەشقەر ئەدەبىياتى»، «يېڭى قاشتېشى» ... قاتارلىق تىزىلغان ئەدەبىي ژۇرناللار كۆزۈمنى قاماشتۇرماقتا ئىدى. شۇ تاپتا قايسىنى تاللاشنى بىلمەي قالغانىدىم. قانداق قىلسام بولار؟ نېمە ئۈچۈندۇر كاللام ھېچنەرسىگە ئىشلىمەيۋاتاتتى. بىرلا ۋاقىتتا ھەممىنى كۆرگۈم، ھەممىنى ئوقۇپ چۈشەنگۈم بار ئىدى. ئامال قانچە؟ بىر ئادەم ئۆزىگە مەڭگۈ ھەمرا بولىدىغان سادىق دوستىغا ئىنتىلىدۇ ئەمەسمۇ؟ كىتاب جازىلىرى ئىچىدىن «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 2004 - يىللىق 5 - سانىنى قولۇمغا ئالدىم - دە، ۋاراقلاشقا باشلىدىم. مۇھەممەت كامال خۇشخۇينىڭ «چىن قاياشمۇ بىزدە بار» ناملىق شېئىرى دىققىتىمنى ئۆزىگە ئالاھىدە تارتتى. پۈتكۈل ئوي - خىيالىم شۇ شېئىرغا مەركەزلەشتى:

رەڭ بېرىپ ئىللىتكە ئاھ، ھەرخىل بوياشمۇ بىزدە بار،
ئاق كۆڭۈل دېھقاننىلا ئالداش - قويۇشمۇ بىزدە بار.

شۇئان كەلگەن تېلېفون ئاۋازى دىققىتىمنى بۇزدى. كىتابنى ئېلىپ ئاستا ئىشخانىغا قايتىپ كەلدىم. ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن، شېئىرنى يەنە باشتىن - ئاخىر بىر قېتىم ئوقۇپ چىقتىم، ئانچە - مۇنچە بىر نەرسە كۆرگەچكىمىكىن ئۆزۈم يازالمىساممۇ، باشقىلارنىڭ ئەسىرىگە باھا بېرىپ يۈرىدىغان ئادىتىم بار ئىدى. «سۈت بىلەن كىرگەن خۇي، جان بىلەن چىقىدۇ»، دېگەندەك كاللامغا كەلگەن ئوي - خىيالنى ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلىرىم بىلەن ئورتاقلىششنى توغرا تاپتىم. شۇ تاپتا سالا - سالا ئېتىزلاردا ئىشلەۋاتقان دېھقان ئاتام بىلەن دېھقان ئاكام كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ ئارامىمنى بۇزدى. كۆزۈمدە ئۇيقۇ يوق، ئۆزۈمنىڭ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ مۇشۇ ھالغا يېتىشكە شەرت - شارائىت ھازىرلاپ بەرگىنى دېھقان ئاتام ئەمەسمۇ، توۋا، ھېلىقى قىلىقسىزلىقىمچۇ؟ ئۇلارنى نېمىشقىمۇ كەمسىتكەندىمەن. پۇشايمان قىلماقتىن باشقا ئامال يوق. خىيال يىپلىرىنى ئۈزۈشكە مەجبۇر بولدۇم. ئەسلىمگە قايتتىم:

تېرىسا بۇغداي ئۆزى يەيدۇ، قوناقنى - زاغرىنى،
باش باھار كەلمەي تۇرۇپ تىلغايدۇ ئاچلىق باغرىنى،
باشقىلار قىزىتسا توي، چالغاي پەقەت ئۇ ناغرىنى،
«ئەسسالام» دەپ كەلسە ئۇ ھېچكىم كۆتۈرمەس ساغرىنى،
شۇ جاپاكەش دېھقاندىن بەك تويۇشمۇ بىزدە بار.

يەنە خىيالغا پاتتىم. مەرھۇم شائىرىمىز روزى سايىت ئەپەندىمنىڭ غايىۋانە سىماسى كۆز ئالدىمغا كېلىۋېلىپ مېنى تېخىمۇ ئازابلىدى. شۇ تاپتا يىغلاۋاتىمەن، يۈرىكىمدىن چىقىرىپ، ئىچ - ئىچىمدىن بوغۇلۇپ يىغلاۋاتىمەن. بىز دېھقان بالىسى تۇرۇپ ئۆزىمىزنىڭ ئاتا - بوۋىلىرىنى ئۆزىمىز خارلاۋاتقانلىقىمىز ئۈچۈن يىغلاۋاتىمەن.

كۆردۈڭلار ھالىمىز شۇ قەدەر ناچار،
قازانلار قۇيقۇرۇق چاشقانمۇ قاچار،
يەي دېسەك تۈگىدى، يېمىسەك ئاچار،
بوپ قالدۇق بىز نېچۈن بۇ ھالغا دۇچار،
جاھاندا ھەممىدىن دېھقان بولماق تەس.
(روزى سايىتنىڭ «دېھقان بولماق تەس» شېئىرىدىن)

گىردىمىزنى پەش قىلىپ دېھقاننى كۆزگە ئىلمىدۇق،
توي - تۆكۈن، ئايىمدە كەلسە تۆردە مېھمان قىلمىدۇق،
ياكى دېھقان كۆڭلىمىزنى رەنجىتكەنمۇ (بىلمىدۇق)،
باستىمۇ نەس، يا بۇرۇندىن شۇنداق قارا دىلمىدۇق،
شۇ جاپاكەش مېھرىباندىن بەك تويۇشمۇ بىزدە بار.

مەرھۇم شائىر روزى سايىت ئەپەندىم كېيىنكى ھاياتىدا دېھقان ئۈچۈن گەپ قىلغانىدى، تاپىنىدىن - بېشىغىچە دېھقان، خەلقىم، مىللەت دەپ قەلەم تەۋرەتكەنىدى. بولۇپمۇ دېھقانلىرىمىز ئۈستىنە كۆپ قەلەم تەۋرىتىپ دېھقانلىرىمىز ئارىسىدىمۇ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغانىدى. مانا، ئارىمىزدا يەنە بىر ھايات روزى سايىت پەيدا بولدى. ئۇنىڭ «چىن قاياشمۇ بىزدە بار» دېگەن شېئىرى بۇنىڭ دەلىل - ئىسپاتى. داڭلىق بىر ئوبزورچى بولۇپ قالسامچۇ؟ مەندەك ئوڭلاپ بىرەر كۇبلېت قوشاق توقۇيالمايدىغان ئادەم قانداقمۇ باشقىلارنىڭ شېئىرى ئۈستىدە سىستېمىلىق گەپ قىلالايدۇ، دېمەسسىز؟ ھەر ھالدا دېھقان ئاتام ئوقۇتۇپ ساۋادىمنى چىقارغاچقا، شۇنچىلىك بىر نەرسە يازالىدىم. ھېلىمۇ ياخشى - يامانىنى كۆرگىلى كۆزۈم، ئاڭلىغىلى قۇلىقىم، سۆزلىگىلى تىلىم، ئويلىنالايدىغان مېڭەم بار ئىكەن، مەن مۇھەممەت كامال خۇشخۇي ئەپەندىنىڭ «چىن قاياشمۇ بىزدە بار»ناملىق شېئىرىنى ياخشى يېزىلغان شېئىر دەپ قارايمەن. ئۇ ھەقنى سۆزلىگەن، راست گەپ قىلغان، دېھقانلىرىمىز ئۈچۈن كەتمەن چاپقان، سەن، مەن ئۈچۈن يىغلىغان، كۈلگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ شېئىر ئادەم قەلبىنى زىلزىلىگە سالالىدىغان. ئۇنىڭ بۇ شېئىرى ھەممىلا ئادەمنىڭ ئوقۇپ چىقىپ، ئويلىنىپ بېقىشىغا ئەرزىيدۇ. خوتەن يۇرۇڭقاش دەرياسىدىن چىققان قاشتېشى پۈتكۈل دۇنيا خەلقىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلغان بولسا، «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى ئۆزىنىڭ ئانا مەكتىپىدە ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتى ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپىلەرنى قوشالايدىغان مۇھەممەت كامال خۇشخۇي ئەپەندىمدەك ئوت يۈرەك ئوغلانلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقتى ۋە چىقماقتا. ئۇلار ئىجاد قىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەر ئۇيغۇر ئەدەبىيات سەھنىسىدە قەد كۆتۈرۈپ تۇرماقتا.

ئاخىرىدا مۇھەممەت كامال خۇشخۇي ئەپەندىمنىڭ تېنىگە سالامەتلىك، قەلىمىگە بەرىكەت تىلەيمەن.

تەھرىرى: تۇرسۇنجان مۇھەممەت

NEW JADE LITERATURE

چاپان تىزدىن ئاشقۇچە ئەقىل كۆككە يەتسۇن.

ئەبەيدۇللا ئەقسەرى

كەنزۇرراغىبىن (قىزىققۇچىلار غەزىنىسى)دىن تاللانمىلار

كىشىكى ئۆيىنى ئېگىزلەر ئۇ ھەم كېتەر بىر كۈن،
ئىمارەتىم قېنى سىز دەپ قىچىرسە يېتەر بىر كۈن.
بۇرادىرىم ئاكىجان ئەتىسىگىزمۇ بەك ئىشلەپ،
قوڭىغە تاشنى قويۇپ، ئۇستۈننى قىشقىشلەپ.
بۇ ئۆيلەرىڭغە كىرەلمەي تۇرارمۇ ئەزرائىل،
ئەجەلگە توغرا بولالماس ئىمەسمۇ سەن قائىل.
ئەجەبمۇ ئۇز يەراشىبىدۇر ئۆيۈڭغا دەربازى،
يىراق يەتكۈسى توپدەك ئېچىلسە ئەۋازى.
ئەجەب تۆمۈرنى قاقىبسەن ئىشىككە چەنبەرلەپ،
بۇ ئۆيغە مانجەنى بەردىڭ كۈمۈشنى سەر ـ سەرلەپ.
غەرەز ئىشىك بىلە ئۆيدىن نېمە دېگىل ئەي يار،
سېنىڭ بۇ جەبرۇ ـ جافايىڭ بىكارغەدۇر ـ بىكار.
قەچانكى بىر كۈنى كەلسە جان ئالغۇچى ئەلچى،
ئىشىك توسارمۇ خوجامنى قېنى دېگىل غالچى.
ئەقسەرى ئەبەيدۇللا بۇ جەھاندا مەستانە،
سەككىزىنچى بابىدىن سۆزلىگىلى مەردانە.

※ ※

ئۆزۈڭ ۋۇجۇدىنى بىلمەي كىيەرمۇسەن تونىنى،
قەنائەت ئەتمەيۇ بىرگە تېخى كىيىپ ئۇننى.
ئىچىڭدە شايەدە كەمزۇر تاشىڭدە ئەلفاكى،
باشىڭدە دوففەسى مەخمەل دىلىڭدە ناپاكى.
يەتار تېگىدە تۈشەكلەر تەۋارۇ ـ مەخمەلدىن،
ئىنىڭ دىلىدە خەبەر يوق ئەخىرقى ئەھۋالدىن.
قەچانكى بىركۈنى تەگرىم بۇ جان ئەمانەتنى،
بېرىشكە ئەمرى تۈشۈرسە كۆرۈڭ نەدامەتنى.
خام كىيىشكە نامۇسۇڭ بەكمۇ كۆپ ئىدى ئەي جان،
ئەخىرى كىفەنلىكنى خامدىن ئەتتى ۋاي ئەرمان.
سۆزلىگىل ئەبەيدۇللا قەبرىنىڭ ئەزابىدىن،
مۇنكىرۇ ـ نەكىرلەرنىڭ ھۇۋەلناك سوئالىدىن.

※ ※

موللانىڭ ئەزابى چوڭ گورغە كىرسە ئەي جانىم،
تەگرىدىن تىلەرمەنكى ساق قالۇرمۇ ئىمانىم.

ئىلىم بەردىلەر تەگرىم بىر ئەمەل فەقەت يوقدۇر،
شۇبھەلىك تەئاملەردىن قارنىمىز ئەجەب توقدۇر.
ئاغزىمىزدا رەڭگا ـ رەڭ ۋەئىزنى دىدۇك ئەلگە،
قىلمادۇق ئەمەل بىزلەر ۋە ئىزىمىز كېتەر يەلگە.
خەلقلەر دېگەي بىزنى ياخشى ئېيتتى داموللام،
خەلقنىڭ سۆزى بىزنى خۇشمۇ قىلدىلەر گوللام.
ئاخۇنۇم بولۇبدۇرمىز ياگزا بىرلە تون سىيلاپ،
ساياغە قەرابدۇرمىز سەللەنى ئەجەب قىيلاپ.
ئۆزىمىز ياساپ ھەردەم ئۆزىمىزنى فەندۇردۇق،
تەرك ئېتىپ ئىبادەتنى نەفسىمىزنى قاندۇردۇق.
بەلكى نەفس قانمايدۇر بۇ جەھانغا ھەرگىزما،
نەفسى شۇم بەلاخورغە تۇتۇلۇپ ئىكەنىمىزما.
ئىلىمنى بېرىبدۇر ھەق قەدرىنى بىلەلمەيمىز،
كىم تەئام ئېتىپ بەرسە شۇ بىلەن ئۇنى يەيمىز.
ئۇشبۇ كۈندە ئاخۇنلەر بولدىلەر تونۇردەك ھەي،
باتىنى بۇ ئاخۇننىڭ تىنجىغان ئۇرۇكدەك ھەي.
غۇرۇر كىبىر ئۈچۈن ئۇشبۇ كۈندە موللالەر،
زەنانە ھىلە قىلىپ بىر ـ بىرىنى گوللالەر.
ئۇشبۇ كۈندە موللالەر كۆزلەرىنى چەكچەيتىپ،
تەلمۈرۈپ يۈرەر بولدى بەللەرىنى مۈكچەيتىپ.
بۈگۈن كىم ئۆلدىكى دەپ ئۆز ئىچىدە تىڭ ـ تىڭلاپ،
بىر كىشى ۋەفات قىلسە ئۆيگە كەلدى شىڭ ـ شىڭلاپ.
شۇنچىلىك تەفاۋەتكە بۇ جانىڭنى قىينايسەن،
ئەرتەگە قۇشايمان يەپ ئۆز ئېتىڭنى تىينايسەن.
فەقەت ئىچىدە ئەلق يوق كىشى مۇدەررىس نام،
كىتابنى بەرسە قۇلىغە بولۇر بۇ ئاخۇن تام.
زەمانە ئەھلى بىلەن بىر بولۇپ ئالۇر يەمنى،
كىتاب قاشىغە كېلىپ قالسا ئەيتتى نەم ـ نەمنى.
ئەقسەرى ئەبەيدۇللا ئۇشبۇلەردىن ئىبرەت ئال،
ھەشرىنىڭ ئەلامەتنى ئۇستۈنىدەكى ئەھۋال.

※ ※

ھەق ئۈچۈن ئاداش بولغان ئەھلى مەئرىفەت بارمۇ،

كۈمۈش پەقەت كۈمۈش، ئۇنىڭ ئالتۇن بولىشى مۇمكىن ئەمەس.

بىر ـ بىرىگە كۆيمەكتە ئىشقلىغ سۆھبەت بارمۇ.
ئىشقسىز قەرەدىل ھەق ئۈچۈن ئاداش بولماس،
ئىشقسىز كۆڭۈللەرگە مەئرىفات ئوتى تولماس.
بۇ جەھاندا سۇلتانكىم، دىلكەباب مەسەللىك قۇل،
بولسەغۇ گەدزادە تەنلەرىدە بىر قات جۇل.
ئەھلى زاھىرى بىلمەس، ئىشىق بولسە بىر گۆھەر،
قەدىرنى بىلىشلىككە لازىم ئولدى بىر زەرگەر.
مەئرىفات بەزارىدە ئىشقىدىن دوكان ئاچتى،
كىم شىكەستە دىل بولسە ئىشقىدىن گۆھەر ساچتى.
ئەھلى تەن بەزارىدە قۇل بىلەن بولۇر جۇدا،
ئەھلى دىل بەزارىدە مەئرىفەت بىلە سودا.
كىم يوغان قىلۇر گەفنى ئەھلى تەن ئۇنى چوڭ دەر،
كىم ئۆزىنى خار ئەتسە ئەھلى دىل ئۇنى ئۇلۇغ دەر.
ئەھلى تەن ئەدارىسىدە تون بىلەن بولۇر ئىززەت،
مەردى ھەق تونى جۇلدۇر جەندەدىن تەفار لەززەت.
بارچە نەرسە سىنىغاندا نەرقى فەستلەنىپ كەتكەي،
دىلنى سۇندۇرۇپ سالىغىل ئۆزكە مالىغە يەتكەي.
سىنىمىغان پۈتۈن چىنىنى ئوغرى كىرسىلەر ئالغاي،
پارچە ـ پارچە بولغان چىن ئۆز مەكانىدە قالغاي.
تەنفەرەست ھاماقەتلەر كۆڭلىنى پۈتۈن ئۇتغاي،
كەلسە بىر كۈنى شەيتان ھەممىنى پۈتۈن يۇتغاي.
دىلنىڭ ئوغرىسى شەيتان ھەممە ۋاقىت ھازىر بول،
زىكرى ھەق بىلەن شەيتان ئوغرىلەرغە نازىر بول.
شىكەستىلىك بىلە ھەركىم خۇدانى ياد ئەيلەر،
ئۇ شول كىشىنى خۇدا ھەممە ۋەقىت شاد ئەيلەر.
ئەگەرىمىز پۈتۈنلەيدۈكىمكى دىلنى سۇندۇرسە،
ئىشقىنىڭ ھوسۇلى كۆپ كىمكى دىلدە ئۈندۈرسە.
ئۇستەلەر دۇكانىدە كۆرمەدىڭمۇ ئاتەشنى،
مۇم سۇفەت قىلۇر ئۇستا يۇمشاتىپ تۆمۈر تاشنى.
كۆرسەگىز ئۇ ئاشقىنىڭ زاھىرى كۆمۈرچىدۇر،
ئىشقىڭ دۇكانىدا شۇل كىشى تۆمۈچىدۇر.
تاش دىلىڭنى ئەي سالىك شول تۆمۈرچىگە تاپچۇر،
قىل ئۆزۈڭنى فەرۋانە ئوتغە سەن ئۆزۈڭنى ئۇر.
بازغانى ئىنىڭ شەرىئى، سەندەلى تەرىقەتدۇر،
مەئرىفات ئۆزى ئوتدۇر، قۇچلارى ھەقىقەتدۇر.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەتقاسىم ئابدۇراخمان**

(ئاپتور: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ پېنسىيونېرى)

تەھرىرى: **تۇرسۇنجان مۇھەممەت**

يېڭى قاشتېشى NEW JADE LITERATURE 新玉文艺

2005 ـ يىل 4 ـ سان (قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)
تۈزگۈچى: «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى
نەشر قىلغۇچى: خوتەن ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى
ئۈرۈمچى لوڭيىدا بېسما مۇلازىمىتى چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
خوتەن ۋىلايەتلىك پوچتا ئىدارىسى تارقىتىدۇ
مەملىكەتنىڭ ھەممە جايلىرىدىكى پوچتىخانىلار مۇشتەرى قوبۇل قىلىدۇ
فورماتى: 1/16، 1092×787 م م، 6 تاۋاق
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋاكالەت نومۇرى: BM6670
جۇڭگو كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
مەملىكەت بويىچە بىر تۇتاش ژۇرنال نومۇرى: CN65 — 1088/F
خەلقئارالىق ئۆلچەملىك ژۇرنال نومۇرى: ISSN 1002 — 929X
پوچتا ۋاكالەت نومۇرى: 58 — 26
پوچتا نومۇرى: 848000

2005 年　第 4 期　（文学双月刊）
编　　辑:《新玉文艺》杂志编辑部
出版单位:和田地区文联
印　　刷:乌鲁木齐隆益达印务有限公司
发　　行:和田地区邮政局
订　　阅:全国各地邮政局
开　　本:1/16，787× 1092，6 印张
国外发行号:BM6670
国外发行点:中国国际图书贸易总公司
国内统一刊号:CN65－ 1088/1
国际标准刊号:ISSN 1002－ 929X
邮政代号: 58－ 26
邮政编码: 84800

تېلېفون 2023792　باھاسى: 4.00 يۈەن
电话: 2023792　定价: 4.00元

مايبوياق رەسىملەردىن ھۇزۇرلىنىڭ

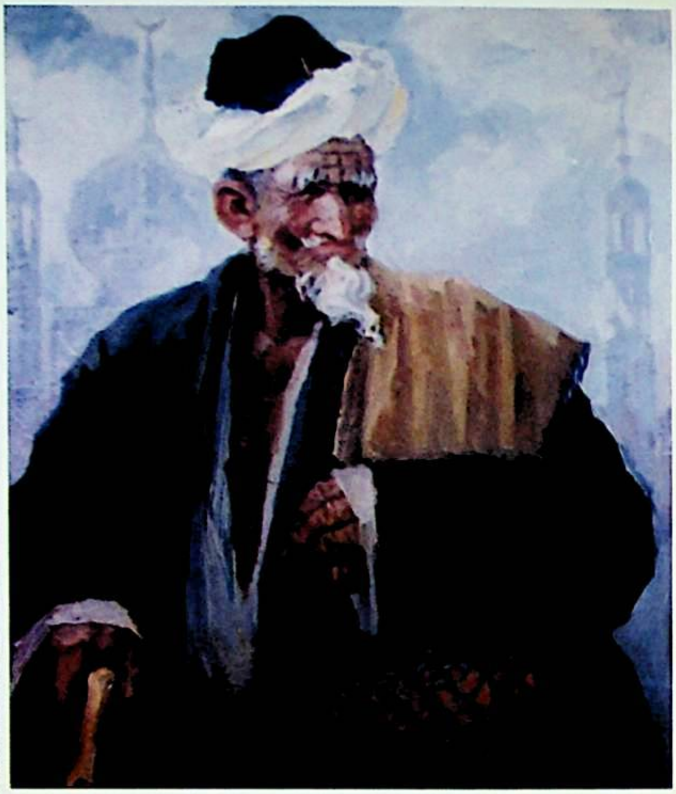

خەلق قوشاقچىسى رامۇك موللام   يۇسۇپجان سىزغان

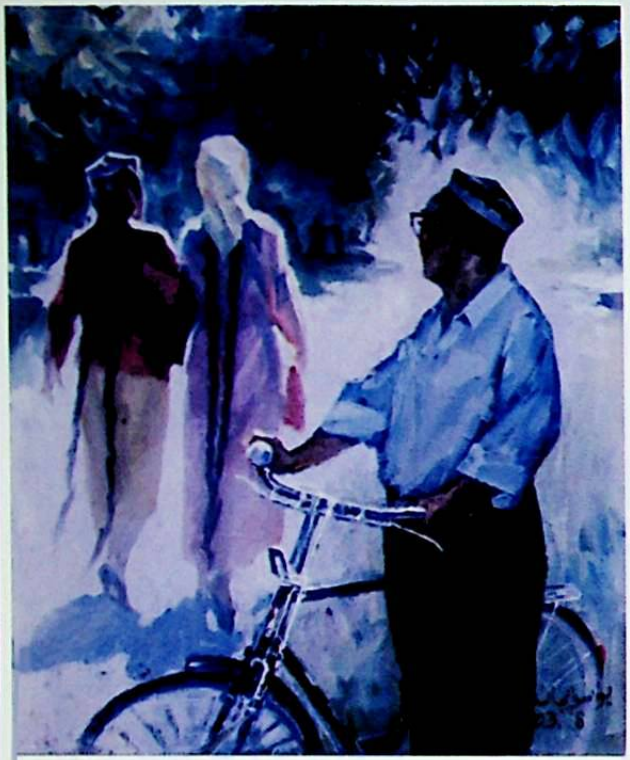

زوقلىنىش   يۇسۇپجان سىزغان

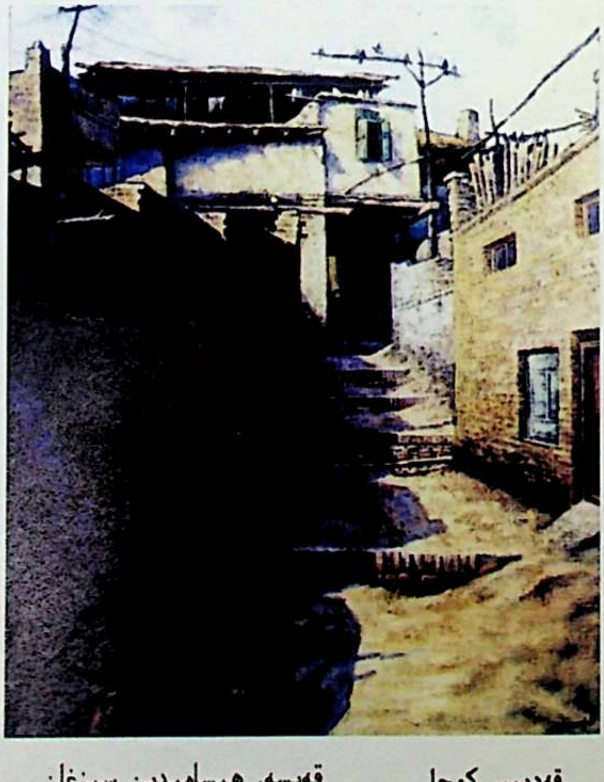

قەدىمىي كوچا   قەيسەر ھىسامىدىن سىزغان

ھۈنەرۋەن بوۋاي   مۇھەممەت سۇلتان سىزغان

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى ۋاڭ لېچۈەن يۇرۇڭقاش «نەقشۋەن» گىلەمچىلىك كارخانىسىدا ئابلەھەت ھاجىم بىلەن قىزغىن قول ئېلىشىپ كۆرۈشمەكتە .

ج ك پ مەركىزىي كومىتېتى سىياسىي بيۇروسىنىڭ ئەزاسى ، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ شۇجىسى ۋاڭ لېچۈەن ئابلەھەت ھاجىمنىڭ گىلەمچىلىك كارخانىسىدا تۆگە يۇڭىدا توقۇلغان گىلەملەرنى ئىخلاس بىلەن كۆزدىن كەچۈرمەكتە .

مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى ئىسمائىل ئەھمەد ئابلەھەت ھاجىم بىلەن بىللە .

ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ، ئاپتونوم رايوننىڭ رەئىسى ئىسمائىل تىلىۋالدى ، مۇئاۋىن رەئىس نۇرلان ئابلىمەجىن ھەمدە لوپ ناھىيىسىنىڭ رەھبەرلىرى ئابلەھەت ھاجىم بىلەن بىللە .

مەرىپەتپەرۋەر دېھقان كارخانىچى
ئابلەھەت ھاجىم

ئۆزلۈكسىز تەرەققىي قىلىۋاتقان يۇرۇڭقاش «نەقشۋەن» گىلەمچىلىك كارخانىسى

قاشتېشى چايقاپ ئاقىدىغان دولقۇنلۇق يۇرۇڭقاش دەرياسىنىڭ شەرقىي ساھەلىدا ئۆزلۈكسىز تەرەققىي قىلىۋاتقان بىر پۈتۈن گىلەمچىلىك قول ھۈنەر - سەنئەت كارخانىسى بار ، ئۇ لوپ ناھىيىسىنىڭ يۇرۇڭقاش بازىرىدىكى مەرىپەتپەرۋەر دېھقان كارخانىچى ئابلەھەت ھاجىم قۇرغان يۇرۇڭقاش «نەقشۋەن» گىلەمچىلىك كارخانىسى . بۇ كارخانا 2000 - يىلى قۇرۇلغان بولۇپ ، ئۇ قىسقىغىنە بەش يىل داۋامىدا ، كىچىكلىكتىن چوڭىيىپ ، ئاجىزلىقتىن كۈچىيىپ ، ھازىرغا كەلگەندە 3500 كۋادرات كۆلەمگە ئىگە توقۇش سېخى بولغان ، ئاجىز ، نامراتلارنىڭ پەرزەنتى ۋە ئىش كۈتۈپ تۇرغانلاردىن 328 كىشىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرغان ، ئىشلەپچىقىرىش يىلسېرى راۋاجلانغان كارخانا بولۇپ قالدى . بۇ كارخانىدا توقۇلغان 28 خىل نۇسخىدىكى گىلەم ئۆتكەن يىلدىن ئېتىبارەن ، خوتەن قاشتېشى مەدەنىيەت - ساياھەت بايرىمى ، ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن شىنجاڭ يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى يەرمەنكىسى ، بېيجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن مەملىكەتلىك 2 - نۆۋەتلىك يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرى يەرمەنكىسىگە قويۇلۇپ ، قىزغىن ئالقىشلاندى . بۇ كارخانىنىڭ ساپ تۆگە يۇڭىدا توقۇلغان گىلەملىرى ئىنتايىن بازار تېپىپ ، ئېھتىياجنى قاندۇرالمىدى . بۇ كارخانىنى ھازىرغىچە ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ يۇرۇڭقاش بازىرى ، لوپ ناھىيىسى ، خوتەن ۋىلايىتى رەھبەرلىرى ھەمدە ۋاڭ لېچۈەن ، ئىسمائىل ئەھمەد ، ئىسمائىل تىلىۋالدى ، شيۇڭ خۇيىيىڭ ، نۇرلان ئابلىمەجىن قاتارلىق دۆلەت ۋە ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرى كۆزدىن كەچۈرۈپ ، بۇ كارخانىغا يۇقىرى باھا بەردى ۋە نەتىجىلىرىنى مۇئەييەنلەشتۈردى ، مەرىپەتپەرۋەر دېھقان كارخانىچى ئابلەھەت ھاجىمنى تېخىمۇ كۈچىنىپ ئىشلەپ ، كارخانىنى يەنىمۇ گۈللەندۈرۈشكە ئىلھاملاندۇردى .